

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Рівненський відділ Українського географічного товариства

ТУРИЗМ: НАУКА, ОСВІТА, ПРАКТИКА

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції
з нагоди 50-ої річниці створення Рівненського відділу
Українського географічного товариства
у Національному університеті водного господарства та
природокористування

УДК 338.483 (06)

**Друкується за ухвалою Вченої Ради
Національного університету водного господарства та
природокористування (протокол 5 від 29.05.2020 року)
Редакційна колегія:**

Головний редактор:

Мошинський В. С., д.с.-г.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Співголови редакційної колегії:

Савіна Н. Б., д.е.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Клименко М.О. д.с.-г.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Заступник головного редактора:

Коротун С.І., к.г.н., доцент (Україна, м. Рівне, НУВГП).

Редакційна колегія:

Богдасаров М.А., д.г.-м.н., проф. (Білорусь, м. Брест, БДУ);

Боковець В.В., д.е.н., проф. (Україна, м. Вінниця ВНТЕІ КНТЕУ);

Ільїн Л.В., д.г.н., проф. (Україна, м. Луцьк, СЕНУ);

Кірвель І.Й., д.г.н., проф. (Польща, м. Слупськ, Академія Поморська);

Красовський К.К., д.г.н., проф. (Білорусь, м. Брест, БДУ);

Лико Д.В., д.с.-г.н., проф., (Україна, м. Рівне, РДГУ);

Любіцева О.О., д.г.н., проф. (Україна, м. Київ, КНУ);

Мальська М.П., д.е.н., проф. (Україна, м. Львів, ЛНУ);

Мальчик М.В., д.е.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Мераб Халваші, к.і.н., доцент. (Грузія, м. Батумі, БДУ);

Олексін Ю.П., д.пед.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Романів А.С., к.г.н., доцент (Україна, м. Рівне, НУВГП);

Гаврилова Я.К. заст. нач. упр. культури і туризму Рівненської ОДА (Україна, м. Рівне, Рівненська ОДА);

Руденко Л.Г., д.г.н., проф., (Україна, м.Київ, Інститут географії НАНУ);

Сущенко О.А., д.е.н., проф. (Україна, м. Харків, ХНЕУ);

Теребух А.А., д.е.н., проф. (Україна, м. Львів, НУ «ЛП»)

Ткаченко Т.І., д.е.н., проф. (Україна, м. Київ, КНТЕУ);

Шарвашідзе Г., д.пед.н., проф. (Грузія, м. Тбілісі, ТДУ);

Шоев Нуралі Наботович, д.пед.н., к.т.н. (Тажикістан, м. Дангарін, ДДУ);

Ялевич І., д.н., проф. АП (Польща, м. Слупськ, Академія Поморська).

Рецензенти:

Калько А.Д., д.г.н., проф. (Україна, м. Рівне, МEGY);

Божук Т.І., д.г.н., проф. (Україна, м. Тернопіль, ТНПУ);

Кушнір Н.Б., к.е.н., проф. (Україна, м. Рівне, НУВГП).

Туризм: наука, освіта, практика. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 50-ої річниці створення Рівненського відділу Українського географічного товариства у Національному університеті водного господарства та природокористування (м. Рівне, 24-25 квітня 2020 р.) / редкол.: В.С. Мошинський, Н.Б. Савіна, М.О. Клименко, С.І. Коротун та ін. – Рівне: НУВГП, 2020. – 216 с.

Автори опублікованих матеріалів відповідають за точність наведених фактів, цитат, власних імені, статистичних матеріалів та інших відомостей.

© Колектив авторів, 2020

© Національний університет водного господарства та природокористування, 2020

1. ТУРИЗМ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 338.483.13(477.82-37-24):005]:35.072.1

А.О. Варава, А.Р. Гринасюк

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра туризму та готельного господарства, м. Луцьк, Україна

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ТА ТУРИЗМУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

В умовах децентралізації влади в Україні деякі елементи управління були передані органам місцевого самоврядування, як наслідок пріоритетні напрями розвитку регіону повністю покладені на місцеве населення. Мета дослідження полягає у вивченні структури та роботи підрозділу з туризму в Донецькій області в умовах децентралізації влади в Україні.

Ключові слова: туризм, стратегія розвитку, Донецька область.

As a result of decentralization of power some controls have been transferred to the local governments. Consequently, the priority areas of development of the region are completely entrusted to the local population. The purpose of the research is to study the structure and work of the tourism department in Donetsk region as a result of decentralization of power.

Key words: tourism, development strategy, Donetsk region

Донецька область володіє значними природними та історико-культурними ресурсами, які є передумовою розвитку рекреаційної сфери. До природних рекреаційних ресурсів області належать м'який клімат, степові ресурси, лікувальні грязі, соляні шахти, водні ресурси, які представлені невеликою кількістю річок, озер та морським узбережжям Азовського моря.

Станом на 01.01.2019 на території області створено 148 заповідних об'єктів, до складу мережі яких входять 2 національні природні парки; ботанічний сад НАН України; 6 регіональних ландшафтних парків; 82 заказники; 41 пам'ятка природи; 12 заповідних урочищ та 3 парки – пам'ятники садово-паркового мистецтва. На теперішній час частина об'єктів природно-заповідного фонду області знаходиться на тимчасово окупованих територіях [3].

На території області також знаходиться 13 пам'яток національного значення, з яких 9 є пам'ятками археології, 3 – пам'ятками історії, 1 пам'ятка монументального мистецтва.

В умовах децентралізації влади в Україні 19 вересня 2016 року Донецькою обласною державною адміністрацією було затверджено зміни до Положення про Управління культури та туризму Донецької обласної державної адміністрації. Начальником управління культури та туризму є Певна Аліна Валентинівна. У 2016 році Донецькою обласною державною адміністрацією було створено та затверджено Стратегію розвитку Донецької області на період до 2020 року, також було затверджено і План заходів з реалізації у 2018–2019 роках Стратегії розвитку Донецької області на період до 2020 року. За цим Планом було розроблено 4 Програми, 3 з яких мають в собі заходи у сфері туризму: економічний розвиток та підвищення зайнятості населення; людський розвиток, надання якісних соціальних послуг та вирішення питань ВПО; розбудова безпечного суспільства. Цій галузі в області приділяється мало уваги через недостатню підтримку держави, малоініціативне населення та близьке розташування до зони антитерористичної операції.

Аналізуючи «Звіт про результати проведення моніторингу виконання Плану заходів з реалізації у 2018–2020 роках Стратегії розвитку Донецької області на період до 2020 року» [1] за 2019 рік, ми можемо дізнатися про результати виконання запланованих заходів та термін їх реалізації, які подані в таблиці 1.

Таблиця 1 - План реалізації проектних пропозицій

Назва проєкту	Фактичний строк реалізації проєкту, роки	Результат виконання
Формування позитивного іміджу населених пунктів Донецької області через відновлення ключових територій міського простору	2018–2020	Створення умов для проведення загальноміських культурно-масових заходів, відпочинку та розваг населення; збереження та забезпечення розвиток національної культурної спадщини і духовного надбання як основи національної культури.

Продовження табл. 1

		Реконструйовано парк культури і відпочинку (м. Маріуполь), бульвар (м. Вугледар), парк (м. Слов'янськ, Покровськ, смт. Олександрівка).
Розвиток фестивального руху на території області	2017–2020	Протягом звітного періоду проведено 12 фестивалів. Серед них STREAMFEST, «Сіль'є – Початок нового!», «Дике поле. Шлях до Європи».
Розвиток внутрішнього туризму шляхом створення нових туристичних об'єктів та маршрутів	2020	Створено 3 туристичні маршрути.
Збереження та рекреаційне облаштування територій ландшафтних парків «Клебан-Бик», «Краматорський»	2017–2020	Облаштовано рекреаційні зони на території двох регіональних ландшафтних парків з 5 запланованих. РЛП «Клебан-Бик»: створення мережі екологічних, природопізнавальних, екскурсійних маршрутів (стежок); придбання туристичного інвентарю; створення музею під відкритим небом «Парк Юрського періоду». РЛП «Краматорський»: облаштування маршрутів екологічних стежок на ділянках парку; проведення екскурсій для організованих груп відвідувачів.
Створення рекреаційно-оздоровчої зони «Біля солоних озер» (оз. Вейсове) м. Слов'янськ (нове будівництво) (коригування)	2019	Влаштовано велосипедні й пішохідні доріжки; будівництво закладів обслуговування; будівництво майданчиків; будівництво малих архітектурних форм.

Висновки. За своїми географічно-територіальними характеристиками Донецька область має низку переваг – висока концентрація покладів корисних копалин, вихід до морів Середземноморського басейну, розмаїття природно-кліматичних ресурсів. Сфера туризму в Донецькій області має перспективне

підгрунтя для подальшого розвитку. На даному етапі розвитку області створено управління культури та туризму, яке займається справами та розвитком галузі. За період 2017–2020 років було розпочато становлення сфери туризму в умовах децентралізації влади в Україні та було реалізовано проекти з розвитку туризму. У 2020 році Донецькою обласною державною адміністрацією затверджено «План заходів з реалізації у 2021–2023 роках Стратегії розвитку Донецької області на період до 2027 року» [4]. За цим Планом передбачається приділити увагу туризму в більшій мірі та збільшити кількість заходів щодо залучення фінансування в туристичну сферу в області. Та істотним викликом для регіону залишається збройний конфлікт, наслідком якого стала тимчасова окупація частини його території.

Список використаних джерел:

1. Звіт про результати проведення моніторингу виконання Плану заходів з реалізації у 2018–2020 роках Стратегії розвитку Донецької області на період з 2020 року за 2019. URL: <https://ekonom.dn.gov.ua/storage/app/sites/3/2020/25.03.2020/%202.pdf> (дата звернення: 11.04.2020). 2. План заходів з реалізації у 2018–2020 роках Стратегії розвитку Донецької області на період до 2020 року. URL: <https://ekonom.dn.gov.ua/ua/ekonomika/programi-rozvitku-regionu/strategiya-rozvitku-doneckoyi-oblasti/plani-zahodiv> (дата звернення: 11.04.2020). 3. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2020 року. URL: <https://ekonom.dn.gov.ua/ua/ekonomika/programi-rozvitku-regionu/strategiya-rozvitku-doneckoyi-oblasti/strategiya> (дата звернення: 11.04.2020). 4. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2027 року. URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/strategy/strategy2027/2020/20.03.2020/Strategy-2027.pdf> (дата звернення: 11.04.2020).

УДК 379.8.091.8

О. Б. Конарівська, к. е. н., доцент
Національний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне,
А. О. Гордійчук, менеджер з туризму
туристична агенція «Happy Way», м. Рівне

ЗМІНИ ПРАВИЛ ВІДПОЧИНКУ В НАЙБІЛЬШ ПОПУЛЯРНИХ ТУРИСТИЧНИХ НАПРЯМКАХ – ЄГИПЕТ І ТУРЕЧЧИНА У ЗВ'ЯЗКУ З СИТУАЦІЄЮ В СВІТІ ЧЕРЕЗ ПАНДЕМІЮ COVID-19

В дослідженні розглянуто зміни правил відпочинку в найбільш популярних напрямках – Єгипет і Туреччина у зв'язку з ситуацією в світі через covid-19. Ці зміни стосуються загальних правил роботи, проживання, персоналу готелю, харчування в готелі, басейнів і пляжів, тренажерних залів і СПА, прибирання і прання. Проведено характеристику дій шести провідних українських туроператорів, які виникли внаслідок форс-мажорних обставин.

Ключові слова: правила відпочинку, пандемія, загальні правила роботи, проживання, персонал, харчування в готелі, туроператори.

The study examines changes in leisure rules in the most popular destinations - Egypt and Turkey due to the situation in the world through covid-19. These changes apply to the general rules of work, accommodation, hotel staff, hotel meals, swimming pools and beaches, gyms and spas, cleaning and laundry. The actions of six leading Ukrainian tour operators, which arose as a result of force majeure, are described.

Key words: rules of rest, pandemic, general rules of work, accommodation, staff, food in hotel, tour operators.

Нам хочеться мріяти про конкретний день, коли знімуть всі обмеження і можна буде відправитися в подорож або на концерт. Користувачі соціальних медіа активно розповідають про те, що збираються зробити відразу після карантину – поки одні хочуть хоча б вийти на вулицю і зустрітися, інші вже планують відправитися в подорож, на концерти або вечірки. Українські туроператори зазначають, що сподівалися на більш стрімке послаблення карантинних обмежень. Але зараз маємо з усією відповідальністю поставитися до самоізоляції та правил особистої гігієни. Від кожного українця залежить, яким буде наше літо.

Інформація про відкриття готелів і оновлені правила відпочинку в найбільш популярних напрямках Єгипет і Туреччина. Розглянемо

зміни, які відбулись у правилах відпочинку в Єгипті за такими пунктами: загальні правила роботи, проживання, персонал готелю, харчування в готелі, басейн і пляж, тренажерний зал і СПА, прибирання і прання [1]:

1. Загальні правила роботи:

- Готелі повинні подати заяву в міністерство туризму АРС і міністерство охорони здоров'я АРС, щоб пройти перевірку норми безпеки (протягом 10 днів);

- В кожному готелі має бути лікар і клініка (мед кабінет);

- Всі засоби профілактики вірусної інфекції повинні бути закуплені у ліцензійних постачальників для гарантії якості;

- Перевірка від міністерств буде здійснюватися без попередження.

2. Проживання:

- Проживання в номерах тільки для 2 осіб в номерах Standard або 2 + 1/1 + 2 в номерах Family;

- Готель надаватиме засоби захисту і профілактики персоналу і гостям готелю;

- Провітрювання і дезінфекція систем кондиціонування обов'язкові;

- Вечірки, дискотеки, групові анімаційні ігри заборонені;

- При вході в готелі буде встановлено дезінфектор та пристрої вимірювання температури;

- Реєстрація заїзду в готель для гостей електронна або з одноразовими ручками;

- Багаж буде дезінфікуватися при заїзді і виїзді з готелю;

- Санітаizers встановлені по всій території готелю;

- Окремий поверх або будівля на випадок ізоляції хворих або з підозрою на захворювання;

- Якщо буде виявлений випадок хворого, гість буде ізольований в готель чи буде залишатися на лікуванні в готелі (якщо легка форма).

3. Персонал готелю:

- Максимум 50% від загального числа може вийти на роботу;

- Тест на вірус і перевірка температури щодня;

- Мінімальний термін роботи без відпустки 60 днів;

- Тестування всіх на кордоні міста і в аеропорту.

4. Харчування в готелі:

- «Шведський стіл» заборонений;

- Кальяни заборонені;

- Температура вимірюється при кожному вході в ресторан;

- Столи розташовані на відстані 2 метри один від одного;

- За столом від 2 до 6-ти осіб (якщо сім'я), за замовчуванням столи на двох;

- Одноразові столові прилади (по можливості);
- Дезінфектор і інструкція з безпеки на кожному столі.

5. *Басейн і пляж:*

- Концентрація хлору в воді басейнів буде збільшена для безпеки;
- Дезінфекція громадських місць і лежаків після кожного використання;
- 2 метра між лежаками;
- Пляжні рушники видаються індивідуальні і зберігаються в номерах;
- Анімація мінімальна, виключає групові ігри.

6. *Тренажерний зал і СПА:*

- Кожну годину дезінфекція всього приміщення і тренажерів;
- 2 метри між обладнанням;
- Душові, джакузі, сауни, хамами і масажні кабінети закриті.

7. *Прибирання і прання:*

- Дезінфекція номерів щодня зі спеціальним обладнанням;
- Кожну годину часто використовувані поверхні будуть дезінфікуватися (дверні ручки, поручні та ін.);
- У всіх громадських місцях щоденна дезінфекція;
- Пропарювання для дезінфекції ліжок і постільної білизни;
- Білизна і рушники пратимуться при високих температурах і зі спеціальними дезінфікуючими речовинами.

Отже, суттєвих змін зазнали сім категорій у правилах відпочинку в Єгипті.

Розглянемо зміни, які відбулись у правилах відпочинку в Туреччині [2]:

Готелі в Туреччині в травні першими зустрінуть турецьких туристів, а коли відновиться міжнародне авіасполучення, то Туреччина дозволить приїжджати громадянам з країн, де знижується кількість хворих COVID-19.

Що буде з цінами. Нові заходи безпеки призведуть до подорожчання відпочинку – як очікується, нові заходи знизять заповнюваність готелів в 2 рази, це призведе до падіння прибутків.

Нові умови. Готелі планується відкрити до кінця травня. Серед заходів безпеки основним стане дистанція.

Готелям доведеться знизити щільність проживання – дозволено заселяти тільки через один номер – тобто тільки половину всіх готельних місць.

Харчування туристів стане персональним з замовленням по комплексному меню – без самообслуговування і різних «шведських столів», відкритих буфетів.

Щільність розміщення столиків у ресторанах, кафе знижується з урахуванням нових норм соціальної дистанції. Це стосується і дискотек, пляжів, інших розваг.

На пляжах розставляють шезлонги для розміщення через «один» — на відстані не менше двох метрів від одного відпочиваючого до іншого. Для сімей можуть запропонувати «зони відпочинку» на пляжі або біля басейну.

Розміщення за принципом «через одного» торкнеться і транспорту в Туреччині.

Отже, у зв'язку з ситуацією в світі, через Covid-19 всі провідні туроператори з лояльністю та розумінням віднесли до заброньованих турів та зокрема до самих туристів.

Розглянемо їх детальніше [3-8].

1. *TUI Ukraine*. Туристам пропонується перенесення сплачених коштів для бронювання турів на інші дати. При скасуванні за ініціативи туриста повернення коштів можливе після стабілізації ситуації в світі (відновлення авіасполучень України з усіма іншими країнами), з врахуванням штрафів згідно з договором.

2. *ANEX Tour*. Вильоти з 15.03.2020 р. по 23.04.2020 р. можна перебронювати заявку зі збереженням всіх параметрів туру без зміни вартості (в заявці не повинні змінюватися: туристи, курорт, готель, тип номера, кількість ночей і т.д.), на зручну для туристів дату. Також, можливе перебронювання на інший напрямок в межах вартості заброньованого туру. Вильоти після 23.04.2020 р. Можна перебронювати заявку на той же або інший напрямок. Якщо обраний тур дорожче, то необхідна доплата. Якщо не виходить визначитися з датами вильоту, можна обрати дату туру пізніше, після відновлення польотної програми. Сплачена сума буде врахована в якості авансового платежу для цієї заявки.

3. *CoralTravel*. Скасування туру. Анулювання може бути здійснене тільки з врахуванням фактичних витрат туроператора, які можуть скласти 100% від вартості анульованого туру. Можна перебронювати тур на будь-який доступний для бронювання напрямок туроператора за ціною попереднього бронювання. Сплачена сума зберігається і буде зарахована в оплату нової заявки. Нова заявка повинна бути оформлена на тур з датою заїзду в 31.12.2020 а також нова заявка повинна бути оформлена не пізніше ніж за 14 днів до дати заїзду.

4. *TezTour*. Перенесення туру на інші дати можна змінити дату поїздки, кількість туристів, готель і країну перебування. При цьому зберігаються сплачена сума і курс валют. Перенесення оплати на іншу поїздку: для тих, хто не може визначитись з датою вильоту, туроператор пропонується живіть заморозити кошти для наступної поїздки. Туроператор рекомендує за можливості перенести поїздку на інші дати. При ануляції можливі втрати можуть скласти від 25% до 100% від вартості туру.

5. *Join UP*. Умови перенесення і скасування заброньованих подорожей визначаються індивідуально по кожному туру в залежності від напрямку, готелю, авіакомпанії, дати вильоту, тривалості туру і інших параметрів. Можливі такі варіанти: бронювання нового туру за актуальною ціною в системі он-лайн бронювання туроператора, перенесення оплати попередньої заявки в оплату нової заявки здійснюється за курсом на момент оплати старої заявки, бронювання нового туру з перенесенням оплати за курсом на даний час. Анулювання туру з компенсацією фактично понесених туроператором витрат, розмір витрат буде визначено після закінчення карантину.

6. *Pegas Touristik*. Анулює тури за всіма закордонними напрямками, які передбачають виліт за межі України в період з 04.04.2020 р. по 23.04.2020 р., та пропонує своїм клієнтам: перенести терміни подорожей на більш пізній термін; кошти за заброньований тур можна використовувати для придбання будь-якого турпродукту під товарним знаком PEGAS Touristik – в термін до 31.12.2021.

Таким чином, бачимо, що провідні українські туроператори розробили цілий ланцюжок дій, завдяки яким туристи зможуть перенести дати турів на більш пізніший період або ж заморозити кошти на певний термін. Туроператори пропонують своїм клієнтам такі варіанти: перенести подорож на інші дати, перенести оплату за відмінений тур на оплату нового, тимчасово заморозити кошти, щоб потім оплатити ними новий тур, відмінити тур (анулювати). По ануляції турів з датами вильоту на період карантину туроператори не готові повертати гроші прямо зараз, всі посилаються на форс-мажорні обставини і обіцяють повернути гроші в майбутньому. Більшість туроператорів також посилили умови скасування турів на дати вильоту після закінчення карантину.

Список використаних джерел:

- 1.** Карантин продовжено до 22 травня, але з 11 травня буде скасовано частину обмежень. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/karantin-prodovzheno-do-22-travnya-ale-z-11-travnya-bude-skasovano-chastinu-obmezhen> (Дата звернення: 16.05.2020).
- 2.** Оголошені умови відпочинку в Туреччині: нові ціни та без шведського столу. Міністерство фінансів України. URL: https://minfin.com.ua/ua/2020/04/27/44312487/?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_campaign=goteli-v-turechchini-v-travni-pershimi-zust (Дата звернення: 17.05.2020).
- 3.** TUI Ukraine: офіційний сайт. URL: <https://www.tui.ua/> (Дата звернення: 17.05.2020).
- 4.** ANEX Tour: офіційний сайт. URL: <http://anextour.com.ua/> (Дата звернення: 17.05.2020).
- 5.** Join UP: офіційний сайт. URL: <https://joinup.ua/> (Дата звернення: 17.05.2020).
- 6.** CoralTravel: офіційний сайт. URL: <https://www.coraltravel.ua/> (Дата звернення: 17.05.2020).
- 7.** TezTour: офіційний сайт. URL: <https://www.tez-tour.com/> (Дата звернення: 17.05.2020).
- 8.** Pegas Touristik: офіційний сайт. URL: <https://pegast.com.ua/> (Дата звернення: 17.05.2020).

УДК 379.8

О. Б. Конарівська, к.е.н., доцент,
В. С. Терещук, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ТУРИЗМУ

В публікації розкрито сутність поняття «туризм» на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців, а також положень українського законодавства. Визначено, що економічна та соціальна значущість туризму в сучасних умовах визначається тим, що туристичний бізнес сприяє розвитку галузей національної економіки. Запропоновано власне визначення категорії «економічний розвиток туризму».

Ключові слова: туризм, туристична галузь, туристична інфраструктура, туристична діяльність, економічний розвиток.

The publication reveals the essence of the concept of "tourism" based on the works of domestic and foreign scientists, as well as the provisions of Ukrainian legislation. It is determined that the economic and social significance of tourism in modern conditions is determined by the fact that the tourism business contributes to the development of sectors of the national economy. The own definition of the category "economic development of tourism" is offered.

Key words: tourism, tourist branch, tourist infrastructure, tourist activity, economic development.

Для сучасного світу туризм - це явище, яке тісно пов'язане з багатьма сферами суспільного життя людини, зокрема: економікою, географією, історією, архітектурою, мистецтвом, спортом, медициною, тощо.

Метою даної конференції є дослідження поняття «туризм» на основі наукових розробок українських і зарубіжних вчених, вітчизняного і світового правового забезпечення. Більшість науковців вважають, що туризм - тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування. Їх думки тісно пов'язані з трактуванням що, регламентовані в Україні «Про Туризм»[1].

Але в науковій літературі знаходимо й інші визначення. Так, за Н.Ф. Реймерсом, «туризм – це будь-яка подорож з метою відпочинку і знайомства з новими регіонами й об'єктами»[2].

У свою чергу, О.О. Бейдик визначає туризм, як форму масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення з навколишнім

середовищем, що характеризується екологічною, освітянською та іншими функціями [3, с. 95].

Важливий вплив на наявність туризму у світі має Світова Туристична Організація (UNWTO). Згідно з визначенням UNWTO, туризм є похідним від французького «tour» (прогулянка, поїздка) і являє собою подорожі у вільний час, пов'язані з виїздом за межі постійного місця проживання з оздоровчими, пізнавальними, спортивними, культурними та розважальними цілями [4].

В.А. Квартальнов розглядає туризм як тимчасове переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну або місцевість у межах своєї країни у вільний час із метою одержання задоволення й відпочинку, оздоровчих, гостьових, пізнавальних або в професійно-ділових цілях, але без заняття оплачуваною роботою у відвідуваному місці [5, с. 24].

Великий внесок у встановлення та розвиток туризму в Україні доклали вітчизняні вчені: М. Мальська, В. Худо, В. Цибух. Ці автори вважають, що туризм – це вид рекреації, пов'язаний з виїздом за межі постійного місця проживання, активний відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровлювальними, пізнавальними, спортивними й культурно-розважальними цілями [6, с. 28].

До числа українських дослідників туризму відноситься український науковець О.О. Любіцева, яка визначає туризм як мобільну форму споживання й рекреаційної діяльності, оснований на доланні простору та пов'язану з територією, характером середовища (не тільки природного, а й соціально-культурного та економічного середовища людської діяльності) [7, с. 13].

Виходячи з досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців, а також чинного українського законодавства і світової туристичної організації можемо зробити такі узагальнення: економічна та соціальна значущість туризму в сучасних умовах визначається тим, що туристичний бізнес сприяє розвитку економіки, розвиваючи такі галузі промисловості, як сільське господарство, торгівля, будівництво, зв'язок, виробництво товарів широкого попиту, сприяє зайнятості населення, зростанню потенційного та реального валового внутрішнього продукту країни, є вагомим джерелом валютних поступлень та засобом забезпечення позитивного сальдо платіжного балансу країни.

Окрім прибутку, туризм став значущим чинником посилення престижу країни. А також туризм сприяє підвищенню освітнього рівня жителів країни. Саме поняття «туризм» стало формуватися завдяки

масовому переміщенню досить значної кількості людей, які поставили собі за мету змістовно проводити своє дозвілля. Хоча не можна заперечувати того факту, що подорожування завжди було притаманне людині як біологічній істоті [8-9].

В туризмі дуже велике значення відіграє туристична інфраструктура. Туристична інфраструктура – це сукупність підприємств, установ і закладів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб людей, котрі беруть участь в оздоровленні або відпочинку, а також шляхів сполучення і транспорту та об'єктів розміщення туристів, що забезпечують умови стабільного функціонування.

Отже, туристичну інфраструктуру потрібно розглядати як перспективи розвитку туризму в Україні, її цілісною системою, як відомо, що туристична інфраструктура складається з двох підсистем: соціальної та виробничої, які взаємопов'язані та взаємообумовлені відносно обслуговуючого суб'єкта. Нами досліджена туристична інфраструктура має вагомий туризм та туристичну галузь України, а саме: формує туристичні регіони, сприяє туристичній спеціалізації, та сприяє профілю господарювання, визначає якості обслуговування на певній території такої ж думки дотримуються й інші дослідники [8-10]. Всі підприємства, які безпосередньо задіяні у туристичній сфері здійснюють туристичну діяльність. Поняття туристична діяльність чітко регламентована у законодавстві України.

Туристична діяльність - пряма або непряма посередницька діяльність у галузі туризму суб'єктів туристичної діяльності з організації (формування), просування, продажу та виконання окремих або комплексних туристичних послуг (типових і нетипових) та/або туристичного продукту [1-11].

Таким чином можна стверджувати що туристична галузь для країни є пріоритетним напрямком її розвитку. Ми можемо перейти до характеристики поняття «туристична галузь».

Туристична галузь – це галузь економіки держави, що включає туризм як елемент соціально-економічної галузі, до якої входять призначені для організації дозвілля і з метою туризму індустрія всіх видів перевезення туристів та їхнього багажу, індустрія гостинності - розміщення та харчування туристів, індустрія послуг розваг та інших послуг (санаторно-курортних, освітніх тощо), індустрія туристично-екскурсійних та музейних послуг, посередницьких та окремих послуг туроператорів і тур агентів, а також індустрія туристичних послуг і робіт, що сприяють їх споживанню, продаж товарів туристичного асортименту та сувенірів.

Отже, туристична галузь для України має стати пріоритетним напрямком ефективного послідовного і цілісного економічного розвитку.

Економічний розвиток – це процес функціонування та еволюції економічної системи в довготерміновому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів. Економічний розвиток характеризується зміною ринкової і виробничої кон'юнктури за тривалий період часу, впродовж якого значну роль відіграють інвестиційні, інноваційні, технічні й технологічні чинники розвитку економіки, а також чинники економічної власності та господарського механізму. У процесі економічного розвитку економічна система економічна від однієї стадії чи етапу до іншої (наприклад, від нижчої стадії капіталізму до вищої), або від одного стану (наприклад, до індустріального чи аграрного) до іншого (індустріального) [12-13].

Отже, економічний розвиток туризму – це процес функціонування та удосконалення туристичної галузі країни і в врахуванням тенденцій на ринку туристичних послуг з метою забезпечення потреб туристів та інтересів держави.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про туризм" зі змінами та доповненнями від 18.11.2003 року №1282-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 13. Ст. 180.
2. Реймерс Н.Ф. Природопользование: словарь-справочник. Москва: Мысль, 1990. 468 с.
3. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії. Київ: Палітра, 1997. 86 с.
4. World Tourist Barometer, Vol. 6, No.2, January 2008, UNWTO.
5. Квартальнов В.А. Стратегический менеджмент в туризме:современныйопытуправления. Москва: Финансы и статистика, 2000.
6. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В. І. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003.
7. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) Київ: Альтерпрес, 2002. 436 с.
8. Паславська В.В., Квасній Л.Г. Міжнародне співробітництво України в сфері туризму. *Молодий вчений*. 2015. № 2. (17) С.217-220.
9. Джафар Джафари. *Феноменология туризма: «туристический вестник»*. URL: <http://www.tourvest.ru/articles/article0003>.
10. Мініч І.М. Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: соціологічний аналіз:автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.04 Інститут соціології НАН України. Київ, 2002. 16 с.
11. Школа І.М. Менеджмент туристичної індустрії : навч. посіб. / за ред. проф. І.М. Школа Чернівці :ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. 662 с.
12. Проект закону України «Про Туризм» від 24.02.2014 р. №4224-VII. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49894.
13. Економічна енциклопедія: у 3 т. / гол. ред. Б. Д. Гаврилишин. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. Т. 1: А (абандон). Київ, 2000. 864 с.

УДК 338.48

С.І. Коротун, к.геогр.н., доцент,
О.П. Коротун, ст. викладач,
Н.С. Гамула, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства та
природокористування

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ОЦІНКА КОНКУРЕНЦІЇ НА ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

В публікації розглянуті тенденції розвитку туризму в Україні. Наведений PEST-аналіз туристичного ринку України, а саме політичні, економічні, соціальні та технічні фактори. Авторами розраховані коефіцієнти концентрації (CRn) ринку туризму України у 2019 році.

Ключові слова: туристичний ринок, PEST-аналіз, стратегія розвитку підприємств, коефіцієнт концентрації, франчайзинг.

The publication considers the trends of tourism development in Ukraine. There is resulted PEST-analysis of the tourist market of Ukraine, namely political, economic, social and technical factors. The authors calculated the concentration coefficients (CRn) of the tourism market of Ukraine in 2019.

Key words: tourism market, PEST-analysis, enterprise development strategy, concentration ratio, franchising.

Зовнішнє середовище (зовнішнє макрооточення) включає у себе всі сили, які можуть вплинути на існування та прибутковість фірми. Ці складові проаналізуємо за допомогою моделі PEST-аналізу (табл. 1).

Для кожного фактору надається сила впливу в масштабі від «-5» до «+5», де «-5» означає сильний негативний вплив, а «+5» - сильний позитивний. Негативний вплив також означає, що даний фактор буде погіршуватись в майбутньому і це буде негативно впливати на розвиток підприємства. Позитивний вплив можна також характеризувати як показник, що свідчить про покращення фактору в майбутньому. Припускається, що кожен фактор може мати однаково як позитивний, так і негативний вплив.

В результаті проведеного PEST-аналізу (табл. 1) з'ясовано, що найбільш істотний позитивний вплив мають соціальні фактори, а також технічні фактори. Безсумнівно найгірший вплив на результати діяльності підприємства можуть мати економічні фактори, які з усіх груп факторів характеризуються найбільшою перевагою від'ємних значень.

Таблиця 1 – PEST-аналіз туристичного ринку України

Фактори	Позитивний вплив	Негативний вплив
Політичні фактори		
1. Нестабільна політична ситуація в країні.		-3
2. Розробка стратегії розвитку туризму України до 2026 року	+3	
3. Спрощення візового режиму між країнами	+2	
4. Зменшення привабливості відпочинку та ділових поїздок для жителів країн СНД.		-3
5. Можливість збільшення податкового тиску на бізнес в умовах економічних реформ.		-3
6. Відсутність загальнодержавної стратегії розвитку та підтримки з боку держави сектору готельного бізнесу		-2
7. Державне регулювання діяльності туристичних агенцій.		-1
8. Часті зміни в правилах отримання дозвільних документів та ліцензій.		-1
Разом	+5	-13
Економічні фактори		
1. Зростання інфляції.		-3
2. Слабка купівельна спроможність українських споживачів.		-3
3. Відсутність чітких перспектив продовження економічного росту регіону.		-1
4. Сприятливий діловий клімат в сфері туристичного бізнесу.	+2	
5. Зростання вартості пасажирських транспортних перевезень.		-3
6. Зростання вартості комунальних платежів.		-3
7. Зменшення заробітної плати в регіоні.		-2
8. Незадовільна динаміка курсу гривні до вільноконвертованої валюти.		-3
9. Вихід на ринок нових гравців у сфері малого туристичного бізнесу		-2
10. Податкове регулювання діяльності малого туристичного бізнесу.		-1
11. Загострення конкуренції у сфері туристичного бізнесу, зниження прибутковості діяльності.		-2
12. Тиск постачальників, пов'язаний з загрозою підвищення цін або зниження якості послуг.		-2
13. Вихід з ринку малих турагенств у зв'язку із загостренням конкуренції.	+1	
14. Зменшення доступності кредитних ресурсів, зростання процентних ставок за позиками.		-1
Разом	+3	-26
Соціальні фактори		
1. Скорочення фінансових заощаджень населення.		-2
2. Можливість вивчення і застосування кращого світового	+3	

Продовження табл. 1

досвіду управління персоналом.		
3. Зниження чисельності населення в країні.		-2
4. Поглиблення процесів старіння населення.	+3	-2
5. Збільшення рівня безробіття.		-2
6. Зростання інтересу до культурно-історичної спадщини місцевого населення.	+2	
7. Зростання інтересу до змістовного відпочинку.	+2	
8. Переорієнтація споживачів на зовнішній туризм.	+4	-2
9. Скорочення рівня корупції.	+3	
10. Підвищення рівня підготовки працівників для туристичного бізнесу у сфері вищої та спеціальної професійної освіти.	+2	
11. Недовіра до реклами з боку споживачів.		-2
Разом	+17	-12
Технічні фактори		
1. Можливість впровадження програм інформатизації і розвиток Інтернет-технологій та системи електронної комерції	+4	
2. Впровадження сучасних транспортних засобів для пасажирських перевезень.	+2	
3. Слабкий рівень розвитку туристичної інфраструктури у місті та регіоні.		-4
4. Погана якість доріг та транспортної інфраструктури у регіоні		-3
5. Використання застарілих технологій, що призводить до зростання витрат та цін		-2
6. Впровадження енергозберігаючих технологій	+1	
7. Поширення сучасних технологій туристичного обслуговування через національні кордони.	+1	
8. Поява на ринку нових туристичних продуктів.	+3	
9. Розвиток інформаційних технологій, зростання їх доступності, що приведе до росту потреби у фахівцях, які зможуть їх ефективно використовувати.	+2	
Разом	+13	-9

Ключовими з позитивної точки зору для реалізації стратегії розвитку підприємств є технічні фактори, які є найбільш стабільними. Суспільні та економічні фактори підлягають відносно великим коливанням, отже їх слід брати до уваги та відстежувати під час реалізації стратегії розвитку підприємства.

В цілому, економічна криза не сприяє реалізації стратегії зростання, якщо компанія не має потужної фінансової підтримки та навичок ведення системного бізнесу. Також негативний вплив на реалізацію стратегії підприємства можуть мати політичні фактори. Треба їх брати до уваги як основний бар'єр при реалізації стратегії розвитку підприємства.

Одним з найбільш поширених показників, що відображає рівень конкуренції на ринку і, відповідно, рівень монополізації ринку є коефіцієнт концентрації (CRn), який показує сукупну ринкову частку трьох, чотирьох, п'яти або більше найкрупніших підприємств на ринку. Ринок вважається безпечним для підтримання нормальної ринкової конкуренції, якщо на ньому присутні 10 і більше фірм, а на одну фірму припадає не більш як 31 %, на дві – 44 %, на три – 54 %, на чотири – не більш як 63 % ринку. Коефіцієнт концентрації, розрахований для чотирьох найкрупніших компаній на ринку $CR4$, вважається критично високим, якщо він перевищує 75 % [2].

За проведеними нами аналізами ТОП-10 туроператорів (за кількістю обслугованих іноземних громадян, за кількістю обслугованих українських громадян, що подорожували за кордон та за кількістю обслугованих українських громадян, що подорожували по Україні в 2019 році) можемо оцінити рівень монополізації ринку туристичних послуг.

За критерієм CRn можемо вважати ринок як в'їзного туризму, так і виїзного туризму України занадто монополізованими, на них конкуренція менш розвинена, ніж на ринку внутрішнього туризму, спостерігається високий рівень концентрації ринків (табл. 2). Навпаки, ринок внутрішнього туризму характеризується низьким рівнем за ступенем концентрації ділової діяльності в руках окремих суб'єктів бізнесу, йому властива розвинена конкуренція, на ринку багато продавців, кожен з яких контролює незначну частку ринку.

Таблиця 2 – Коефіцієнти концентрації (CRn) ринку туризму України у 2019 році

	Граничні значення показників	Туристичний ринок в цілому	В'їзний туризм	Виїзний туризм	Внутрішній туризм
CR1	31	27,4	31,8	28,9	11,6
CR2	44	45,1	47,9	48,2	21,4
CR3	54	54,5	57,2	58,4	30,0
CR4	63	63,6	64,1	68,3	38,0

Джерело: визначено авторами за даними [1]

Проведений аналіз засвідчив про значні масштаби домінування в обраному для аналізу секторі туристичного ринку – міжнародному туризмі – фірми ТОВ "ДЖОІН АП!". Також проведене нами дослідження засвідчує досить значний ступінь нерівномірності розподілу внутрішньогалузевих туристичних потоків у цьому секторі на відміну від внутрішнього туризму.

До певної міри пов'язане це з існуванням франчайзингових мереж у провідних туроператорів, як уже зазначалося у попередньому підрозділі. Туристичний бізнес, аналізуючи всі недоліки та переваги франчайзингової моделі ведення бізнесу, почав використовувати та пристосовувати цю модель співпраці в Україні на початку ХХІ ст., коли створюються перші туристичні мережі. На думку авторів публікації [3], франчайзингова мережа туристичних підприємств – це сукупність туристичних підприємств одного відомого бренду, діяльність яких спрямована на збільшення території збуту туристичних товарів та послуг, отримання додаткових фінансових надходжень, розширення географії присутності (популяризація та впізнаваність бренду серед інших споживачів), зміцнення конкурентоспроможних позицій на ринках, що вже існують, та завоювання нових на умовах, визначених договором франчайзингу [3, с. 32].

Список використаних джерел:

1. Довідка за результатами опрацювання статистичних звітів туроператорів за 2019 рік. URL : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=be44a1a7-69b3-4a77-a86a-447499abcdd6&tag=Analitika&isSpecial=true>
2. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями : підручник. Вінниця: «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.
3. Мельниченко С., Ткачук Т. Франчайзингові мережі туристичних підприємств. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2015. № 4(102). С. 30-43.

УДК 338.483.13(477.82-37-24):005]:35.072.1

Д. С. Мазурок, А. Р. Гринасюк

Східноєвропейський національний університет імені Лесі

Українки, кафедра туризму та готельного господарства,

Луцьк, Україна

УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ТУРИЗМУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В ІВАНИЧІВСЬКІЙ ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

У статті проаналізовано сучасний стан системи управління у сфері туризму в умовах децентралізації влади в Іваничівській об'єднаній територіальній громаді. Розкрито основні складові елементи системи управління в сфері туризму на місцевому рівні. Проаналізовано стратегію розвитку Іваничівської ОТГ на період 2020-2029 років. Наведені пропозиції щодо підвищення туристичної привабливості території.

Ключові слова: туризм, стратегія розвитку, Іваничівська об'єднана територіальна громада.

The article analyzes the current state of the tourism management system in the conditions of decentralization of power in Ivanychi United Territorial Community. The basic components of the management system in the field of tourism at the local level have been revealed. The strategy of the development of Ivanychi UTC for the period 2020–2029 years has been analyzed. The suggestions have been made to increase the tourist attractiveness of the territory.

Key words: tourism, development strategy, Ivanychi United Territorial Community.

Іваничівська об'єднана територіальна громада (ОТГ) утворена відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», рішенням Іваничівської селищної ради від 30.06.2017 р. №20/9 шляхом об'єднання 2 сільських рад (Мишівської та Соснинської) та Іваничівської селищної ради [2]. До складу ОТГ входять 9 населених пунктів: смт Іваничі, села Соснина, Менчичі, Мишів, Древині, Іванівка, Лугове, Долинка, Романівка. Загальна площа об'єднаної громади 9562 га. Загальна чисельність населення 10015 осіб. Найбільшим населеним пунктом є Іваничі – порівняно молоде селище міського типу.

Іваничівська ОТГ має економічно вигідне географічне розташування в прикордонній зоні та поблизу міжнародних трас. Транспортно-географічне положення на перетині важливих торговельних потоків до країн Західної Європи створює сприятливі

умови для міжнародного співробітництва. Іваничівська об'єднана територіальна громада – край чудової природи, самобутнього народного мистецтва і цікавої історико-культурної спадщини, що створює усі необхідні передумови для організації і функціонування культурно-пізнавального, спортивного, мисливського, сільського та інших видів туризму.

Територія Іваничівської ОТГ багата природними рекреаційними ресурсами [1]. Переважають водні ресурси, через територію громади протікає річка Луга, є ряд водних об'єктів, ставків, які мають штучний характер походження. В основному вони були побудовані при проведенні комплексу меліоративних робіт по осушенні заплави річки Луги. Землі лісогосподарського призначення займають 795,0 га, озеленення території становить 4,5%. Парки та сквери мають загальну площу 2,5 га, що становить 3% до загальної площі території. На території Іваничівської ОТГ функціонує Павлівський загальнозоологічний заказник місцевого значення.

Центр громади смт Іваничі – історичний населений пункт, на території громади знаходяться 4 унікальні пам'ятки містобудування і архітектури - Церква Сорока мучеників в смт Іваничі, Миколаївська церква с. Мишів, Церква Параскеви П'ятниці с. Соснина, які можуть стати цікавими для туристів. Крім того, існує безліч легенд та переказів про населенні пункти громади, які можуть стати цікавими для поціновувачів фольклору.

В умовах децентралізації влади в Україні, вкрай важливо, для успішного розвитку територіальних громад, визначити пріоритети позитивних змін для кращого майбутнього жителів громади. Тому для ефективного розвитку інфраструктури, розширення інвестиційних можливостей, покращення екологічної ситуації та збільшення капіталу громади повинні мати чіткий план. Для цього керівництвом об'єднаної територіальної громади було складено «Стратегію розвитку Іваничівської ОТГ на період 2020–2029 років» [3].

Один із пріоритетів розвитку громади є туризм. У Стратегію розвитку Іваничівської ОТГ закладено кошти на розбудову туристичної сфери. План реалізації стратегії передбачає визначення конкретних проектів до технічних завдань, а також території впливу кожного із проектів. У таблиці 1 наведено стратегічне бачення та цілі для розбудови туристичної сфери регіону.

Таблиця 1 – Орієнтовний план реалізації проектних пропозицій [3]

Технічні завдання стратегії	Номер і назва проекту	Бюджет проекту (тис. грн.)	Період реалізації
Формування туристичного іміджу громади	Створення бренду громади	50,0	2020-2022
	Розробка промоційних матеріалів для поширення інформації про громаду	100,0	2020-2022
Збереження пам'яток архітектури, культури та музейної справи	Забезпечення належного функціонування Історичного музею смт. Іваничі та поповнення його фонду	25,0	2020-2029
	Збереження в належному стані пам'яток архітектури	500,0	2020-2029
	Ремонтні роботи по облаштуванню пам'ятника Т. Шевченку, меморіалу ВВВ, пам'ятників загиблим воїнам ВВВ, пам'ятного знака воїнам УПА	300,0	2020-2029
Розвиток туристичної інфраструктури	Облаштування відпочинкових зон	300,0	2020-2022
	Прокладання туристичних вело маршрутів	50,0	2020-2029

Іваничівська селищна рада співпрацює з міжнародними партнерами. Укладені договори про партнерство з громадою Ерцгаузен (Німеччина) та гміною Конськоволя (Польща). Громади вирішили розвивати відносини у гуманітарній, культурній, економічній, туристичній і спортивній сферах. Особлива увага приділяється об'єднанню молодих людей шляхом, організацій і асоціацій, учнівським та студентським обмінам та іншим контактам молоді, партнерству (дружбі) між школярами, сприянню практичним візитам учнівства задля обміну в освітній сфері, культурному обміну,

туристичним заходам, спортивним змаганням, взаємодії бібліотек та музеїв та особливо співробітництву в галузі економічного розвитку і подальшого розвитку інфраструктури [3].

Проаналізувавши Стратегію розвитку Іваничівської ОТГ варто зауважити, що туризм займає вагоме значення. Поставлені цілі та їх виконання допоможуть громаді досягти поставленої мети – створити комфортні умови для проживання, роботи, відпочинку та розвитку громади. Іваничівська ОТГ має всі шанси на високий рівень економічного, туристичного, історичного та природничого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Екологічний паспорт Іваничівської об'єднаної територіальної громади. URL: <https://cutt.ly/Uyo086X> (дата звернення: 11.04.2020). **2.** Офіційний сайт Іваничівської селищної ради. URL: <https://ivaselrada.gov.ua/> (дата звернення: 11.04.2020). **3.** Стратегія розвитку Іваничівської селищної ради (Іваничівської об'єднаної громади на період 2020–2029 років). URL: https://rada.info/upload/users_files/04335186/b71c702bc7d3cac99c158db2749009f5.pdf (дата звернення: 15.04.2020).

2. МАРКЕТИНГ І МЕНЕДЖМЕНТ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНИХ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ ПОСЛУГ

УДК 338.46:65

M.V. Byelikova

Zaporizhzhia Politechnic National University, Ukraine

THE RECORDS MANAGEMENT IN THE TOURISM: THE MARRIOTT HOTEL NET'S ACTS DURING COVID-19 QUARANTINE PERIOD

The article is dedicated to the analyse of acts of the Marriott hotel net during Covid-19 quarantine in the context of the records management in tourism. The dramatic impact of COVID-19 on their business today and the net focuses on supporting the local communities. The net provides their regular customers with an update on their room cancellation policy and Marriott Bonvoy status and points expiration dates.

Key words: management, hotel net, quarantine, records management in the tourism.

Стаття присвячена аналізу дій готельної мережі «Marriott» впродовж карантину в контексті діловодства в туризмі. Сьогодні коронавірус драматично вплинув на бізнес та сфокусував мережу на підтримці місцевих громад. Мережа регулярно забезпечувала постійних клієнтів інформацією про оновлену політику відміни бронювання номерів та для клієнтів з «Marriott Bonvoy status».

Ключові слова: менеджмент, готельна мережа, карантин, діловодство в туризмі.

The statement of the problem in its general form and its connection with important scientific or practical tasks. Today the hotels have met coronavirus pandemic challenge and changes in their work that including deal with the records management in the tourism. The effective functioning of hotels during quarantine deals with the process of information getting, processing and transferring. The effective management and retain regular customers depend on regular business correspondence.

The analysis of recent researches and publications which were initiated the solution of this problem and on which the author relies. The problem of the hotel services organizations viewed in the theoretical and applied researches of management in the tourism [1; 3, с.72 – 78], including the records management in the tourism [2]. Nowadays it is actual to research the documental process of hotel net communication with customers during Covid-19 quarantine period in the context of the records management in the

tourism. The choice of the article topic and their purpose was determined by actuality of this problem today.

The formation of aims of the article (targets). The purpose of article is analysis of the Marriott hotel net's emails to the regular customers during Covid-19 quarantine period.

Methods. The methods of deduction and induction are offered to divide the information of emails into the separate elements and generalize the existed information, to concretize the hotel net's acts for retaining regular customers.

For more than 90 years, Marriott lived by a core value established by their founder, JW Marriott, Sr., to "take care of our guests and associates." This enduring value guided them as they faced the difficult challenge of responding to the coronavirus (COVID-19), which the World Health Organization declared a pandemic. The Marriott net understood that the pulse of the world beats as one to overcome COVID-19 and its devastating impact around the globe. As people watched the news unfold about this unprecedented event, it was clear that there was a need to assist and bolster healthcare workers and community caregivers who were on the frontlines working to contain this disease. To that end, the hotel net established the following programs to aid in the urgent fight against the pandemic. Around the world, their hotels located in close proximity to hospitals were in a unique position to help. Many of these properties were providing respite to weary hospital workers, military personnel and supermarket employees who need to stay close to work or are concerned about going home to their loved ones. In Suzhou, China, associates at five Marriott brand hotels found another way to help first responders. When a local surgical mask factory announced that it needed workers, about 30 of the Marriott net associates volunteered to help manufacture and package the masks. The work was physically taxing but with their help and the help of others, the factory began producing 100,000 masks per day. It was the kind of spirit that will sustain us through this crisis.

Given the unprecedented disruption to the travel industry, a number of their hotels had to close temporarily. Even as the hotels were shutting their doors, associates from New Delhi, India to Santos, Brazil, had found multiple ways to support the communities in which the hotels were located. The Riviera Marriott Hotel La Porte de Monaco and AC Hotel Nice, for example, donated all of their unused produce and food products to a local children's charity, which provided housing and other services for endangered children. Many of the Marriott net's properties contributed by providing food, pre-packed and cooked meals to crisis relief efforts and

much-needed supplies like cleaning products, masks, gloves, anti-microbial wipes, sanitizers and shower caps for medical and other frontline workers.

For guests with existing reservations for any future arrival date, including reservations with pre-paid rates that are typically more restrictive, it will be allowed full changes or cancellation without a charge up to 24 hours prior to arrival, as long as the change or cancellation is made by June 30, 2020. Any changes to existing reservations will be subject to availability and any rate differences.

For guests making new reservations for any future arrival date, including reservations with pre-paid rates, between March 13 and June 30, 2020, it will be allowed the reservation to be changed or cancelled at no charge up to 24 hours before guests' scheduled arrival date.

Marriott Bonvoy members were members of the loyalty program, members save their advantages, among them, the first, status extension: they to be able to enjoy the status that you earned in 2019. With that in mind, the status members earned in 2019 will be extended to February 2022. The second, points expiration: to provide them ample time to redeem points, the expiration of points will be paused until February 2021. At that time, their points will only expire if their account has been inactive for at least 24 months.

The CEO, Chief Executive Officer, explained in the last letter to the client how customers could help. Through Marriott Bonvoy's Giving Platform, the clients could donate their Marriott Bonvoy points to relief organizations that were active in COVID-19 responses around the world and that Marriott was also supporting, including the American Red Cross.

Results of research: The hotel demonstrated acts for the purpose of informing clients about the loyalty policy are shown as results of researches of the Marriott Chief Executive Officer's emails [4. 5].

The Marriott net's act during Covid-19 quarantine period s an example of communication with regular customers are researched in the context of records management in the tourism: the hotel accommodation and catering services are the elements of tourist services.

Conclusions from this research and perspectives for the future studying in this direction. The first, it was created regular list every three week and subscription for the regular clients, it was proposed to concrete an update information on the website. The email information was divided into next parts by author. The first, it would be to decrease the pressure and fears connected with future trips: a) suitable changes of the health and safety measures with the hotel management according the World Health Organization (WHO); b) acts of accommodation of hospital workers, military personnel and supermarket employees who need to stay close to

work and who are on the frontlines working for functionalizing local communities; c) hotel associates volunteered to help manufacture and package the masks. The second, it was developed the policy for stimulating booking hotel rooms in the future: a) new cancellation policy is a cancellation without a charge up to 24 hours prior to arrival, as long as the change or cancellation is made by June 30, 2020; b) updating dates and conditions of using points for Marriott Bonvoy members [5].

Список використаних джерел:

1. Александрова, А.Ю. Міжнародний туризм. Все про туризм: туристична бібліотека : веб-сайт. URL: <http://infotour.in.ua/aleks55.htm> (дата звернення: 05.05.2020). **2.** Васильєва, О.О. В.М. Діловодство в туризмі : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.О.Васильєва, В.М.Зайцева. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2012. – 140 с. **3.**Кифяк, В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2011. – 344 с. **4.** The unpublished letter by President and CEO Marriott International Arne Sorenson of 14.03.2020 for the regular customers. **5.** The unpublished letter by President and CEO Marriott International Arne Sorenson of 08.04.2020 for the regular customers.

References: **1.** Aleksandrova A.Ju. Mizhnarodnyj turyzm [The international tourism]. Available at: <http://infotour.in.ua/aleks55.htm> (accessed 23 April 2020). **2.** Vasylyjeva O.O., Zajceva V.M. (2012) Dilovodstvo v turyzmi [The records management in the tourism]. Zaporizhzhja: TOV «LIPS» LTD. **3.** Kyfjak V.F. (2011) Orghanizacija turystychnoji dijaljnosti v Ukrajinі [The organization of tourist activity in Ukraine]. Chernivci: Knyghy-XXI. **4.** The unpublished letter by President and CEO Marriott International Arne Sorenson of 14.03.2020 for the regular customers. **5.** The unpublished letter by President and CEO Marriott International Arne Sorenson of 08.04.2020 for the regular customers.

УДК 338.48:659.4

*А. Д. Калько, Т. С. Глушкова*ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад.
С. Дем'янука», Рівне, Україна

АНАЛІЗ ПРАКТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

У дослідженні проведено порівняльний аналіз он-лайнної діяльності в області маркетингової комунікації туристичних фірм. Охарактеризовано головну сторінку, навігацію сайту та функціонал. Проведено оцінку зручності користування сайтом. Було співставлено діяльність туристичних компаній на інших, окрім сайту, інтернет-каналах. Запропоновано рекомендації щодо реалізації комплексу маркетингових комунікацій та заходи, спрямовані на нейтралізацію відповідного ризику пов'язаного з непередбачуваною поведінкою споживачів.

Ключові слова: маркетингова комунікація, інтернет сайт, інтернет-технології.

The comparative analysis of online activities in the field of marketing communication of the travel agencies is conducted at the study. The main page, site navigation and the functionality are described. An assessment of the usability of the site was analysed. The activities of the travel companies on Internet channels other than the website were compared. Recommendations for the implementation of a set of marketing communications and measures aimed at the neutralizing the risk associated with unpredictable consumer behavior are proposed.

Keywords: marketing communication, Internet site, Internet technologies.

Інформаційні технології та розвиток Інтернет-мережі призвів до змін у підходах до організації туристичного бізнесу через комунікації підприємця зі споживачем. Щодо сучасних ІТ, то їх вплив на комунікацію в туризмі тільки зростає. У сферу туризму ІТ «проникають» різними шляхами, перш за все, в розширення можливостей туристів в пошуку послуг і маркетингових можливостей турфірм, поширення туристичного досвіду, розширення участі потенційних клієнтів в розробці туристичного продукту, сприяння міжособистісній та груповій взаємодії, забезпечення проміжних відносин постачальників і споживачів туристичних послуг. ІТ перетворюють підготовчі етапи в постійний віртуально-реальний процес, а іноді віртуалізують і сам туризм, роблять комунікації в туризмі електронно-інтерактивними, безперервними,

незапланованими. За напрямками проникнення ІТ впроваджуються спеціальні сервіси, в основному на базі Інтернету. Підприємство в цьому випадку, має виступати не тільки відправником комунікації, а й модератором цього процесу.

Визначено, що до найбільш ефективних методів просування туристичної компанії в мережі Інтернет відносяться: маркетинг у соціальних медіа, пошуковий маркетинг, банерна реклама, крауд маркетинг. Основними інструментами пошукового маркетингу є: аудит пошукового просування, аналіз комерційних показників, розвиток ресурсу, просування додатків. Основними інструментами соціальної реклами являються: конкурентний аналіз, розробка стратегії, контент – маркетинг, відстежування показників ефективності.

Дослідження 2019 року вказують, що до найбільш популярних стратегій контент-маркетингу відносяться: ведення блогів (65%), соціальні мережі (65%) і тематичні дослідження (64%). Односекундна затримка в швидкості завантаження сторінки може коштувати 7% конверсій електронної торгівлі туристичної фірми. Глобальні роздрібні продажі онлайн ростуть і, за оцінками, досягнули 8.8% від загальних роздрібних витрат в 2018. Онлайн-покупки продуктів досягнуть 100 млрд доларів до 2025 року і захопить 20% від загального ринку продуктів. Якщо нічого не зробити для розв'язання проблеми блокування реклами, то, за оцінками 2020 року, це буде коштувати підприємствам 75 млрд дол. на рік. У 2019 відео повинні складати 80% всього трафіку в Інтернеті [1]. Та особливої актуальності он-лайнова форма комунікації набирає в умовах глобальної самоізоляції.

Дослідження направлене на порівняльний аналіз он-лайнової діяльності в області маркетингової комунікації в туристичних фірмах. Об'єктами у дослідженні розглядалися п'ять інтернет-сайтів турфірм Рівненського регіону: «Флайдер», «Клеопатра», «ІдеяТур», «Сьоме небо», «Море турів» та один всеукраїнський туроператор «TUI». Ми припустили, об'єкти не використовували повністю потенціал для налагодження комунікації з клієнтами, не користувалися можливостями, які диктують сучасні тренди.

Скориставшись методом спостереження, авторами здійснено аналіз інтернет-сайтів туристичних фірм, який проводився за такою схемою: аналіз головної сторінки, аналіз навігації, функціонал. За результатами цього аналізу виявлено, що:

- сайт туристичної компанії «Флайдер» зручний, з приємною кольоровою гаммою, інформативний у використанні, а серед недоліків відзначено багато тексту на головній сторінці, гарячі пропозиції та

акції розташовані в нижній частині сторінки, що не є зручним для користувачів [2];

- до недоліків сайту туристичної компанії «Клеопатра» можна віднести застарілий дизайн та фото сайту; відсутність контактів на сторінці з турами; відсутність інформації про країни [3];

- на головних сторінках сайту «Ідея тур» немає інформації про «гарячі путівки», кілька пропозицій зазначені в кінці сторінки і не привертають увагу споживачів [4];

- сайт компанії «Сьоме небо» є досить інформативним, але водночас має суттєвий недолік – перевантаження головної сторінки, що ускладнює роботу користувача, а також немає зразків документів в режимі онлайн або для звантаження інформації про країни, валюти та погоди, а оформлення сайту тьмяне та не запам'ятовується користувачем [5];

- сайт компанії «Море турів» також є інформативним, але відсутня навігація по гарячим путівкам; контактні дані фірми внизу сайту, їх доводиться шукати користувачеві; відсутні дані про доступні тури [6];

- сайт туроператора «TUI» має різні види комунікації на сайті, відповідають на запит швидко, інформація подана яскраво та актуально; проте відсутні розповіді туристів про переваги роботи з компанією у вирішенні їх питань; відсутність чат-бота для відповіді на поширені питання; відсутність «персонального кабінету користувача». Цей сайт виявився найзручнішим серед досліджуваних об'єктів [7].

Було проведено анкетування, в якому ми визначали ставлення опитуваних до веб-сайтів досліджуваних туристичних фірм. Для організації процесу було обрано шаблон для оцінки веб-сайту, що пропонується на сайті <https://www.survio.com/tu>, проте деякі запитання були відкореговані автором. Результати автоматично згруповані програмою сайту та проаналізовано особисто автором.

Оскільки результати по кожному закладу містять понад 150 відповідей, для зведення даних скористаємося методом ранжування. Завданнями ранжування є створення системи збору та обробки інформації з метою наочного зображення зіставлення оцінки сайтів. Кожній відповіді надавалася вагомість відповіді (від -2 до 2) і потім додавши суму по кожній відповіді отримували загальний бал. Далі кожна фірма отримувала свій порядковий номер від 6 (найбільший загальний бал вагомості) до 1 (найменший загальний бал вагомості).

Таким чином, в результаті були виявлені два лідери туроператор «TUI» (51 бал) та тур агенція «Флайдер» (50 балів), які отримали високі бали у всіх категоріях, зокрема тур агенція «Флайдер» має сайт, у якому, згідно з результатами опитування, найзручніше

орієнтуватися, найлегше знайти актуальну інформацію. У категорію з середнім балом ми віднесено туристичні компанії «Ідея тур» (43 бали), «Море турів» (41 бал) та «Сьоме небо» (36 балів). Туристична компанія «Ідея тур» та «Сьоме небо» позитивно виділилися зовнішнім виглядом свого сайту та актуальністю інформації. А туристичній компанії «Море турів» найбільше довіряють споживачі. Усі сайти отримали високу позначку у категорії «порекомендували наш веб-сайт іншим людям». Найнижчі показники у туристичній компанії «Клеопатра», сайт якої дійсно має застарілий непривабливий вигляд, на якому важко орієнтуватися і комунікувати з менеджерами щодо замовлення послуг. Туристичним компаніям варто звернути увагу на недоліки для того щоб шляхом покращення комунікації збільшити чисельність постійних клієнтів та кількість реалізованих турів та інших супутніх туристичних послуг.

Було співставлено діяльність туристичних компаній на інших, окрім сайту, інтернет-каналах. За результатами цього дослідження можемо зробити висновок, що усі компанії, крім «Клеопатра» використовують метод пошукового маркетингу. Банерну рекламу використовує лише туроператор «ТУІ». Порівнюючи за показником використання крауд маркетингу, наші досліджувані туристичні компанії, можемо бачити очевидну перевагу туристичної компанії «Клеопатра», а найгірша ситуація з відгуками туроператора «ТУІ» – керівництву слід звернути увагу на формування позитивного іміджу за допомогою відгуків. Маркетинг у соціальних мережах використовують усі туристичні компанії, але деякі з них, наприклад, «Море турів», зареєстровано у більшій кількості мереж, ніж інші.

Отже, лідером нашого рейтингу оцінки онлайн-діяльності в області маркетингової комунікації виявився туроператор «ТУІ», на другому місці туристичні компанії «Флайдер» та «Ідея тур», третю позицію поділяють «Сьоме небо» та «Море турів» та на останньому місці «Клеопатра».

Підтверджується припущення про те, що велика фірма буде вести ефективнішу маркетингову діяльність (йдеться про туроператора «ТУІ»), та водночас виявлено, що досвідчені компанії роблять помилку у тому, що недооцінюють он-лайн комунікацію (йдеться про туркомпанію «Клеопатра»).

Проте кожна туркомпанія робила помилки, а отже їй необхідно зважати на ризики маркетингових комунікацій пов'язані з непередбачуваною поведінкою споживачів (в дужках показані заходи, спрямовані на нейтралізацію відповідного ризику):

- ризик низької зацікавленості споживачів у придбанні товару, зумовлений некомунікаційними факторами, такими, як відсутність потреби у товарі, незадоволеність його якістю, ціною, місцем продажу (проведення маркетингових досліджень, уточнення стратегії маркетингу);

- ризик неефективного сприйняття комунікаційного повідомлення (тестування альтернативних варіантів повідомлень);

- ризик недостатнього охоплення цільової аудиторії комунікації (вибір засобів передачі інформації з використанням методів медіа планування);

- ризик недостатнього або надмірного комунікаційного впливу (вибір концепції частоти та інтенсивності комунікаційного впливу);

- ризик недовіри до засобу передачі повідомлення (попередній аналіз ставлення цільової аудиторії до засобу передачі повідомлення);

- ризик завдання шкоди іміджу товару або підприємства внаслідок неочікуваного сприйняття повідомлення (передне тестування комунікаційного повідомлення серед представників цільової аудиторії).

Непередбачувана поведінка конкурентів зумовлює ризик того, що маркетингові комунікації конкурентів виявляться більш впливовими для комунікантів; єдиним способом зниження такого ризику є моніторинг та прогнозування комунікаційної діяльності конкурентів.

Отже, сьогодні, коли все більше сфер діяльності людини переходить у онлайн сферу, ми спостерігаємо неефективні маркетингові комунікації, як у великих туроператорів так і в досвідчених фірм. А тому необхідною умовою прибуткового бізнесу лишається регулярний аналіз он-лайнної діяльності та його удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Альгрэн М. Интернет-статистика 100 + и факты для 2020 [Електронний ресурс] / Мэтт Альгрэн // WebsiteHostingRating. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.websitehostingrating.com/ru/internet-statistics-facts/>.
2. Офіційний сайт Турфірми «Флайдер» [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://flyder.com.ua>.
3. Офіційний сайт турфірми «Клеопатра» [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kleopatra.ua/>.
4. Офіційний сайт турфірми «ІдеяТур» [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://ideatour.in.ua/>.
5. Офіційний сайт турфірми «Сьоме небо» [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://7nebo.rv.ua/>.
6. Офіційний сайт турфірми «Море турів» [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.moreturiv.in.ua/>.
7. Офіційний сайт туроператора «tui» [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.tui.ua/>.

УДК 332.1:659.3

Т.В. Карнаушенко

Черкаський національний університет ім. Богдана
Хмельницького, м.Черкаси, Україна

Науковий керівник: к.е.н., доцент *Красномовець В.А.*

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ МІСТА

У статті розкрито сутність поняття «бренд міста», відмінності іміджу від бренду міста, подано підходи формування бренду міста, та основні вимоги до його створення.

Ключові слова: імідж міста, бренд міста, привабливість.

The article highlights the essence of the concept of "city brand", the differences between the image and the city brand, the approaches to the formation of the city brand, and the basic requirements for its creation.

Key words: image of the city, brand of the city, attractiveness.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Запорукою успішного розвитку туризму на території будь якого міста, є вибір правильного стратегічного курсу. Існування у міста високого рівня привабливості для тієї чи іншої цільової групи визначає можливість формування бренду, що дозволило б йому забезпечити стабільні надходження грошових коштів до бюджету, підтримку високого рівня інфраструктурного забезпечення, що, в свою чергу, веде до підвищення рівня життя населення тощо. Звідси постає потреба у чіткому і правильному підході формування бренду міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто виділити таких учених, які займалися даною проблематикою: Ф.Котлера, А.Панкрухіна, І.Арженовський, Ашворта, С. Анхольт, Майланена та Раїністо, Д. Визгалов.

Невирішені раніше частини загальної проблеми, яким присвячується стаття. В літературі часто уподібнюють поняття іміджу та бренду міста, що не дозволяє розробити чітких підходів до формування бренду міста.

Формування цілей статті. Метою статті є розмежування понять іміджу від бренду міста. Визначення підходу формування бренду міста, та основні вимоги до його створення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Варто відмітити, що нині відсутня єдина система у застосуванні інструментів щодо

формування бренду міста в Україні. Існують лише розробки, що стосуються в основному чіткого оформлення візуальних символів та слоганів міст, вже потім - формування бренду. Це пов'язано насамперед з тим, що немає чіткого та наукового обґрунтування сутності поняття бренду міста.

Крім того, імідж міста може носити негативний характер, наприклад, через високий рівень злочинності, забрудненість навколишнього середовища, що виявляється в асоціації суспільства. Тому доречно подати визначення бренду міста як сукупність стійких вражень та переконань про місто, що характеризується позитивними факторами у всіх цільових груп [3, с.160]

Таким чином, це визначення дозволяє розрізнити поняття іміджу та бренду міста, що доволі часто зустрічається в літературі. Для уникнення такого ототожнення, доцільно дати визначення іміджу міста та визначити взаємозв'язок між ними.

Імідж міста — це сформований на основі суб'єктивних переконань, відчуттів, вражень, думок та емоцій образ міста у свідомості цільової аудиторії . [1, с.78] . Ці уявлення можуть носити як позитивний так і негативний характер, чого не можна сказати про бренд. Імідж не представлений будь якими образами, а також не є документально записаним.

Бренд міста є результатом добре спланованої стратегії формування та просування. Тому пропонуються такі етапи формування бренду міста:

1. На цьому етапі визначаються цілі формування бренду через виявлення привабливості міста, а також оцінка існуючого іміджу за допомогою асоціації цільових груп.

2. Визначення та аналіз цільової групи, що буде включати їхні основні характеристики та чинники міста, що впливають на емоційний стан цієї групи.

3. Розробка концепції бренду [2, с.82] за класичною структурою:

- зміст або ідея бренду (Brand Essence)
- функціональні та споживчі асоціації (Brand Attributes) – це образи, які стосуються абсолютно різних цільових груп і навіть тих, хто не входить до них.

- візуальний образ (Brand Image) - це образи, які є вже відомими та розміщеними на офіційних документах, банерах, брошурах тощо. Саме цей образ, має бути відображений у логотипі.

4. Формування організаційної структури управління брендом міста, до складу якої повинні входити спеціалісти різних профілів, що дозволить урізноманітнити підхід до створення бренду. В робочу

групу має бути включено PR-менеджерів, маркетологів, дизайнерів, IT-спеціалістів, юристів та не менш важливим, є залучення цільової групи, щоб більш точно знати, на що орієнтуватися в розробці бренду міста.

5. Цей етап передбачає вибір комунікаційних засобів, розробку інформаційних технологій та складання медіа-плану.

6. Останній етап, має на меті співставлення існуючих результатів із запланованими показниками.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Висока привабливість міста для цільової групи, дозволяє формувати бренд міста, що позитивно сприяє на стабільне надходження коштів до місцевого бюджету, а також значно підвищує рівень інфраструктури міста.

Список використаних джерел:

1. Важенина И.С. Имидж как конкурентный ресурс региона / И.С. Важенина, С.Г. Важенин // Регион: экономика и социология. — 2006. — № 4. — С.78. (дата звернення 03.05.2020)
2. Визгалов Д. Брендинг города / Д. Визгалов. - М.:Фонд "Институт экономики города", 2010. – 82 с. (дата звернення 03.05.2020)
3. Визгалов, Д.В. Брендинг города / Денис Визгалов. [Предисл. Л.В. Смирнягина]. – М. : Фонд «Институтэкономикигорода», 2011. – 160 с. (дата звернення 03.05.2020)

УДК 379.8

О. Б. Коначівська, к.е.н., доцент,
Н. О. Вітрук студ. 3 курсу, спец. «Туризм»,
 Національний університет водного господарства
 та природокористування, м. Рівне

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «АУТСТАФІНГ» І «АУТСОРСІНГ» ЯК ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В дослідженні розглянуто поняття «аутстафінг» та «аутсорсинг» на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Проведена характеристика законодавства України стосовно даних понять. Визначено, що в українському законодавстві поняття «аутсорсинг» визначено розділом 4 Національного класифікатору України "Класифікація видів економічної діяльності", а поняття «аутстафінг» точно не прописаний. Доведено, що використання аутстафінгу та аутсорсингу активно використовуються українськими компаніями та є простими і зручними способами залучити до свого бізнесу хороших фахівців.

Ключові слова: аутстафінг, аутсорсинг, вивід персоналу, законодавство, компанія-замовник, роботодавець, найм працівників.

The study considers the concepts of "outstaffing" and "outsourcing", based on the works of domestic and foreign scientists. The characteristic of the legislation of Ukraine concerning these concepts is carried out. It is determined that in the Ukrainian legislation the concept of "outsourcing" is defined by section 4 of the National Classifier of Ukraine "Classification of types of economic activity", and the concept of "outstaffing" is not precisely prescribed. It has been proven that the use of outstaffing and outsourcing is actively used by Ukrainian companies and is a simple and convenient way to attract good professionals to their business.

Keywords: outstaffing, outsourcing, staff withdrawal, legislation, customer company, employer, hiring.

Українським підприємцям часто доводиться вдаватися до послуг аутсорсингу і аутстафінгу. Необхідність в досвідченому і кваліфікованому персоналі – гостра проблема сучасного бізнесу. Аутстафінг тісно переплітається з аутсорсингом і тому, інколи, виникає питання, що обрати.

Аутсорсинг (з англ. outsourcing – використання зовнішнього джерела/ресурсу) – це передача організацією певних видів або функцій підприємницької діяльності іншій компанії, що діє в потрібній області, на підставі договору. На законодавчому рівні поняття аутсорсингу

визначено розділом 4 Національного класифікатору України "Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010", чинного від 01.01.2012 р., як угода, згідно з якою замовник доручає підряднику виконати певні завдання, зокрема, частину виробничого процесу або повний виробничий процес, надання послуг щодо підбору персоналу, допоміжні функції [3].

Аутстафінг – це вивід персоналу за штат компанії-замовника і оформлення його у штат компанії-провайдера. На сьогоднішній день законодавством України не закріплено поняття "аутстафінг". Конвенція про приватні агентства № 181 від 19 червня 1997 року, яка регулює його застосування у світовій практиці, не ратифікована Україною. Однак, деякі норми Кодексу законів про працю України, Податкового кодексу України та Закону України "Про зайнятість населення" все ж регулюють такі відносини.

Підпунктом 14.1.183 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу визначено схоже за розумінням поняття «послуга з надання персоналу» – це господарська або цивільно-правова угода, відповідно до якої особа, що надає послугу, направляє у розпорядження іншої особи одну або кількох фізичних осіб для виконання визначених цією угодою функцій [4].

Також ст. 39 Закону про зайнятість передбачено такий вид діяльності, як діяльність суб'єктів господарювання, які наймають працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні в іншого роботодавця [1]. Для того, щоб визначитися з обранням схеми найму працівників, пропонуємо розглянути переваги та недоліки тієї та іншої схеми (табл.1).

Підсумовуючи все вищесказане, можна дійти висновку, що такі схеми організації робочого процесу як аутсорсинг та аутстафінг активно використовуються українськими компаніями, ринок пропонує відповідні послуги своїм замовникам. Різниця між аутсорсингом та аутстафінгом на перший погляд малопомітна.

Таблиця 1 – Переваги і недоліки аутстафіngu та аутсорсингу

Аутстафіng	Аутсорсинг
<p style="text-align: center;">Переваги</p> <ul style="list-style-type: none"> • відсутність юридичних проблем із штатом працівників; • працівник у будь-якому разі перебуває у легальних трудових відносинах; • працівник не втрачає роботу, а переходить на інше підприємство; • можливість фактичного роботодавця відмовитись від працівника в обхід трудового законодавства, оскільки немає оформлених трудових відносин (що є недоліком для працівника); • можна мати на підприємстві працівника, що не передбачений у штатному розкладі. 	<p style="text-align: center;">Переваги</p> <ul style="list-style-type: none"> • Поліпшує інноваційні можливості компанії за рахунок партнерства з постачальниками світового рівня; • дозволяє зосередитися на тих операціях, які ефективно виконуються силами компанії, і тих, які бажано зберегти під власним контролем; • можливість скорочення допоміжного штату працівників; • залучення спеціалістів з високою кваліфікацією; • гарантує надійність послуг, за рахунок поєднання спеціалізації і досвіду, тим самим зменшує ризики підприємства[2, ст.115].
<p style="text-align: center;">Недоліки</p> <ul style="list-style-type: none"> • негативне ставлення працівника до юридичного роботодавця; • можливе ухилення роботодавця від відповідальності; • соціальна незахищеність працівників; • не зацікавлення працівника в результатах праці на підприємстві фактичного виконання роботи; • більші витрати фактичного роботодавця на утримання працівника, що включає заробітну плату та оплату послуг посередника; • складний механізм впливу на працівника; • проблеми щодо відповідальності працівника за шкоду, завдану підприємству. 	<p style="text-align: center;">Недоліки</p> <ul style="list-style-type: none"> • висока вірогідність втрати конфіденційної інформації, особливо якщо замовник послуг - велика компанія; • зниження оперативності отримання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень; • підприємство-аутсорсер також може збанкрутувати, тоді замовник змушений буде скористатися послугами нового аутсорсера, а це призведе до додаткових витрат; • відсутність контролю над діяльністю підприємства або фахівців, які надають послуги з аутсорсингу; • неопрацьованість законодавчої бази та методології регулювання ринку аутсорсингу.

Проте за своєю суттю аутстафінг націлений на конкретного кваліфікованого фахівця визначеного профілю, якого потребує компанія-замовник (найчастіше — на постійній основі), а аутсорсинг — на конкретний результат, виконання визначеного завдання чи надання послуги, при цьому питання кількості та якості залученого персоналу є, як правило, вторинним. Аутсорсинг і аутстафінг — два дійсно простих і зручних способу залучити до свого бізнесу хороших фахівців та оптимізувати податки. Головне, при розробці договору проявити максимальну педантичність. Увага повинна бути акцентована на умовах надання послуги, а також обов'язки з кожної зі сторін. Забезпечити 100% гарантію безпеки угоди, що укладається, зможе лише досвідчений юрист.

Список використаних джерел:

1. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 15.05.2020).
2. Лігоненко Л. О., Фролова Ю. Ю. Аутсорсинг як інструмент оптимізації та підвищення ефективності бізнесу. *Актуальні проблеми економіки*. 2005. № 6. С. 115-125.
3. Національний класифікатору країни "Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010" від 01.01.2012 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/fin61334?an=4> (дата звернення: 15.05.2020).
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.05.2020).

УДК 379.8

О. Б. Коначівська, к.е.н., доцент,
А.О. Мартинюк, студ. 3 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

В дослідженні розглянуто тему «Особливості японської системи управління персоналом» на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Визначено, що особливості японської моделі управління персоналом дають підставу експертам для ствердження того, що ця модель забезпечує найбільшу гармонійність між виробництвом, збутом і фінансами.

Ключові слова: управління, пожиттєвий найм, інформація, керівництво, виробництво, знання.

The study examines the topic "Features of the Japanese personnel management system" based on the works of domestic and foreign scientists. It is determined that the features of the Japanese model of personnel management give grounds to experts to say that this model provides the greatest harmony between production, sales and finance.

Keywords: management, lifelong employment, information, management, production, knowledge.

На сьогоднішній день ефективне управління персоналом має на увазі під собою створення таких умов роботи, при яких співробітники щиро турбуються про розвиток свого підприємства, тим самим прикладаючи більше зусиль на виконання своїх прямих обов'язків. Добре інформований персонал, який чітко знає цілі, мету та своє місце в організації набагато ефективніше виконуватиме свою роботу, ніж працівники, які не погоджуються з стилем та мотивами керівництва [1, с. 468].

Характерні ознаки японського управління:

1. Система довіри і гарантія зайнятості. Такі гарантії дозволяють зберегти стабільність трудових ресурсів і сприяють зменшенню плинності кадрів. Стабільність є основою корпоративної спільності, вона гармонізує відносини співробітників із керівництвом, що, на думку японців, є необхідною умовою для покращення діяльності компанії. Гарантію зайнятості в Японії забезпечує система пожиттєвого найму [2, с.345].

2. Управління, засноване на інформації. Збору даних і їх систематичному використанню для підвищення економічної ефективності виробництва і якісних характеристик продукції надається особливе значення. Керівники щомісячно перевіряють статистику прибутків, аби впевнитись, чи виконується план, і водночас запобігти майбутнім перешкодам на ранніх етапах їх виникнення.

3. Управління, орієнтоване на якість. При управлінні виробничим процесом керівники велику увагу приділяють збору даних про якість випущеної продукції. Як говорять японці «якість – це стан свідомості, виробництво – це спосіб шляхетної поведінки»

4. Цінності корпорації. Усі працівники користуються загальною базою інформації про політику і діяльність фірми. Тим самим розвивається атмосфера участі і відповідальності на підприємстві, що веде до підвищення якості виробництва.

5. Присутність керівництва на виробництві.

6. Підтримання порядку і чистоти. Наявність системи порядку і чистоти сприяє виробництву високоякісної японської продукції. Загалом, японське управління зорієнтоване на покращення людських стосунків: підвищення моральних якостей співробітників, стабільну зайнятість, гармонізацію відносин між працівниками і керівниками.

Варто виділити головні стратегії в управлінні персоналом:

1. Пожиттєвий найм і система трудового стажу. Такий вид найму в класичному вигляді застосовується в даний час на великих і державних підприємствах. Система пожиттєвого найму в Японії передбачає, що працівники перебувають в одній фірмі з моменту першого виходу на ринок праці і до виходу на пенсію [3,с.308].

Практика пожиттєвого найму пов'язана безпосередньо з розширенням ринку праці всередині підприємства.

2. Система кадрової ротації. Суть системи полягає в переміщенні працівників по горизонталі і вертикалі через кожні 2–3 роки. Ротація відбувається без згоди працівника з метою розширення його кругозору, збільшення знань, виявлення резервів його росту і підвищення якості продукції.

3. Система репутації. Кожен, зацікавлений виконувати свої обов'язки так, щоб за ним утвердилась репутація ініціативного, порядного, вихованого працівника.

4. Система освіти і підготовки на підприємстві. В Японії існує своєрідна модель навчання і підготовки персоналу. Японські підприємства не вимагають від навчальних закладів спеціальної підготовки. Вони самі навчають свого працівника вже після того, як прийняли його на роботу, попередньо оцінивши здібності кожного.

5. Гуртки якості. У гуртки якості об'єднуються 5–10 працівників різного рівня ієрархії, які виконують подібну роботу. Вони збираються декілька разів на тиждень. Метою гуртків є винайдення набору методик, які використовуються для вирішення проблем на виробництві, його зростання, зменшення затрат, вдосконалення технологічних процесів.

6. Одним із методів закріплення зв'язків службовців з керівництвом і фірмою є інтенсивне спілкування одних з одними.

Недоліками японської моделі управління персоналу є:

- труднощі з управлінням праці;
- великі відмінності в звичаях;
- мовні перешкоди;
- невдоволення постійним навчанням.

Головною особливістю персоналу японських фірм є відданість своїх компаніям та готовність поступатися власними інтересами на користь корпоративним [4]. Це проявляється в такому: японський працівник отожднює себе з фірмою і впевнений у власній значущості та незамінності для своєї компанії.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Управління персоналом. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 468 с.
2. Адлер Ю.П. «Дойти до самої суті. Предисловіє к книзі Масааки Имае Гемба» 2005. 345с.
3. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: навч. посібник. Київ, 2005. 308 с.
4. Японська модель менеджменту веб-сайт. URL: <http://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/826DCF43-B3B0-498D-95A6-1676F1DD6E6C.pdf> (дата звернення : 15.05.2020)

УДК 379.8

О. Б. Конарівська, к.е.н., доцент,
О.Є. Поровський, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

СУТНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

В публікації розкрито сутність управлінських рішень в менеджменті підприємств туристичного обслуговування. Охарактеризовано сучасні вимоги щодо управлінських рішень. Проведено класифікацію управлінських рішень. Дано оцінку стилям прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: управлінське рішення, менеджмент, підприємства туристичного обслуговування, класифікація, стилі, ефективність.

The publication reveals the essence of management decisions in the management of tourist services. Modern requirements for management decisions are described. The classification of management decisions is carried out. Management decision-making styles are assessed.

Key words: management decision, management, tourist service enterprises, classification, styles, efficiency.

Прийняття рішення є основою управління. Управлінське рішення – це результат творчого цілеспрямованого аналізу проблемної ситуації, вибору шляхів, методів і засобів її вирішення у відповідності з ціллю системи менеджменту.

До управлінських рішень є певні вимоги [1-5], зокрема:

- своєчасність рішення полягає в правильному виборі моменту його прийняття та реалізації;
- оптимальність рішення забезпечується вибором у кожній конкретній ситуації найкращого з усіх варіантів за прийнятим критерієм з урахуванням наявних обмежень за часом, ресурсами, вимогам ринку;
- законність рішення обумовлюється його відповідністю до діючих законодавчих і нормативних актів;
- правомочність (владність) рішення характеризується наявністю в керівника відповідних правових повноважень, що дозволяють приймати подібні рішення;
- справедливість – категорія морально-правової і соціально-політичної свідомості;

- несуперечність і спадкоємність рішень полягає в тому, що вони не повинні містити логічних протиріч у міркуваннях і доказах, а також суперечливих думок;

- простота, ясність і стислість викладення дозволяють надати рішенню офіційний характер, виключити можливість неправильного його розуміння, скоротити час на з'ясування змісту.

Також, управлінські рішення групуються за певними ознаками. Приведемо найбільш поширену класифікацію управлінських рішень:

1. За сферою охоплення:

- загальні рішення – стосуються всієї організації;
- часткові рішення – стосуються конкретних підрозділів, служб, проблем тощо.

2. За тривалістю дії:

- перспективні рішення – реалізуються протягом тривалого терміну (понад 1 рік);
- поточні рішення – реалізуються у короткотерміновому періоді для забезпечення поточної роботи організації.

3. За рівнем прийняття:

- рішення на вищому (інституційному) рівні управління;
- рішення на середньому (управлінському) рівні управління;
- рішення на нижчому (технічному) рівні управління.

4. За особливостями вирішуваних організацією завдань:

- організаційні запрограмовані рішення – характеризуються незначною кількістю альтернатив або одноваріантністю; приймаються періодично у стандартних ситуаціях;

- організаційні незапрограмовані рішення – спричинені новими факторами та ситуаціями; такими можуть бути рішення щодо реалізації цілей організації, поліпшення якості продукції, вдосконалення структури управління, методів мотивації тощо;

- компромісні рішення – покликані зрівноважувати протиріччя, що виникають.

Важливе значення мають для підприємств туристичного сервісу і стилі прийняття управлінських рішень. Подамо характеристику головні з них.

Рішення меншості приймається тоді, коли, меншість, підтримуючи одне одного, проводить свою пропозицію. Ті у кого не було певної пропозиції відчують, що рішення прийняте під тиском. Як відомо, мовчання зовсім не обов'язково є знаком згоди. Це можна помітити одразу ж після прийняття рішення в процесі кулуарних бесід.

«Авторитетне рішення» у разі, коли рішення приймає авторитетна особа, це може призвести до ефективних наслідків, коли авторитет зумів до прийняття рішення уважно вислухати точки зору членів групи

й використав таким чином їхню думку. Проте необхідно відмітити, що члени групи в такому разі не сприймають прийняте рішення як власне.

Рішення більшості вважається демократичним і успішним. Воно часто виникає в процесі голосування. У тих, хто залишився в меншості, виникає відчуття, що вони не зуміли досить чітко висловити свою позицію. В цьому разі меншість очікує, коли зміниться співвідношення сил, щоб зупинити здійснення прийнятого більшістю рішення.

Ризикований нагадують імпульсивні, проте відрізняються від них певними особливостями індивідуальної тактики. Якщо імпульсивні рішення минають етап обґрунтування гіпотези, то ризиковані його не обходять, але їх оцінка відбувається лише після того, як виявиться якась невідповідність. Кінець-кінцем хоча й із запізненням, елементи побудови гіпотези та результати її перевірки урівноважуються.

Компромісне рішення приймається в тому разі, коли сторони не можуть домовитись щодо прийняття певного рішення. Тоді приймається рішення, яке власне ніхто й не пропонував. Приймається таким чином, середнє рішення, яке не задовольняє ані ту, ані іншу сторону. Таке рішення легко порушити при виконанні.

Рішення взаєморозуміння виникає в результаті дискусій, а не голосування. Дискусія продовжується доти, поки кожний із учасників не зможе хоча б частково схвалити висунуту пропозицію. При цьому всі відчувають, що вони вплинули на прийняття рішення. Таке рішення не потребує безпосередньої одностайності, проте, оскільки дискусія продовжувалася досить довго, кожний знає чому дійшли до такого рішення.

Отже, ефективність управлінських рішень залежить не лише від їх оптимальності, але й від форми доведення до виконавців (оформлення рішень та особистих якостей керівників і підлеглих). Організація виконання прийнятих керівництвом підприємства рішень є специфічною діяльністю менеджерів. Вона передбачає, що менеджери повинні тримати в полі зору всі рішення, знаходити способи впливу на них і керувати ними.

Список використаних джерел:

1. Андренко І. Б., Кравець О. М., Писаревський І. М. Менеджмент туризму: навч. посібник. Харків, 2014. 402 с. 2. Афонченкова Т. М., Булюк О. В., Масенко Б.П. та ін. Менеджмент і маркетинг туризму : навч. посібник за ред. О.Є. Лугініна. Київ, 2016. 364 с. 3. Бабарицька В. К., Малиновська О. Ю. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту : навч. посіб. Київ, 2004. 288 с. 4. Дурович А. П. Менеджер турагентства . Минск, 2010. 320 с. 5. Кіпченко В. К. Менеджмент туризму : підручник. Київ, 2010. 502 с.

УДК 331.103:338.481.32

О. Б. Конарівська, к.е.н., доцент,
Ю.С. Тишковець, студ. 3 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЛІЗИНГ ПЕРСОНАЛУ»

В дослідженні розглянуто поняття «Лізинг персоналу» на основі фраз вітчизняних та зарубіжних науковців. Проведена характеристика законодавства України стосовно даного поняття. Визначено, що в українському законодавстві це поняття не застосовується. Доведено, що використання лізингу персоналу забезпечує витрати на персонал, залучення необхідної кількості трудових ресурсів та розвиває трудові відносини.

Ключові слова: лізинг персоналу, матеріальні ресурси, часові ресурси, трудові відносини, норми законодавства, кадрова служба.

The study considers the concept of "Staff Leasing" based on the phrases of domestic and foreign scientists. The characteristic of the legislation of Ukraine concerning this concept is carried out. It is determined that in the Ukrainian legislation, this concept is not applied. It is proved that the use of personnel leasing provides staff costs, attracts the required amount of labor resources and develops labor relations.

Keywords: personnel leasing, basic resources, time resources, labor relations, norms of legislation, personnel service.

Лізинг персоналу, або надання персоналу в тимчасову оренду – це управлінська технологія, що дозволяє забезпечити бізнес-процес компанії необхідними трудовими ресурсами, використовуючи послуги сторонньої організації.

Лізинг персоналу поділяють на короткостроковий та довгостроковий. Короткостроковий лізинг передбачає задоволення потреби лізингоотримувача в тимчасовому використанні персоналу. Така потреба виникає у роботодавця у зв'язку зі змінами у виробництві, сезонними роботами, відпускнуою кампанією, проектними роботами, виставками тощо. Короткостроковий лізинг базується на залученні працівників на умовах тимчасової зайнятості.

Довгостроковий лізинг передбачає професійний добір, відбір працівника для його використання лізингоотримувачем упродовж тривалого часу. У США довгостроковим лізингом охоплюється щорічно близько 700 тис. осіб і не тільки робітники, а й фахівців з бухгалтерського обліку, менеджерів, програмістів. Це дозволяє заощаджувати не тільки робочий час, а й фінансові ресурси, позбавляє від проблем підготовки та перепідготовки кадрів.

Необхідність у залученні зовнішніх тимчасових працівників може виникати з різних причин: тривала хвороба працівника, сезон відпусток, проведення маркетингових досліджень та ін. Зазвичай українські компанії намагаються вирішити ці проблеми за рахунок власних ресурсів, розподіливши існуючі та нові обов'язки серед наявних працівників. Але це неминуче веде до зниження продуктивності діяльності всієї організації, тому що людина не може тривалий час на належному рівні виконувати додаткові обов'язки.

За даними Міжнародної організації праці за 2013 рік, у 15 країнах – учасниках Європейського Союзу майже 1,5 млн. людей працюють за лізинговими програмами. Лізинг персоналу найактивніше використовують у Нідерландах – майже 4 % працівників працюють на його умовах. У Великобританії лізинговий персонал працює навіть у державному секторі. У всіх країнах ЄС спостерігається стійка тенденція ширшого залучення роботодавцями працівників за допомогою різноманітних лізингових програм.

Сьогодні в Україні майже немає суто лізингових компаній, які пропонують у лізинг спеціалістів із своїх штатних співробітників. Часто зустрічаються випадки, коли та або інша організація дійсно передає своїх спеціалістів партнерським компаніям для виконання тимчасових робіт. Однак їх не можна розглядати як справжні лізингові агентства, тому що відбувається звичайне командировання співробітника для тимчасового виконання тих самих послуг, які сама компанія пропонує на ринку. Із практики рекрутингових агентств, які зараз в Україні виконують функції лізингових компаній, найбільшим попитом на ринку лізингу персоналу користуються фахівців області організації продажів, технічний персонал, а також офісні співробітники. Значно рідше зустрічаються проекти по лізингу керівного складу компаній і фінансово-економічного персоналу.

До переваг та недоліків лізингу персоналу можна віднести (табл.).

Аналізуючи та узагальнюючи розглянуті види лізингу персоналу можна зробити висновки, що вони дають можливість організаціям: економію витрат – витрати кадрової служби знижуються, концентрацію зусиль кадрової служби – працівники підрозділу не відволікаються від вирішення ключових завдань, залучати необхідну кількість тимчасових працівників, які розуміють нетривалість своєї зайнятості на певному робочому місці, не витрачати матеріальні та часові ресурси на пошук та підбір необхідних співробітників, виконувати усі норми законодавства України, розвивати трудові відносини.

Таблиця 1 - Визначення переваг та недоліків лізингу персоналу

№ з/п	Переваги	Недоліки
1.	Отримання кваліфікованого персоналу в потрібній кількості і за короткий термін.	Можливе зниження лояльності працівників до компанії.
2.	Зменшення обсягів кадрового діловодства.	Не виключена можливість комерційного шпигунства з боку тимчасового персоналу.
3.	Зменшення витрат на компенсаційні пакети.	Бажання компанії забезпечити максимальну гнучкість в управлінні персоналом і відповідність кількості робочої сили
4.	Відсутність простоїв: якщо тимчасовий працівник захворів або пішов у відпустку	Необхідність зменшити кількість працівників у штатному розкладі.
5.	Можливість необмежену кількість разів замінювати працівників, якщо вони не підходять з тих чи інших причин.	Бажання зняти з компанії зобов'язання щодо трудових відносин з працівниками, особливо якщо їх легко замінити.

Джерело: розроблено авторами на основі джерел [1-5]

Отже, можна зробити висновок чому лізинг в персоналу дуже повільно розвивається і майже не використовується в Україні. Основною проблемою є законодавство. З погляду законодавства України, термін «лізинг персоналу» є некоректним, оскільки людина не може бути предметом орендних правовідносин. Таким чином, поняття «оренда персоналу» і «лізинг персоналу» в законодавстві України відсутні, що не дозволяє з юридичної точки зору використовувати вказані терміни, навіть в лапках.

Список використаних джерел:

1. Борисяк О.В. Можливості застосування лізингу персоналу і аутсорсингу в Україні. *Соціально-економічні та демографічні наслідки системної кризи в Україні та шляхи їх подолання*. URL: <https://dse.org.ua/arhcrive/15/9.pdf> (дата звернення: 15.05.2020). **2.** *Лізинг робочої сили та розвиток підприємництва*. URL: <https://buklib.net/books/33204/>(дата звернення: 15.05.2020). **3.** Безручук С.Л., Лайчук С.М. *Аутсорсинг, лізинг персоналу або послуги з бухгалтерського обліку: критична оцінка термінів*. URL:<http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/67740/63840.pdf>(дата звернення: 15.05.2020). **4.** *Лізинг персоналу*. URL:<http://www.outsourcing.in.ua/leasing.html>(дата звернення: 15.05.2020). **5.** *Лізинг персонала*. URL:https://www.aps-rec.com/useful/arrive/Staff_leasing(дата звернення: 15.05.2020).

3. ІННОВАЦІЙНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ

УДК 379.8

О. Б. Конарівська, к.е.н., доцент,
М. Ю. Пухович, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м.Рівне

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ТУРИЗМІ

В публікації розкрито сутність інновацій в туризмі на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців, а також положень чинного законодавства. Проведений аналіз вітчизняного законодавства і з'ясовано, що інновації в українському законодавстві регламентуються законом України «Про інноваційну діяльність». Визначено, що серед науковців немає єдиного підходу до трактування поняття «інновація». Запропоновано власне визначення поняттю «інновації в туризмі».

Ключові слова: туристична галузь, туризм, інновації, інноваційна діяльність, туристичні послуги, технології, попит, конкуренція.

The publication reveals the essence of innovations in tourism based on the works of domestic and foreign scientists, as well as the provisions of current legislation. The analysis of the domestic legislation is carried out and it is found out that innovations in the Ukrainian legislation are regulated by the law of Ukraine "About innovative activity". It is determined that among scientists there is no single approach to the interpretation of the concept of "innovation". The own definition of the concept of "innovation in tourism" is offered.

Key words: tourist branch, tourism, innovations, innovative activity, tourist services, technologies, demand, competition.

У сучасних умовах успішна діяльність підприємств неможлива без інновацій. Ринкові умови розвитку та постійна конкурентна боротьба постійно висувають вимоги кількісних та якісних перетворень. Тому, розробка та ефективне використання інновацій потребує збільшення обсягів інвестування підприємств, запровадження інвестиційної політики, яка б визначала пріоритетність фінансування інноваційної діяльності, в туризмі зокрема. Завдяки інноваціям у соціально-економічній системі відбувається раціональніше використання ресурсів. Інвестиції в інновації забезпечують вищу за середньогалузеву віддачу, проте суттєво зростає й рівень підприємницького ризику.

Нині актуальність інновацій обґрунтовується багатьма чинниками, а саме: необхідність реструктуризації й перепрофілювання підприємств згідно вимог ринку; застарілий парк машин і технологічного устаткування; досить часті і різкі зміни попиту на товар; конкуренція.

Інноваційні технології в туризмі ефективно впроваджуються вжиття, оскільки туристична галузь характеризується динамічними темпами розвитку і введенням нових технологій та стандартів.

Метою даного дослідження є розкрити сутність інновацій в туризмі на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців, а також положень чинного законодавства.

Важливим етапом вивчення інновацій є їх класифікація за низкою певних ознак. Світ інновацій дуже різноманітний. Їх комплексний характер і багатогранність використання потребують розроблення класифікатора інновацій, який дасть змогу не тільки усвідомити їх роль у розвитку людства, а й передусім:

1. Оцінити напрям і ефективність інноваційного процесу.
2. Визначити перспективність майбутніх нововведень.
3. Виявити проблемні зв'язки між різними типами інновацій.
4. Підібрати методи управління, адекватні особливостям кожного інноваційного процесу, які впливають з переважаючого типу інновацій, що утворюють ці процеси.
5. Створити економічні механізми й організаційні форми управління інноваційною діяльністю залежно від типу інновацій.
6. Визначити методи й форми реалізації і просування інноваційного продукту та інноваційної технології залежно від різних типів інновацій.
7. Оптимізувати організаційні форми інноваційної діяльності та інноваційної інфраструктури, економічні відносини в інноваційній сфері.
8. Створити стимули для активізації інноваційних процесів у галузях, регіонах і підприємствах. Типологія інновацій також дає змогу розмежувати нововведення та псевдо-інновації.

Інновації в українському законодавстві регламентуються законом України про інноваційну діяльність. Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інновації як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Відповідно інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [1].

Проте, багато науковців трактують це поняття по-різному. Підходи до визначення поняття згруповано у таблиці.

Таблиця 1 – Сутність поняття «інновація»

Науковець	Визначення поняття	Джерело
1. Б. Санто	Суспільний, технічний та економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів і технологій	Санто Б. Инновации как средство экономического развития. Санто Б. Москва : Прогресс, 1990. 296 с. [0]
2. Б. Твісс	Інновація – це процес, в якому винахід чи ідея набуває економічного змісту	Твісс Б. Управление научно-техническими нововведениями. Москва : Экономика, 1989. 271 с. [0]
3. С. В. Мочерний	Інновація – впровадження нової техніки, технології, організації виробництва і збуту товарів тощо, що дає змогу здобувати переваги над конкурентами. Інновація підтверджується передусім патентами	Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: у двох томах. Львів: Світ, 2008. Т. 1. 616 с. [0]
4. Н. М. Авсянніков	Інновація (нововведення) – результат практичного або технічного освоєння новації.	Авсянніков Н.М. Инновационный менеджмент. Москва: ИНФРА-М, 2002. 295 с. [0]
5. Р. Фатхутдінов	Інновація – кінцевий результат впровадження новації з метою зміни об'єкта управління і отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту	Фатхутдінов Р. А. Инновационный менеджмент : справ. пос. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 400 с. [0]

6. О. М. Князева	Інновація – це система, сукупність суб'єктів і об'єктів, що взаємодіють в процесі створення і реалізації інноваційної продукції, яка має головну змістовну характеристику – новизну і частини – старе, сучасне і нове	Князева Е.Н. Синергетический вызов культуре. Синергетическая парадигма. Москва, 2001. С.243-261 [0]
7. В. В. Дубічинський	Інновація – комплекс заходів для впровадження в економіку нової техніки, технологій та ін	Сучасний тлумачний словник української мови: 5000 слів / За заг. Ред., д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Харків : Школа, 2006. 832 с. [0]
8. Ю. Яковець	Якісні зміни у виробництві, які можуть належати як до техніки та технології, так і до форм організації виробництва.	Яковець Ю. В. Ускорение научно-технического прогресса: теория и экономический механизм. Москва: Экономика, 1988. 342 с. [0]
9. Р. Мюллер	Інновація – зміна (активна чи пасивна) конкретної системи щодо зовнішнього середовища	Muller R. Das Management der Innovation. Frankfurt am Mein, 1973. 327 с. [0]
10. Л., Водачек, О. Водачкова	Інновація – цільова зміна у функціонуванні підприємства як системи	Водачек Л., Водачкова О. Стратегия управления инновациями на предприятии. Москва: Экономика, 1989.167 с. [0]

Джерело: розроблено автором на основі джерел [2-11]

Група авторів розглядає інновацію по різному. Наприклад, Б. Санто, Б. Твісс, С. Мочерний розглядають поняття як процес; Н. Авсянніков, Р. Фатхутдінов як результат, а інші Л. Водачек, О. Водачкова, Р. Мюллер, Ю. Яковець – як зміна. В Дубічинський, О. Князева – як система.

Вважаємо, що визначення є найбільш зрозумілим і є найбільш наближеним до законодавства України науковців С. Мочерного та Б. Санто. Інновація це – суспільний, технічний та економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів приводить до

створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій та організації виробництва і збуту товарів, що дає змогу здобувати переваги над конкурентами.

Список використаних джерел:

- 1.** Про туризм: Закон України від 05.12.2012 р. № 5460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/40-15> (дата звернення:04.05.2020).
- 2.** Санто Б. Инновации как средство экономического развития. Санто Б. Москва : Прогресс, 1990. 296 с.
- 3.** Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями. Москва: Экономика, 1989. 271 с.
- 4.** Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: у двох томах. Львів: Світ, 2008. Т. 1. 616 с.
- 5.** Авсянников Н.М. Инновационный менеджмент. Москва: ИНФРА-М, 2002. 295 с.
- 7.** Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент: справ. пос. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 400 с.
- 8.** Князева Е.Н. Синергетический вызов культуре. Синергетическая парадигма. Москва, 2001. 243 с.
- 9.** Сучасний тлумачний словник української мови: 5000 слів / За заг. Ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Харків : Школа, 2006. 832 с.
- 10.** Яковець Ю. В. Ускорение научно-технического прогресса: теория и экономический механизм. Москва : Экономика, 1988. 342 с.
- 11.** Muller R. Das Management der Innovation. Frankfurt am Mein, 1973. 327 с.
- 12.** Водачек Л., Водачкова О. Стратегия управления инновациями на предприятии. Москва : Экономика, 1989. 167 с.

УДК 379.8 : 338.488.3

Конарівська О. Б., к. е. н., доцент
Романюк Д. Ю., студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

В дослідженні розглянуто сутність та визначення терміну «інновації» на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Виділено основні види інновацій в готельному бізнесі та їх приклади, застосування інновацій в Україні та у світі.

Ключові слова: інноваційні технології, інноваційна діяльність, готелі, реклама, послуги, готельний бізнес, нововведення.

The study examines essence and definition of the term "innovations" on the basis of works of domestic and foreign scientists. The main types of innovations in the hotel business and their examples, application of innovations in Ukraine and the world, are highlighted.

Keywords: innovative technologies, innovative activity, hotels, advertisement, services, hotel business, innovation.

Інноваційна діяльність є надзвичайно актуальною та потрібною в сучасному готельному бізнесі, оскільки вона допомагає підтримувати бізнес на належному рівні, йти в ногу з часом, залучати нових клієнтів, а також отримувати прибуток. Застосування новітніх технологій готельного бізнесу дозволяє готельерам підвищити ефективність свого господарства, знаходити нові резерви підвищення якості обслуговування, ефективної охорони номерів і майна гостей, надання нових послуг. Інновації й інноваційна діяльність традиційно представляються як напрямок науково-технічного прогресу (високотехнологічної його складової) і як процес, пов'язаний із впровадженням результатів наукових досліджень і розробок у практику.

Нині актуальність інновацій обґрунтовується багатьма чинниками. Головними серед них є: необхідність реструктуризації й перепрофілювання підприємств згідно вимог ринку; застарілий парк машин і технологічного устаткування; досить часті і різкі зміни попиту на товар; конкуренція. Стосовно останнього чинника відомий американський фахівець в області конкуренції Майкл Портер у монографії «Міжнародна конкуренція» відзначав, що в конкуренції головну роль грають інновації й зміни. Отже, інновації розглядаються як найважливіший фактор росту конкурентоздатності підприємства, фірми, компанії і, врешті-решт, країни.

Інновація (innovation) (англ.) – утворено з двох слів – латинського «новация» (новизна, нововведення) та англійського префікса «in» – «в», «введення». В буквальному перекладі – введення нового, відновлення [1].

Для даного дослідження ми розглянули тлумачення терміну «інновація». Визначення терміну на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців зображено в табл. 1.

Таблиця 1 – Визначення терміну «інновації» на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців

Визначення	Автори, які досліджували
Кінцевий результат інноваційної діяльності, у вигляді нового чи удосконаленого продукту або технологічного процесу, який наділено якісними перевагами при використанні та проектуванні, виробництві, збуті, використовується у практичній діяльності та має суспільну перевагу [2].	Гунин В.Н., Баранчев В.П.
Системні заходи, які мають якісну новизну, що приводять до позитивних зрушень, а також забезпечують функціонування та розвиток галузі в регіоні.	Н. Власова, В. Смирнова, Н. Семенченко
Розроблені й впроваджені в діяльність нововведення, що дозволяють отримати користь у вигляді економічного або соціального ефекту та інших позитивних результатів.	Т. Ткаченко, С. Мельниченко, М. Бойкота
Результат дій, спрямований на створення нового або зміну наявного туристичного продукту, освоєння нових ринків, використання передових інформаційних та телекомунікаційних технологій, вдосконалення надання туристичних, транспортних та готельних послуг, створення стратегічних альянсів для здійснення туристичного бізнесу, впровадження сучасних форм організаційно-управлінської діяльності туристичних підприємств.	В. Новіков
Різні організаційно-управлінські нововведення, що складаються з цілеспрямованих змін, які виробляються на різних рівнях індустрії туризму	О. Ільїна
Матеріалізований результат, отриманий від вкладення капіталу в нову техніку чи технологію, у нові форми організації виробництва, праці, обслуговування і управління, включаючи нові форми контролю, обліку, методи планування, прийоми аналізу і т.д. [3].	І.О. Герашенко
Створення, прийняття та впровадження нових ідей, процесів, продуктів або послуг, а також здатність змінюватися й адаптуватися.	С. Hall, А. Williams
Процес, за допомогою якого нова ідея або практика стає корисною, нові шляхи, що забезпечують вирішення різних задач для задоволення потреб людей.	S. Brahmhatt

Джерело: розроблено авторами на основі [1-10].

Найбільш зрозумілим для сприйняття є визначення інновації як створення, прийняття та впровадження нових ідей, процесів, продуктів або послуг в роботі зарубіжних авторів С. Hall, А. Williams, визначення інновацій як різні організаційно-управлінські нововведення, що складаються з цілеспрямованих змін, які виробляються на різних рівнях індустрії туризму в дослідженні О. Ільної.

В Законі України «Про інноваційну діяльність» дається таке визначення: «інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [4].

На основі вивченого матеріалу ми можемо виділити основні види інновацій в готельному бізнесі: маркетингові, ресурсні, організаційні та продуктові (табл. 2).

Таблиця 2. – Основні види інновацій в готельному бізнесі

Види інновацій	Характеристика	Автори, які досліджували
<i>Маркетингові</i>		
Технологія In Door TV	Однією з найбільш перспективних видів подібної реклами є відеореклама в місцях масового скупчення людей. В останні роки ця рекламна технологія серйозно вдосконалилася, з'явилася нова технологія X3D video. Увагу споживача приваблює не плоске, а тривимірне зображення, що містить рекламну інформацію[5].	Д. М. Одарченко, Р. С. Тихонченко, С. Б. Соколова, А. Г. Абабов
Технологія Ground FX.	Це надсучасна інтерактивна проєкція, розроблена компанією GestureTek, яка дозволяє споживачеві не просто спостерігати за рекламним сюжетом, а й брати в ньому участь. За допомогою спеціальних технічних установок об'ємне зображення проєктується на плоску поверхню. Пройти повз непоміченим неможливо: система миттєво зреагує на найменший рух. Даний вид реклами все частіше використовується виробниками і великими торговими комплексами в Європі, Америці для ВТL-акцій, а також для збільшення потоку споживачів.	
Мультимедійні технології	Готелі розміщують електронні довідники і каталоги в мережі Інтернет. Електронні каталоги готелю дозволяють віртуально подорожувати номерами різних категорій, залами ресторанів, конгрес-центрів, вестибюля, подивитися повну	О.Я. Домінська, Н.О. Батьковець

	інформацію про готельне підприємство, ознайомитися зі спектром послуг, що надаються, системою пільг і знижок [6].	
<i>Організаційні</i>		
Створення готельних мереж	Налічується понад 16 млн готелів. З них кожний 4-й належить до певної мережі. Їх готелі представляють туристам послуги світового рівня, інформативну базу даних, отримують зниження загальних витрат, мають досвід роботи як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках	О. Юрченко
<i>Ресурсні</i>		
натуральний еко-готель	Це екологічно-сертифіковане житло, метою якого є поліпшення стану навколишнього середовища шляхом зведення до мінімуму власного негативного впливу на довкілля.	О. Юрченко
Innovation Hotel	Інноваційний еко-готель, що належить до ІНГ, включає сонячні панелі на даху для нагріву води, вітряні генератори для вироблення електроенергії, шибки з вторсировини, меблі повністю зроблено з перероблених матеріалів. В обробці використовуються нетоксичні фарби. Відпрацьоване масло з кухні використовуватиметься як біопаливо [8].	А. Г. Черномазюк
<i>Продуктові</i>		
Капсульні готелі	Варіант короткочасного і бюджетного поселення у великих містах пропонують туристам капсульні готелі, що складаються з невеликих за розміром номерів. Простір у цих готелях є двох типів: спільний та індивідуальний, а обов'язкова вимога – великий суспільний простір. Хол, кімната відпочинку, бар, сауна, іноді й басейн існують спеціально для спілкування. Готелі-капсули є в Токіо, Йокогамі, Осаці, Голе, Саппоро [9].	Л.М. Малюга Р.Б. Кожухівська
Створення панорамних готелів	Готелі з панорамним видом. Фахівцями турбізнесу складено список з п'ятнадцяти готелів, на даху яких з висоти пташиного польоту відкриваються незабутні панорами.	О. Юрченко
Будівництво незвичайних і екстравагантних готелів світу	Такі готелі розташовані в неймовірних місцях і умовах: у стародавніх замках, монастирях і соборах; у бочках, на зразок житла Діогена (Німеччина, Нідерланди); у підземних бункерах; у колишніх в'язницях; на даху музею (Франція); у сніжних будиночках-іглу й будинках, повністю побудованих з льоду; в індійських вігвамах (США, Канада, Болівія, Венесуела, Коста-Рика); у печерах, у душлах і будиночках на деревах, під водою й у будиночках з кам'яної солі (Болівія) тощо [10].	О. Юрченко, В.Ю. Кабанчук

Джерело: розроблено авторами на основі [1-10].

Отже, виходячи з даних таблиці, можемо виділити такі види інновацій в готельному бізнесі: маркетингові інновації – це мультимедійні технології та інноваційні проекти, які використовуються в рекламній інформації; організаційні – це новітні методики навчання персоналу, купівля готельної франшизи, створення власної готельної мережі тощо; ресурсні – це застосування електронної системи управління готелем та системи планування ресурсів підприємства; продуктові – це створення нових послуг та впровадження нових технологій обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Товарна інноваційна політика. Тракткування поняття "інновація". Основні ознаки інновації. Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidruchniki.com/1452010650421/marketing/traktuvannya_ponyattya_in_povatsiya_osnovni_oznaki_innovatsiyi (дата звернення 17.052020).
2. Гуний В.Н., Баранчев В.П. Управление инновациями: модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации». Москва: Оникс, 2005. 297 с.
3. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Інноваційний потенціал підприємства»/ уклад. І.О. Геращенко. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2017. – 157 с.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення 11.052020).
5. Одарченко Д. М., Тихонченко Р. С., Соколова Є. Б., Абабова А. Г. Інноваційна діяльність підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Опорний конспект лекцій. 2019. URL: http://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4274/1/2019.1_%D0%BF%D0%BE%D0%B7.58.pdf.
6. Домінська О.Я., Батьковець Н. О. Сучасний стан та інноваційні процеси розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Економічні науки, 2017. Вип. 52. С. 39-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2017_52_8 (дата звернення 17.052020).
7. Юрченко О. Інновації в готельному бізнесі на сучасному етапі. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2014. Випуск 34. С. 292–301.
8. Черномазюк, А.Г. Інновації у сфері готельно-ресторанного бізнесу. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2014. № 5, т. 2. С. 252-255.
9. Малюга Л. М., Кожухівська Р. Б. Використання міжнародного досвіду впровадження інновацій у сферу готельного бізнесу *Інфраструктура ринку*. Вип. 18, 2018. С.128-134. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/21_2018_ukr/23.pdf (дата звернення 17.052020).
10. Перспективні технології готельного бізнесу. Все про туризм - освітній туристичний портал. URL: https://tourlib.net/stati_ukr/kabanchuk.htm (дата звернення 17.052020).

УДК 379.834

А.В. Люсак, к.т.н., доцент
 Національний університет водного господарства
 та природокористування, м. Рівне

ВИКОРИСТАННЯ ГІС ДЛЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЯХ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У роботі проведено аналіз можливостей ГІС, що використовуються об'єднаними територіальними громадами, для забезпечення популяризації та обслуговування сільського зеленого туризму; досліджено структуру такої ГІС та обґрунтовано ефективність сільського зеленого туризму для забезпечення сталого розвитку ОТГ.

Ключові слова: ГІС, ОТГ, сільський зелений туризм.

The analysis of GIS opportunities used by the united territorial communities to ensure the promotion and maintenance of rural green tourism; the structure of such GIS is investigated and the efficiency of rural green tourism for sustainable development of OTG is substantiated.

Keywords: GIS, united territorial communities, rural green tourism.

Розвиток сільського зеленого туризму є одним із перспективних напрямів розвитку української економіки вцілому та територіальних громад зокрема.

Після реформи децентралізації все більше населених пунктів створюють об'єднані територіальні громади (ОТГ), зокрема, для того, щоб ефективніше використовувати можливості для розвитку. Інноваційні інформаційні технології допомагають ОТГ планувати розвиток своїх територій, залучати інвесторів, публікувати містобудівну документацію онлайн, створювати нові конкурентні переваги та підвищувати ефективність діяльності органів місцевого самоврядування, а також ставати більш відкритими та прозорими.

Основними рушійними силами для розвитку сільського туризму на території ОТГ є:

- збільшення надходжень до місцевого бюджету (податки від підприємницької діяльності, ЄСВ, земельний податок та інші);
- є найпотужнішим стимулом розвитку малого та середнього бізнесу у багатьох суміжних галузях економіки;
- створення додаткових робочих місць;
- розвиток інфраструктури;
- покращення якості життя;
- зменшення відтоку працездатного населення.

Для виявлення резервів наповнення місцевого бюджету через повноцінне використання усіх можливих ресурсів, все більше ОТГ використовують геоінформаційні системи (ГІС).

Для забезпечення постійного та оптимального потоку туристів, підвищення конкурентоспроможності садиб для їх розміщення, розроблення унікального туристичного продукту і налагодження адміністрування сільського зеленого туризму на території ОТГ доцільно використовувати можливості сучасних геоінформаційних технологій з залученням всіх можливих джерел вихідних даних.

Основою наповнення таких ГІС є:

- **базові картографічні матеріали;**
- **тематичні інформаційні ресурси**, що містять атрибутивні дані (зокрема мережа об'єктів соціальної інфраструктури, об'єктів рекреаційного призначення, природних ресурсів тощо);
- **проблемно-орієнтовані інформаційні ресурси**, для вирішення певної проблемної задачі по управлінню територією, наприклад, охорони пам'яток природи, туристичні маршрути та ін.

Відносно новим напрямом збору даних та їх використання є волонтерські геопросторові дані (ВГД) та дані з відкритою ліцензією. В Україні вже є кілька успішних кейсів зі збору ВГД мешканцями громад. Це насамперед стосується даних про інфраструктуру, туризм та екологічні проблеми [1].

Як можна бачити з вищенаведеної інформації, ГІС ОТГ без особливих додаткових капіталовкладень можуть виконувати суміжні функції у системі управління сільським зеленим туризмом, зокрема:

- збір, консолідація та обробка інформації про господарства сільського зеленого туризму та послуги, що ними надаються;
- формування єдиної бази даних таких господарств та історико-культурних і природних об'єктів інтересу (з можливістю включення до неї інформації про господарства та об'єкти інтересу на територіях суміжних ОТГ);
- пошук та підбір туристичних маршрутів, послуг та їх комплексів за бажаними критеріями та згідно побажань замовників;
- попередній перегляд та замовлення послуг у сільському зеленому туризмі.

Особливістю сільського зеленого туризму є те, що цей вид туризму зацікавлює здебільшого споживачів, які проживають на території тієї самої країни або сусідніх країн. Тим самим він робить ставку на значно меншу кількість туристів, заохочує туристів можливістю відпочити, подорожувати та ближче познайомитися з регіональною

кухнею, традиціями, звичаями, взяти участь у веденні домашнього сільського господарства тощо. Такий вид туризму користується особливою популярністю серед жителів міст, які мають бажання розв'язитися та краще ознайомитись із життям сільського населення країни поза міським середовищем. Враховуючи менші обсяги туристопотоку, стає значно простішим ведення та користування функціями геоінформаційної системи ОТГ для управління сільським зеленим туризмом. При цьому можливе швидке виведення необхідної картографічної та атрибутивної інформації для споживачів за задалегідь визначеними критеріями [2].

Додатково створений на базі ГІС ОТГ інтернет-сайт дасть можливість користувачам виконувати пошук, порівняння, вибір та замовлення туристичних послуг, надавати свої пропозиції стосовно бажаних сервісів і залишати відгуки.

На сьогоднішній день немає державної програми фінансування сільського зеленого туризму, але є міжнародні фонди, які, в рамках підтримки процесу децентралізації, надають допомогу в цьому напрямку, зокрема USAID. Використання ГІС для популяризації та розвитку сільського зеленого туризму в регіоні може підвищити шанси ОТГ на отримання такого гранту.

Отже, об'єднаній територіальній громаді, що прийняла рішення про розвиток сільського зеленого туризму на своїй території, вкрай важливо використовувати всі ресурси та можливості сучасних інформаційних систем для ефективного досягнення цієї мети, а саме:

1. Провести інвентаризацію туристичних принад, пам'яток, інфраструктури та наповнення ГІС необхідною картографічною та тематичною інформацією.
2. Створити разом з сусідніми ОТГ туристичні кластери - об'єднання зацікавлених сторін для створення туристичного маршруту з подальшим розміщенням інформації в ГІС та пов'язаному інтернет-ресурсі.
3. Презентувати сервіси туроператорам та агенціям для налагодження співпраці через публікування в ГІС та на сайтах.

Список використаних джерел:

1. Геоінформаційна система для управління територіальною громадою : URL:<https://magneticnemt.com/geoinformatsijna-systema-dlya-upravlinnya-potentsialom-sil'skyh-terytorij/>.
2. Ісаєнко В.М. Інформаційно-аналітична система обліку садиб сільського зеленого туризму / В.М. Ісаєнко, К.О. Бабікова, О.О. Степанюк, Т.В. Михалевська // V Всеукр. з'їзд екологів з міжнар. участю, 23–26 верес.: 36. наук. ст. — Вінниця: ВНТУ, 2015. — С. 114.

4. ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ І ЙОГО РОЛЬ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ НАСЕЛЕННЯ

УДК 504.45

О.О. Бєдункова, д.б.н., доцент
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА ЯК ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДСЬКОГО ГІДРОЕКОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ НА БАЗІ НПП ДЕСНЯНСЬКО-СТАРОГУТСЬКИЙ

Описано досвід проведення гідроекологічного моніторингу на підставі вивчення іхтіологічних параметрів корошових риб у межах позашкільної освіти на території національного природного парку. Підтверджено доцільність участі громадськості в спостереженнях за станом довкілля на заповідних територіях.

Ключові слова: моніторингові спостереження, громадськість

The experience of conducting hydroecological monitoring based on the study of ichthyological parameters of carp fish within out-of-school education on the territory of the national nature park is described. The expediency of public participation in monitoring the state of the environment in protected areas has been confirmed.

Key words: monitoring observations, public

Територія Національного природного парку Деснянсько-Старогутський розглядається в якості ядра екологічної мережі Українського Полісся [1; С. 60-71]. Ведення господарської та наукової діяльності, менеджмент біорізноманіття та рекреаційне використання парку регулюється відповідно Закону «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.), Положенням про національний природний парк «Деснянсько-Старогутський» (2001 р.) згідно з Проектом організації території, охорони, використання та відтворення природних комплексів НПП «Деснянсько-Старогутський» [2].

НПП Деснянсько-Старогутський розташований у Середино-Будському районі Сумської області та належить до Світової мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО (2009 р.).

Як один із способів заохочення розвитку досліджень у межах даної території є залучення учнівської молоді, педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти та позашкільних навчальних закладів, які під керівництвом та консультуванням наукових та науково-педагогічних працівників проводять збір даних та отримують навички щодо спостережень за станом довкілля [3]. Зібраний та опрацьований за

участю громадськості матеріал у подальшому частково використовується в якості первинних моніторингових даних для літопису природи НПП «Деснянсько-Старогутський» [4].

Одним із напрямків такої діяльності є оволодіння методичними підходами гідроекологічних досліджень рукава р. Десенка, що розташований на території парку в межах водно-болотних угідь. На початкових етапах відповідних робіт учнів та вчителів – учасників екологічного табору «Деснянські зорі», впродовж 2015-2019 рр., проводились облови та визначення видової приналежності риб, проведення безпосередніх оцінок їх розмірно-вагових характеристик і набуття досвіду статистичного опрацювання масиву даних.

Найбільш зручним об'єктом для вивчення для учнів виявляються риби родини коропових (*Cyprinidae*), ряду коропоподібних (*Cypriniformes*) – найбагатша на види родина, що мешкає переважно в прісних водах (деякі види можуть витримувати солоність вод). Представників родини розрізняють за формою тіла, будовою і кількістю глоткових зубів, формою та розміщенням плавців [5]. Для коропових риб не властиві міграції на значні відстані. Серед коропових багато видів, які не досягають значних розмірів. Серед них чимало об'єктів любительського промислу і штучного розведення.

З метою оволодіння базовими іхтіологічними методами, після проведення промірів морфологічних параметрів, виконавці досліджень проводять математичний аналіз залежності морфометричних параметрів, засобом встановлення зв'язків між виміряними довжинами різних частин тіла риб із їх вагою [6].

В кожному випадку відповідний парний масив даних описувався лінійним рівнянням $m=a+b \cdot x$, де m – маса риб у вибірках виду, г; a і b – коефіцієнти рівняння; x – розмір морфометричного параметру, мм. для кожної залежності визначався кореляційний коефіцієнт (r) та оцінювався коефіцієнт довірчої ймовірності (p) за Стьюдентом [7].

Отримані в такий спосіб результати показали, що найбільш тісний зв'язок для всіх проаналізованих видів коропових був характерним між масою тіла риби та її повною довжиною (від 0,9783 в ляща до $r=0,9297$ у плітки). Майже на тому ж рівні, були коефіцієнти кореляції між масою риби та довжиною її тіла за Смітом (від $r=0,9462$ в краснопірки до $r=0,8084$ в ляща). Лише для верховодки був встановлений середній зв'язок між масою тіла риб та діаметром ока ($r=0,5821$). Решта залежностей по всіх видах мала помітний та тісний зв'язок. Тісними виявились і середні значення коефіцієнтів кореляції у залежностях маси риби та її розмірів для всіх проаналізованих видів. Про статистичну значущість отриманих

результатів свідчить коефіцієнт довірчої ймовірності (p), який для всіх залежностей був меншим 0,01.

Наведені результати дозволили відстежити загальні особливості формування розмірної диференціації представників коропових (*Cyprinidae*) в умовах природної водойми, позбавленої суттєвих джерел антропогенного навантаження. Залученими до процесу учнями та вчителями було з'ясовано видові особливості лінійних та вагових характеристик риб, які крім абсолютних значень відрізняються між собою пропорційністю росту в процесі онтогенезу. Подібні дослідження є основою для подальшого аналізу формування розмірного різноманіття одновидових сукупностей риб, як складного та динамічного процесу, на який впливає цілий комплекс екологічних факторів та індивідуальних особливостей організму риб.

Продовження таких досліджень знаходить відображення в: проведенні аналізу алометрії риб; вивченні мінливості росту риб залежно від екологічних факторів; дослідженнях індивідуальної мінливості одновікових угруповань у природних умовах; дослідженнях мінливості росту одного виду риб у різні періоди життєвого циклу; вивченні локальної мінливості росту риб в різних екологічних умовах; з'ясуванні диференціації розмірних ознак риб за допомогою простих математичних моделей; тощо.

Таким чином, позашкільна екологічна освіта є прикладом залучення громадськості при вивченні розмірної диференціації риб природних водоймах. Такі підходи дозволяють зацікавити учнівську молодь та вчителів проблемою збереження видового різноманіття, охорони та раціонального використання рибних ресурсів. В сукупності, поєднання зусиль науковців та громадськості може мати суттєвий внесок у веденні моніторингу природних ресурсів на території національних природних парків.

Список використаних джерел:

1. Водно-болотные угодья особого природоохранного значения вдоль границы Беларуси, России и Украины. М. : Медиа-ПРЕСС, 2014. 164 с.
2. Деснянсько-Старогутський Національний природний парк URL: <http://nppds.narod.ru/index.html>.
3. Севильская стратегия для биосферных резерватов. – М.: Изд-во Центра охраны дикой природы, 2000. 30 с.
4. Підсумки залучення громадськості до спостережень за станом довкілля в Деснянському біосферному резерваті: колективна монографія / наук. ред. Р. І. Бурда. – Суми: Університетська книга, 2019. 195 с.
5. Шевченко П. Г., Пилипенко Ю. В. Спеціальна іхтіологія : підручник. Херсон : Олді-плюс, 2016. Т.1 268 с., Т.2. 500 с.
6. Захаров В. М., Чубинишвили А. Т. Мониторинг здоровья среды на охраняемых природных территориях. М. : Центр здоровья среды. 2001. 136 с.
7. Айвазян С. А. Прикладная статистика: Исследование зависимостей : справ. издание М. : Финансы и статистика. 1985. 487 с.

УДК 338.48

К. Ю. Громаченко, к.с.-г.н, доцент
З.В. Заяць, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м.Рівне

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У ШАЦЬКОМУ РАЙОНІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Шацькому районі. Розкрито проблеми загальносистемного характеру, пов'язані з державним регулюванням у сфері сільського зеленого туризму. Означено, що головним завданням у формуванні даної політики є прийняття відповідного закону, координація органів державної влади, а також сільського населення та підприємницьких структур для більш ефективного розвитку сільського зеленого туризму в районі.

Ключові слова: сільський зелений туризм, туристичний продукт, послуги, сільське населення

The problems and prospects of development of rural green tourism in Shatsk district are considered. System-wide issues related to state regulation in the field of rural green tourism are revealed. It has been determined that the main task in the formulation of this policy is the adoption of the relevant law, coordination of public authorities, as well as rural population and business structures for more effective development of rural green tourism in the area.

Key words: rural green tourism, tourist product, services, rural population.

Сільський зелений туризм розкриває нові можливості для сільського населення та здатний забезпечити сільським місцевостям економічну та демографічну стабільність. При наявності ресурсів, таких як кліматичні умови, мальовничі краєвиди, цікава історико-культурна спадщина, у селах можна розвивати даний вид туризму.

На даний час в Україні достеменно точно не визначено відмінності між поняттями «сільський», «зелений», «природний», «екологічний» та «м'який» туризм.

У британському словнику з подорожей, туризму та гостинності С. Медліка (1993) визначено таке: сільський туризм (rural tourism) - відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами. Поняття «сільський туризм» часто ототожнюють з «агротуризмом», але поняття «сільський туризм» значно ширше.

Агротуризм (farm tourism) - відпочинковий туризм, що передбачає використання сільського (фермерського) господарства. Агротуризм може проявлятися у різних формах, але завжди включає винаймання помешкання. Розрізняють дві базові форми агротуризму: винаймання помешкання з обслуговуванням безпосередньо в межах дворогосподарства або розміщення на нічліг з самообслуговуванням на землях, що належать до дворогосподарства, наприклад, в кемпінгах та наметах. Агротуризм, таким чином, виступає однією з форм сільського туризму. В агротуризмі дворогосподарство (фермерське господарство) становить одночасно нічліжну базу та головний предмет інтересу для туриста.

Екологічний туризм (Ecological tourism) - це форма подорожі, сприятлива для навколишнього середовища. Вона відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами. Він передбачає, що учасниками цих подорожей є люди з високою екологічною свідомістю. Виділяються такі форми екологічного туризму - активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, рибальство), фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, полювання, тематичні поїздки), культурологічні й етнографічні поїздки.

Зелений туризм (green tourism) - є синонімом поняття «екотуризм». Природничий туризм (nature tourism) - також є синонімом поняття «екотуризм».[2]

Але в Україні Законом України «Про туризм» визначено, що сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості, використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону; це додатковий вид діяльності на базі особистого селянського господарства. [5]

При характеристиці сільського туризму визначають складники сільського туристичного продукту, а саме:

— туристичні атракції місцевості (наприклад, природне середовище, пам'ятки, цікаві архітектурні об'єкти, національні парки, ботанічні сади, торговельні центри, культурні та релігійні атракції, музеї, а також мешканці — їх культура і звичаї);

— інфраструктура місцевості (нічліжна база, гастрономічна база — ресторани, бари, кав'ярні, транспорт — таксі, автобуси, оренда автомобілів, торговельна мережа, заклади обслуговування тощо);

— доступність місцевості (кількість транспорту, а також інфраструктура — дороги, аеропорти і порти, залізнична мережа);

— імідж місцевості, що існує у свідомості потенційних клієнтів і суттєво впливає на підсвідоме бажання відвідати саме дану територію;

— ціна, яка залежить від багатьох чинників, а саме: стандарт послуг, пора року, кількість транспорту тощо [1].

Метою статті є аналіз розвитку сільського зеленого туризму у Шацькому районі Волинської області та визначення проблем та перспектив його подальшого розвитку.

У Шацькому районі склалися одні з найсприятливіших передумов для розвитку саме цього виду туризму порівняно з іншими регіонами області. Озера, ліси з дикоростучими ягодами та грибами, мисливство, рибальство створюють усі необхідні передумови для організації та функціонування на території району зеленого туризму. Крім того, у сільській місцевості збереглися звичаї, обряди, давні місцеві засоби ведення господарства, гостинність місцевих жителів. Основним ресурсом є розташування на території району Шацького національного природного парку, до якого входить 23 озера.

Мальовничі природні ландшафти, теплий та м'який клімат парку має високий рекреаційний потенціал для організації відпочинку, туризму і санаторного лікування. Відпочинок, в основному, проходить на озерних комплексах (пляжний відпочинок) і в незначній мірі в лісових екосистемах.

Озера Світязь, Пісочне, Пулемецьке, Люцимер, Соминець, Кримно, Чорне Велике і прилеглі до них території, багаті рекреаційними ресурсами, які є традиційними місцями масового відпочинку.

У парку діє Візит-центр, обладнано еколого-пізнавальні стежки «Лісова Пісня», «Три озера», «Світязянка» та рекреаційні пункти для короткотермінового відпочинку автотуристів. По всій довжині стежок встановлені доволі яскраві аншлаги для ознайомлення з природоохоронним режимом парку, особливостями його природних екосистем та видовим багатством флори та фауни. Еколого-пізнавальні стежки мають сприятливе розміщення і активно використовуються відпочиваючими та туристами. Для любителів відпочинку в наметах обладнані наметові містечка «Незабудка» та «Запісочне». Розроблені та діють водні, велосипедні та піші туристичні маршрути.

Великою популярністю серед відвідувачів національного парку користується як літня, так і зимова риболовля. Впродовж літньо-осіннього сезону тут дозрівають різноманітні ягоди: чорниця, малина, лохина, ожина, брусниця, журавлина. Грибний сезон розпочинається в

серпні-вересні і триває до листопада. У лісових масивах зростає близько 70 видів їстівних грибів.

Цікавим буде ознайомлення із пам'ятками природи, що розташовані в межах природоохоронної установи такими як: ботанічний заказник «Венський», лісовий заказник «Ялиник» та «Ростанський», іхтіологічний заказник «Соминець», гідрологічні заказники «Пулемецький» і «Піщанський», а також з ботанічними пам'ятками природи «Дуб — велетень» та «Сосна і дуб-1», «Сосна і дуб-2».

На берегах озер археологами знайдені також стоянки первісних людей, що свідчить про давню історію освоєння цих місць людиною.

В першій декаді серпня є можливість відвідати Польську сторону Транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся» пішохідним переходом через річку Західний Буг, який щороку облаштовують в рамках проведення Європейських днів добросусідства між Гміною Воля Угрюзка та Шацьким районом.

Перебуваючи на відпочинку в Шацьку туристи можуть ознайомитись з територією Білоруської частини трьохстороннього біосферного резервату відвідавши Республіканським заказник «Прибузьке Полісся», ліси якого межують із землями Шацького національної природного парку.

Пам'ятники архітектури на території національного парку представлені церквами. З 2010 року при Петропавлівській церкві (1846 р.) у селі Світязь започаткував свою діяльність чоловічий монастир. Всі бажаючі можуть відвідати цю сакральну споруду помолитися Почаївській Божій Матері, ікона якої знаходиться в Храмі Петра і Павла.

Для поціновувачів історико-культурної спадщини екскурсійними бюро в період відпочинкового сезону організуються екскурсії до міста Володимир-Волинського з відвідуванням Зимненського жіночого монастиря, до села Колодяжне де розташована музей садиба Лесі Українки, до замку Любарта у місті Луцьк та Брестської фортеці в місті Брест (Республіка Білорусь) [3].

Шацький район є лідером в кількості агросадіб в області, у 2014 їх число становило 196, у 2015 – 213. Станом на 01.08.2016 року в районі офіційно зареєстровано 226 осель, які надають послуги у сфері сільського туризму, з яких 167 агросадіб розміщені в с. Світязь, 37 – в с. Мельники, 13 – в с. Пульмо, 8 – в Шацьку, 1 агрооселя в с. Пулемець [4].

Найпопулярнішими садибами сільського туризму на території Шацького району є: «Галицький двір», «Затишний маєток», «Гостинний котедж», «Хата рибака», «Червона калина», «Гостинний», «Гостинне подвір'я», «Смерекова хата», «Сита хата», «На

Линівській». Знайти агросадибу за вподобанням можливо на сайтах «Волинь туристична» та «Світязь – відпочинок на Шацьких озерах». Провівши дослідження цінової політики десяти агросадиб нами було встановлено, що середня вартість проживання за добу з однієї особи становить 150 гривень. Спектр послуг, що надається залежить від ціни та якості місця проживання. Зазвичай, у вартість входять: кімнати з усіма зручностями, дитячий майданчик, стоянка для автомобілів, мангал, дрова, садок, криниця, альтанка тощо, інколи у вартість входить харчування [2].

Проте туристичний потенціал Шацького району на сучасному етапі використовується недостатньо ефективно.

Існує низка проблем, які ускладнюють процес розвитку сільського туризму на досліджуваній території. Серед них відсутність регіональних програм із розвитку сільського туризму; низька активність і культура сільських жителів щодо організації власної справи; відсутність досвіду організації зеленого туризму як у селян, так і у місцевої влади; низька якість і комфортність закладів розміщення та транспортної інфраструктури; недостатній розвиток анімації для туристів у вигляді організації екскурсій .

Для створення потенційної стратегії розвитку сільського зеленого туризму у Шацькому районі , на базі бакалаврської роботи буде проведено низку особистих досліджень. Одним з основних аспектів у розробці даної стратегії є вивчення і визначення найбільш оптимальної місцевості для розвитку даного виду туризму. Невід'ємною частиною успіху у розвитку будь-якого виду діяльності є інфраструктура. Тому , у роботі , буде створено перелік обов'язкових елементів , які мають бути присутніми у організації та діяльності агросадиби та її господарів.

При належному сприянні держави сільський туризм в районі може активізувати розвиток депресивних сільських територій, спонукати до покращення благоустрою сільських садиб, вулиць, сіл, підвищення культурно-освітнього рівня сільського населення, підвищити добробут населення та економіку регіону.

Проте основним рушієм у розвитку зеленого туризму на території Шацького району є безпосередньо його населення. Активність жителів сіл та селищ у цій сфері може істотно покращити стан цього виду туризму в районі. Для цього необхідно розробити подальшу стратегію розвитку зеленого туризму у цій території. Адже природно-ресурсний потенціал має хорошу перспективу для розвитку .

Список використаних джерел:

1. Лужанська Т. Ю., Махлинець С. С., Тебляшкіна Л. І. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: Навчальний посібник./ За редакцією д.г.н., професора Волошина І. М. - К.: Кондор, 2008. — 385 с. **2.** Горішевський П.В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі: підручник / П. В. Горішевський, В. П. Васильєв, Ю. В. Зінько. – Івано-Франківськ: Місто-Н, 2003. –148 с. **3.** Офіційний сайт Шацького національного природного парку. URL : <http://shpark.com.ua/recreation/> **4.** Волинська обласна рада. URL: <http://www.volynrada.gov.ua> **5.** Закон України «Про туризм». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

УДК 911

*Гуштан К. В.*Державний природознавчий музей НАН України
Екологічний коледж ЛНАУ, Львів, Україна*Божук Т. І.*Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна**БІОТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ПОЛОНИНИ БОРЖАВИ ЯК
ОБ'ЄКТА ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ**

Розглянуто можливості ознайомлення із рослинним і тваринним світом однієї із унікальних частин Українських Карпат.

Ключові слова: флора, фауна, Смарагдова мережа, полонина Боржава, туризм.

Possibilities of acquaintance with flora and fauna of one of the unique parts of the Ukrainian Carpathians are considered.

Key words: flora, fauna, Emerald Network, Borzhava mountain meadow, tourism.

Полонина Боржава – найдовша полонина Закарпаття, протяжність становить приблизно 50 км, пересічна ширина від 3 м, може досягати до 10 м. Її просторовий вигляд нагадує велику підкову, що оточує долину річки Боржава, а продовження її тягнеться на південний – схід через пасмо Полонини Кук [1]. Найвища точка полонини – гора Стій, висота якої складає 1681 м. Пригребеневі поверхні вирівняні, з окремими конусоподібними вершинами: Темнатик (1343 м), Великий Верх (1598 м), Магура-Жида (1518 м), Граб (1374 м), Гимба (1494 м) та інші. Масив складається в основному з флішу та вулканічних порід до складу яких входять: андезити, андезито-базальти та вулканічні туфи. Відмічаються місцями кам'яністі розсипи, стрімчаки та тимчасові виступи скельних порід. До висоти 1200-1450 м сягає пояс букових лісів, вище знаходяться полонини [2]. Гідрологічна сітка густа та розмірена, в неї входять численні потічки, річки та періодично діючі водотоки, найбільші з них: Латориця, Боржава, Вича та Ріка.

Основним ресурсом зеленого (екологічного) туризму виступає незмінене природне середовище. Зокрема, слід зазначити, що невід'ємною складовою зеленого туризму є споглядання різноманіття флори і фауни обраних локацій, з'ясування біологічного потенціалу.

Смарагдові об'єкти – це такі території, на яких ростуть види рослин, мешкають або перебувають тимчасово види тварин та знаходяться оселища (біотопи), що охороняються Бернською конвенцією, та відповідають іншим умовам, щоб територія могла отримати статус Смарагдового об'єкта. Таким чином, це ті види і оселища, які мають дуже високу міжнародну цінність, підтверджену

урядами 49 країн та Європейським Союзом, які підписали конвенцію. Полонина Боржава включена до Смарагдової мережі України (номер в реєстрі UA0000263), що є частиною всеєвропейської екологічної мережі територій; мають особливе природоохоронне значення [5]. Згідно Центру Даних «Біорізноманіття України» [6] для Полонини Боржави зареєстровано 123 види рослин, хребетних та безхребетних тварин. Зокрема, з них 7 видів внесені до охоронного списку згідно Бонської конвенції – це хрустан, лелека білий, підковик великий, підковик малий, пергач північний, нічниця війчаста, вухань бурий.

На полонині спостерігаються рідкісні види тварин та рослин, які знаходяться під охороною Закону України про «Червону книгу України» та міжнародним законодавством. Зокрема, влітку можна спостерігати: Тетрадонтофору блакитну (*Tetradontophora bielensis* (Waga, 1842)) (рис. 1) та Подалірія (*Iphiclides podalirius* Linnaeus, 1758) (рис. 2), що внесені до Червоної книги України.

Рисунок 1. Тетрадонтофора блакитна (*Tetradontophora bielensis* (Waga, 1842)) на полонині Боржава (© Гуштан Г. Г.)

Рисунок 3. Зелениця альпійська (*Diphasastrum alpinum* Holub, 1975) на полонині Боржава (© Гуштан Г. Г.)

Рисунок 2. Подалірій (*Iphiclides podalirius* Linnaeus, 1758) (© Гуштан Г. Г.)

Рисунок 4. Баранець звичайний (*Huperzia selago* Bernh. ex Schrank & Mart., 1829) на полонині Боржава (© Гуштан Г. Г.)

Стосовно раритетної складової рослин, то на Боржаві можна спостерігати локальні скупчення на скельних виступах популяції Зелениці альпійської (*Diphasiastrum alpinum* Holub, 1975) (рис. 3) та Баранця звичайного (*Huperzia selago* Bernh. ex Schrank & Mart., 1829) [3, 4] (рис. 4), які знаходяться під загрозою внаслідок антропогенної діяльності.

Крім того, що полонина Боржава є об'єктом охорони на міжнародному рівні, на її території є ще об'єкти, які знаходяться під охороною на місцевому рівні. Сюди належить гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Озеро на полонині Боржава». Статус надано для збереження декількох невеличких озер, які дають початок одному із витоків річки Боржави. Озера розташовані в сідловині на захід від вершини гори Гимба (масив Полонина Боржава) [7].

Рисунок 5. Кумка жовточерева (*Bombina variegata* (Linnaeus 1758)) на полонині Боржава (© Гуштан Г. Г.)

Рисунок 6. Тритон карпатський (*Lissotriton montandoni* (Boulenger, 1880)) (© Гуштан Г. Г.)

Фауна озера представлена наступними земноводними: Кумка жовточерева (*Bombina variegata* (Linnaeus 1758)) (рис. 5) та тритон карпатський (*Lissotriton montandoni* (Boulenger, 1880)) (рис. 6). Останній є ендеміком Карпатських гір.

Як бачимо, таке біотичне різноманіття, та ще й у поєднанні з ландшафтним, як це має місце на Боржаві, не може не приваблювати туристів. І в цьому випадку дуже важливо, як ніде інде, пам'ятати про цінність природи і високий статус її охорони, а екологічну туристичну діяльність необхідно спрямовувати у формат пізнавального і гармонійного контакту з унікальною природою.

Список використаних джерел:

1. Байцар А. Л., Байцар І. А. Верхня межа лісу в ландшафті Полонина Боржава, її охорона та оптимізація / А.Байцар, І. Байцар // Проблеми геоморфології і палеографії Українських Карпат і прилеглих територій. Збірник наук. праць. – Львів, 2016. – С. 32-38.
2. Байцар А. Л. Верхня межа лісу в ландшафтах Українських Карпат, її охорона та оптимізація / А.Байцар // Вісник Львів. ун-ту серія географ. Вип. 45.– Львів, 2014. — С. 166—177.
3. Гуштан К. В., Гуштан Г. Г. Деякі знахідки раритетних видів тварин, як перспектива створення нових об'єктів природо-заповідних територій у верхів'ї басейну річки Латориця // Природоохоронні, екоосвітні, рекреаційно-туристичні та історико-культурні аспекти сталого розвитку Розточчя. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю створення Яворівського національного природного парку (сmt Івано-Франкове, 4 липня 2018 року) – Львів: ЗУКЦ, 2018. – С. 112-114.
4. Гуштан Г.Г., Гуштан К. В. Деякі знахідки раритетних видів тварин, як перспектива створення нових природно-заповідних об'єктів у верхів'ї басейну річки Латориця та суміжних територій (Закарпаття) // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Екологія та природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства» (присвяченої 110-річчю заснування Екологічного коледжу ЛНАУ, 4 жовтня 2018 р.); [за заг. ред.: Боруцької Ю.З., Костишин Е. І.]. – Львів: Екологічний коледж ЛНАУ, 2018. – С. 61-64.
5. Смарагдова мережа в Україні під ред. Проценка Л.Д. Київ Хімджест 2011. – 193 с.
6. <http://dc.smnh.org/biodiversity-data-centre.html>
[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%BE_%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D1%96_%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0_\(5_%D1%88%D1%82.\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%BE_%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D1%96_%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0_(5_%D1%88%D1%82.))

УДК 338.48:37

*Зінько Ю.В.¹, Мальська М.П.¹, Горішевський П.А.²*¹Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна²Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ, Україна

НАВЧАЛЬНО-ОСВІТНЄ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Розглянуто проблематику навчально-освітнього забезпечення сільського туризму у вузах IV-I рівня акредитації, а також у громадському секторі. Проаналізовано програми базових навчальних дисциплін з сільського туризму зі спеціальностей “Туризм”, “Готельно-ресторанна справа” та “Сільське господарство” у вузах IV-III рівня, ознайомлено з програмами курсів сільського туризму для окремих навчальних закладів (Львівський національний університет імені Івана Франка, Університет Короля Данила в Івано-Франківську) та аграрних вузів. На прикладі сільськогосподарських коледжів розглянуто діяльність науково-практичних центрів, що забезпечують підготовку у сфері обслуговування туристів у сільській місцевості. Акцентовано увагу на активній ролі спеціалізованих громадських організацій, зокрема Всеукраїнської Спільки сільського зеленого туризму, у підготовці до практичної діяльності власників агроосель і організаторів сільського туризму. Наголошено на необхідності використання польського досвіду вузів у цільовій підготовці фахівців з сільського туризму (агротуризму), а також функціонування сервісних організацій (дорадчих сільськогосподарських служб) з широкою практичною допомогою суб’єктам сільського туризму.

Ключові слова: сільський зелений туризм, навчальні програми, дисципліни, навчально-практичні центри, освіта.

The paper considers vital issues in educational support of rural tourism in level IV-I accredited universities, as well as in the public sector. It analyzes the programs of rural tourism core disciplines in the “Tourism”, “Hotel and Restaurant Business” and “Agriculture” majors in level IV-III accredited universities, and also introduces programs of rural tourism courses for particular educational institutions (Ivan Franko National University of L’viv, King Danylo University in Ivano-Frankivsk) and agricultural universities. The authors discuss the activities of scientific and practical centers providing training in tourist services in rural areas, using agricultural colleges as an example. Specific emphasis is given to the active role of designated public organizations, in particular the All-Ukrainian Union of Rural Green Tourism, when preparing for the practical activities of homestead owners and rural tourism managers. The paper underscores the need to use the experience of Polish universities in the target training of specialists in rural tourism

(agrotourism), as well as in operating as service providers (agricultural advisory services) with extensive practical assistance to the subjects of rural tourism.

Key words: rural green tourism, educational programs, discipline, educational and practical centers, education.

Сільський туризм в останні два десятиріччя сформувався в Україні як повноцінний вид (галузь) туризму. Під вітчизняним брендом “сільського зеленого туризму” він отримав активний розвиток в різних регіонах: від Українських Карпат до Причорномор’я. Важливою складовою частиною становлення і поступального розвитку сільського туризму є підготовка фахівців у цій сфері. Навчально-освітнє забезпечення організаторів і працівників сільського туризму здійснюється за участю різних установ і організацій: від вищих навчальних закладів до спеціалізованих громадських організацій. Ця підготовка кадрів в галузі сільського туризму може виступати як складова освітніх програм фахівців з туризму чи сільського господарства, або бути цільовою для тих, хто займається прийомом туристів на селі.

На даний період в якості навчальної дисципліни сільський туризм включений в освітні програми навчальних закладів вищої освіти (III-IV рівня), професійно-технічної освіти (I-II рівня). Зокрема, у вузах III-IV рівня навчальні дисципліни з сільського туризму викладались у рамках спеціальностей: туризм, менеджмент організацій, географія (бакалаврський рівень). У навчальних планах цей курс тривалий час належав до дисциплін самостійного вибору, а на даний час – здебільшого як вибірковий для студентів. Детальний аналіз програм курсів з сільського туризму вузів III-IV рівня засвідчив, що у більшості випадків викладається інтегрований навчальний курс з сільського і екологічного туризму. Назви курсів варіюють від “Сільський зелений туризм” (ЛНУ ім. Івана Франка, Мукачівський державний університет, Національний університет біоресурсів і природокористування), “Організація сільського зеленого туризму” в Університет Короля Данила (м. Івано-Франківськ), “Сільський туризм” (КНУ ім. Тараса Шевченка, Полтавський національний університет) до “Зелений туризм” (Національний університет водного господарства та природокористування). Цей курс забезпечений навчальними посібниками, курсами лекцій [2; 6; 12; 13; 20; 21; 23; 27] та навчально-методичними матеріалами [9; 15; 24].

Зокрема, у Львівському національному університеті імені Івана Франка курс з сільського зеленого туризму читають вже понад 20 років [8]. На початку це була інтегрована навчальна дисципліна

“Екологічний туризм і агротуризм” [15], а на даний час самостійний курс “Сільський зелений туризм” читають як спеціалізовану дисципліну за вибором студентів. Навчальна програма цього курсу передбачає такі основні теми: понятійно-термінологічний апарат сільського туризму та його головні складові; основні види занять у сільському туризмі і агротуризмі; категоризація і типізація агроосель; розробка і впровадження продуктів сільського туризму; менеджмент і маркетинг сільського туризму; інноваційні та інвестиційні проекти у сільському туризмі; особливості і перспективи розвитку сільського туризму в регіонах України. На практичних і семінарських заняттях забезпечується детальне ознайомлення з інформаційно-освітніми матеріалами сільського туризму, аналізується його вітчизняний і зарубіжний досвід і практика та розробляються бізнес-проекти для конкретних садіб чи агротуристичних місцевостей [8]. Проблематика сільського туризму досліджується студентами в курсових і магістерських роботах, а також представляється на студентських наукових конференціях [14] і всеукраїнських конкурсах студентських проектів.

В Університеті Короля Данила в м. Івано-Франківськ на кафедрі туризму та готельно-ресторанної справи курс “Організація сільського зеленого туризму” викладають з 2018 року для студентів спеціальностей 241 “Готельно-ресторанна справа” та 242 “Туризм” як базову в циклі професійної підготовки. Навчальна програма дисципліни передбачає такі основні теми: понятійно-термінологічний апарат сільського туризму та його головні складові; добровільна категоризація; розробка і впровадження продуктів сільського туризму; менеджмент і маркетинг сільського туризму; особливості і перспективи розвитку сільського туризму в регіонах України [10].

На кафедрі туризму та готельно-ресторанної справи Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне) [11] “Зелений туризм” є обов’язковою навчальною дисципліною, що вивчається на рівні вищої освіти бакалавр спеціальності 242 “Туризм”. Основними розділами програми вивчення цієї дисципліни є: основні положення і проблематика сільського та зеленого туризму, історія його розвитку, надання послуг у цьому виді туризму, основи маркетингу та рекламної діяльності у сфері сільського та зеленого туризму, основні ресурси розвитку сільського та зеленого туризму своєї місцевості [13]. Студенти досліджують ресурси для розвитку екологічного та сільського туризму територій, основні напрямки та тенденції розвитку зеленого туризму в світі та Україні, аналізують спільні та відмінні риси зеленого туризму від інших видів туризму, проблеми та

перспективи розвитку зеленого туризму [13].

На даному етапі значний інтерес до впровадження освітніх курсів з сільського туризму і агротуризму проявляють вузи аграрного профілю. Однією з ініціатив у цьому напрямі є розробка узагальненої програми з “Сільського зеленого туризму” для аграрних закладів вищої освіти [24], що розроблена під егідою науково-методичного центру інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів “Агроосвіта” [4; 21]. Основними модулями в цій програмі є: основи сільського туризму, його організаційні засади, напрями розвитку сільського туризму в Україні. Саме в закладах аграрного типу є можливість забезпечити спеціалізації з сільського туризму (магістерський рівень). Тут є досвід функціонування спеціальності і курсів з агротуризму в інститутах післядипломної освіти (наприклад, Національний університет біоресурсів і природокористування) [16]. У Національному університеті природокористування і біоресурсів України дисципліна “Сільський зелений туризм” входить у навчальні програми кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу і консалтингу у складі Навчально-наукового інституту неперервної освіти і туризму, де здійснюють підготовку і перепідготовку фахівців у сфері туризму, менеджменту (Дорадництво, Управління інноваційною діяльністю) [16]. Слід підкреслити, що основними завданнями вивчення цієї дисципліни в аграрних вузах є: ознайомлення з теоретичними і практичними аспектами сільського зеленого туризму; вивчення економічних та соціальних аспектів сільського туризму; аналіз нормативно-правової бази функціонування сільського туризму; висвітлення особливостей інформаційно-консультативного забезпечення; менеджмент і маркетинг цієї галузі туризму [21; 23; 24]. Ці знання випускникам аграрних вузів знадобляться при розробці планів сільського розвитку територій, здійсненні дорадництва для членів сільських домогосподарств, а також при безпосередній організації і впровадження в практику основ сільської гостинності.

Ціленаправленишим є навчальне забезпечення підготовки фахівців для сільського туризму у вузах I-II рівня, переважно коледжах аграрного профілю. Тут, окрім базового курсу з сільського туризму, викладаються дисципліни з ведення домашнього господарства [26]. Підготовка фахівців для сільського туризму опирається на низку взаємодоповнюючих курсів та належну матеріально-технічну базу (навчально-практичні центри у Львівському екологічному та Бердянському і Стрийському аграрних коледжах) [1; 5; 26]. В аграрних коледжах дисципліна “Сільський туризм” входить як обов'язкова у

підготовку за спеціальністю “Туризм”. Доповнюють обов’язковий курс з сільського туризму, наприклад, у Стрийському коледжі, такі вибіркові дисципліни як “Основи ведення домашнього господарства”, “Краєзнавство”, “Сільський і екологічний туризм на фермерському господарстві”, “Обслуговування і агрооселях”. У свою чергу, навчально-практичні центри мають належну матеріально-технічну базу у вигляді кімнат для гостей і об’єктів харчування, а також відповідне методично-освітнє забезпечення. В них організовується виробнича практика студентів в агрооселях та тісна співпраця з власниками агроосель і організаторами відпочинку на селі через тематичні зустрічі, курси. Тут створенні передумови для підготовки спеціалістів з сільського туризму. Певний час у Стрийському коледжі функціонувала спеціалізація “Сільський зелений туризм”, зараз курс сільського зеленого туризму викладають у рамках спеціалізації “Туризм” [26]. У Бердянському коледжі Таврійського державного агротехнологічного університету ім. Д. Моторного дисципліна “Сільський зелений туризм” входить до програми підготовки за спеціальністю Туризм (Туристичне обслуговування), діє Навчально-практичний центр для практичної підготовки студентів, у т.ч. у сфері сільського зеленого туризму [1]. Також дисципліну “Організація сільського зеленого туризму” викладають в Івано-Франківському фінансово-комерційному коледжі ім. С. Граната у програмі підготовки молодших бакалаврів з туризму та готельно-ресторанної справи [7].

До вирішення питань підготовки кадрів для сільського туризму активно залучаються спеціалізовані громадські організації (Спілка сільського зеленого туризму [25], сільськогосподарська дорадча служба), агенції регіонального розвитку, культурно-освітні та тренінгові організації. Їхня діяльність направлена на підготовку і перепідготовку власників осель, представників місцевих органів самоврядування і громад. Зокрема, за понад 20-річний період функціонування Спілка сільського зеленого туризму забезпечила видання для організаторів і власників осель низку методичних порадників [18; 19; 22; 23], тематичного журналу “Туризм сільський зелений” [3; 17], а також проведення всеукраїнських і регіональних семінарів, тренінгів та курсів перепідготовки. Навчально-освітня діяльність Спілки сільського зеленого туризму здійснювалась у тісній співпраці з представниками вузів і наукових установ із залученням допомоги від вітчизняних і міжнародних фондів. Одна з останніх спільних ініціатив Спілки сільського зеленого туризму і вищих навчальних закладів пов’язана з проведенням у 2020 році конкурсу наукових робіт з розробки інноваційних проєктів розвитку сільського

туризму в умовах пандемії [25]. На офіційному сайті Спілки сільського зеленого туризму розміщено низку інформаційно-освітніх матеріалів, які стануть у нагоді власникам агроосель чи організаторам сільського зеленого туризму, наприклад: програми (стандарти) якісних послуг, понятійно-термінологічний апарат сільського туризму, організаційно-правове регулювання діяльності у цій сфері, деякі економічні та організаційні аспекти діяльності агроосель та кластерів сільського туризму, найкращі приклади діючих агроосель і агротуристичних господарств та багато інших [25]. Також детально висвітлено інформацію про мережу «Українська гостинна садиба» та її членів з різних регіонів України [25].

Цільова підготовка селян з метою їх залучення до сільського туризму здійснюється також через державні сервісні організації – регіональні відділення Служби зайнятості та сільськогосподарської дорадчої служби.

Для покращення ефективності і результативності навчально-освітнього забезпечення розвитку вітчизняного сільського туризму важливо використати зарубіжний досвід, зокрема сусідньої Польщі. Тут на денних і післядипломних студіях широко практикується підготовка за спеціальністю “Агротуристика” (бакалаврський рівень) у сільськогосподарських (Природничий університет у Вроцлаві [34], Природничий університет в Познані [33]), туристичних (Вища школа туризму і готелярства у Гданську [36]) та інженерних (Вармінсько-Мазурський університет в Ольштині [35]) напрямках. На регіональному рівні активно здійснюють підготовку селян з основ обслуговування туристів у сільській місцевості служби з сільського дорадництва (курси, навчання на місцях) та експерти Польської Федерації сільського туризму (тренінги, консультації під час категоризації осель) [30]. При польському Міністерстві рільництва і розвитку села діє Департамент підтримки селян [25], який опікується дорадництвом, у т.ч. сфері розвитку сільського туризму і агротуризму. За підтримки цього Департаменту у Польщі ефективно діє Державна мережа сільських територій з філіями у різних регіонах [32], яка у партнерстві з іншими зацікавленими інституціями активно допомагає селянам у різних напрямках, серед яких і підтримка розвитку сільського туризму. Ця освітня діяльність забезпечена як широким спектром підручників, порадишників [29; 31] та інтернет-ресурсів.

Загалом, в Україні дисципліна “Сільський туризм” входить до програм підготовки фахівців різного рівня на сільськогосподарських (аграрних) і туристичних напрямках, а також у програми курсів перепідготовки та післядипломної освіти. Найефективнішою є

підготовка фахівців з сільського туризму в аграрних коледжах, де вона забезпечена формуванням у студентів практичних навичок. Для підвищення якості підготовки фахівців слід використати польський досвід цільової підготовки фахівців з сільського туризму (агротуризму) на всіх освітніх рівнях (бакалавра, магістра), а також розвинути мережу сервісних організацій (дорадчих сільськогосподарських служб), які надаватимуть практичну допомогу суб'єктам сільського туризму.

Список використаних джерел:

1. Бердянський коледж Таврійського державного агротехнологічного університету ім. Д. Моторного. URL: <http://bc.tsatu.edu.ua/>.
2. Горішевський П.А. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності : Навч. посіб. / Горішевський П.А., Зінько Ю.В., Васильев В.П. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. 144 с.
3. Горішевський П. А. Підвищення якості послуг через впровадження програми добровільної категоризації «Українська гостинна садиба». Туризм сільський зелений. 2012. - № 2. – С. 35–36.
4. Державна установа “Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти” URL: <http://nmc-vfro.com/>.
5. Екологічний коледж Львівського національного аграрного університету URL: <https://eklvivnau.com.ua/>
6. Зінько Ю. В. Зелений туризм: навчальний посібник / Зінько Ю. В., Рутинський М. Й. Київ: Знання, 2008. 271 с.
7. Івано-Франківський фінансово-комерційний коледж ім. С. Граната URL: <http://finkol.if.ua/index/turizm/0-115>
8. Кафедра туризму / Географічний факультет / Львівський національний університет імені Івана Франка URL: <https://geography.lnu.edu.ua/department/turyzmu>.
9. Кафедра країнознавства і туризму / Географічний факультет / Київський національний університет імені Тараса Шевченка URL: <http://geo.univ.kiev.ua/uk/kafedri/krajinoznavstva-ta-turizmu.html>
10. Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи / Університет Короля Данила URL: <https://ukd.edu.ua/specialty/turizm>
11. Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи / Національний університет водного господарства та природокористування URL: <http://nuwm.edu.ua/nni-az/kaf-tur/disciplini>.
12. Кудла Н. Є. Сільський туризм. Основи підприємництва та гостинності : навч. посібн. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 152 с.
13. Кушнірук Ю. С., Романів А. С. (2017) Робоча програма навчальної дисципліни “Зелений туризм” для студентів зі спеціальності 242 “Туризм” URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/10636/>
13. Левчук А. Інформаційно-рекламне забезпечення сільського туризму України / А. Левчук // Реалії, проблеми та перспективи розвитку географії в Україні : матер. XX-ої Всеукраїнської студентської наукової конференції. Львів: Простір-М, 2019. С. 186-190.
14. Навчальна програма, практичні, самостійні та тестові завдання з курсу «Екологічний туризм і агротуризм» для студентів географічного факультету (напрямок підготовки «Туризм») / С. Ф. Благодир, Ю. В. Зінько. Львів: Лабора. темат. картографування; Малий видавн. центр географ. ф-ту, 2013. 18 с.
15. Навчально-науковий інститут неперервної освіти і туризму /

Національний університет біоресурсів і природокористування України URL: <https://nubip.edu.ua/structure/nni-nt> **16.** Порадник організатору відпочинку та власнику садиби / Ю. Зінько, В. Васильєв, Ю. Косенко, І. Прокопа, М. Товт // Ж. “Туризм сільський зелений”. – № 4. Київ, 2000. 28 с. **17.** Правові і методологічні аспекти сільського та інших немасових видів туризму: методичний посібник / В. Васильєв, П. Горішевський, Ю. Зінько, М. Рутинський [за ред. М. Осипової]. Одеса, 2009. Випуск 2. 88 с. **18.** Програма добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» / В. Васильєв, П. Горішевський, Ю. Зінько та ін. Київ, 2008. 32 с. **19.** Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. Сільський туризм : Навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 271 с. **20.** Сільський зелений туризм. Програма навчання. Курс лекцій. Методичні рекомендації / За ред. Т. О. Коберніченко, В. П. Васильєва, П. А. Горішевського, Ю. В. Зінька. Київ: Аграрна освіта, 2005. 77 с. **21.** Сільський зелений туризм або відпочинок у селі: Порадник початківцям / Бібліотека власника садиби / За ред. В. Васильєв, Ю. Зінько, П. Горішевський. – Ж. “Туризм сільський зелений”. Вип. 1. 2006. 64 с. **22.** Сільський зелений туризм для підвищення кваліфікації працівників сфери сільського зеленого туризму: навч. посібн. / Т. П. Кальна-Дубінюк, О. А. Локутова, І. П. Кудінова, Л. Х. Рибак, В. В. Самсонова, Л. М. Сокол, М. В. Бєсчастна, О. Ю. Панасюк, В. П. Васильєв, Ю. В. Зінько, М. Й. Рутинський, В. В. Триліс, П. А. Горішевський, О. О. Волошинський. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 642 с. **23.** Сільський зелений туризм : Програма (орієнтовна) навчальної дисципліни для аграрних закладів вищої освіти / Т. Кальна-Дубінюк, О. Локутова, Ю. Зінько [та ін.]. Київ: Агроосвіта, 2018. 20 с. **24.** Спілка сільського зеленого туризму України URL: <https://www.greentour.com.ua/> **25.** Стрийський аграрний коледж Львівського національного аграрного університету URL: <https://sclnau.com.ua/> **26.** Черниш І. В. Конспект лекцій з дисципліни «Сільський та зелений туризм» для студентів напрямку підготовки 6.140103 «Туризм» / І. В. Черниш, А. О. Глебова, В. М. Маховка. Полтава: ПНТУ, 2015. 101 с. **27.** Departament Wsparcia Rolników / Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi URL: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/departament-wsparcia-rolnikow> **28.** Knecht D. Agroturystyka w agrobiznesie. Warszawa: С.Н.БЕСК, 2017. 184 s. **29.** Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” URL: <https://pftw.pl/> **30.** Sznajder M. Agroturystyka / M. Sznajder, L. Przechyborska. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2006. 257 s. Turystyka na wsi / Krajowa Siec Obszarów Wiejskich (KSOW) URL: <http://ksow.pl/turystyka-na-wsi.html> **31.** Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu URL: <https://skylark.up.poznan.pl/> **32.** Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu URL: https://www.upwr.edu.pl/studia/13485/studia_rolnictwo.html **33.** Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie URL: <http://www.uwm.edu.pl/> **34.** Wyższa szkoła turystyki i hotelarstwa w Gdańsku URL: <https://wstih.pl/>

УДК 338.483(476)

В. А. Коховец, В. Н. Зуев,
Барановичский государственный университет,
г.Барановичи, Беларусь

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ТРОПА В ПАРКЕ «ПОРЕЧЬЕ» (ПИНСКИЙ РАЙОН, БЕЛАРУСЬ)

В статье рассматривается возможность организации экологического туристического маршрута на территории усадебно-паркового комплекса «Поречье» в Пинском районе Республики Беларусь. Предложен маршрут экологической тропы, дано описание опорных точек маршрута.

Ключевые слова: парк Поречье, Пинский район, экотуризм, экотропа

The article considers the possibility of organizing an ecological tourist route on the territory of the house and park complex «Porechye» in the Pinsk district of the Republic of Belarus. The route of the ecological trail is proposed, the description of the reference points of the route is given.

Key words: park Porechye, Pinsk, Belarus, ecotourism, ecotrail

Парковый комплекс «Поречье» является ботаническим памятником природы республиканского значения. Его площадь — 60 га. Он представляет интерес с исторической и экологической точки зрения [2].

Парк в составе имения был создан в XIX-XX вв [1]. Роман Скимунт, владелец имения, зачинатель промышленности на Полесье, политический деятель, в начале XX века завершил работу над комплексом. Он лично привозил редкие виды деревьев и кустарников из США, Канады и Западной Европы.

От усадебного дома (не сохранился) до реки Ясельда выходили несколько аллей, окружал сад (не сохранился). В центре самого парка находилась поляна с двумя валунами, окружёнными дубами. В разные стороны расходилось 5 дорожек. В парке стояли беседки. Можно было присесть на мраморные лавочки, разбросанные по комплексу. Парк в настоящее время имеет статус памятника природы республиканского значения. Сейчас основу парка составляет дуб черешчатый в возрасте 100-180 лет. Высота отдельных экземпляров достигает до 25-32 м. Имеется около 30 видов-интродуцентов, которые высаживались по всей территории парка в разных объемах и сочетаниях. Сохранились пихта бальзамическая, сосна кедровая европейская и сибирская, сосна Банкса, жесткая и веймутова, дуб бархатистый, лиственница Кемпфера, бук лесной пурпуrolистный.

По результатам исследования, нами предлагается использование паркового комплекса в качестве объекта экологического туризма. В

связи с этим целесообразным выступает организация экологической тропы на территории паркового комплекса.

Экологическая тропа проходит через основные элементы паркового комплекса и включает 7 опорных точек. Привлекательность и эстетическая выразительность заключается в большом растительном разнообразии профиля тропы и окружающих ландшафтов. Длина экотропы — 950 метров. По назначению проектируемая тропа (рис. 1) относится к типу учебно-познавательных и предназначена для проведения экскурсий.

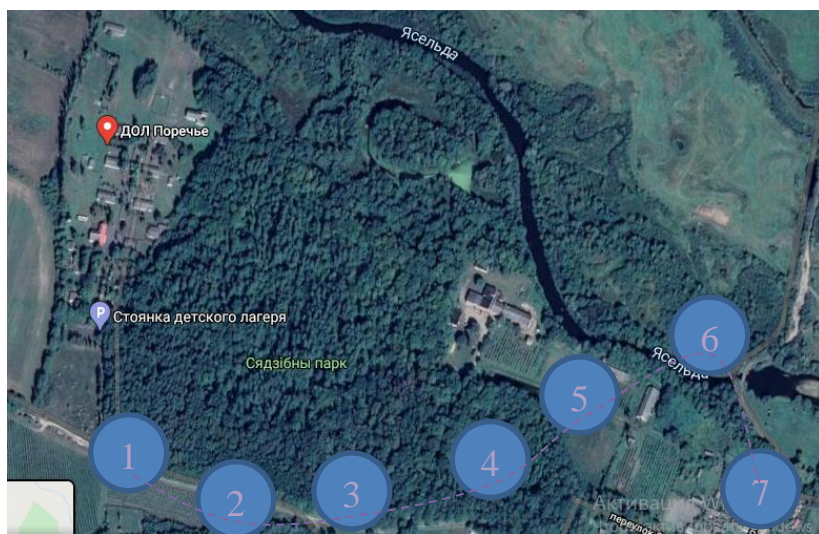

Рисунок 1 — Схема экологической тропы в парке «Поречье»

Точка 1. Начало маршрута начинается на стоянке детского оздоровительного лагеря “Поречье”. Здесь проводится вводная беседа и начинается экскурсия с рассказа о современном состоянии памятника природы “Поречье”. В этой точке открывается вид на прилегающие к парку ландшафтные комплексы.

Точка 2. Вход в парковый комплекс, где расположен мемориальный камень Роману Скирмунту. Здесь приводятся исторические сведения о нём и об имении. Экскурсанты узнают об истории усадебно-паркового комплекса и о вкладе Романа Скирмунта.

Точка 3. Демонстрируются группы реликтов тургайской флоры – лапины ясенелистной, которые естественно сохранились в лесах субтропического типа в Закавказье, Восточной Турции и Иране.

Точка 4. Здесь экскурсантам рассказывают (на примерах самых высоких и древних представителей) о посадках дуба и граба, составляющих основу паркового древостоя. Здесь же демонстрируются насаждения экзотических краснолистных дубов. По дороге к следующей точке показываются клён, осина, лиственница европейская, пихта белая и сибирская, сосна Банкса, лжетсуга.

Точка 5. Вход в аллею. Вдоль дороги, ведущей к винокуренному заводу, было посажено 6 тюльпанных деревьев, представителей семейства магнолиевых, одно из которых сохранилось до наших дней. Демонстрация тюльпанного дерева и рассказ о нём.

Точка 6. Поляна перед заводом. Вокруг этой поляны растут орех серый и айлантолистный. Демонстрация и рассказ. Пройдя севернее (на 50 метров), экскурсанты увидят редчайший экземпляр болотного кипариса — .

Точка 7. Остановка у восточной окраины парка (винокуренный завод). Здесь открывается вид на прилегающие к парку ландшафтные комплексы. Приводятся исторические сведения о заводе, а также современном использовании. Завершение экскурсии.

Список использованных источников:

1. Антипов, В.Г. Парки Белоруссии. Минск, 1975. 200 с.
2. Федорук, А.Т. Старинные усадьбы Берестейщины. Минск : БелЭнц, 2004. 576 с.

УДК 338.483(476)

А.С. Тимошкевич, В.Н. Зуев,
Барановичский государственный университет,
г.Барановичи, Беларусь

ВОЗМОЖНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКОТУРИЗМА НА ТЕРРИТОРИИ БИОЛОГИЧЕСКОГО ЗАКАЗНИКА «ЕЛОВСКИЙ» (ГАНЦЕВИЧСКИЙ РАЙОН, БЕЛАРУСЬ)

В статье рассматривается возможность организации экотуристической деятельности на территории биологического заказника «Еловский» в Ганцевичском районе Республики Беларусь. Предложен маршрут экологической тропы, дано описание опорных точек маршрута.

Ключевые слова: Заказник Еловский, Ганцевичский район, экотуризм, экотропа, болото

The article considers the possibility of organizing ecotouristic activities on the territory of the biological reserve «Yalousky» in the Gantsevichy district of the Republic of Belarus. The route of the ecological trail is proposed, the description of the reference points of the route is given.

Key words: reserve Yalousky, Gantsevichy, Belarus, ecotourism, ecotrail, swamp

Экотуризм в современном представлении ассоциируется с отдыхом в рекреационно привлекательных регионах, мало нарушенных человеческой деятельностью, сохранивших традиционный уклад жизни местного населения [3]. Основная идея экотуризма состоит прежде всего в проявлении заботы об окружающей среде, которую используют в туристических целях. Экотуризм подразумевает наличие определенных, довольно жестких правил поведения. Соблюдение их является принципиальным условием для успешного развития этой отрасли. Экотуристическая деятельность, рассматриваемая в контексте устойчивого развития, в настоящее время вводится в ранг национальной политики многих стран. В нашей стране разработана и утверждена Национальная программа развития туризма в Республике Беларусь, в рамках которой значительная роль отводится экологическому туризму.

Под экологическим туризмом нами понимается вид туризма, основывающийся на использовании природных объектов, без нанесения вреда окружающей среде, обеспечивающий экономическое развитие местных общин.

В нашей работе рассматриваются возможности развития экологического туризма в биологическом заказнике «Еловский» в южно-западной части Ганцевичского района.

Ганцевичский район находится на северо-востоке Брестской области. Его площадь — 1,71 тыс.км². Лесистость района составляет 62%. Преобладают преимущественно хвойные (50%), чёрноольховые и берёзовые леса. 9,9 тыс. га в районе занимают болота. Имеется большое количество болотных массивов как осушенных, так и находящихся в естественном состоянии (Подвеликий мох, Пустошь—Добролуцкое, Гала, Качай, Петрова Поляна, Ходосин, Мушинка).

Для района туризм не является экономически значимым видом деятельности, хотя здесь сохранились интересные культовые объекты, шляхетские усадьбы. В естественном состоянии сохранилось много природных комплексов. Некоторые из них уже используются в туризме, например, болотный массив Подвеликий Мох, в границах которого в 2005 г. создан одноименный гидрологический заказник республиканского значения [2]. Его площадь — 10647 га. Цель его создания — сохранение в естественном состоянии уникального лесоболотного комплекса с популяциями редких и находящихся под угрозой исчезновения видов дикорастущих растений (флора заказника составляет 459 видов сосудистых растений) и диких животных (выявлено обитание 185 видов наземных позвоночных). Обустроена здесь и экотропа.

Нами была обоснована возможность создания экологической тропы на территории биологического (клюквенного) заказника республиканского значения «Еловский» в Ганцевичском районе Брестской области.

Заказник объявлен постановлением Совета Министров БССР от 16.08.1979 г. № 252 и Республики Беларусь от 27.12.2007 г. № 1833 в целях сохранения и рационального использования ценных лесоболотных экологических систем, мест произрастания клюквы болотной, а также животных и растений, включённых в Красную книгу Республики Беларусь [1]. Общая его площадь — 959,2 га.

Территория заказника относится к подзоне суббореальных ландшафтов Полесской провинции. Для него характерны плоские и плоско-волнистые озёрно-аллювиальные ландшафты с широколиственно-сосновыми, чёрноольховыми лесами, болотами, лугами. Лесо-болотный комплекс представляет собой плосковогнутую озёрно-болотную низменность с озёрами. Почвы торфянисто-глеевые, торфяно-глеевые и торфяно-болотные.

Заказник «Еловский» включает уникальные по происхождению территориальные массивы, имеющие высокую природную ценность. В целом территория отличается мозаичностью и разнообразием экологических систем и высоким уровнем биологического

разнообразия. Характерные структурные особенности лесных, лесоболотных, лугово-болотных, болотных и суходольных лесных растительных комплексов могут служить эталоном природного комплекса Белорусского Полесья. Является частью природоохранными миграционными русел единой территориально непрерывной национальной природоохранной системы, служит резерватом диких и исчезающих, в т.ч. реликтовых, видов растений и животных, включённых в национальную и международную Красные книги, а также уникальных и типичных фитоценозов.

В границах заказника обитают животные из числа, занесённых в Красную книгу Республики Беларусь: филин, несясь бородастая, зимородок обыкновенный, дятел белоспинный и другие.

В связи с высокой заболоченностью и труднодоступностью территории рекреационное использование невелико. Сбор грибов и ягод ведётся интенсивно, промышленным способом, заготавливаются ягоды от 10 до 20 т, местным населением и приезжими – от 75 до 100 т за сезон.

С целью туристического освоения территории заказника нами на основании полевых исследований разработан маршрут экологической тропы на его территории.

Экологическая тропа включает 8 опорных точек. Привлекательность и эстетическая выразительность заключается в растительном разнообразии профиля тропы и окружающих ландшафтов. Длина экотропы — 2 км. По назначению проектируемая тропа (рис. 1) относится к типу учебно-познавательных и предназначена для проведения экскурсий.

Рисунок 1 — Схема экологической тропы

Ближайший к экотропе населенный пункт — деревня Задубье, от которой к началу экотропы ведет лесная грунтовая дорога.

Точка 1. Начало маршрута — около информационного аншлага заказника. Здесь проводится вводная беседа и начинается экскурсия с общей справки о заказнике, целях его создания.

Точка 2. У верхового болота. Верховые болота занимают большую часть заказника. Показывается особенность мохового покрова, заросли клюквы (занимает до 50% проективного пространства).

Точка 3. У сплавиного берега Малого Покамерского озера. Его площадь — около 0,08 км², длина около 0,31 км, наибольшая ширина около 0,27 км, длина береговой линии около 0,9 км.. Озеро окаймлено обширной, местами заболоченной поймой, поросшей кустарником. Берега преимущественно низкие, поросшие лесом и кустарником. Зарастает.

По мнению некоторых исследователей, озеро имеет первичную карстовую котловину, которая претерпела изменения.

Точка 4. Показывается берёзово-багульниковая ассоциация. В *древесном* ярусе растёт берёза пушистая, имеется небольшая примесь осины (на кочках). В кустарниковом ярусе встречаются различные виды ив. Дается описание видов растений, их значение для человека.

Точка 5. На песчаной гряде. Показывается уникальный минеральный «остров», находящийся среди болота и покрытый сосняком брусничным с примесью березы. Дается описание видов растений, их значение для человека. При возможности показываются отдельные виды насекомых, ящериц.

Точка 6. На берегу Большого Покамерского озера. Его площадь 0,12 км², длина 0,6 км, максимальная ширина 0,27 км. Длина береговой линии 1,37 км. Котловина остаточного типа, вытянута с северо-востока на юго-запад, находится среди лесного массива. Склоны водосбора высотой до 2 м, пологие.

Показывается прибрежная растительность, в том числе кувшинка белая, кубышка жёлтая и рдест плавающий.

В настоящее время озеро арендуется. Здесь организована платное любительское рыболовство.

Точка 7. Остановка у западного склона песчаной гряды. Здесь открывается вид на прилегающие к парку ландшафтные комплексы мезотрофных болот — пушицево-сфагновых и кустарничково-пушицево-сфагновых. Показывается росянка промежуточная, рассказывается про особенность этого вида болотной флоры.

Точка 8. Выход к рыбацкой стоянке. Характеризуется орнитофауна заказника (неясыть бородатая, дятлы, рябчик, вальдшнеп и др.). Завершение экскурсии.

Предлагаемый маршрут дополнит имеющиеся в Ганцевичском районе и будет способствовать повышению экономической значимости этого вида деятельности, разнообразит варианты отдыха в районе.

Список использованных источников:

1. О республиканском биологическом заказнике «Еловски» : положение, утв. Постановлением Совета Министров Респ.Беларусь от 21 окт. 2015 г. №884. Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 2015 г., №7, 5/28176.
2. О республиканском гидрологическом заказнике «Подвеликий мох» : положение, утв. постановлением Совета Министров Респ. Беларусь от 13 дек. 2005 г. № 1434. Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 2006 г., № 2, 5/16971.
3. Рындевич, С.К., Рындевич, А.Г., Зуев, В.Н. Старинные парки Барановичского района: резерваты биоразнообразия и объекты экотуризма : монография. Барановичи : РИО БарГУ, 2008. 239 с.

5. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК БАЗА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

УДК 069.1:338.48 (477.81)

С.І. Коротун, к.геогр.н., доцент,
Д.А. Корінець, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м.Рівне

ДОСЛІДЖЕННЯ МУЗЕЙНОЇ МЕРЕЖІ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тези присвячені питанню дослідження та розвитку музейної мережі в Рівненській області. Висвітлене питання використання музейних закладів у розвитку туризму та передумови для розвитку музейного туризму в Рівненській області. Визначені етапи методів дослідження музейної мережі на прикладі регіону та геопросторова оцінка музейної мережі.

Ключові слова: музеї, музейна мережа, історико-культурний туризм, туристична діяльність, Рівненська область.

Theses are devoted to the research and development of the museum network in Rivne region. The issue of the use of museum facilities in tourism development and the prerequisites for the development of museum tourism in Rivne region are highlighted. The stages of methods of research of the museum network on the example of the region and the geospatial evaluation of the museum network are determined.

Key words: museums, museum network, historical and cultural tourism, tourist activity, Rivne region.

Використання музейних установ як суб'єктів туристичної індустрії можна розглядати як перспективним і прибутковим у туристичному бізнесі [2, 5].

Надання екскурсійних та інших видів послуг може відбуватися через задоволення туристичних потреб населення. Рівненщина налічує широку мережу музейних установ, що має потужний потенціал. Важливим завданням є максимально включити музейний потенціал у туристичний обіг, хоча це і вимагає надто складних змін у роботі спеціалістів музейної справи та в роботі туристичного бізнесу. Головна проблема полягає в тому, що туріндустрія продає тур продукт, а турпродукт, розглядають, як комплекс послуг, проданий за єдиною угодою та ціною. Функції музею доволі складні, а форми діяльності різноманітні. Своєчасним вважаємо, відродження зацікавленості до відвідування музею туристами, де застосування

історико-культурних, туристичних ресурсів сприятиме його розвитку [2].

Пошук нових шляхів і методів залучення музею у туристичну діяльність є головним завданням при використанні музейних об'єктів у туристичній сфері.

У поселеннях чи регіонах України відвідування музеїв є чи не основними атракціями. Перед організаторами історико-культурного, пізнавального, наукового, релігійного, музейного туризму та ряду інших видів туризму які використовують «музеї як один з елементів зацікавлення туристів», постають важливі завдання:

- спрямованість туристичної спеціалізації музейної установи;
- налаштування постійних туристських потоків у музеях;
- складання туристичних маршрутів;
- формування пакету рекламної продукції;
- пошук нових джерел фінансування та ін.

Вважаємо, що туристична привабливість території значною мірою формується саме за наявності історико-культурних туристичних ресурсів.

На Рівненщині є всі передумови для розвитку музейного туризму, а музейна справа є невід'ємною складовою розвитку території. Скажімо, музейний туризм пов'язаний передусім із задоволенням потреб у пізнанні звичаїв, побуту народу [1], а у поєднанні з іншими видами туризму, він може стати невід'ємною складовою розвитку туристичної галузі Рівненської області. Використання музеїв у туристичній галузі Рівненщини має досить хороші перспективи, адже на території краю їх міститься досить багато (є ті, що перебувають у комунальній власності та близько ста діють на громадських засадах). Привабливими для відвідувачів є і численні приватні колекції творів народних майстрів.

Таким чином, пріоритети використання музейного закладу у розвитку музейного, історико-культурного, пізнавального, наукового та інших видів туризму досить великі. Вагомою є роль музею у розвитку туристичної індустрії та в системі креативної економіки регіону і держави загалом. Важливим залишається акцентувати на вагомості інтерактивності як засобу розвитку музейного закладу, окреслювати шляхи взаємодії музейних установ

Музейні установи виступають одним із видів історико-культурної спадщини. Методика вивчення яких базується на історико-географічному, мистецькому, науковому підходах, а також враховує інші аспекти суспільно-історичної значущості музейних установ, як можливих об'єктів розвитку туристичної індустрії регіону.

Методи дослідження музейної мережі на прикладі регіону включають наступні етапи:

- 1) висвітлення сутності понять «музей», «музейна мережа» та висвітлення їх типології;
- 2) розкриття ролі музеїв у розвитку туристичної індустрії;
- 3) визначення цінності музейних установ для розвитку туризму.

Для кожного з видів музейних установ той чи інший аспект суспільної цінності буде визначальним. Музей певною мірою становить для суспільства історичну, наукову, мистецьку або іншу культурну цінність [4]:

історична цінність музеїв полягає передусім в їх пізнавальній ролі як джерел історичної інформації;

естетична цінність є вагомим аспектом суспільної значущості, яка обумовлена художніми достоїнствами архітектурної форми, виразності архітектурних деталей декоративних елементів.

Саме історична, наукова, естетична, художня цінність збереженої у музеї пам'ятки становить суть її історико-культурного змісту. Крім перелічених чинників суспільно-історичної цінності історико-культурних об'єктів, на збереженні пам'яток і їх історико-культурному змісті позначається утилітарна значущість (можливість їх використання в сучасних умовах). Існує пряма залежність між рекреаційною цінністю території і кількістю та якістю пам'яток історії та культури [3], розташованих на ній. В зв'язку з цим пропонується оцінювати території за густотою музейних установ.

4) здійснення геопросторового аналізу музейної мережі Рівненщини. Зокрема, висвітлення чинників розвитку музейної мережі в регіоні. Здійснення аналізу музеїв Рівненщини за профілем. Висвітлення особливостей внутрішньо регіональної структури музейної мережі Рівненщини.

5) оптимізація розвитку музейної мережі Рівненщини. Названо проблеми функціонування музейної мережі Рівненщини та пріоритети використання музейних установ на рівні регіону. Здійснено SWOT-аналіз. Технологія проведення будь-якого аналізу передбачає поділ об'єкту дослідження на окремі складові (елементи) і їх подальше послідовне вивчення:

теоретична (збагачення наукових здобутків в сфері стратегічного планування і менеджменту);

прикладна (узагальнення описової частини аналізу стану туристичного регіону, формування стратегії, розробка заходів і завдань для пом'якшення, нівелювання чи ліквідації проблем та загроз в практиці розробки стратегії);

інформаційна (формування баз даних для розробки стратегії, здійснення контролюючої функції в рамках моніторингу реалізації стратегії та коригування останньої).

Для досягнення мети використовувався комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: системного аналізу, літературно-описовий, історико-хронологічний, метод класифікації та типології, картографічний та статистичний.

Таким чином, геопросторова оцінка музейної мережі передбачає аналіз розвитку і розміщення музейних установ, в результаті яких оцінюються – описуються та візуалізуються характеристики історико-культурних локалізованих об'єктів (у нашому випадку музеїв) як «засобу» їх використання у туристичній галузі регіону.

Список використаних джерел:

1. Вільчинський А. Музейний туризм в аспекті розвитку туристичного потенціалу в межах Тернопільського Придністер'я. *Рекреаційна географія і туризм*. №1. 2012. С. 170-174. **2.** Кузьмук О. Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/rol-muzeiv-u-kulturnomu-ta-socialno-ekonomichnomu-rozvitku>. **3.** Мацола В.І. Рекреаційно-оздоровчо-туристичний комплекс (питання теорії, методології, практики): монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України. Редкол.: М.І. Долішній (відп. редактор). Львів, 1998. 278 с. **4.** Мулевич О., Манько А. Музейна мережа Рівненської області та її використання. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід*. Матеріали ювілейної Х міжнародної наукової конференції. ЛНУ. Львів. 2016. С.294-297. **5.** Романуха О.М. Розвиток музейної справи як фактор активізації міжнародного туризму. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 79-83.

УДК 913 (477.81)

С.І. Коротун, к.геогр.н., доцент,
М.В. Остапчук, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м.Рівне

ПЕРСПЕКТИВНІ СКАНСЕНИ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В тезах наведена історія розвитку скансенів в Україні. В роботі запропоновані перспективні скансени в Рівненській області. Авторами наведена стисла характеристика інтерактивному музею Рівного, Красносільським вітрякам та бункеру Еріха Коха в м. Рівне.

Ключові слова: скансени, туристична привабливість, музей історії, Красносільські вітряки, бункер Еріха Коха, Рівненська область.

The theses give a history of the development of the scans in Ukraine. The work offers perspective scans in Rivne region. The authors give a brief description of the Rivne Interactive Museum, Krasnosilsky Windmills and the Erich Koch bunker in Rivne.

Key words: Keywords: scansen, tourist attraction, history museum, Krasnoselsky windmills, Erich Koch bunker, Rivne region.

На сьогоднішній день немає чіткої наукової бази, яка виділяє скансени з ряду інших музеїв, відсутня і офіційна статистика.

Перший скансен на території України засновано 1964 р. у м. Переяслав-Хмельницький на Київщині. Незабаром постали музеї просто неба в Ужгороді (1965), у Львові (1966), Києві (1969), Чернівцях (1977) [2]. Оскільки, створення скансенів розгорнулось лише у післявоєнні роки, тому більшість з них ще перебувають на стадії формування, активного збирання матеріалів, наукових пошуків нових форм експонування.

Українські скансени мають перспективи стати засобом внутрішньої мобілізації туристсько-рекреаційної діяльності, зокрема шляхом підвищення екскурсійно-туристичного руху. Так, найбільш відвідуваним є Державний музей народної архітектури та побуту України в с. Пирогове, який щорічно приймає в середньому 250 тис. відвідувачів (для порівняння: за даними Держкомстату України, відвідуваність усіх музеїв природничого профілю, яких в Україні представлено 5, за рік складає 253 тис. осіб).

В Рівненській області також є можливість організації перспективних скансенів (музеїв «просто неба»). Окремі з них представляємо в нашій роботі.

Інтерактивний Музей історії Рівного

В 2016 р. в Рівному почалися археологічні розкопки на місці, де колись стояв палац останніх володарів міста – князів Любомирських. Вишукана будівля, збудована у XVIII ст., пережила занепад, війну, пожежу та була знищена за радянської влади. Археологам вдалося знайти підземний тунель часів Любомирських та чимало інших артефактів. На місці розкопок палацу Любомирських вже почали проводити екскурсії, а міська влада планує облаштувати тут інтерактивний Музей історії Рівного просто неба. Адже, «відродити», чи «розкопати» замок неможливо, оскільки його залишки були остаточно знищені в 1960 р. під час побудови стадіону «Авангард». Можна віднайти хіба що рештки фундаментів самого палацу, чи інших будівель, яких на території маєтку було багато. Окрім цього, краєзнавці запевняють, що рештки фундаментів можуть мати ще давніше походження. Адже, до палацу Любомирських тут був старий дерев'яний замок Несвицьких. Історики переконані, що саме на його фундаменті й зводили князівський палац у XVIII столітті. Тому, не виключено, що розкопки піднесуть і рівнянам, і науковцям чимало відкриттів та сюрпризів. Тому дослідження тунелю продовжуються й нині [6].

Наше місто отримало унікальний шанс втілити проект створення Музею історії Рівного завдяки програмі транскордонного співробітництва «Польща-Україна-Білорусь» на 2014-2020 роки. Партнером рівнян стало польське місто Люблін, жителі якого зацікавились рештками палацу-замку Любомирських. Вартість спільного проекту складає майже 2,3 мільйона євро. При цьому, 80% коштів дає Євросоюз, а міста-учасники докладають решту 20%.

Начальник управління культури і туризму міста Тарас Максименко запевняє, що майбутній музей просто неба буде інноваційним. Зокрема, відвідувачі зможуть побачити контури палацових кімнат та тунелі, які виявили тут археологи. Окрім залишків стін та інших невідомих споруд, екскурсанти зможуть оглянути знайдені там уламки старовинного глиняного посуду, кераміки, цегли, побутових речей [6].

Основною фішкою, якої ще немає в жодному музеї нашої країни, розробники вважають проведення мультимедійних голограмних вистав. За допомогою новітніх технологій в музеї зможуть «оживляти» як історичні постаті, так і стародавніх істот, які жили на цій території задовго до нашої ери. А ще в музеї планують встановити макетні музейні експозиції у масштабі 1:25 різних історичних споруд. Тож, щоб побачити замки, церкви, фортеці, розташовані на території

Рівненщини в різні історичні епохи, достатньо буде відвідати рівненський інтерактивний скансен [4].

Наразі у Рівному працюють над вдосконаленням 5-стадійного проекту, в рамках якого пам'ятку архітектури законсервують, реставрують і перетворять на повноцінний туристичний об'єкт [3].

Таким чином, тисячі найцікавіших знахідок археологів, макети місцевих храмів і фортець, вражаючі голографічні вистави – все це об'єднається під куполом музею-меморіалу історії Рівного, який може постати на вулиці Замковій в найближчому майбутньому. Ми впевнені, що майбутній скансен стане справжньою туристичною візитівкою нашого міста та улюбленим місцем проведення вільного часу рівнян.

Скансен «Красносільські вітряки»

У мальовничому куточку Гощанського р-ну Рівненщини, в с. Красносілля, серед садів та лісів величавим свідком минулого є Красносільський вітряк (млин) – традиційна українська будівля для розмелювання зерна, яких у давні часи налічувалося по кілька десятків на узвишсях навколо сіл. Він побудований чехом Іваном Клічником ще у 1895р., але є автохтонним, тобто характерними для будівельних традицій України, і зберігся донині як один з найстаріших в Україні.

Ця пам'ятка дерев'яної архітектури належить до різновиду стовпових вітряків. Всі його деталі з'єднані без єдиного гвіздка. Стіни млина вертикальні, каркасної будови, обшиті дошками до самого низу. З чотирьох кутів вітряк спирається на колодки. Увесь корпус споруди обертається залежно від напрямку вітру [1]. Красносільський вітряк має чотири крила, які під дією вітру обертали вал. На валу закріплене велике дерев'яне колесо-шестерня з передачею на баклушу – вертикальну шестерню, насажену на веретено, яке закінчується роздвоєнням, що вставляється в потилицю і обертає верхній камінь. Щілина між каменями, від якої залежала кондиція борошна, регулюється важелем із гвинтом. Над жорнами раніше встановлювали кіш, куди засипали зерно, а під кошем – лоток з коником, який вібурав, ударяючись об грані веретена. Піднімаючи за допомогою мотузки на блочку лоток вгору чи опускаючи вниз, регулювали кількість зерна, що сипалося в жорна. Для регулювання обертів крил використовували спеціальне гальмо.

На нашу думку, Красносільський вітряк може стати цікавим музеєм просто неба. Слід відмітити, що вже 8 років відділ культури і туризму Гощанської райдержадміністрації та Красносільська сільська рада організовують фестиваль «Красносільські вітряки», що проводиться з метою відродження та популяризації народних традицій та обрядів. А

це теж приваблює туристів з цілої області. На святі представляють старовинні українські страви, народне вбрання даного регіону; майстер-класи та виставки робіт народних майстрів; частування оригінальними красносільськими пирогами; екскурсію по вітряку.

Щороку на фестиваль приїжджають люди, які поєднані якоюсь невидимою ниточкою творчості та талантів. І нехай у Львові вирує Свято кави, у Полтаві – Сорочинські ярмарки, а на Рівненщині дихають легендою «Красносільські вітряки». Бо це наша самобутність, наша культура, зрештою, це пам'ять про наших дідів-прадідів, які зуміли з простого дерева створити диво, що понад століття велично розправляє свої крила.

Музей-скансен «Бункер Еріха Коха часів Другої світової війни»

Друга світова війна залишила після себе чимало таємниць та легенд. Не винятком є і Рівненщина. За непідтвердженою інформацією у Рівному неподалік обласного краєзнавчого музею розташований бункер рейхскомісара України за часів німецької окупації Еріха Коха, близького друга і соратника Адольфа Гітлера. Виходить, що один із трьох бункерів, які для нацистської верхівки німці збудували в Україні, знаходиться у центрі Рівного. А історія цього приміщення овіяна десятками чуток. Окрім того, є група ентузіастів, які пропонують перетворити бункер на привабливе туристичне місце.

Директор музею, Олександр Булига розповів, що для дослідження та відновлення історичної будівлі потрібні чималі зусилля та зацікавленість у збереженні пам'ятки. Сам бункер знаходиться під землею, його ж наземна частина – це колишній пункт зв'язку. Роками поширювалися чутки про підземні ходи, які нібито, тягнулися від бункера до краєзнавчого музею та в район РГГ, де, ймовірно, знаходилася злітна смуга для особистого літака Еріха Коха. Після війни радянська влада законсервувала тунелі [7].

В 2016 р. розмови про бункер Коха в Рівному розпочалися з новою силою. Адже, історичну пам'ятку взяв в оренду відомий місцевий підприємець та колекціонер С. Шабалін. Приміщення розчистили, вивезли сміття, відкачали воду та продовжують досліджувати і віднаходити нові підземні закутки та тунелі. Подейкують, що саме в цьому бункері схована легендарна «Бурштинова кімната» – величезна колекція виробів із бурштину, яку імператор Фрідріх Вільгельм подарував Петру I та викрадена фашистами в роки війни [5].

Нинішній орендар планує перетворити цей історичний об'єкт на туристичну «родзинку» нашого міста, облаштувавши там музей тоталітаризму та тематичну кав'ярню. Родина колекціонера займається антикваріатом вже 25 років, тому добре розуміється на

старожитностями, любить історію і зацікавлена, щоб вона не забувалася [5].

Як бачимо, навіть сьогодні унікальна пам'ятка минувшини – бункер рейхскомісара України Еріха Коха, що зберігся у самісінькому серці Рівного, породжує усе більше запитань у місцевих істориків та мисливців за старовиною. Але ми переконані, що якщо пан Шабалін доведе задуману справу до логічного завершення, то новий музей просто неба у Рівному значно підвищить туристичну привабливість міста не лише для українців, а й для іноземців, які цікавляться історією Другої світової війни.

Список використаних джерел:

1. Данилюк А. Українські скансени. Історія виникнення, експозиції, проблеми розвитку. Тернопіль: Навч. книга Богдан. 2006. С. 104.
2. Каднічанський Д. Скансени України. Краще знавство. Географія. Туризм. №16 (645). 2010. С.3-8.
3. Куди веде підземелля в парку? URL : <https://www.rivnepost.gv.ua>.
4. Ракс О. Перший масштабний культурологічний проект міської влади за 25 років. Рівне вечірне. 6 квітня 2017 р. № 23. С. 7.
5. Ричко В. Бункер Коха в Рівному перетворять на музей. URL : <https://www.krapka.gv.ua>.
6. Розкопки в Рівному на території «Лебединки» можуть стати українсько-польським проектом. URL : <https://culture-rivne.com.ua>.
7. У Рівному активісти планують відновити бункер Еріха Коха. URL : <https://sfera-tv.com.ua>.

УДК 623.11: 908

Є.О. Філіпович, завідувачка Музею історії НУВГП,
член Національної спілки краєзнавців України, член Національної
спілки журналістів України, Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне

Ю.Ю. Філіпович, к.т.н., доцент,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ВИВЧЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІДКРИТИХ ЗЕМЛЯНИХ ФОРТІВ РІВНЕНЩИНИ

У статті розглянуто сучасний стан фортів, зведених навколо м. Рівне в кінці XIX – на початку XX ст. Наведено опис та конструкцію відкритих земляних оборонних споруд та їх роль у Першій світовій війні. Описані форти потребують геофізичних досліджень з метою виявлення підземних споруд та древніших археологічних об'єктів.

Ключові слова: фортифікація, форт, земляні укріплення, оборонна земляна споруда, вал, геофізичні та археологічні дослідження.

The article considers the current state of the forts built around the city of Rivne in the late nineteenth - early twentieth century. The description and construction of open earth defense structures and their role in the First World War are given. The described forts require geophysical research in order to identify underground structures and ancient archaeological sites.

Key words: fortification, fort, earthen fortifications, defensive earthen structure, embankment, geophysical and archeological researches

Стан проблеми. Початок будівництва фортів на території Західної України пов'язаний із третім поділом Польщі у 1795 році, коли Волинь була приєднана до Російської імперії. Кордон між Російською та Австро-Угорською імперіями проходив по лінії Збараж-Броди-Берестечко-Сокаль [3, с. 4]. Рівне входило до 100-кілометрової прикордонної зони. На той час оборонна система, створена наприкінці XVIII ст. перестала відповідати військовим вимогам. На початку 70-х років XIX століття Інженерний департамент Військового міністерства під керівництвом інженер-генерала Тотлебена Е.І. висунув ідею про створення малих прикордонних фортець, завданням яких було прикриття дислокації і розгортання армій [3, с. 5]. Наприкінці XIX – на початку XX століть навколо міста Рівного було створено систему відкритих земляних укріплень, що за своєю конструкцією подібні до фортів. Вони є унікальним зразком даного типу відкритих оборонних земляних споруд до початку сучасної маневрової війни. На даний час

відомо сім фортів різного рівня збереженості [2]. Три з них: форти № 2, № 4 та № 7 включені до Туристичної мапи Рівненщини [4].

Актуальність. У XIX-XX ст. фортам належала одна з провідних ролей при формуванні сил для стримування ворожих нападів, виконання опорних функцій у військових діях, зберігання значних запасів озброєння та провіанту. Сьогодні форти вважаються певними екзотичними об'єктами, а у XIX ст. від їхньої боєздатності залежала безпека усїєї держави. Оборонні укріплення Західної України є багато в чому унікальними пам'ятками фортифікаційної архітектури і належать до об'єктів, що потребують детального наукового вивчення для розробки стратегії їх реконструкції, збереження та охорони.

Виклад основного матеріалу. У 1873 році на особливій нараді про стратегічне становище Російської імперії під головуванням імператора Олександра II було прийнято план інженер-генерала Е.І.Тотлебена [3, с.5]. Це було викликане небезпекою, що за два переходи від свого кордону ворог може досягнути Дубно або Острога на прямій лінії Київ-Брест, тобто розірвати сполучення Бресту з єдиною його базою постачання – Києвом [3, с. 7-8]. Необхідно було насамперед зробити безпечною цю смугу і зрівноважити її оборонну міць з силами інших ділянок кордону. Було запропоновано звести шість нових фортів: біля Гродно, Мінська, Дубно, на Дністрі, біля Пінська та Мозира. Поряд з тим, між основними фортами передбачалося будівництво проміжних допоміжних оборонних фортифікацій.

Наприкінці XIX — початку XX століть навколо Рівного було споруджено систему відкритих земляних фортів. Будівництво цих укріплень було викликане розміщенням у Рівному військових структур у прикордонній зоні. Метою побудови цих укріплень була охорона автомобільних та залізничних шляхів сполучення державного значення. Водночас, Рівне було форпостом Здолбунова – вузлової залізничної станції, і повинне було забезпечувати його охорону.

Укріплення мали вигляд обнесених валами земляних споруд, могли тримати під контролем площу близько 4÷5 га фронту кожен. У них могли розміщуватися від 2 до 4 стрілецьких рот. На зовнішніх валах розміщувалися стрілецькі позиції. Також можна було встановити від 20 до 50 гармат [2]. У внутрішніх підземних приміщеннях валів зберігали порох, снаряди та амуніцію.

Форти навколо Рівного розташовували на панівних висотах. Вони мали між собою візуальний контакт (2,5÷5,0 км), тобто на відстань гарматного пострілу. Кількість фортів навколо міста, за різними даними, становила від 7 до 12 об'єктів [2]. На австрійських довоєнних та польських повоєнних картах відмічено сім фортів (рис. 1-2).

У зв'язку з проривом 1915 року австрійської армії в район Дубно, значення фортів як оборонної структури різко зросло. Але із розвитком військової авіації у 20-30-х роках ХХ ст. форти, як відкриті системи оборони, майже втратили своє значення.

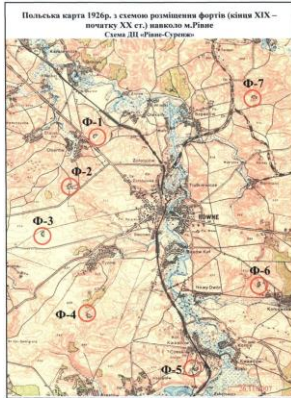

Рисунок 1 – Польська карта 1926 р. із схемою розташування фортів навколо м. Рівне в кінці ХІХ на початку ХХ ст. [2]

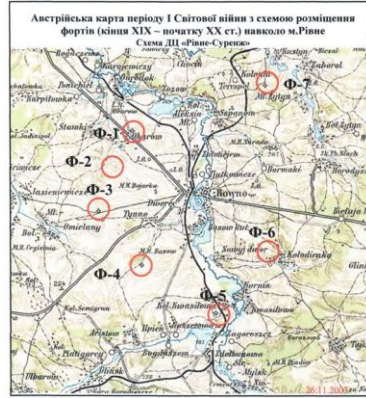

Рисунок 2 – Австрійська карта періоду Першої світової війни із схемою фортів навколо м. Рівне в кінці ХІХ на початку ХХ ст. [2]

Схеми відкритих земляних фортів як інженерних систем на даний час відсутні. Дані про них напевне знаходяться у військових архівах Санкт-Петербурга або Москви, тому що, як проекти військового інженерного мистецтва свого часу, вони становлять значний інтерес. Вони включені до списку нововиявлених пам'яток історії та культури в межах України та запропоновані до внесення у Державний реєстр пам'яток. Частина фортів унікальна тим, що споруджена в місцях, де люди проживали ще в давнину. Це можливі осередки древніх городищ, святилищ, які потребують докладного обстеження.

Із семи фортів навколо Рівного, відмічених на картах 1950-х років, на сьогодні збереглися не всі.

Форт №1 знаходиться між селами Ставки та Обарів біля дороги на Луцьк. На даний час він практично не зберігся. На сьогодні – це вирівняний майданчик, розораний. Територія використовується в якості городів та під будівництво.

Форт №2 розташований біля дороги з Рівного на Млинів, і своєю вогневою міццю міг підтримувати сусідні форти № 1 та № 3. На даний час зайнятий господарчим двором одного з підприємств (кар'єру). Зруйнований. Надійно охороняється службою охорони підприємства та сторожовими собаками.

Форт №3 був споруджений на полях біля Рівненського аеропорту за с. Вересневе. Захищав дорогу зі сторони м. Дубно та міг підтримувати сусідні форти № 2 та № 4. Він виконаний без валів, але з траншеями. На території форту виявлено залишки невідомих господарських споруд та колодязь – єдине знайдене джерело водопостачання із усіх семи фортив. На даний час перебуває у занедбаному стані, з усіх сторін оточений ріллею.

Форт №4 зведений біля села Вересневе поряд з об'їзною дорогою Рівного. На даний час форт у хорошому стані. Збереглися різноманітні фортифікаційні споруди (вали, окопи, бруствери тощо). Територія використовується пейнтбольним клубом. Можливе проведення археологічних та геофізичних досліджень. Форт домінує над місцевістю на фоні гарних краєвидів (рис. 3).

Рисунок 3 - Сучасний стан форту № 4

Форт №5 знаходився між Квасиловом та Здолбуновом, захищаючи підступи до здолбунівського шляху та залізниць. Зруйнований і розрівняний внаслідок забудови і прокладання доріг. Сильно зарослий кущами та деревами. Точне місце знаходження встановити важко. Частина території зайнята промисловими об'єктами підприємства «Волиньцемент» та підсобних господарств.

Форт №6 був зведений у селі Колоденка в урочищі Красні гори між дорогами на Здолбунів-Острог та на Київ. Поряд знаходиться урочище Карпова долина, внесене до Туристичної мапи Рівненщини [4]. Добре зберігся. Використовувався як автодром. Має нетипову форму, бо займав більш древню структуру яка може мати визначальне значення в вивченні історії древніх слов'ян. Вали розташовані нижче рівня вершини горба на 7÷10 метрів, що нетипово для фортив. Швидко забудовується приватними будинками.

Форт №7 розміщувався біля траси на Костопіль. Займає найвищу точку в оточуючому Рівне рельєфі. З вершини проглядається шлях на Тучин, територія Шпанова. Добре збереглися зовнішні вали, рови,

центральне укріплення (рис. 4). Засмічений, використовується як стихійне стрільбище.

Рисунок 4 - Сучасний стан форту № 7

На південь від форту проходила вузькоколія з с. Городища (від рафінадного заводу) до залізниці, що проходила поблизу с. Шпанів. В хорошому стані зберігся рів-виїмка, та штучна насип ґрунту (рис. 5).

Рисунок 5 - Земляні споруди поблизу форту № 7 (рів та насип)

Усі збережені форти виконані за подібними схемами: зовнішній вал з окопами для стрільців та гармат – рів – центральне підвищення (дитинець). На певній віддалі від основного форту зведено невеликі допоміжні укріплення, які могли прикривати його від бічних обхідних маневрів ворога.

Висновки

1. На території Рівненщини можна спостерігати еволюцію оборонних систем від відкритих земляних укріплень до оборонних бетонних фортів та ліній сучасних ДОТів.

2. З метою збереження унікальних пам'яток фортифікаційного мистецтва, форти повинні знаходитися під охороною держави і на

балансі державної установи (разом із прилеглою територією). Після цього можна залучати інвесторів та орендарів на договірній основі для влаштування туристичних маршрутів, пейнтбольних зон, відкритих тирів, кемпінгів тощо.

3. На описаних вище фортах можливо провести геофізичні дослідження з метою виявлення підземних та наземних зруйнованих споруд, більш древніших археологічних об'єктів. Відновлення вцілілих основних елементів укріплень та усунення небезпечних ділянок дозволить використовувати їх як туристичні об'єкти.

4. Ці пам'ятники військового інженерного мистецтва потребують детальних археологічних розкопок і пошуків артефактів як часів їхнього зведення, так і більш ранніх періодів.

5. Укріплення, що збереглися (особливо це стосується фортів, що знаходяться в хорошому стані – тобто форт №4, форт №6 та форт №7) потребують термінового захисту, музеєфікації та облаштування, адже є унікальними за своїм історичним значенням.

Список використаних джерел:

1. Баринов Н. Брусиловский прорыв: популярный очерк // URL: https://scepis.net/library/id_3822.html. 2. Забуті сторінки Першої Світової, або Унікальна система фортів навколо Рівного // Волинський центр історичних та геофізичних досліджень «Рівне-Суренж» // URL: <https://glavred.info/life/433915-zabuti-storinki-pershoji-svitovoji-abo-unikalna-sistema-fortiv-navkolo-rivnogo.html>. 3. Смолін П.П. Форт-заства Дубно // Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 72 с. 4. Туристична мапа Рівненщини // URL: https://www.google.com/maps/d/viewer?ll=52.51596139265138%2C25.914158178383786&z=6&fbclid=IwAR3mfBO9EajC_HZOivLa3uhfAKlyMmcLwxDUIrocppin0jJxkMNF0Gybcro&mid=1ZmaWn1Sou8LQZj71TvVFN-n1RXo.

УДК 911.3:338.48(477.82)

Н.В. Чир

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

А.В. Мельник

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,

м. Івано-Франківськ, Україна

І.В. Єрко, Р.Є. Качаровський

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ АВТЕНТИЧНОСТІ ТУРІЙСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Досліджено атрактивність Турійського району Волинської області. Охарактеризовано сучасний стан розвитку художніх народних промислів як елементів автентичності історико-культурної спадщини.

Ключові слова: історико-культурна спадщина, художні народні промисли, Турійський район, Волинська область.

The attractiveness of the Turiya district of the Volyn region has been studied. The current state of development of folk arts and crafts as elements of authenticity of historical and cultural heritage is characterized.

Key words: historical and cultural heritage, folk arts and crafts, Turiya district, Volyn region.

Перспективною формою комплексного задіяння історико-культурних туристичних ресурсів малих міст та депресивних регіонів є розвиток пізнавального туризму. Він являється одним з основних засобів пізнання своєї країни, формування гордості за її культурні надбання, відіграє важливу роль в осмисленні власної ідентичності, відродженні локальних традицій, зокрема художніх промислів.

Залежно від історичних факторів, природних умов, особливостей побуту та наявності місцевої сировини у кожному регіоні формувалося виробництво предметів з локальними ознаками художньої образності, орнаментики, формотворення.

Багатогранна і багатовікова палітра історико-культурної спадщини Волині являє живий інтерес у туристів і є вагомим сегментом туристичної галузі регіону. У межах Волинської області розміщено осередки понад 15 видів народних промислів. Переважна їх частина зосереджена на півночі краю. Найбільш насиченими осередками різними промислів є Маневицький та Луцький райони, де сконцентровано відповідно 13% та 12% їх загальної кількості. Коефіцієнт забезпеченості осередками народних художніх промислів і ремесл становить 0,012 од./км² у Луцькому та 0,006 од./км² у Маневицькому районах [1].

Візитівка Турійського району – соломоплетіння. Прийоми плетіння з соломи здавна відомі багатьом землеробським народам. Потреба в речах, виготовлених з цього доступного матеріалу, обумовила передачу і вдосконалення з покоління в покоління художніх традицій соломоплетіння. Потужний його осередок у Турійському районі розміщений у с. Купичів [2]. Заслужений майстер народної творчості України Марія Кравчук проводить для туристів майстер-класи із соломоплетіння, які особливо цікаві для дітей. Майстриня продовж 30-ти років розробляла своєрідну технологію соломоплетіння, її знахідка – це плоскі фігури птахів, тварин, фантазійні форми. Жінка зі своїми виробами представила Турійщину на 12 міжнародних фестивалях.

Мандруючи районом дослідження, можна відвідати єдиний в Україні музей соломоплетіння «Солом'яне диво» у с. Купичів. Його відкрито при Купичівській ЗОШ I-III ст. у 2008 р. Експозиційні розділи відображають історію соломоплетіння, види плетіння, етапи творчості М. Кравчук та членів студії «Житечко».

Волинь славиться своєрідною вишивкою. Візерунки геометричні, чіткі та прості. Чіткість ритму підсилюється однобарвністю вишивок, виконаних червоною ниткою на полотні. Сьогодні у районі є багато осередків вишивання – у смт Турійськ, сс. Радовичі, Вербичне, Туропин, Купичів, які продовжують традиції і привносять сучасні мотиви у техніки вишивання [3]. Цікавим для туристів буде відвідування обійстя вишивальниці Віри Марчук із смт Луків.

Крім того, у с. Перевали Турійського району зберігся осередок різьби по дереву. Різьбярі застосовують методи випилювання, випалювання, художньої різьби для нанесення візерунків на вироби (меблі, скрині, шкатулки, люльки тощо), які крім утилітарного призначення виконують й естетичні функції [1; 3].

Автентику народних промыслів та доробків декоративно-ужиткового мистецтва жителі району репрезентують на численних фестивалях, зокрема і на фестивалі «Весняний етновир», що запрошує туристів у смт Турійську.

Список використаних джерел: 1. Антишок О.В. Народні художні промысли Полісся як елемент етнотуризму (на прикладі ОТГ Волинської області) / О.В. Антишок, Р.С. Качаровський, Н.В. Чир, З.К. Карпок, І.В. Єрко // Розвиток мистецьких осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини : матеріали науково-практичної конференції у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат» (с. Яворів, Косівський район, Івано-Франківська область, 20 вересня 2019 року). – Косів : ПП «Писаний камінь», 2019. – С. 52-59. 2. Атлас історії культури Волинської області / відп. ред. Ф.В. Зузук. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 112 с. 3. Чир Н.В. Оцінка сучасного стану та перспектив модернізації туристичної інфраструктури в умовах розвитку окремих об'єднаних територіальних громад Турійського району Волинської області / Н.В.Чир, Р.С. Качаровський, М.О. Павлушенко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2017. – № 9 (358): Географічні науки. – С. 94-100.

6. ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇН ТА РЕГІОНІВ

УДК 910.3:911.9

Р.А. Антонюк, студент ТЗ-11,

О.В. Рабешко, аспірант,

З.М. Буднік, к.с.-г.н., доцент,

Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ОЦІНКА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАСЕЙНУ Р. СТВІГА (В МЕЖАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті розкрито основні, недостатньо вивчені проблеми: використання р. Ствига в рекреаційних цілях, оцінка рекреаційних водних ресурсів. Здійснено аналіз природно-кліматичних умов річкової екосистеми. Визначено характеристику параметрів відчуття комфортності та їх співвідношення, притаманні басейну р. Ствига.

Ключові слова: туристично-рекреаційний потенціал, басейн річки, гідрографічна характеристика

The basic are exposed in the article, studied not enough problems: the use of r. Stvuga in recreational aims, estimation of recreational water resources. The analysis of natural and climatic terms of river ecosystem is carried out. Description of parameters is certain feeling of comfort and their correlation, inherent to the pool r. Stvuga.

Keywords: tourist-recreational potential, river basin, hydrographical description

Саме туризм може стати в Україні однією з пріоритетних галузей розвитку України, адже наша держава має значний рекреаційно-туристський потенціал природних ресурсів, які мають не лише естетичне, а й оздоровче значення.

З кожним роком водний туризм стає все більш популярним та має високий попит. Але існуючий рекреаційно-туристський потенціал водних ресурсів використовується не на повну потужність. Водні ресурси басейну р. Ствига дають можливість активно розвивати рекреаційно-туристську діяльність, а особливо є основою для розвитку зеленого туризму та активного відпочинку. Адже заплава річки є унікальною природною пам'яткою з багатими й різноманітними природними елементами і ландшафтами.

Басейн р. Ствига знаходиться у Рівненській області України та Брестській і Гомельській областях Білорусі. Річка є правою притокою р. Прип'яті. Довжина р. Ствига становить 178 км (у межах України –

60 км), площа басейну 5440 км² (на території України – 870 км²). Свій початок річка бере з боліт на Клесівській рівнині за 5 км від с. Будки-Сновидовицькі. Річище дуже звивисте, у серед, течії утворює меандри; є острови. Річка відноситься до водного об'єкту, в якому не присутні ділянки берегів організованого і контрольованого рекреаційного використання. В басейні також немає лікувальних пляжів, курортів і санаторіїв. В зоні рекреації немає організованого масового відпочинку і купання. В межах басейну не знаходиться джерел лікувальних мінеральних вод, районів поширення лікувальних грязів. В басейні річки проводиться видобуток торфу.

Природна рослинність займає близько 69,2% від загальної площі басейну р. Ствига. Рослинність басейну і ліси – 220,13км², лука – 126,38км², болота – 59,87км², інші типи – 0,01км².

На території басейну р. Ствига створене заповідне урочище «Ствига», яке знаходиться на території Сновидовицької сільської ради, площею 3,1 га. Поверхня території рівнинна, характерна для Клесівської денудаційної рівнини Волинського Полісся. У геологічній будові території беруть участь четвертинні водно-льодовикові та еолово-делювіальні відклади, представлені пісками, супісками та суглинками, які підстеляються кристалічними утвореннями фундаменту.

Однією з основних привабливих туристичних характеристик – це придатність водойми для купання (табл. 1).

Таблиця 1 - Оцінка придатності р. Ствига для купання

Показник	Характеристика	Бал
Ширина мілководної зони, м	5-10	5
Літологія дна мілини	піщане	5
t° води 18-22 °С, днів	70-90	4
Швидкість течії, м/с	2-3	2
Площа водної прибережної рослинності, %	40	3

Як видно з табл. 1 р. Ствига відповідає всім вимогам для відпочинку людей.

Одним з головних критеріїв комфортного відпочинку є кліматичні умови території. Придатні погодні умови визначаються сезоном відпочинку, індивідуальними та віковими особливостями рекреантів для конкретного рекреаційного заняття.

Місяці з найбільшою кількістю сонячних днів на території Рівненської області: травень – 17 днів; червень – 23 днів; серпень – 22 дні. Найтепліші місяці: червень – 22,9°С; липень – 24°С; серпень – 23,0°С. Найхолодніші місяці: грудень – (-2,5)°С; січень – (-5,3)°С;

лютий – (-4,4)°C; найбільша швидкість вітру буває в такі місяці: березень – 3,8 м/с, грудень – 3,6 м/с; січень – 3,7 м/с.

Вздовж берегів річки росте двоярусний грабово-дубовий ліс. Перший ярус утворює дуб звичайний, висотою 26-27 м, діаметром 49-52 см. Другий ярус – граб звичайний, висотою 17-12 м, діаметром 12-24 см. У деревостані трапляються береза, сосна, осика. Трав'яний покрив розріджений. Відмічені такі види як анемона дібровна (*Anemone nemorosa*), зірочник ланцетовидний (*Stellaria holostea L.*), ожика волосиста (*Luzula pilosa*), просянка розлога (*Milium effusum*), веснівка дволиста (*Maianthemum bifolium*), копитняк європейський (*Asarum europaeum*) та інші. Тут виявлений рідкісний вид - любка дволиста, занесена до Червоної книги України.

Швидкість течії річки, глибина та будова дна дозволяють використовувати річку для рафтингу, греблі на байдарках та інших водних видів спорту. Вздовж річки чергуються дубові та соснові ліси, а також болотні масиви. Вздовж р. Ствига знаходиться багато пологих берегів, де є зручні місця для купання. В селах та селищах розміщених на території басейну не має великих промислових підприємств, а населення займається переважно сільським господарством. Тому ці населені пункти можуть бути осередками розвитку зеленого туризму.

За проведеною оцінкою гідрологічних характеристик річок басейну р. Ствига для різноманітних видів туристсько-рекреаційної діяльності річка може використовуватися для купання, веслування, риболовлі. Водні ресурси басейну р. Ствига (у межах Рівненської області) можуть задовольнити рекреаційно-туристські потреби на регіональному, національному і міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України. Київ, Альтерпрес, 2009. 400 с.
2. Стафійчук В.І. Рекреалогія: навч. посіб. Київ. Альтерпрес, 2006. 264 с. 3. Рекреаційно-туристський потенціал басейну річки Сіверський Донець (у межах Харківської області) / В. Клименко, А. Брежнева, Ю. Котенко, Ю. Угрюмова, Ю. Фролова // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2016. Вип. 24. С. 42-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbgo_2016_24_12
4. Шлапак А. В. Критерії рекреаційних на-вантажень на ландшафтні комплекси природно-заповідних територій за регульованого відвідування. Наук. вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.5. С. 120–126.
5. Шукель І. В. Рекреаційне освоєння прибережної смуги озера Біле у Рівненському природному заповіднику. Наук. вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.16. С. 339–343.
6. Яцик А. В., Гопчак І. В., Басюк Т. О. Оцінювання антропогенного впливу на земельні ресурси в межах басейнів малих річок Західного Полісся України. Меліорація і водне господарство. 2018. № 2. С. 66–71. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/> (дата звернення 20.10.2019).

УДК 338.483(476)

В.Н. Зувев, А.В. Кленовский
Барановичский государственный университет,
г.Барановичи, Беларусь

ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ОКРЕСТНОСТЕЙ КОЛДЫЧЕВСКОГО ОЗЕРА (БАРАНОВИЧСКИЙ РАЙОН, БЕЛАРУСЬ)

В статье рассматривается туристический потенциал окрестностей озера Колдычевского. Здесь имеются как известные туристические объекты (музей-усадьба А.Мицкевича), так и перспективные для использования в различных видах туризма. Представлены варианты туристических маршрутов.

Ключевые слова: Колдычевское озеро, Барановичи, Беларусь, туризм

The article considers the tourist potential of the vicinity of Kaldycheva Lake. There are both well-known tourist objects (museum-estate of A.Mitskevich) and promising for use in various types of tourism. Variants of tourist routes are presented.

Key words: Kaldycheva lake, Baranavichy, Belarus, tourism

Колдычевское озеро находится в 15 км к северу от города Барановичи. Размещается в пределах южной части склонов Новогрудской возвышенности. Исследователи относят его к суффозионно-карстовому типу. Площадь поверхности 0,56 км². Котловина расположена среди Корытинского болота, которое в настоящее время используется под торфоразработки. Берега сплавинные. Озеро зарастает. Максимальная глубина — 2,5 м, средняя — 0,64 м, хотя сама котловина имеет глубину до 14 м.

Через озеро протекает река Щара, берущая свое начало в 1,5 км к северо-западу от озера.

Озеро исследовалось во времена II-й Речи Посполитой И.Дубровской, К.Карпович. В советское время интерес к озеру был продиктован запасами сапропеля в его котловине [1], но разработка не была начата. В настоящее время интерес к озеру связан с исследованием динамики водоемов в связи с изменением климата.

Территория вокруг Колдычевского озера интересна с исторической точки зрения. В юго-восточной части окружающего озера Корытинского болота выявлена стоянка первобытного человека (10—9 тысяч лет назад). На основании результатов археологических раскопок, которые начались с 1988 г, эту стоянку определяют как сезонный охотничий лагерь финального мезолита и перехода к раннему неолиту [3]. На месте раскопок установлена информационная табличка.

Деревня Колдычево известна с начала XVI в., Заосье — с 1659 г., Арабовщина — с 1777 г. [2].

Древнейшие сведения о дворе Колдычево связаны с литовскими татарами, а именно с боярином Ахмедом Тахтамышем, который стал владельцем Колдычево согласно указа Великого князя Литовского. В последующем Колдычевом владели Семжайловичи, Солтаны, Джанибековичи, Радзивиллы, Володковичи, Тризны, Филиповичи, Шалевичи (последние — до 1939 года).

От усадьбы Шалевичей в Колдычево остались только хозяйственные постройки и усадебный парк.

В 5 км к востоку от Колдычево находится Заосье — место рождения славянского польскоязычного поэта Адама Мицкевича (1798—1855), которого считают родоначальником польской романтической поэзии. Знаменитый поэт часто бывал в Колдычево и упоминал озеро в своих произведениях — «дзе дрыгвы купчатай шыры, абступіў гушчар сасновы...». Современник и друг Мицкевича Ян Чачот и вовсе посвятил озеру балладу «Калдычэўскі шчупак».

Во времена Первой мировой войны в 1915-1918 году по восточному берегу озера и реке Щара проходила линия русско-немецкого фронта. Здесь, в июне-июле 1916 года прошла кровавая Барановичская наступательная операция, закончившаяся для русских войск большими потерями.

Во времена II-й Речи Посполитой в этом районе начали строительство оборонительного района «Верхняя Щара» (Szczara Gorna), представляющая собой цепочку бетонных оборонительных сооружений. Между деревнями Арабовщина и Старые Войковичи находится памятник «Три креста», символизм которого до сих пор является предметом дискуссии.

Во время советско-немецкой войны в 1941-1944 гг. Здесь находился немецкий концентрационный лагерь, в котором погибло более 22 тыс. человек. После освобождения от фашистов, территория бывшего концлагеря до 1949 г. использовалась как пересыльный пункт МГБ.

Новейшая история также не обошла этот край. 23 мая 1996 года во время учебно-тренировочного полета на самолете Су-27, майор Владимир Карват совершает свой подвиг, отведя падающий после отказа системы управления самолет от деревни Арабовщина. 21 ноября 1996 году ему было присвоено звание «Герой Беларуси» (посмертно). В д. Арабовщина герою установлен памятник.

В настоящее время локальные территории рассматриваются как перспективные для развития туризма. Окрестности Колдычевского озера являются перспективными для развития туризма.

Размещение объектов, представляющих интерес для туристов, показано на рис.1.

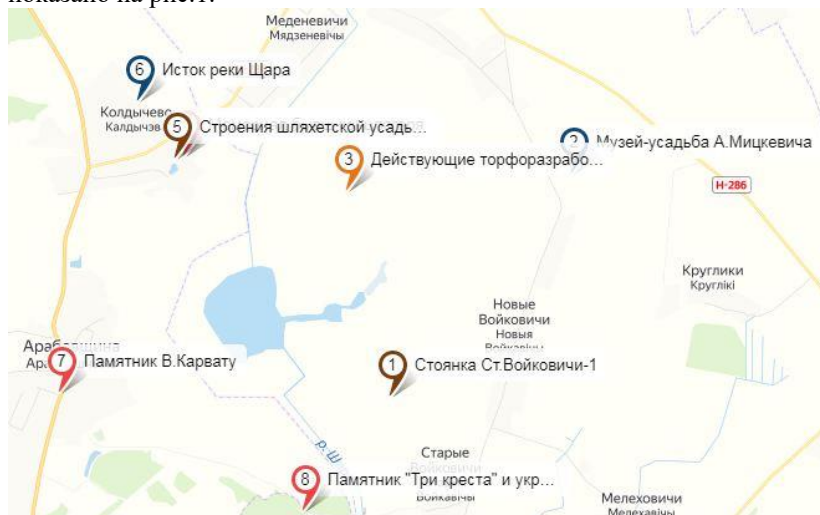

Рисунок 1 — Размещение туристических объектов в окрестностях Колдычевского озера (обозначения см. по тексту). Доступ к карте:

<https://yandex.ua/maps/?um=constructor%3Ae4ccec96a41aa4b9d89a2de8eab27973cd3708af7846a576ee64ebbb68687bc5&source=constructorLink>

Рассматриваемая территория имеет хорошую транспортную доступность — через деревни Арабовщина, Колдычево проходит автомобильная дорога Р-5 Барановичи—Новогрудок. Автодорога с твердым покрытием ведет от Колдычево к Заосью и Новым Войковичам. Между Арабовщиной и Старыми Войковичами имеется грунтовая дорога. Таким образом, данная дестинация может предложить кольцевой маршрут передвижения на автобусах, малыми группами на велосипедах, пешие походы.

По территории осушенной части Коротинского болота проходит линия узкоколейной железной дороги, по которой поселок Октябрьский вывозится торфокрошка. Опыт других регионов страны и зарубежья показывает возможность использования узкоколейки для организации туризма (при соблюдении правил безопасности).

Нами выделено восемь объектов в окрестностях Колдычевского озера, использующихся в туризме или имеющих потенциал использования:

1 – стоянка первобытного человека (возможен показ во время историко-археологической экскурсии);

2 – музей-усадьба Адама Мицкевича (популярна для туристов, интересующихся историей литературы);

3 – действующие торфоразработки (возможен показ во время природоведческой экскурсии);

4 – мемориал бывшего концлагеря (посещается туристами в рамках экскурсий, посвященных событиям войны);

5 – элементы шляхетской усадьбы Шалевичей (возможен показ во время исторической экскурсии, посвященной шляхетским усадьбам Барановичского района);

6 – исток реки Щара (возможен показ во время природоведческой экскурсии);

7 – памятник Владимиру Карвату (демонстрируется проездом во время краеведческих экскурсий по региону);

8 – памятник «Три креста» и элементы укрепрайона «Верхняя Щара» (возможен показ во время военно-исторической экскурсии).

На самом озере Колдычевском и прилегающем заболоченном водосборе возможна организация наблюдения за птицами.

Такой спектр объектов обеспечивает многотематичность туристических маршрутов и экскурсий на рассматриваемой территории.

Наличие на территории территории учреждения образования и культуры позволяет создать в них краеведческие уголки (музеи), посвященные региону.

Список использованных источников:

1. Курзо Б.В. и др. Перспективные месторождения сапропелевых грязей на территории Беларуси. // Природопользование. 2019. №3.
2. Памяць : Гіст.-дакум.хроніка г.Баранавічы і Баранавіцкага раёна. Мінск : БелТА, 2000. 736 с.
3. Разлуцкая А.А. Раскопки торфяниковой стоянки Войковичи-1 на Колдычевском озере // Гістарычна-археалагічны зборнік № 20. Мінск, 2005. С.258-260.

УДК 338.48 : 908 (477.81)

Ю.С. Кушнірук, к.геогр.н., доцент,
Н.В. Рудик, студ. 4 курсу спеціальності "Туризм"
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ЛОКАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНО- РЕКРЕАЦІЙНОГО КЛАСТЕРУ: «БАРМАКИ – ПАГОРЬ СЛАВИ»

У статті розглядаються проблеми рекреації. Описано використання рекреаційних ресурсів Рівненського району. Викладено шляхи розвитку рекреаційних ресурсів Рівненського району.

Ключові слова: кластер, туристичний кластер, туризм, кластерна модель організації туристичної діяльності, кластерний підхід, оздоровчий туризм, природні рекреаційні ресурси.

The article deals with recreational problems. Rivne area recreational resources use are described. The ways of Rivne area recreational resources development are outlined.

Key words: cluster, tourism cluster, tourism, cluster model of organizing tourism's activities, cluster approach, improvement tourism, natural recreational resources.

Актуальність застосування кластерного підходу в індустрії туризму пов'язана з низкою складнощів, в тому числі: відсутність досвіду в цій сфері, мале число методичних розробок в галузі управління формуванням і функціонуванням туристичних кластерів, відсутність кваліфікованих фахівців з управління туристичними кластерами.

Під туристичним кластером розуміється сукупність підприємницьких структур, органів влади та державних установ, громадських організацій, що функціонують в індустрії туризму і суміжних галузях, спільно використовують туристичні ресурси певного регіону для формування, просування і реалізації його туристичного продукту з метою задоволення рекреаційних потреб [1]. Туристичний кластер існує в межах туристично-рекреаційного комплексу (ТРК) та (або) територіально-рекреаційної системи [2].

В сучасній туризмології та рекреології все частіше поняття «туристичний» та «рекреаційний» об'єднують, як і поняття туристичної галузі та (або) рекреаційної [2].

Ми пропонуємо застосувати цей підхід і до розширення поняття «туристичний кластер» на «туристично-рекреаційний кластер» на

прикладі створення локального туристично-рекреаційного кластеру в приміській рекреаційній зоні м.Рівне.

Поблизу м.Рівне існують поряд дві рекреаційні зони: приміська рекреаційна зона, розташована у районі автовокзалу та обласної лікарні "Пагорб Слави" і стихійно утворена локація різних видів спортивного туризму поблизу с. Бармаки.

Поблизу другої локації розташована територія, яка входить до природно-заповідного фонду України місцевого значення: заповідне лісове урочище Бармаківське. Відповідно, на цій території заборонені всі види туризму та рекреації. Для організації раціонального використання природних туристично-рекреаційних ресурсів та захисту території ПЗФ пропонується створення туристично-рекреаційного кластеру шляхом об'єднання цих територій (рисунок).

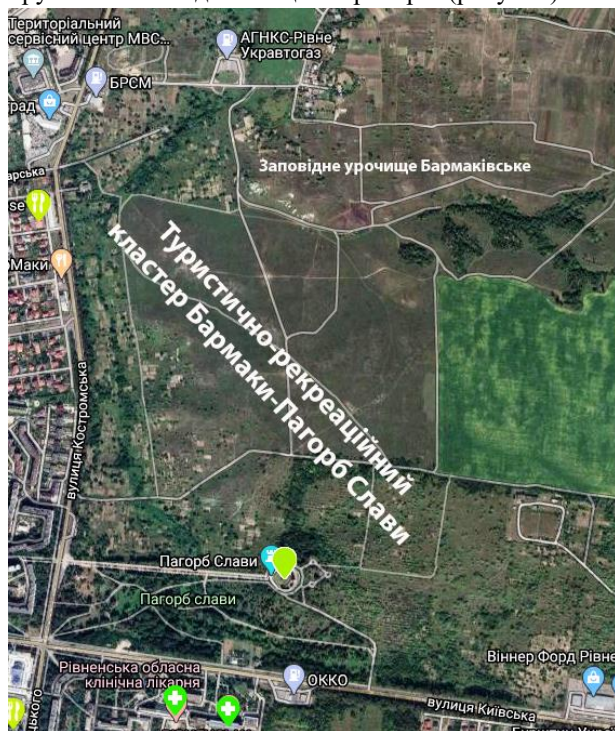

Рисунок 1 – Туристично-рекреаційний кластер "Бармаки – Пагорб Слави".

Щоб визначити вид запропонованого нами туристично-рекреаційного кластеру, розглянемо основні підходи до визначення ознак класифікації туристських кластерів.

Основними характеристиками туристичних кластерів вважаються наступні:

- наявність кооперації між суб'єктами туристичного кластера, що функціонують в туристично-рекреаційній і суміжних галузях;
- спільне використання суб'єктами туристичного кластера туристичних ресурсів території, на якій розташовані туристично-рекреаційні атрактори та туристичною інфраструктурою;
- наявність вертикальних і горизонтальних взаємозв'язків між учасниками туристичного кластера;
- наявність єдиної мети функціонування туристичного кластера, а також задоволенні рекреаційних потреб [3].

За географічним розташуванням розрізняють внутрішньо регіональні кластери (функціонуючі всередині окремого регіону), міжрегіональні (функціонуючі на території декількох регіонів на принципах міжрегіональної взаємодії) і прикордонні (функціонуючі на прикордонних територіях) [1].

За стадіями життєвого циклу розрізняють: пре-кластери, кластери що зароджуються, кластери що розвиваються, зрілі кластери, згасаючі кластери [3].

За видами туристських атракторів розрізняють: музейні, розважальні, спортивні, екологічні, етнографічні, санаторно-курортні та інші види кластерів. Як правило, в одному туристичному кластері поєднуються кілька туристично-рекреаційних атракторів [1] та елементарних туристично-рекреаційних занять, від яких і походить назва виду.

За видами туристичних ресурсів розрізняють: водні (морські, річкові, озерні), лісові, гірські [1], кліматичні та інші кластери, назви яких походять від виду туристично-рекреаційних ресурсів, що найбільш широко представлені та використовуються у кластері. Часто утворюються змішані кластери, в яких використовується декілька видів туристично-рекреаційних ресурсів.

За масштабом розрізняють: локальні (учасники територіально сконцентровані на відносно невеликій території), регіональні (до складу входять суб'єкти, територіально розташовані в межах адміністративного регіону), національні (об'єднують підприємства та організації кількох регіонів країни) та транснаціональні кластери (включають до складу своїх учасників іноземні компанії) [1].

Суть кластерної концепції полягає у забезпеченні виробничо-комерційної діяльності і вдосконаленні ділових та особистісних

відносин, які повинні набути характеру органічно взаємопов'язаної та нерозривної ділової співпраці. Можна окреслити такі передумови створення кластерів [3]: близькість ринків; забезпеченість спеціалізованою робочою силою; наявність постачальників, засобів виробництва та інших ресурсів; доступність специфічних місцевих ресурсів; наявність інфраструктури; низька вартість транспортної доступності; доступ до інформації (маркетинг).

На даний час локація "Пагорб Слави" має частину з таких передумов: вже є наявна інфраструктура, доступні місцеві ресурси, близькість ринку (обласного центру), забезпеченість спеціалізованою робочою силою (працівники комунального підприємства «Рівненський міський трест зеленого господарства») тощо. Вона використовується переважно за рекреаційним напрямом.

Тоді як локація поблизу Бармаківського заповідного урочища має тільки стихійне неорганізоване використання природних туристично-рекреаційних ресурсів, а саме – ландшафтних. В зимовий період використовуються схили північної експозиції (які не входять в межі території Бармаківського заповідного урочища) для занять гірськолижним спортом та сноубордінгом, в літній період ті ж схили використовують для екстремальних видів велоспорту: даунхілла (Downhill) швидкісного спуску з гори, дроппінга (Dropping) – здійснення стрибка з піднесення більше одного метра.

Між цими локаціями є схили західної експозиції, на яких зручно навчатись парапланеризму та дельтапланеризму, використовуючи переважаючі західні та північно-західні вітри нашої місцевості.

Відповідно до запропонованих класифікацій за ознаками даний кластер може бути охарактеризований як локальний спортивно-розважальний пре-кластер.

У висновку можна відзначити, що дана територія є перспективною для розвитку локального приміського туристично-рекреаційного кластеру, для чого потрібне залучення як приватного сектору туристично-рекреаційної галузі регіону, так і органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Бакуменко О.А. Классификация туристских кластеров / *Сборник статей Международной научно-практической конференции «Закономерности и тенденции развития науки в современном обществе»*. 29-30 марта 2013 г. - Ч.3. - Уфа: РИЦ БашГУ, 2013. С.30-34. 2. Кушнірук Ю.С. Рекреація та курортологія. Рівне: НУВГП. 2012, 146 с. 3. Тимчишин-Чемерис Ю.В. Туристичний кластер – форма розвитку та успіху туристичної діяльності регіону / *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип.4. С.44-57.

УДК 338.48 – 908 (477.81)

Ю.С. Кушнірук, к.географ.н., доцент,
М.В. Юхновська, студ. 4 курсу спеціальності "Туризм"
Національний університет водного господарства
та природокористування, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ХОТИНСЬКО-ІСПАНІВСЬКОГО КЛАСТЕРУ В НАВЧАЛЬНО-ЕКСКУРСІЙНИХ ЦІЛЯХ

У статті розглядаються проблеми рекреації. Описано використання рекреаційних ресурсів. Визначено оздоровчу функцію рекреаційної системи. Зазначені основні проблеми використання природно-заповідного фонду України.

Ключові слова: рекреаційне природокористування, функції рекреаційного природокористування, природно-заповідний фонд, заповідні території та об'єкти.

The article deals with recreational problems. Recreational resources use are described. The sanitary function recreation system is determined. The main problems of natural reserve fund of Ukraine are shown.

Key words: recreational nature management, functions, recreation nature, nature preserves, conservation areas and facilities.

Використання туристично-рекреаційних ресурсів в умовах сучасної інтенсифікації розвитку туристично-рекреаційної галузі України є надзвичайно актуальним питанням. Одним з напрямів туристично-рекреаційної діяльності є пізнавальний туризм [2, 4].

На території Рівненського району одним з перспективних туристично-рекреаційних кластерів для проведення пізнавального туризму є Державний ботанічний заказник „Вишнева гора” в поєднанні з ділянкою "Острів", яка знаходиться на півдні лесового плато на землях Іспанівської сільради, урочищем поблизу с.Ходоси та старовинним городищем поблизу с.Хотин.

На даний момент за рівнем розвитку цей туристично-рекреаційний район має ознаки пре-кластеру. Всі об'єкти знаходяться в межах годинної пішохідної доступності, найбільша відстань між заказником „Вишнева гора” та урочищем с. Ходоси становить від 5 до 7 км, залежно від обраного маршруту. Маршрут лінійний, початкова точка можлива як від заказника «Вишнева гора» з 40 хв. автодоступністю на маршрутному таксі від м.Рівне, так і від урочища с.Ходоси з 1 год. автодоступністю на маршрутному таксі від м.Рівне, відповідно, по закінченню маршруту в кінцевих локаціях також є зупинки автотранспорту.

Для проведення пізнавальних екскурсій школярам та навчальних польових практик студентам напрямів туризм та екологія вищих навчальних закладів м.Рівне придатні кліматичні умови у вегетаційний період. Клімат району характеризується вологою зимою та гарячим літом. Максимальна та мінімальна температура повітря складають відповідно +38 С та -36 С. Середня висота снігового покриву складає 14 см, максимальна – 51 см, найбільша глибина промерзання ґрунту – 106 см. [3].

З точки зору складності маршруту рельєф хвилястий, відмічається підвищення до 50–60 м, гідрографічна мережа представлена фрагментами річок Устя та Горинь. Ґрунтовий покрив відзначається великою різноманітністю, за генезисом, механічним складом, водно-фізичними властивостями, є 4 основні типи ґрунтів: опідзолені, чорноземи, лугови, й болотні.

При проходженні навчальної практики зі студентами спеціальності "Туризм" ботанічний заказник „Вишнева гора” є початковою локацією при прибутті на зупинку маршрутного таксі станції с.Городок, або кінцевою, при прибутті на залізничну станцію Решуцьк (або на автозупинку с.Хотин чи с.Ходоси).

В цьому ключовому пункті студенти проводять бальну оцінку рекреаційного потенціалу ботанічного заказника значення "Вишнева Гора за блоком "Рослинний покрив".

Державний ботанічний заказник „Вишнева гора” є найстарішим природно-заповідним об’єктом в Рівненській області. Він знаходиться в басейні ріки Устя в 8 км північно-східніше міста Рівне. Площа заказника складає 97 га [1].

В системі геоботанічного районування район розташований в межах Волинського лісостепу України, Середньодніпровської підпровінції Східно-Європейської провінції, Євросибірської лісостепової області. Природна рослинність на території басейну збереглася мало і займає приблизно 12 % від загальної площі басейну. Більшу частину території району займають сільськогосподарські землі та площі відчуження під промислові підприємства.

Тваринний світ басейну ріки порівняно різноманітний. Тут налічується 304 види хребетних, у тому числі круглоротих й риб – 34, земноводних – 7, гніздових й зимуючих птахів – 186, ссавців – 66 видів [1].

Державний заказник "Вишнева гора" створено у відповідності до постанови Ради Міністрів УРСР від 28.10.74 р. за № 500 „Про створення державних заказників Української РСР”. Він являє совою південний крутий крейдяний схил долини річки Устя притоки річки

Горинь. На території заказника росте близько 100 видів степової флори, охорону заказника здійснює Шпанівська сільська рада. Екологічні умови заказника "Вишнева гора" дуже специфічні, досить різко відрізняються між собою екологічні умови південного та північного схилу.

На основі фітоіндикаційної оцінки показників екологічних факторів виділяється 4 типи біоценозів заказника "Вишнева гора": ліси, що займають лесові плакори та схили, лучностепові угруповання південних схилів на лесових та крейдяних відкладах, луки над заплавних терас, заплавні луки та болота в умовах зволоження та різкої сезонної зміни зволоження [1].

Ценотичний склад заказника досить різноманітний. Найбільш цінними угрупованнями, занесеними до "Зеленої книги України" є: формації осоки низької, ковили волосистої, пірчастої та найкрасивішої.

Наступний ключовий пункт маршруту знаходиться на відстані 5 км. поблизу с.Хотинь і включає археологічну атракцію – старовинне городище над заплавою р.Горинь. Воно відоме тим, що в середині ХХ ст. тут був знайдений найстаріший човен в Європі, дата вироблення якого датується приблизно 7000 р. до н.е.

Розташована поблизу заплава р.Горинь дозволяє провести оцінку екологічного стану річки та заплави за тестом на основі системи параметрів річки та її заплави.

На відстані 2 км розташована наступна ключова точка – урочище поблизу с.Ходоси, де проводиться дослідження яружної системи, досліджується утворення супозій, які є зародками ярів 3-4 порядків тощо.

Поблизу урочища знаходиться остання точка навчально-екскурсійного маршруту – схили Луцько-Рівненської лесової височини, яка в свою чергу, відноситься до Волинської височини, будова поверхні якої різко контрастує з прилеглими поліськими територіями. Витягнута у субширотному напрямку, височина чіткими уступами відмежовується від Волинського полісся на півдні. На заході височина продовжується за межами області, східна межа умовно проводиться вздовж лінії Вел.Межиричі-Світанок-Сінне. У структурному відношенні Волинська височина відповідає Волинсько-Подільській плиті, тобто характеризується східцеподібним зануренням у західному напрямку кристалічного фундаменту і моноклінальним падінням (теж на захід) палеозойського та верхньомезозойського поверхів [3].

Геологічну основу сучасної поверхні Волинської височини становить розмита поверхня верхньокрейдяних відкладів, які місцями перекриваються пісковиками та вапняками нижнього сармату. Найважливішою особливістю геологічної будови височини є майже суцільне поширення лесовидної товщі. Саме розвиток стійких до розмиву лесовидних комплексів слід розглядати як одну з головних передумов формування яружно – балкового рельєфу, який є найпоширенішим типом всієї сучасної поверхні південної частини Рівненщини і визначає її загальну горбисту будову [3].

Абсолютні відмітки поверхні 164...210 м., а загальний похил направлений до північного заходу. Глибина ерозійного зрізу становить 5...27 м.

Ця локація цікава з точки зору геоморфології. Тут студенти напряму "Туризм" проводять оцінку рекреаційного потенціалу території за блоком "Рельєф".

Після робіт на цій локації є можливість повернутись в м.Рівне з автозупинки с.Ходоси або с.Хотин, також є можливість продовжити маршрут через лісовий ландшафт з оглядом дюн, утворених в останнє зледеніння, та вийти до залізничної станції Решуцьк.

У висновку слід зазначити, що території як державного заказника „Вишнева гора”, так і інших локацій піддаються сильному антропогенному впливу промисловими підприємствами та населеними пунктами. Тому пропонується низка соціологічних заходів, зокрема:

- провести ряд технічних заходів на кожному із промислових об'єктів з метою зменшення забруднення навколишнього середовища;
- постійно вести роз'яснювальну роботу серед населення про унікальність Вишневої гори;
- використовувати заказник для проведення екологічного виховання населення;
- розширити територію заказника „Вишнева гора” за рахунок ділянки "Острів";
- забезпечити установку необхідних знаків та аншлагів.

Список використаних джерел:

1. Грищенко Ю.М. Особливо охоронні території та охорона генофонду. Рівне: РДТУ, 2000. 30 с. 2. Коротун С.І., Яковичина М.С. Особливості використання природоохоронних територій у туристичній діяльності України і Республіки Польща / *Вісник НУВГП. Сільськогосподарські науки : зб. наук. праць*. Рівне : НУВГП, 2016. Вип. 2(74). С. 163-170. 3. Коротун І.М., Коротун Л. К. Географія Рівненської області. Природа, населення, господарство, екологія: монографія. Рівне, 1996. 274 с. 4. Кушнірук Ю.С. Рекреалогія. Навчальний посібник. Рівне: ФОП М.М. Рожков, 2015.

УДК 911.52: 502.1: 502.51(285)

В.О. Мартинюк, С.В. Андрійчук

Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне, Україна

ЕКОЛОГО-ЛАНДШАФТНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ОЗЕР ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Обґрунтовано сутність екологічного та ландшафтного моделювання озер природно-заповідного фонду Волинського Полісся. Представлена батиметрична та ландшафтна модель озера Чисте, проаналізовані гідрологічні та геохімічні параметри водойми.

Ключові слова: озеро, ландшафт, природний аквально-комплекс, заповідні території, Волинськ Полісся

The essence of ecological and landscape modeling of lakes of the nature reserve fund of Volyn Polesia is substantiated. The bathymetric and landscape model of Chyste lake has been presented, the hydrological and geochemical parameters of the reservoir have been analyzed.

Key words: lake, landscape, natural-aqual complex, protected areas, Volyn Polesia.

Волинське Полісся відзначається значним потенціалом природоохоронних територій. Тут функціонують Рівненський та Черемський природні заповідники, Національні природні парки «Шацький», «Прип'ять-Стохід», «Цуманська Пуща», «Нобельський», регіональний ландшафтний парк «Прип'ять-Стохід». За оцінками Л. Сулік та ін. у межах Волинського Полісся організовано 453 об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ), з них 103 об'єкти загальнодержавного, а решта місцевого значення; показник заповідності регіону становить 9,74% [2, с. 274].

Серед фізико-географічних районів (ФГР) Волинського Полісся за потенціалам об'єктів ПЗФ, що сформовані на базі озер, помітно вирізняється Верхньоприп'ятський ландшафт. За нашими даними сьогодні 30 озер цього ФГР є складовими ландшафтних (4 шт.), гідрологічних (22 шт.), орнітологічних (1 шт.) заказників, ботанічних пам'яток природи (1 шт.), заповідних урочищ (2 шт.). Наявність значного потенціалу озер ПЗФ Верхньої Прип'яті спонукає до розробки об'єктного ландшафтного кадастру цих природних утворень за озерно-басейновим підходом. В основу розробки такого кадастру має бути покладено еколого-ландшафтне моделювання озерно-басейнових систем (ОБС) з цифровими картами природно-аквально-

комплексів (ПАК) та типологічною структурою земельних угідь їхніх водозборів.

Мета роботи – розкрити особливості еколого-ландшафтної моделі озера (на прикладі гідрологічного заказника «Озеро Чисте») для кадастрових потреб ПЗФ Волинського Полісся.

Басейн оз. Чисте розташований у Верхньоприп'ятському ФГР Волинського Полісся (рис. 1). Водойма приурочена до першої надзаплавної тераси р. Прип'ять, яка ускладнена піщаними дюнами із чорничниково-зеленомоховими сосновими лісами.

Рисунок 1 - Місце басейну оз. Чисте на схемі фізико-географічного районування Волинського Полісся

Фізико-географічна область – Волинське Полісся.

Підобласть Верхньоприп'ятського Полісся. Фізико-географічні райони: 1. Шацький. 2. Верхньоприп'ятський. 3. Любомльсько-Ковельський. 4. Нижньостирський.

Підобласть Буго-Горинського Полісся. Фізико-географічні райони: 5. Маневицько-Володимирецький. 6. Льва-Горинський.

7. Колківсько-Сарненський. 8. Турійсько-Рожищенський. 9. Ківерцівсько-Цуманський. 10. Костопільсько-Березнівський.

Кордони (межі): а) державна, б) фізико-географічних районів, в) фізико-географічних зон, г) фізико-географічних областей.

«Озеро Чисте» – гідрологічний заказник площею 58,0 га, який утворений за розпорядженням Волинської обласної ради народних депутатів від 03.03.1993, № 18-р. Головним об'єктом природоохоронної діяльності є озеро серед соснового лісу віком понад 50 років з домішкою берези повислої (*Betula pendula*), трав'яний ярус якого формують зелені мохи (*Bryophyta*) і ягідники: чорниця миртолиста (*Vaccinium myrtillus*), буяхи звичайні (*Vaccinium uliginosum*), брусниця звичайна (*Vaccinium vitis-idaea*) [3].

Площа озера, за нашою оцінкою, складає 0,57 км². Площа водозбору незначна й становить 2,54 км². Озеро має видовжену

овальну форму й простягається з південного-заходу на північний схід. Довжина озера 1,18 км, ширина середня – 0,48 км, а максимальна – 0,61 км. За результатами гідрологічного профілювання максимальна глибина водойми становить 5,5 м, а середня – 2,87 м (рис. 2). Під час гідрологічного профілювання водойми нами не підтверджена максимальна глибина 15,0 м, як зазначається у джерелі [3]. Різниця між урізами води озера та р. Прип'ять (152,7 м н.р.м.) складає 1,3 м, а між каналом Турський лише 0,7 м. Озеро безстічне, але підземним стоком воно гідрологічно пов'язане з р. Прип'ять та Турським каналом. Довжина берегової лінії становить 2,96 км. Об'єм водних мас озера становить 905,0 тис. м³. Інші лімнометричні параметри системи «озеро-водозбір» наведено у табл. 1.

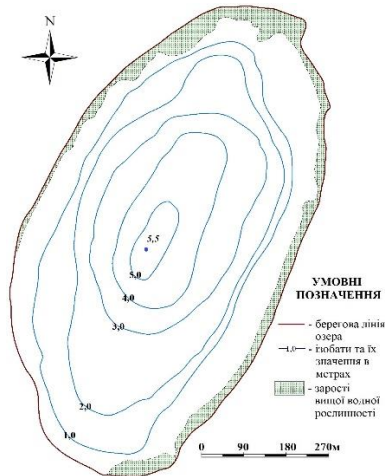

Рисунок 2 - Батиметрична модель оз. Чисте

Таблиця 1 - Морфометричні та гідрологічні характеристики оз. Чисте

* F , км ²	$H_{абс.}$, м	$h_{ср.}$, м	$h_{max.}$, м	L , км	$B_{max.}$, км	$B_{ср.}$, км	l , км	K_n	$K_{вид.}$
0,57	154,0	2,87	5,5	1,18	0,61	0,48	2,96	0,63	2,46
$K_{смк.}$	$K_{відк.}$	$K_{сл.}$	$V_{оз.}$, тис.м ³	K	ΔS , км ²	** $W_{пр.}$, тис.м ³	$a_{вод.}$	$\Delta a_{вод.}$	$A_{ш.}$, мм
0,52	0,20	3,46	905,0	0,22	4,46	320,4	0,354	2,825	356,3

*Площа озера (F), абсолютна відмітка рівня води ($H_{абс.}$), глибина середня ($h_{ср.}$) та максимальна ($h_{max.}$), довжина водойми (L), ширина максимальна ($B_{max.}$) та середня ($B_{ср.}$), довжина берегової лінії (l), коефіцієнти – порізаності берегової лінії (K_n), видовженості озера ($K_{вид.}$), ємкості ($K_{смк.}$), відкритості ($K_{відк.}$), глибинності ($K_{сл.}$), об'єм водних мас ($V_{оз.}$), показник площі (K), питомий водозбір (ΔS), об'єм приточних вод з водозбору ($W_{пр.}$), умовний водообмін ($a_{вод.}$), питома водообмінність ($\Delta a_{вод.}$), шар акумуляції ($A_{ш.}$).

**Середньорічний модуль стоку, дм³/с км² – 4,0.

Схили улоговини озера круті. Максимальна потужність донних відкладів (за даними Київської ГРЕ) становить 16,3 м, а середня потужність – 6,23 м. З урахуванням максимальної глибини озера максимальна глибина улоговини складає 20,9 м. Очевидно, що на піонерному етапі розвитку водойми відмітка 133,1 м н.р.м. була «нуль-варіантом» або початковим етапом формування озера. Озерні відклади представлені піщаними, піщано-мулистими та сапропелевими, зокрема ціанофіцейним, зоогеново-водоростевим та органо-глинистим (рис. 3). Площа зайнята сапропелевими відкладами становить 31 га (54,39%) озера. Об'єм сапропелю водойми складає 1620 тис. м³. Таким чином, 64,16% об'єму озерної улоговини складають відклади сапропелю.

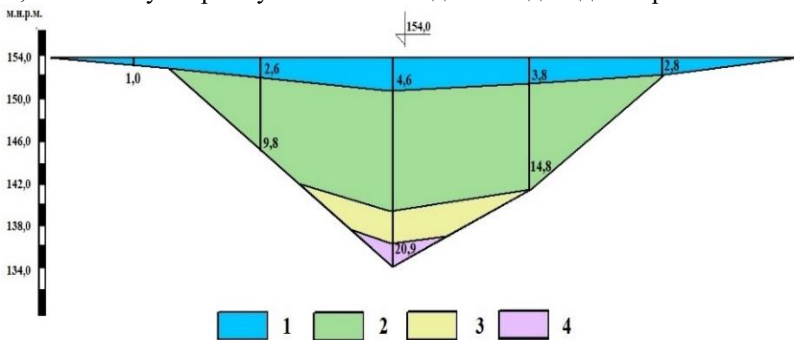

Рисунок 3 - Стратиграфічний розріз донних відкладів оз. Чисте
(побудовано за матеріалами Київської ГРЕ)

Умовні позначення: 1 – вода; сапропель: 2 – ціанофіцейний, 3 – зоогеново-водоростевий, 4 – органо-глинистий.

Загальні запаси сапропелю (дані Київської ГРЕ) у перерахунку на 60% вологість складають 187 тис. т. Деякі геохімічні характеристики сапропелю такі: середня зольність – 21,7%, вміст оксидів (у % на суху речовину) CaO – 0,93%, Fe₂O₃ – 0,77, P₂O₅ – 0,411, K₂O – 0,28, Na₂O – 0,12, S_{заг.} – 1,62, N_{заг.} – 3,71, pH (сольової суспензії) – 5,0.

Периферійну частину озера вузькими смугами оточує пояс макрофітів. Серед вищої водної рослинності переважає очерет, осока, рогіз, тілоріз, з підводних видів переважає елодея, рдесник, кушир та інші види. Близько 20,0% становить заростання дна водойми. У водах озера багата іхтіофауна: лящ (*Abramis brama*), короп (*Cyprinus carpio*), в'юн (*Misgurnus fossilis*), окунь (*Perca fluviatilis*), щука (*Esox lucius*), лин (*Tinca tinca*), плітка (*Rutilus rutilus*), карась сріблястий (*Carassius gibelio*) та інші види [3]. Навколо озера гніздяться водні і навколоводні птахи.

За результатами польових лімнологічних та геокомплексних досліджень нами розроблена цифрова ландшафтна модель ПАК оз. Чисте (рис. 4). Розглядаючи озеро, згідно методики [1], як складне аквальне урочище ми виокремили у ньому два акваідурочища, зокрема літоральне (64,5% площі) та субліторально-профундальне (35,5%). Літоральне акваідурочище включає три види аквафацій, які виокремлені за особливостями мікрорельєфу озерної улоговини, складом та потужністю донних відкладів, водними рослинними угрупованнями та температурним режимом у теплий сезон року. Субліторально-профундальне акваідурочище з двома видами аквафацій включає глибоководну частину ложа ПАК. Складність територіального розчленування ПАК наведена у таблиці 2.

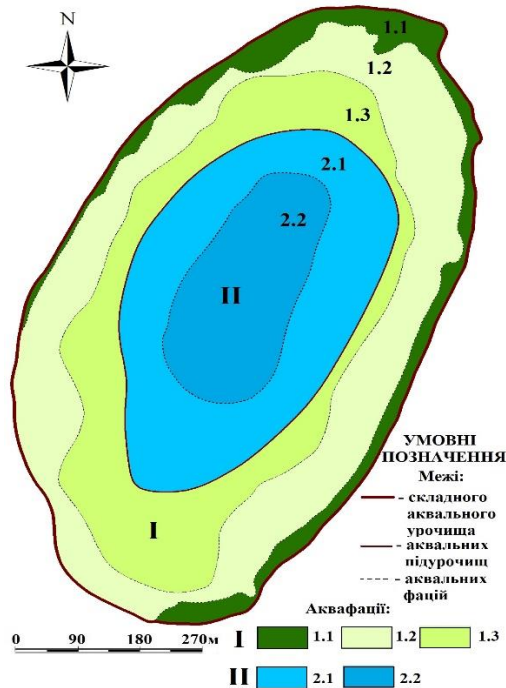

Рисунок 4 - Ландшафтна структура ПАК оз. Чисте

I. Літоральне акваідурочище на піщано-мулистих та сапропелевих відкладах, що сформувалися на алювіальних пісках з видовим різноманіттям надводних і підводних макрофітів.

Аквафації: 1.1. Літоральні акумулятивні піщано-мулисті малопотужні (до 0,5 м) осоково-очеретяно-рогозові, без температурної стратифікації. *1.2.* Літоральні акумулятивно-абразійні піщані та сулицані малопотужні (до 0,4 м) рдесниково-куширові та локально елодейні, без температурної стратифікації. *1.3.* Літоральні акумулятивно-транзитні ціаноцифейно-сапропелеві мало- та середньопотужні (0,5-5,0 м) з розрідженою підводною рослинністю, без температурної стратифікації.

II. Субліторально-профундальне акванідурочище на органо-силікатно-сапропелевих відкладах, що підстеляються алювіальними пісками зі збідненим видовим різноманіттям підводної рослинності.

Аквафації: 2.1. Субліторальні транзитно-акумулятивні ціанофіцейні, що підстеляються зоогеново-водоростевим сапропелем потужні (5,0-11,0 м) поодиноких плаваючих водоростей й добовою температурною неоднорідністю. *2.2.* Профундальні акумулятивні ціанофіцейні, що підстеляються зоогеново-водоростевим та органо-глинистим сапропелем дуже потужні (понад 11,0 м) зі збідненою підводною рослинністю й добовою температурною неоднорідністю.

Таблиця 2 - Складність територіального розчленування ПАК оз. Чисте

Вид ПАК		Площа виду ПАК (га)		% площі виду від загальної площі		Кількість контурів виду фації в межах ПАК	% від загальної кількості	Середня площа виду (під-) урочища (га)	Індекс подібності	Коефіцієнт складності	Коефіцієнт ландшафтної роздрібності
(Під-) урочище	Фація	(Під-) урочище	Фація	(Під-) урочище	Фація						
I		36,90		64,50		3	60,00	12,30	0,081	0,244	0,667
	1.1		5,26		9,19						
	1.2		18,18		31,78						
	1.3		13,47		23,54						
II		20,31		35,50		2	40,00	10,16	0,098	0,197	0,500
	2.1		13,42		23,45						
	2.2		6,89		12,05						
Усього		57,21	57,21	100,00	100,00	5	100,00	11,44	0,087	0,437	0,800

Висновки. Представлена еколого-ландшафтна модель гідрологічного заказника «Озеро Чисте», яка включає гідролого-лімнічні параметри, геохімічні особливості донних відкладів, власне структуру ПАК відкрита для поповнення різноманітною інформацією, від палеогеографічних даних до сучасних моніторингових досліджень. На сьогодні пропонується модель може слугувати основою для формування екологічного (геокадастрового) паспорта гідрологічного заказника та увійти до бази даних природоохоронних територій

Верхньої Прип'яті. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку просторово-типологічної структури угідь водозбору озера, гідрохімічні та гідробіологічні пошуки водойми. Роботи у цьому напрямі нами ведуться.

Список використаних джерел:

1. Мартинюк В. О. Ландшафтно-лімнологічний аналіз басейнової (озерної) геосистеми. *Наук. зап. Тернопіл. держ-го пед. ун-ту. Сер. Географія*. 1999. № 2. С. 29-36.
2. Природно-заповідний фонд Волинської області. URL: <http://eco.voladm.gov.ua/category/gidrologichniy-zakaznik-ozero-chiste/> (дата звернення: 29.04.2020).
3. Сулік Л., Кричевська Д. Аналіз структури та геопросторового розподілу природно-заповідного фонду Волинського Полісся як важливої складової екотуристичного потенціалу регіону. *Вісн. Львів. ун-ту. Серія географ.* 2014. № 47. С. 273-280.

УДК 911.3

М. Л. Орлова, Г. Л. Карауш

Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса, Україна

ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТАТАРБУНАРСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У даному дослідженні розглянуті туристичні ресурси Татарбунарського району. Виявлені найбільш перспективні напрями розвитку туризму у регіоні, до яких належать природно-пізнавальний туризм, лікувальний та оздоровчий туризм, винний туризм та етнічний туризм.

Ключові слова: Татарбунарський район, туристичний потенціал, рекреаційно-туристичні ресурси, НПП «Тузловські лимани», Південна Бессарабія.

This study examines the tourism resources of the Tatarbuniar region. The most promising directions of tourism development in the region have been identified. It is nature-cognitive tourism, medical and health tourism, wine tourism and ethnic tourism.

Key words: Tatarbuniar region, tourism potential, recreational and tourism resources, Tuzlov Lagoons National Nature Park, South Bessarabia.

Стійкою тенденцією функціонування туристичної індустрії України є відставання показників розвитку в'їзного та внутрішнього туризму у порівнянні з виїзним туризмом. Зрозуміло, що лише розвиток в'їзного та внутрішнього туризму сприятиме соціально-економічному зростанню України та її окремих регіонів, завдяки створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури, зростанню благоустрою тощо. Надзвичайно важливою є успішна туристична діяльність на сільських територіях, які особливо потерпають від таких проблем як безробіття, трудові міграції, демографічна криза, низький рівень соціально-побутових умов. Не дарма Національна туристична організація України оголосила 2020 рік роком розвитку туризму в регіонах та сільських територіях. Пандемія COVID-19, що викликала глобальну фінансово-економічну кризу і фактично паралізувала міжнародну туристичну діяльність, може стати стимулом для поживлення внутрішнього туризму, саме тому дослідження туристичних можливостей окремих регіонів України наразі набуває ще більшої актуальності. Наукові розвідки присвячені розгляду туристичного потенціалу областей або цілих рекреаційно-туристичних районів є досить поширеними, тоді як детальні аналізи туристичних ресурсів на рівні адміністративно-територіальних районів та окремих населених пунктів проводяться значно рідше. Зважаючи на усе вище

зазначене, темою роботи було обрано дослідження передумов для розвитку туризму одного з районів Одеської області.

Татарбунарський район розташований на півдні Одеської області, на південному сході він омивається Чорним морем. Площа району становить 1748 км². Відстань від обласного центру (м. Одеса) до міста Татарбунари автошляхом міжнародного значення М 15 (Одеса-Рені) становить 143 км. Територією протікають річки Когильник, Сарата, Алкалія, Хаджидер. Унікальним є морське узбережжя району, яке простягається на 50 км у вигляді піщаної коси, що відділяє море від системи озер лиманного типу. Найбільшим з цих озер є Сасик (Кундук), у яке впадають річки Когильник і Сарата. На південний схід від Сасика знаходиться група озер, відомих під спільною назвою Тузловські лимани. До цієї групи входять досить великі, сполучені між собою, озера Шагани, Карачаус, Алібей та Бурнас; невеликі озера Джантшей, Малий Сасик, Хаджидер, Солоне; дрібні озера-лагуни Магала, Мартаза, Будури, Курудіол [5].

01 січня 2010 року з метою збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів Північного Причорномор'я було створено національний природний парк «Тузловські лимани». Загальна площа національного природного парку становить 27865 га, він підпорядковується Міністерству енергетики та захисту довкілля України. Найбільш цінним природно-територіальним комплексом в межах НПП «Тузловські лимани» є система лиманів «Шагани-Алібей-Бурнас», яка входить до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення, а також до Смарагдової мережі Європи. Комплекс лиманів має величезне значення для підтримки біологічного різноманіття не лише регіону, а й світу загалом, оскільки слугує місцем гніздування, зимівлі та зупинки під час сезонних міграцій великої кількості водно-болотних птахів, а також перебування ряду видів з Червоної книги України та Європейського Червоного списку [3; 7].

Одним із важливих напрямів діяльності НПП «Тузловські лимани» є рекреаційна діяльність. У парку наявні ресурси для розвитку багатьох різновидів природно-пізнавального туризму. Його територією проходять туристичні маршрути «Від 0 км до Сільпрому» (протяжність 9 км) та «Від «Фазана» до пелікана» (6 км), «Тузлівська Амазонія» (5 км). Серед рекреаційних послуг парку – екскурсії туристичними маршрутами та до візит-центру; оренда та розміщення намету; користування альтанкою / навісом, мангалом / казаном, туристичним спорядженням; катання на плавзасобах; користування велосипедом та гужовим транспортом; користування спеціально обладнаним місцем для любительської риболовлі. Одним з найбільш

перспективних напрямків туризму у «Тузловських лиманах» є орнітологічний туризм або бьордвотчинг (birdwatching / birding). На території зустрічаються 277 видів птахів. Частина з цих видів гніздиться чи зимує на лиманах Тузловської групи, більшість – мігрує через вказану територію. На гніздуванні відмічені наступні види: лежень, кулик-сорока, пісочник малий, пісочник морський, чайка, кулик-довгоніг, чоботар, коловодник звичайний, дерихвіст лучний, мартин каспійський, мартин середземноморський, мартин тонкодзьобий, крячок чорнодзьобий, крячок рябодзьобий, крячок малий та інші. Для спостереження за птахами у парку наявне спеціальне облаштування – спостережні вежі, засідки, допомогти бьордвотчерам можуть фахівці-орнітологи [7]. Різноманітною є іхтіофауна Тузловських лиманів та прибережної акваторії моря, яка налічує 58 видів риб (зокрема, сазан, товстолобик, судак звичайний, карась сріблястий, атерина, камбала глоса, камбала калкан, бички, піленгас), що створює умови для організації такого рекреаційного заняття як любительська риболовля [7].

Наявні на території Татарбунарського району і бальнеологічні ресурси – мінеральні води, лікувальні грязі та ропа лиманів. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1996 р. № 1499 «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних» водойми Сасик (8300 тис. м³), Бурнас (3214 тис. м³), Шагани (6986 тис. м³) та Алібей (16986 тис. м³) були віднесені до категорії лікувальних, у них були оцінені запаси лікувальних грязей (зазначені в дужках). Пелоїди цих озер належать до типу мулових сульфідних, вони показані для зовнішнього застосування при лікуванні захворювань органів опори і руху, центральної та периферичної нервової системи, серцево-судинної системи, гінекологічних захворювань, захворювань шкіри. Наразі дані родовища не розробляються і організовано не використовуються з лікувальною метою [9].

Найбільш дослідженими і цінними з бальнеологічної точки зору є пелоїди лиману Бурнас. Ще на початку ХХ ст. на місці сучасного села Лебедівка активно функціонував кліматично-грязевий курорт Бад-Бурнас, заснований німецькими колоністами. Наразі у Татарбунарському районі функціонують три кліматичних приморських курорти – Лебедівка (знаходиться на території однойменного села, колишній Бад-Бурнас), Расейка (поблизу села Приморське) та Катранка (неподалік села Лиман). Послуги розміщення для туристів надають бази відпочинку, кемпінги, гостьові будинки.

Насичена подіями історія та багата культура краю знайшла своє відображення у історико-культурних рекреаційно-туристичних ресурсах. Територією Татарбунарського району простягається Нижній вал з так званих Траянових валів, який починається поблизу верхів'їв озера Сасик, далі прямує у західному напрямку до села Вадул-луй-Ісак на річці Прут (Молдова). Загальна довжина Нижнього валу становить близько 126 км. Вал має ширину 10-15 м і висоту до 3 м. Перед ним із північного боку проходить рів шириною 10-11 м і глибиною до 3,5 м [4]. У 1821 році у місто Татарбунари відвідав російський поет Олександр Пушкін. Про цю подію свідчать туристичні об'єкти – пам'ятник О. С. Пушкіну та мармурова пам'ятна дошка. У 1974 році на честь п'ятдесятої річниці Татарбунарського повстання, на місці братської могили його учасників, було встановлено пам'ятник героям Татарбунарського повстання. 1989 року у місті Татарбунари було відкрито Татарбунарський районний історико-краєзнавчий музей (вул. Гімназична, 1). Наразі, до складу музею входять 6 залів, меморіальна кімната та картинна галерея [6].

До об'єктів паломництва в межах Татарбунарського району належить жіночий Спасо-Преображенський монастир (Одеська єпархія Української православної церкви Московського Патріархату) поблизу села Борисівка. Загалом монастир веде свою історію з 1905 (у радянську добу діяльність обителі припинялась). На достатньо великій території монастиря знаходяться Свято-Преображенський та Свято-Покровський храми, джерело з цілощодою водою, житлові корпуси, готель для паломників, господарські споруди, виноградник, сад та поля [1]. Осередками духовного життя мешканців та архітектурними домінантами населених пунктів Татарбунарщини є храми, зокрема Свято-Успенський міста Татарбунари, Святої Параскеви у селі Борисівка, Святого Георгія Побідоносця у селі Дмитрівка, Святого Архангела Михаїла у селі Тузли, Іоанна Богослова у селі Нерушай, Свято-Покровський у селі Білолісся.

Місцеві традиції виноробства, а також наявність виноробних підприємств, дозволяють розвивати у Татарбунарському районі винний туризм. Виноробне підприємство ТОВ «Агро-Дар» (виробничі потужності розташовані за адресою: місто Татарбунари, 138 км дороги Одеса-Рені) – це завод повного циклу, що випускає натуральні виноградні вина. Асортимент продукції включає сортові та купажні вина, різні типи вин за концентрацією цукру. У селі Базар'янка діє ПАТ Сільськогосподарське Підприємство «Чорноморська перлина», яке виготовляє виноматеріали та виноградні вина. У даний час не

здійснює виробничу діяльність ДП «Татарбунарський виноробний завод» (м. Татарбунари, вул. Василя Тура, 1).

Чисельність наявного населення Татарбунарського району станом на 01 лютого 2020 року становить 38056 осіб [8], воно проживає у 35 населених пунктах (34 села та місто Татарбунари). У етнічній структурі населення найбільшу питому вагу мають українці (71,3 % від загальної кількості населення району), болгари (11,5 %), молдовани (9,4 %), росіяни (6,4 %) [10]. Характерною особливістю розселення населення є компактність проживання окремих етносів, яка сприяє збереженню етнічної свідомості та культури. Однією з важливих складових етнічної культури є володіння мовою свого етносу, саме тому до найбільш перспективних щодо розвитку етнічного туризму у Татарбунарському районі віднесемо ті села, 90 % жителів яких вважають рідною мову свого етносу. До таких належать: українські села Білолісся, Вишневе, Дивізія, Лиман, Жовтий Яр, Маразліївка, Ройлянка, Царичанка, Кочкувате, Нерушай, Приморське, Трихатки, Рибальське, Балабанка, Трапівка, Зарічне, Новоселиця, Тузли, Весела Балка, Новомихайлівка; болгарське село – Дельжилер, молдавське – Борисівка, російське – Спаське. Найвідомішим осередком сільського зеленого туризму на території району є сільська садиба «У Меланки».

Татарбунарський район відзначається значним потенціалом природних рекреаційно-туристичних ресурсів, на основі яких розвиваються природно-пізнавальний туризм у НПП «Тузовські лимани», оздоровчий туризм на кліматичних курортах Лебедівка, Расейка, Катранка. На жаль, повноцінно не використовуються родовища пелоїдів лиманів Сасик, Бурнас, Шагани, Алібей для організації лікувального туризму. До перспективних напрямів туризму у районі відносяться винний, етнічний та сільський зелений туризм.

Список використаних джерел:

1. URL: <http://eparhiya.od.ua/eparhiya/monastyiri/> (дата звернення: 10.04.2020).
2. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=39555 (дата звернення: 12.04.2020).
3. URL: <http://pzf.menr.gov.ua> (дата звернення: 15.04.2020).
4. URL: <http://resource.history.org.ua/> (дата звернення: 17.04.2020).
5. URL: <http://tatarbunard.a.odessa.gov.ua/> (дата звернення: 09.04.2020).
6. URL: <https://tatumzey.at.ua/index/0-2> (дата звернення: 11.04.2020).
7. URL: <http://tuzlim.org.ua/uk/> (дата звернення: 10.04.2020).
8. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.04.2020).
9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF> (дата звернення: 09.04.2020).
10. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/odesa/> (дата звернення: 18.04.2020).

7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РІЗНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ

УДК 911.3 (477.81)

С.І. Коротун, к.геогр.н., доцент,
Ю.Ю. Хамуйло, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м.Рівне

ПЕРСПЕКТИВНІ ВИДИ ТУРИЗМУ ДЕМИДІВСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В публікації представлені існуючі види туризму, як напрями соціально-економічного розвитку Демидівського району Рівненської області. Наведені основні працюючі бази відпочинку Демидівського району. Представлені види туризму району, а саме: пішохідний, фестивальний, агро- або сільський туризм, велотуризм, рибальський та науковий туризм.

Ключові слова: бази відпочинку, види туризму, фестивальний туризм, велотуризм, рибальський туризм, Демидівський район.

The publication presents existing types of tourism as directions of socio-economic development of Demidov district of Rivne region. The basic working rest bases of Demidov district are given. The types of tourism of the area are presented, namely: hiking, festival, agro or rural tourism, bicycle tourism, fishing and scientific tourism.

Key words: recreation centers, types of tourism, festival tourism, cycling tourism, fishing tourism, Demidov district.

На території Демидівського району склалися необхідні умови для розвитку таких видів туризму як санаторно-оздоровчого, сільського, велосипедного, пішохідного, риболовного, водного, наукового та екологічного [2, 3, 4]. Представимо їх стисло характеристику.

Оздоровчий туризм. Комунальне підприємство Дитячий санаторій «Хрінники» (с. Хрінники, Демидівський район) є досить популярний санаторієм у Рівненській області та прилеглих областей. Санаторій «Хрінники» розташований на півдні Рівненської області, на мальовничому березі річки Стир, має прекрасну базу для відпочинку та лікування. Санаторій «Хрінники» розрахований на цілорічне обслуговування 240 відпочиваючих, які мають можливість проживати у 3-4-місних кімнатах з усіма зручностями. Чудова кухня, п'ятиразове харчування задовольняють найвибагливіші смаки. Спортивні майданчики, більярд, теніс зроблять дозвілля корисним та змістовним.

Алеї санаторію виводять на берег, де обладнано прекрасний пляж. Тут чекають волейбольний майданчик, катамарани, човни, катер для прогулянок. Але найголовніше, що приваблює в санаторії, це унікальний вид медичних послуг – грязелікування. Заклад отримав дозвіл Українського науково-дослідного інституту медреабілітації та курортології щодо користування місцевими торфовими грязями родовища «Вичавки». Лікування грязями проводиться у сучасно оформлених кабінетів кваліфікованими медичними працівниками. Колектив санаторію набув чималого досвіду в оздоровленні жителів із забруднених радіацією районів. У лікуванні широко застосовується фітотерапія. Трави зібрані на місцевій території, в екологічно чистій зоні. Сучасно оформлений фітобар гостинно приймає відвідувачів. Основні методи лікування КПДС «Хрінники» [1]:

1. Фізіотерапевтичне відділення (інгаляторій тубус- кварц , апарат для магнітотерапії).

2. Сеанси масажу, ЛФК.

3. Водолікування і лікуванні ванни, підводний душ-масаж, циркулярний душ, душ Шарко.

4. Гідроаерозольні ванни.

5. Теплолікування.

6. Фітобар.

База відпочинку «Маяк» передбачає організацію відпочинку для рибалок (в наявності човни на прокат) або відпочинку сім'єю. Сервісне обслуговування, більярд, мангали, катамарани, сауна. До послуг відпочиваючих 2-х, 3-х та 4-х місні кімнати, є кухня, їдальня. В чотиримісних кімнатах – санвузол, душ. В 2-х та 3-х місних кімнатах душ та санвузол на блок.

База відпочинку «Мотор». База відпочинку Луцького авіаремонтного заводу розташована в урочищі «Грабівець» на березі Хрінницького водосховища. До послуг відпочиваючих: кімнати з холодильником, посудом (туалет, душ в дворі); кімнати покращеного типу.

Спортивно-оздоровчий табір «Олімпієць» та оздоровчий комплекс «Чайка». Оздоровчий комплекс «Чайка» пропонує умови для відпочинку: дво- та тримісні кімнати у трьохповерховому будинку з усіма зручностями (туалет, умивальник, душева кабіна у кожній кімнаті, цілодобове холодне та гаряче водопостачання), п'ятиразове харчування. Розташований оздоровчий комплекс «Чайка» на березі водосховища, поруч пляж, ліс, тіністі алеї, розмаїття зелені складають найсприятливіші умови для комфортного відпочинку, які можна доповнити різноманітними розвагами: рибалкою, спортивними іграми

(міні-футбол, волейбол, теніс), екскурсіями. Екскурсії організуються у місця, якими славиться Рівненщини [1].

Місткість санаторно-оздоровчих закладів Демидівського району є однією із найвищих у Рівненській області.

Одним із найдоступніших видів туризму в наш час є саме пішохідний туризм. І в той же час саме у таких мандрівках можна найближче познайомитись із природою рідного краю, особливостями ландшафтів, різноманітністю флори та фауни. В межах території району можуть відбуватися подорожі тривалістю як 1-2 дні так і 5-10-денні мандрівки. Найкраще такі походи здійснювати із гідами, що підвищить безпеку учасників та дасть можливість найповніше ознайомитись із туристськими атракціями даного регіону. Піші походи можна здійснювати також за маршрутами велосипедних, екологічних, наукових подорожей.

Фестивальний туризм. Особливою популярністю у молоді користується Aqua DJ's Parade у с. Хрінники Демидівського р-ну. «Aqua DJ's Parade» – це щорічний фестиваль електронної музики, а також масштабний рейв за участі відомих українських діджеїв, музикантів та продюсерів. Проводиться на базі санаторію «Хрінники». Окрім цілодобової танцювальної музики до послуг гостей фестивалю лазерне світлове шоу, розіграші призів та подарунків, фото-, відео зйомка, літній бар, інтерне-кафе, прокат катамаранів, розважальні атракціони, пейнтбол [5].

Агротуризм або сільський туризм – відпочинок в сільській місцевості: у селях, на хуторах, в зручних селянських будинках, в агрооселях. Туристи якийсь час ведуть сільський спосіб життя, знайомляться з місцевою культурою і місцевими звичаями, беруть участь в традиційній сільській праці. У межах району є сільські населені пункти, у яких є достатні ресурси для створення нічліжної бази, збережені народні традиції, є пам'ятки історії та культури, ведеться сільське господарство. Для невибагливого туриста, який прагне відпочити на лоні природи і відчутти колорит традиційного українського села, тут створені всі умови. В садибах відвідувачам пропонують такі можливості: риболовля, велосипедні та інші прогулянки, збирання грибів, ягід, приготування їжі для гостей (з власноруч виготовлених продуктів), прокат спортивного та рибачького обладнання, ознайомлення з місцевими традиціями та культурою, участь у сільськогосподарських роботах, зокрема на пасіці, косовиці, організація розваг (катання на бричці, човні).

Рибальський туризм можна зарахувати до відгалуженню екстремального туризму, коли кінцевою метою ставиться не

досягнення піку гори, а кількість і якість виловленої риби. Рибаку цікаво випробувати нові місця, вивчити нову рибу, її звички. Наявність риби у річках, ставках та водосховищі районі дозволяє прийняти велику кількість захоплених полюванням і риболовлю. Для таких туристів створені умови для відпочинку. Поки що нечисельні бази відпочинку пропонують цілий асортимент послуг, серед яких: кемпінг, для встановлення наметів; будиночки на 3-4 особи. Крім проживання, бази пропонують своїм гостям різні розважальні програми, що підійде для поїздок сім'єю. Прокат деякого необхідного обладнання (наприклад, човнів) є можливим у парку, також є досвідчені егері-риболови.

Територія району є справжнім «ельдорадо» для любителів риболовлі. Тут зустрічається близько 30 видів риб. Найбільшу цінність для рибалок представляють такі види як карась, линь, окунь, лящ та інші. Є тут і такі рідкісні риби як мінога українська, ялець звичайний, минь річковий, карась золотистий. Проте найбільше задоволення можна буде отримати, ввіймавши щуку або сома. Найбільш цікавими для риболовлі є р. Стир та Хрінницьке водосховище (28 видів риб).

Велотуризм як активний відпочинок полягає в проходженні на велосипеді маршрутів, що містять загальнотуристичні і специфічні для велотуризму об'єкти екскурсійного характеру. Серед видів активного відпочинку, велосипедний туризм є лідером за швидкістю пересування і протяжністю маршрутів. У районі існують необхідні умови для проведення таких видів вело подорожей: одноденний велопохід чи багатоденний вело похід. До послуг можуть бути використані й сільські зелені садиби на території району. У Демидівському районі цікавою і змістовною мандрівкою може бути 5-денна велосипедна туристична подорож із можливим розділенням на 1-2 денні тури. Вона дає змогу помилуватись краєвидами, рослинним і тваринним світом, познайомитись із традиційним побутом тощо. Проблематичним для району як і всієї Рівненщини є облаштування велосипедних шляхів у межах району .

Серед інших видів туризму в районі можна розвивати науковий туризм (навчальний туризм, освітній туризм, інтелектуальний) та екологічний вид туризму.

Отже, в районі є достатньо сприятливих передумов для розвитку різноманітних видів туризму. Слід проводити роботу серед місцевого населення з метою формування позитивного ставлення до туристичного бізнесу як до привабливого і прибуткового виду самозайнятості населення. Недоліки за конкретними видами туризму ми плануємо розглянути у перспективі. Проте коротко назовемо головні

проблеми розвитку рекреаційно-туристичної діяльності вцілому у досліджуваному регіоні.

Незважаючи на швидкі темпи розвитку, туристично-рекреаційна галузь має велику кількість проблем, які необхідно вирішити найближчим часом. Основними серед них є: забезпечення державної підтримки розвитку туризму; активізація розбудови санаторної сфери; відпрацювання механізму створення сприятливих умов для залучення інвестицій, спрямованих на будівництво нових та реконструкцію діючих об'єктів туристичної і санаторно-рекреаційної сфер, спрощення процедури узгодження інвестиційних проєктів; реалізація комплексу заходів для розвитку масового внутрішнього туризму, передусім соціального туризму, як чинника підвищення якості життя громадян України; розбудова туристичної інфраструктури за напрямками, що залишається вагомю проблемою в регіоні; ефективне й раціональне використання пам'яток культурної спадщини для розвитку туризму; активізація розвитку дитячого, молодіжного та сільського туризму.

Належне вирішення цих та багатьох інших питань дозволить значно пришвидшити розвиток туристично-рекреаційної сфери, створити відповідну туристичну інфраструктуру, що в свою чергу призведе до збільшення кількості нових робочих місць, податкових надходжень, поліпшення загального інвестиційного клімату та прогресивного розвитку різних видів туризму у Демидівському районі.

Список використаних джерел:

1. Відділ культури та туризму Демидівської районної держадміністрації. URL : <http://kultura-dem.at.ua>.
2. Кушнірук Ю.С. Актуальні аспекти використання рекреаційних ресурсів на Рівненщині. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnugvp/2009_4/v48010.pdf.
3. Рівненщина туристична: [путівник] / ред. кол.: Гаврилова Я.К., Микитин Т.М., Марчук І.В., Бурець-Струк Н.О. Київ : Світ успіху, 2007. 348 с.
4. Романів О. Я., Яроменко О.В. Територіальна організація санаторно-курортної сфери Рівненської області. *Туризм як фактор розвитку регіону*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вінниця, 2011. С. 104-108.
5. Яроменко О. В., Ручка П.М. Географія фестивального туризму у Рівненській області. *Географія Рівненщини та суміжних областей*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченні 10 річчю створенню кафедри географії у МЕГУ. Рівне. 2014. С.369–377.

УДК 338.48 – 908 (477.81)

Ю.С. Кушнірук, к.геогр.н., доцент,
К.А. Стрихарчук, студ. 4 курсу спеціальності "Туризм"
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

ОБГРУНТУВАННЯ РОЗРОБКИ СПОРТИВНОГО ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ "БАРМАКОВЕЛЬ"

У статті розглядаються проблеми рекреації. Описано використання рекреаційних ресурсів Рівненського району. Викладено шляхи розвитку рекреаційних ресурсів Рівненського району.

Ключові слова: рекреаційно-оздоровчий комплекс, оздоровчий туризм, природні рекреаційні ресурси.

The article deals with recreational problems. Rivne area recreational resources use are described. The ways of Rivne area recreational resources development are outlined.

Key words: recreational-health complex, improvement tourism, natural recreational resources.

На початку III тисячоліття серед видів туристично-рекреаційної діяльності все більшої актуальності набуває спортивний та екстремальний туризм. Сьогодні попит на рекреацію і туризм в Україні щороку зростає. Розвиток туристично-оздоровчого комплексу сприяє розвитку суспільного підприємства, покращанню його структури, зростанню продуктивності праці в основних галузях економіки [1].

Поблизу м.Рівне, біля с.Бармаки розташована територія з пагорбами, які на початку III тисячоліття стали популярними серед жителів обласного центру для проведення зимових видів екстремального туризму – гірськолижного та сноубордингу.

Хоча ця локація була відома серед Рівненських гірськолижників ще з 80-х років XX ст., і навіть в літній період була популярна для занять дельтапланеризмом, але на той час кількість екстремалів не перевищувала 2-3 десятків чоловік, що було пов'язано, в основному, з недоступністю спеціалізованого спорядження. Після розпаду Радянської імперії, з відкриттям кордонів з кінця XX ст. спорядження стало більш доступним, а з появою вільного ринку, в м.Рівне було створено кілька пунктів прокату гірськолижного спорядження та сноубордів. З того часу у вихідні дні, коли дозволяв сніговий покрив, на пагорбах збирається до 200-300 чоловік переважно з м.Рівне.

Але, на жаль, існує класичне протиріччя між екологічними та економічними задачами на даній території в плані раціонального та збалансованого використання природних ресурсів: поряд з найбільш придатним схилом для занять зимовими видами екстремального туризму (північної експозиції, на якому, до того ж, найдовше не тане сніговий покрив) розташована природно-заповідна територія.

Бармаківське заповідне урочище (лісове) місцевого значення в Україні. Розташоване в межах Рівненського району Рівненської області, на південь від села Бармаки [2].

У 1983 році цій ділянці з метою збереження і відтворення рідкісних видів комах, які занесені в Червону книгу України, на площі 19 га створено ентомологічний заказник місцевого значення. У 2005 році категорію ентомологічного заказника змінено на категорію заповідного (лісового) урочища та збільшена площа до 22,4 га.

Ділянка є балкою з перепадами висот від 220 до 240 м. Вона досить розроблена, з плескатим дном, крутими та стрімкими схилами і глибокими ярами у відрогах її верхів'я. У схилах балки переважно відслонюються четвертинні лесоподібні суглинки, характерні в цілому для Волинської височини, а в окремих випадках спостерігаються більш древні верхньокрейдові відклади [2].

Тут зростають рослинні угруповання занесені до Зеленої Книги України, регіонально рідкісні види, численні популяції малопоширених видів, є рослини, занесені в Червону Книгу України. Також урочище багате на лікарські рослини [2].

Відповідно законодавства України у сфері охорони природно-заповідного фонду на території заповідного урочища заборонена будь-яка туристично-рекреаційна діяльність – як довготривалої, так і короткотривалої рекреації [3].

Перехід від неорганізованої форми туристично-рекреаційної діяльності до організованої дозволить крім вирішення прямих задач з розвитку екстремального туризму на Рівненщині також вирішити задачі забезпечення охорони природно-заповідної території.

Так, найціннішою частиною заказника є ділянки південної експозиції з виходами крейди, із лучно-степовою рослинністю – і ця ділянка розташована якраз напроти схилів північної експозиції, які найбільше використовуються гірськолижниками та сноубордистами. При цьому, хоча північний схил не входить в межі Бармаківського заповідного урочища, не інформовані про цю локацію користувачі заїжджають на автотранспорті на охороняему територію, що приносить шкоду екосистемі урочища. При створенні офіційно затвердженої рекреаційної зони з облаштуванням під'їзних шляхів та

розмічених парковках у віддалених від заповідного урочища місцях (на прикладі рекреаційної зони "Пагорб Слави"), буде ліквідована загроза природно-заповідній території.

Для цього пропонуємо збільшення території приміської рекреаційної зони "Пагорб Слави" в північному напрямі та створення спортивного туристично-рекреаційного комплексу "Бармаковель" (назва стала поширеною для цієї локації ще з початку III тисячоліття).

На даний час на території, яка не входить у межі Бармаківського заповідного урочища є пагорби висотою 20-25 м. зі схилами північної, західної та східної експозиції та довжиною окремих схилів 100-150 м.

Для збільшення висоти та довжини схилів, і утворенні схилу південної експозиції пропонуємо в точці з абсолютною висотою 225 м. над рівнем моря (в Балтійській системі висот) з координатами 50⁰37'25" пн.ш. та 26⁰7'40" сх.д. проведення інженерно-грунтових робіт з використанням ґрунтів, які вилучаються при будівництві житлової та комунальної інфраструктури м.Рівне. Це дозволить не тільки збільшити довжину спусків, але й утворити нові, більш віддалені від Бармаківського заповідного урочища.

Для облаштування туристично-рекреаційного комплексу, після кількох років, потрібних для усадки ґрунту, потрібно буде облаштувати інфраструктуру за прикладом невеликих гірськолижних комплексів (Пилипець, Подубовець): встановлення кількох бугельних витягів, облаштування рамп для літніх видів екстремального туризму.

Особливо потрібно відзначити потребу в установках по створенню штучного снігу (т.зв. "снігових гарматах"). Рівненська область відноситься до територій з нестійким сніговим покривом у зимовий період.

В останні десятиріччя, з розвитком глобального потепління, періодів з стійким сніговим покривом достатньої товщини для занять зимовими видами екстремального туризму на цій території стає дедалі менше. Але, якщо використати досвід облаштування гірськолижного комплексу "Буковель", ця проблема може бути вирішена. Так як територія розташована поблизу міської інфраструктури, досить легко забезпечити подачу води для "снігових гармат".

Після облаштування інфраструктури збільшиться кількість видів екстремального туризму, можливих на цій території.

В зимовий період:

- гірськолижний туризм (спуск з гір по снігу з природних схилів або по спеціально підготовлених трасах на лижах. На відміну від гірськолижного спорту в гірськолижному туризмі час спуску не фіксується);

- сноубординг (спуск по снігу з гірських схилів на спеціально обладнаній дошці);
- фрістайл (можливий як на лижах так і на дошці).

В літній період:

- дельтапланеризм;
- параглайдінг (парапланеризм);
- даунхилл (Downhill) швидкісний спуск з гори на велосипеді;
- дроппінг (Dropping) здійснення стрибка на велосипеді з піднесення більше одного метра;
- скейтбордінг з використанням спеціальних рамп.

Можливі й багато інших елементарних туристично-рекреаційних занять з використанням гірського ландшафту [4].

У висновках потрібно зазначити, що поблизу обласного центру облаштованих пагорбів висотою більше 20 м. не існує. У 100 км зоні досяжності є деякі пагорби, але вони або відносяться до природно-заповідного фонду (Вишнева Гора поблизу с.Городок), або розташовані досить далеко та мають складну транспортну доступність (с.Варковичі та с.Жорнів Дубенського району).

Потрібно відмітити, що навіть на невеликих існуючих пагорбах починали тренування відомі в майбутньому Рівненські спортсмени у дисципліні фрістайл – стрибки з трампліна на лижах з виконанням акробатичних елементів. І ці спортсмени займали призові місця на чемпіонатах Європи та зимових олімпіадах.

Створення спортивного туристично-рекреаційного комплексу "Бармаковель" практично в межах м.Рівне стане потужним поштовхом розвитку туристично-рекреаційної галузі регіону.

Список використаних джерел:

1. Богатюк І.Г. Рекреаційні зони в Україні: стан та перспективи розвитку / *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України*. Серія: Право та державне управління. 2011. №4. С.48-51. **2.** Волкова Л.А., Яковишина М.С. Заповідне урочище "Бармаківське" як об'єкт навчальної польової практики / *Вісник НУВГП. Сільськогосподарські науки : зб. наук. праць*. Рівне: НУВГП, 2013. Вип. 2(62). С. 70-78. **3.** Кушнірук Ю.С. Рекреація та курортологія. Рівне: НУВГП. 2012, 146 с. **4.** Мацола В.І. Рекреаційно-оздоровчо-туристичний комплекс (питання теорії, методології, практики). Львів, 1998. 278 с.

УДК 911.3:614.2

О. В. Малишенко, викладач
С. В. Лук'ячук, студ. 1 курсу, гр.3О-2
Рівненський економіко-технологічний
коледж НУВГП, Рівне

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ НА РІВНЕНЩИНІ

Стаття присвячена аналізу проблем та визначенню перспектив розвитку медичного туризму в Рівненській області. У роботі здійснено огляд офіційної статистики надання українських медичних послуг внутрішнім і іноземним туристам, розглянуті регіональні особливості природно-рекреаційних ресурсів Рівненської області. Запропоновано шляхи покращення розвитку медичного туризму на Рівненщині.

Ключові слова: медичний туризм, лікувально-оздоровчий туризм, тур, статистика, санаторно-курортні заклади.

The article dedicated to analysis of problems and determination of prospects of medical tourism development in Rivne region. The review of official statistics of Ukrainian medical services for domestic and foreign tourists was made, regional peculiarities of the natural and recreational resources of the Rivne region are considered. The ways of improvement of medical tourism development in Rivne region were proposed.

Keywords: medical tourism, health-improvement tourism, tour, statistics, sanatorium and resorts establishments

Міжнародний ринок медичних подорожей розширюється на 15-18% щорічно. Зміни в страхуванні, збільшення вартості медичних процедур спонукають людей шукати альтернативи. Останні тенденції свідчать про те, що на вибір туристами медичної установи також впливає наявність природних та історико-культурних ресурсів. Найбільшими перевагами володіють ті регіони, що мають джерела мінеральних та лікувальних вод, природні реабілітаційні центри.

Виділяють наступні основні спонукальні мотиви медичного туризму: найбільш сучасні технології; краще медичне обслуговування під час потрібних процедур; швидша можливість отримання необхідної медичної процедури; низька вартість діагностики, необхідних процедур та медичного догляду; низька вартість індивідуальних процедур, які проводяться за бажанням клієнта, і можуть бути недоступними у країні проживання [1].

Згідно звіту Світового економічного форуму про конкурентоспроможність різних країн у сфері подорожей і туризму у 2019 році найвищі оцінки Україна має у групі показників «здоров'я і

гігієна» – 11 місце. Серед показників групи «здоров'я та гігієна» аналізували кількість лікарів на 1000 нас. (Україна посіла 36 місце), доступ до покращеної санітарії (53 місце), доступ до якісної питної води (58 місце), лікарняні ліжка на 10 000 нас. (3 місце), поширеність ВІЛ (106 місце), відсутність захворюваності на малярію на 100 000 нас. (перше місце) [6]. З цього варто зробити висновок, що медична галузь є досить перспективною сферою для розвитку міжнародного в'їзного туризму в Україні.

Для узагальнення інформації про зростаючу індустрію медичного туризму розроблений «показник медичного туризму» (Medical Tourism Index), який є стандартизованим носієм вичерпної інформації про плюси та мінуси подорожі для тих, хто планує виїзд за межі своєї країни задля отримання медичної процедури. Він нині використовується для оцінки привабливості країни як дестинації медичного туризму. Даний показник враховує загальний імідж країни та її навколишнє середовище, стан інфраструктури охорони здоров'я та туризму, наявність та якість медичних послуг, тощо [5]. Показник медичного туризму МТІ складається з трьох блоків (рис 1):

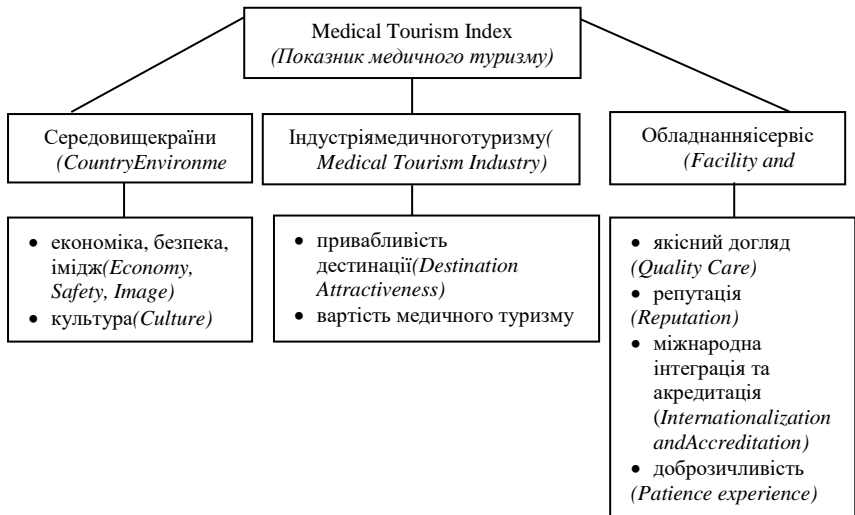

Рисунок 1– Структура Medical Tourism Index [5]

- середовище країни (оцінюється загальна економіка країни, безпека й імідж країни, сприятливість обмінного курсу, а також культурні аспекти, такі як культурна або мовна схожість);

- індустрія медичного туризму, яка складається з двох частин: туризму і медичних послуг (оцінюється привабливість країни як туристичного напрямку, погодних умов або культурних і природних пам'яток, а також витрат, пов'язаних з медичним туризмом, таких як вартість лікування, вартість проживання або вартість поїздки);
- оснащення і сервіс (оцінюється якість медичної допомоги: досвід лікаря, стандарти охорони здоров'я та медичне обладнання; репутація лікарів і лікарень, інтернаціоналізація персоналу і акредитація об'єкта, тощо).

Особливості рельєфу Рівненської області, її багата історико-культурна спадщина у поєднанні з якісними медичними послугами створюють хороші передумови для розвитку медичного туризму. Адже відвідування цікавих пам'яток сприяє психологічному розвантаженню, покращує біоенергетику й прискорює одужання [4].

Географо-екологічні аспекти медичного туризму, зокрема, медико-оздоровчий потенціал рекреаційних ресурсів Рівненщини детально розглядали Кушнірук Ю.С., Яковишина М. С. [2].

Природні рекреаційні ресурси Рівненської області мають значний медико-екологічний потенціал. Зокрема, даній території найбільш притаманні флористичні ресурси (висока лісистість північних районів), водні (густа мережа малих річок, озер, водно-болотні угіддя), бальнеологічні (мінеральні води Степані та Острога) та пелоїдні ресурси (родовище “Вичавка” у Демидівському районі) [2].

Отже, постає потреба у перегляді напрямків розвитку рекреаційної діяльності для розвитку медичного туризму на Рівненщині. Потрібно приділити увагу тій частині території області, що має високий рекреаційний потенціал, в тому числі специфічного санаторного лікування. Території, що не мають високого рівня лісистості, можуть володіти іншими видами рекреаційних ресурсів, наприклад, наявність мінеральних вод, пелоїдів, морської ропи, іонізованого повітря та ін.; комфортний клімат; тривалий купальний сезон; мальовничі природні ландшафти; своєрідний і придатний для туризму й альпінізму рельєф; наявність унікальних природних та історико-культурних об'єктів; своєрідна чи екзотична міська забудова; розвинена індустрія розваг; розвинена сфера послуг; мальовничі антропогенні ландшафти; сприятлива екологічна ситуація [3].

Пріоритетним напрямом в'їзного медичного туризму на Рівненщині є стоматологія [4].

Для вивчення проблем та можливостей регіону Рівненської області було складено SWOT-аналіз розвитку медичного туризму (табл.1.).

Таблиця 1 – SWOT-аналіз розвитку медичного туризму на Рівненщині

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - вигідне географічне розташування (близькість до кордону та міжнародної траси); - сприятлива екологічна ситуація; - наявність великої кількості історико-культурних ресурсів; - помірні ціни у готелях, агросадибах та закладах громадського харчування; - сприятливі кліматичні умови для оздоровлення; - багаті лікувально-рекреаційні ресурси 	<ul style="list-style-type: none"> - несприятлива політична й економічна ситуація - застаріла транспортна інфраструктура; - проблеми з транспортним сполученням; - недостатньо якісний сервіс - висока конкуренція - відсутність довіри з боку пацієнтів - відсутність ефективної реклами сучасних клінік
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - залучення міжнародних інвесторів; - інвестиції в приватну медицину - акредитація та сертифікація клінік - розвиток окремих галузей медицини - зростання регіонального та світового ринків міжнародного туризму 	<ul style="list-style-type: none"> - конкуренція з боку Львова, Києва, Одеси, які проводять велику кількість процедур та операцій; - погіршення політичної та економічної ситуації - збільшення конкуренції на рівні клінік - ризик зниження туристичних потоків при погіршенні економічної та військової ситуації; - зменшення туристичних потоків через застарілу туристичну інфраструктуру; - недосконале надання туристичних послуг; - негативні зміни законодавства у сфері туризму - зміни законодавства у сфері медицини

Проведений SWOT-аналіз засвідчує, що Рівненська область має великий потенціал для розвитку медичного туризму. Вагомими недоліками нашої держави та Рівненщини зокрема, є відсутність довгострокової державної стратегії розвитку, недосконала інформаційна політика та маркетинг, нелояльне медичне законодавство, відсутність ринку страхової медицини; нерозвинена культура медичного сервісу (порушення конфіденційності лікарської таємниці, недостатньо приязне ставлення до пацієнтів, відсутність юридичного супроводу пацієнтів), проблема візової лібералізації стосовно отримання української візи пацієнтами з країн Сходу, КНР, Австралії, Нової Зеландії тощо [1, 3, 4].

Щодо рекомендацій до покращення розвитку медичного туризму, то перш за все варто провести потужну промоцію можливостей медичних закладів серед медичних туристів. Туристичний контент веб-ресурсів медичних закладів Рівненщини, який був би націлений на приваблення медичних туристів, або відсутній взагалі, або має достатньо низьке інформаційне наповнення, що не відповідає сучасним викликам часу. Тому, першочерговим питанням у розвитку медичного туризму має стати ефективна промоція можливостей і досягнень медичних клінік на відповідних веб-ресурсах [3, 4].

Однак, наявність тільки природних ресурсів, лікарень, клінік, медичних центрів недостатня. Необхідно проведення інвентаризації медичних центрів і санаторно-курортних об'єктів для подальшого планування та реалізації маркетингового плану розвитку медичного туризму. Необхідна також відповідна транспортна інфраструктура (зовнішня і внутрішня). У Рівному є аеропорт, проте поки що з Рівного діють лише чартерні рейси на іноземні курорти, що відповідно не сприяє розвитку в'їзного іноземного туризму. Залізничне сполучення також залишає бажати кращого [3].

Отже, пріоритетний напрям в'їзного медичного туризму на Рівненщині – стоматологія. Серед шляхів щодо розвитку медичного туризму на Рівненщині є промоція можливостей і досягнень медичних клінік, організація мовних курсів для медперсоналу на пільгових умовах, тісна кластерна співпраця усіх закладів туристичної індустрії із провідними медичними закладами регіону.

Список використаних джерел:

1. Баєв В. В. Сучасні тенденції розвитку медичного туризму в Україні *Агросвіт*. 2015. №7. С. 35-38. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/7_2015/8.pdf
2. Кушнірук Ю. С., Яковишина М.С. Еколого-географічні аспекти медичного туризму на Рівненщині. *Вісник НУВГП* №1 (81). 2018. С. 42–52. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/13126/>
3. Кушнірук Ю. С., Яковишина М.С. Медичний туризм у Рівненській області: можливості та перспективи розвитку. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Серія «Географічні науки». Луцьк : Вежа-Друк, 2017. № 9 (358). С. 112-119. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/8235/>
4. Кушнірук Ю., Яковишина М. Статистичний аналіз потенціалу індустрії медичного туризму в Рівненській області. Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід : матер. XII Міжнар. наук. конф. присв. 15-річчю каф. туризму, 12-14 жовтня 2018 р. Львів : 2018. С. 181-186. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/11671/>
5. MedicalTourismIndex. URL: <https://mti.medicaltourism.com/research-knowledge/mti-construct/>
6. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019>

УДК 338.48

М. П. Мальська, М. І. Філь, І. Г. Пандяк
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

СВІТОВИЙ ПІДХІД ДО ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ

У статті нами обґрунтовано взаємозамінні, взаємопов'язані терміни та їх значення у туризмі. Відмінність продовольчо-кулінарно-гастрономічного туризму. Також описували у статті значення та функції «гастрономічний турист».

Ключові слова: гастрономічний турист; продовольчий туризм; кулінарний туризм; гастрономічний туризм.

In this article we substantiate interchangeable, interrelated terms and meanings in tourism. The difference between food and culinary tourism. The article also described the meaning and functions of "gastronomic tourist".

Key words: gastronomic tourist; food tourism; culinary tourism; gastronomic tourism.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прикметно, разом з тим, що ні в Україні, ні за кордоном, не існує єдиної думки щодо змісту гастрономічного туризму, як не існує і загальноприйнятої його класифікації. В українській туризмології, крім власне гастрономічного туризму, зустрічаються терміни «кулінарний туризм», «винний туризм», «гурман-туризм», які часто використовуються як взаємозамінні. Зарубіжні автори Г. Аллент, К. Албал, Л. Лонг, Б. Мак Керчер, Е. Вольф, М. Холл та Р. Мітчел, своєю чергою, оперують поняттями «culinary tourism», «gastronomic tourism», «gourmet tour», «food tourism».

Аналіз останніх досліджень: Над дослідженнями практичних та теоретичних аспектів розвитку гастрономічного туризму, визначенням його змісту, аналізом об'єктів, включених до складу «гастрономічних турів», у різний час працювали такі західні вчені. Певний внесок у розробку проблеми зробили вітчизняні дослідники, зокрема, А. Бусигін, Е. Маслов, І. Комарніцький, С. Саламатінов, Г. Вишневська, Ф. Шандор, Д. Басюк, Т. Сокол, Т. Божук, Л. Прокопчук, ін.

Методика дослідження : оглядово-аналітична.

Формулювання цілей статті : з'ясувати зміст гастрономічного туризму та його місце в системі туристичної діяльності, задля розробки та обґрунтування теоретико - методичних та практичних підходів до його розвитку в Україні.

Результати досліджень: Гастрономічний туризм відноситься до поїздок до місць призначення, де місцева їжа та напої - основні мотивуючі фактори для подорожей.

Туристи цікавляться знаннями про культуру харчування. Кулінарні свята, організовані поїздки на гастрономічні фестивалі чи виробники, відвідування винзаводів та події домашніх кухарів зараз поширені у всьому світі.

За даними Міжнародної асоціації кулінарного туризму, кулінарний туризм з кожним роком зростає експоненціально. З постійним зростанням інтересу до продовольчих каналів, туристичних шоу з місцевою та регіональною кухнею, документальних фільмів про їжу та онлайн-кулінарних подорожей, все більше споживачів їдуть до різних напрямків, щоб насолодитися новим досвідом їжі та вина.

Відвідування виробників первинних та вторинних продуктів харчування, фестивалі продовольства, ресторани та конкретні місця, де дегустація їжі або відчуття атрибутів спеціалізованих регіонів виробництва харчових продуктів є основними мотивуючими факторами для подорожей. Щоб зробити це більш простим, можна констатувати, що гастрономічний туризм подорожує на інші напрямки, щоб споживати їхню їжу. Значення гастрономічного туриста у подорожі наведено на рис. 1.

Рисунок 1 – Значення, функції та удосконалення гастрономічного туриста у подорожі (упорядковано згідно джерела [1])

Гастрономічний турист: гастрономічний турист може стежити за улюбленою вантажівкою продовольства від мікрорайону до мікрорайону, скласти "список" ресторанів по всьому світу, щоб відвідати їх протягом життя, або запланувати цілий відпускний практичний кулінарний семінар.

Мандрівники, які цікавляться їжею, напоїв, приготуванням, випічкою та ознайомленням з історією певних продуктів, мають намір розпочати кулінарний туристичний пакет у відомих місцях та місцях по всьому світу.

Любителі їжі та вина, які насолоджуються вивченням нових напрямків, можуть насолоджуватися кращими обома світами кулінарним туристичним пакетом. Кулінарні тури, харчові та винні заходи та змагання дають мандрівникам можливість відвідати нове місце призначення та скуштувати місцеву чи регіональну кухню. Незалежно від того, що поїздка передбачає можливість вивчити нові прийоми приготування їжі або відвідати дегустації їжі та вина, кулінарна пригода може стати бажаною зміною від стандартного маршруту подорожі.

Кулінарний туризм не обмежується їжею для гурманів. Насправді американці люблять використовувати термін «продовольчий туризм» частіше, ніж просто, щоб не відчувати себе елітарним. Йдеться про те, що є унікальним, автентичним та незабутнім про історії харчування в різних регіонах. Сюди входять фермери, сири, рибалки, виробники напоїв та всі посередники.

Мета: Метою кулінарного туризму є освіта та натхнення любителів їжі та вина, надаючи мандрівникам можливість оглянути місцеві райони та дізнатись про місцеві харчові тенденції, техніку приготування та історію приготування їжі. Мандрівники можуть це зробити, беручи участь у культурному досвіді занурення у вибрані напрямки по всьому світу.

Діяльності: Кулінарні тури та туристичні пакети можуть включати широкий спектр заходів, пов'язаних з приготуванням їжі, відбором їжі, тенденціями харчування, виготовленням вина та випічкою. Окрім ресторанів у різних містах, обідніх заходів та кулінарних змагань, кулінарний туризм охоплює і кулінарні враження, такі як тури по винних заводах та пивоварнях, екскурсії по ресторанах та заводах з виробництва їжі, конференції та заходи з кулінарними професіоналами та авторами кулінарної книги, а також дегустації етнічної їжі [1].

Деякі напрямки пропонують кулінарні тури та спеціальні страви, де мандрівники відвідують різні ресторани, кафе та бістро, зустрічаються з кухарями та беруть участь у харчових семінарах чи заходах.

Академічне значення: Кулінарні інститути та навчальні школи для шеф-кухарів, такі як Кулінарний інститут Америки, головний кулінарний коледж Сполучених Штатів, Школа старої Індонезії в Індонезії, також пропонують програми та заходи для любителів їжі, які хочуть дізнатися про місцеву ресторанну галузь, нові харчові тенденції та методики приготування їжі.

Кулінарні туристичні агенти: Споживачі, зацікавлені у бронюванні кулінарного туру чи кулінарного відпочинку, можуть працювати з туристичним агентом, який спеціалізується на подорожах спеціальності. Вони також можуть звернутися до Інтернету, щоб дослідити місцеві кулінарні школи та кулінарні пакунки для відпустки у бажаному напрямку.

Турагенти та туроператори, які спеціалізуються на кулінарному туризмі, можуть запропонувати інсайдерські поради та рекомендації щодо створення власного маршруту на основі цілей та бюджету мандрівника. Мандрівники можуть вибирати екскурсії з власноруч, демонстрації їжі та кулінарні уроки, залежно від бюджету та місця призначення.

Мотиви: (Навчання - Дослідження - Пригоди): *Освіта:* У продовольчому туризмі спостерігаються місцеві кулінарні культури та звичаї. *Пригода:* У продовольчому туризмі туристи - дослідники. Подорожуючи поблизу і далеко, щоб знайти справжню їжу та напої. *Цікавість:* У продовольчому туризмі туристи виявляють і відкривають свою свідомість новим смакам, текстурам, культурам та спадщини.

Нами проаналізовано різні визначення даного туризму. Відмінні особливості, значення продовольчо-кулінарно-гастрономічного туризму наведено нижче.

Рисунок 2 - Взаємопов'язані терміни визначення у туризмі (упорядковано згідно джерела [1])

Продовольчий туризм: визначення цієї фрази автоматично включає напої, оскільки "туризм із продовольством та напоями" є громіздким. Також мається на увазі, що якщо люди їдять, вони,

ймовірно, також п'ють. Для деяких "їжа" звучить занадто часто. Можливо, але сенс зрозумілий, і це легко сказати. Також "продовольчий туризм" дозволяє уникнути дещо елітарної репутації двох фраз, які впливають. Використовуються «продовольчі подорожі» та «продовольчий туризм» взаємозамінне, залежно від способу використання в конкретній ситуації, хоча впевнені, що є декілька професіоналів і, можливо, навіть більше науковців, які будуть раді вказати на відмінності між усіма три варіанти [1].

Кулінарний туризм: американці почали з цієї фрази, коли галузь була молодою, але вже після 10 років вони зрозуміли, що носії англійської мови вважають цю фразу трохи претензійною. Це стало несподіванкою, оскільки це ніколи не було нашим наміром. І все-таки елітарне сприйняття фрази залишається. «Кулінарний» перегукується з часом, проведенням у професійній кулінарній підготовці, щоб стати шеф-кухарем. Хоча це може бути не найкращою фразою, вона вже включає "напої" без додаткових пояснень. І за певних обставин, таких як обговорення "кулінарної культури" на наші вуха, ця фраза просто звучить краще, ніж "культура харчування", хоча, знову ж таки, терміни є взаємозамінними [1].

Гастрономічний туризм: ця фраза використовується в основному в Європі, і в основному серед носіїв романських мов. Для них "подорож їжею" звучить дуже елементарно і банально - майже як печерні люди, які полюють на їжу. "Гастрономія" - термін, що використовується для пояснення кулінарної культури району, і для них впливає, що "гастрономічний туризм" має найбільше значення. Для носіїв англійської мови ця фраза звучить трохи "елітарно", але в контексті розуміємо, чому цей термін використовується. На цих ринках цілком прийнятно використовувати термін "гастрономічний туризм" [1].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, гастрономічний туризм не означає, що ви їсте лише страви гурманів. Продовольчий туризм - це не той тип їжі, який ви споживаєте; йдеться про те, що, їдучи на нове місце, шукаєте нового досвіду їжі.

Кулінарний туризм став центральним аспектом будь-якого туристичного досвіду. Поєднуючи подорожі з цими смаковими враженнями, продовольчий туризм пропонує як місцевим жителям, так і туристам справжній «смак місця».

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс : [Food - Culinary - Gastronomy Tourism] <https://mytourismgazine.blogspot.com/2020/03/food-tourism-culinary-tourism.html>

УДК 338.48-51

А.С. Романів, к.геогр.н., доцент,
К.Р. Гавлитюк, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства та
природокористування

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРИГОДНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

В публікації проаналізовано сучасні тенденції розвитку пригодницького туризму в Українських Карпатах. Досліджено різні види пригодницького туризму, регіони проведення пригодницьких турів, попит та пропозицію на ці види подорожей, проблеми їх розвитку.

Ключові слова: пригодницький туризм, активний туризм, марафон, ультрамарафон, джипінг, трейлраннінг, рафтинг, планеризм.

The publication analyzes the current trends in the development of adventure tourism in the Ukrainian Carpathians. Different types of adventure tourism, regions of adventure tours, demand and supply for these types of travel, problems of their development are studied.

Key words: adventure tourism, active tourism, marathon, ultramarathon, jeeping, trail running, rafting, gliding.

Одна із тенденцій сучасної туристичної індустрії – насиченість програми подорожі, що дозволяє людині не тільки відпочити від повсякденних буднів, а отримати нові враження, емоції, інколи екстремального характеру. В світі відбувається постійне нарощування індустрії екстремальних видів розваг та спорту, що забезпечують активне дозвілля, збільшується кількість їх прихильників. Вагоме місце в структурі активного відпочинку займають і пригодницькі тури. В міжнародній термінології під пригодницьким туризмом (adventure tourism) розуміють нестандартні подорожі, найчастіше у екзотичні природні ландшафти, пригодницькі види занять (скелелазіння, сходження на гірські вершини, дайвінг, повітроплавання та ін.), що пов'язані із фізичними навантаженнями чи використанням нетрадиційних транспортних засобів. Участь у таких подорожах вимагає в учасників певної фізичної та технічної підготовки, наявності висококваліфікованого супроводу, що мінімізує ризики в складних ситуаціях.

Українські Карпати є регіоном нашої держави, що має природні передумови для найбільш широкого спектру організації різних видів пригодницьких турів. Вивчення ринку попиту і пропозиції на пригодницькі подорожі дозволило їх згрупувати в залежності від способу організації та способу розміщення (Рис.1).

Рисунок 1 – Класифікація пригодницьких турів в Українських Карпатах (авторська розробка)

Так за способом організації пригодницьких подорожей можна виділяти чотири основні категорії:

1. *Самодіяльні туристичні подорожі окремих груп чи осіб.* До них можна віднести будь-які походи гірськими масивами Карпат (пішохідні, гірські, велосипедні, лижні). Географія таких походів надзвичайно широка, а встановити реальну кількість учасників таких походів складно через відсутність будь-якої реєстрації.

2. *Комерційні пригодницькі тури.* В даній категорії переважають екскурсійні активні тури в Карпати, які тільки частково відповідають критеріям пригодницького туризму і передбачають радіальні сходження на окремі гірські вершини, такі як: Говерла, Піп Іван, Петрос, Хом'як. Проте, на ринку України з'явилися незначна частка турфірм та туристичних клубів, що спеціалізуються на більш екстремальних пригодницьких турах, наприклад: Ture (м. Тернопіль), Extreme Guide (м. Одеса), Дикий Тур (м. Київ) та ін. Серед їхніх пропозицій є тури від двох до шести днів, що передбачають повноцінні пішохідні походи, велоподорожі, рафтинг на гірських річках, зимові сходження на вершини та зимові навчання в

альпсесмінарах. Варто зазначити, що такі подорожі не можуть бути бюджетними, через складність їх організації, а також високу вартість спеціального туристичного спорядження. Ціни на 3-4 денні тури становлять в середньому не менше 2500-3000 гривень.

3. *Комерційні види рекреаційних занять та змагань пригородницького характеру на базі гірськолижних комплексів чи турбаз.* Розвиток пригородницьких занять, екстремальних видів спорту на базі гірськолижних комплексів чи інших стаціонарних закладів, що популяризують активний відпочинок є ефективним способом залученням додаткової кількості туристів поза межами основного туристичного сезону. Для цього гірськолижні комплекси готують спеціальні траси для маунтбайкінгу на велосипеді, організують спортивні та пригородницькі змагання із подоланням природних та штучних перешкод, пропонують подорожі в гори на квадрациклах та ін. Широкий спектр таких послуг можна отримати на базі гірськолижних комплексів, таких як: «Буковель», «Славське», «Плай», «Пилипець», «Полонина Красія», «Драгобрат» тощо.

Окрему групу пригородницьких занять становить повітроплавання, або політ на планері з інструктором. Найбільш популярним регіоном польотів є район Боржавських полонин (зокрема, г. Гимба). Цьому сприяють декілька чинників – хороша транспортна доступність, значна площа відкритих полонин, сприятливі вітрові умови, відсутність небезпечних скелястих уступів, наявність крісельних підйомників для швидкого підйому на гірський хребет учасників. Вартість стандартного 13-15 хвилинного польоту з інструктором становить близько 1200 грн, а при збільшенні тривалості польоту до 30-35 хвилин – 1700 грн.

4. *Некомерційні пригородницькі перегони, змагання, марафони та ультрамарафони.* Даний вид пригородницьких турів виник порівняно недавно, але досить стрімко розвивається (див. Табл. 1). Частково такі пригородницькі змагання виступають альтернативою Чемпіонатів та Кубків України зі спортивного туризму, які через відсутність фінансування ФСТ України, серед дорослого населення практично не проводяться. Проте, вони мають дещо інший характер, спосіб організації та мету. Так з 2000 року в Карпатському регіоні проводиться Всеукраїнське змагання з пішого мандрювання «Стежками Героїв». Організатором таких змагань стала Всеукраїнська скаутська організація «Пласт». Крім проходження туристських маршрутів різної дистанції та виконання певних технічних завдань зі спортивного туризму, такі заходи привертають увагу до історичних місць Карпат. Основними точками на маршруті є місця бойових дій Українських січових стрільців, воїнів УПА та інше. Щорічно захід має окрему історичну тематику.

Таблиця 1 – Некомерційні пригодницькі перегони, марафони, пішохідні мандрівки, що регулярно організуються в Карпатах

Назва заходу	Особливості організації, регіон проведення, дистанції	Період зачаткування, термін проведення	Орієнтовна кількість учасників	Хто проводить, офіційні спонсори
Стежками Героїв	Всеукраїнське змагання з пішого мандрування. Маршрути прокладають історичними місцями Українських Карпат. Три типи дистанцій: Steger 120 (120 км) – включає також технічні дистанції з туризму; Steger 80 (80 км) та Steger 80 юнацький (80 км, для осіб 14-18 років)	Започатковано в 2000 р., квітень, травень	до 50 команд з різною кількістю учасників	Всеукр. скаутська організація «Пласт»
Gorgany Race	Пригодницькі перегони в гірському масиві Горгани «Півспринт» - 40 км (12 год.); «Спринт» - 80 км (24 год.); «Трек» - 110 км (30 год.); (вкл. технічні етапи, орієнт.) «Вело» - 150 км велосипедом, 30 км - забіг	З 2007 р., останні 29-30 червня 2019 р.	близько 600 учасників (2019 р.)	«Gorgany» - магазин туристичн. споряджен., організація мандрівок
Goverla Race	Пригодницькі перегони із стартом в ур. Козьмешик із забігом на вершину Говерла. Три дистанції: ур.Козьмешик - г.Говерла – 8 км; ур. Козьмешик – г. Петрос – г. Говерла -16 км;	З 2016 р., останні 22-23 червня 2019 р.	158 учасників забігу (2019 р.)	Extreme Guide – турфірма що спец. на пригодн. турах, м. Одеса
Нічний Чорногірський марафон	Марафон з с. Кваси до с. Дземброня з подолан. шести двохтисячників Чорногори. Дистанції: «аматор», «бувальний», «спортсмен-фанатик»	З 2013 р., 2 рази в рік (літо та осінь)	153 учасники (18-19 жовтня 2019 р.)	Ture - турфірма що спеціаліз. на пригодн. турах, м. Тернопіль

Дещо відмінними заходами є пригодницькі перегони, що проходять у стилі трейлраннінгу (спортивна дисципліна, що включає біг гірською місцевістю). Такі види змагань стали уже частиною світового спорту та культури. На території США і Європи щорічно проводяться подібні заходи, найдовшими з яких є 100-мильні ультрамарафони (до ультрамарафонів відносять дистанції, що перевищують класичну марафонську дистанцію 42 км 195 метрів).

В Україні щорічно проводяться три основних види пригодницьких перегонів: Gorganu Race, Goverla Race, Нічний Чорногірський марафон. Всі вони мають різні дистанції та певні відмінності з організації. Найбільш технічно складним є Gorganu Race, який включає біг, спортивне орієнтування, рух за межами туристичних маршрутів, проходження технічних дистанцій. Такий захід проходить уже більше 10 років і залучає до 600 учасників. Для проведення змагань вибираються гірські хребти Горган, що мають великі площі складних для руху схилів з гірським криволіссям, кам'янистими розсипами і тд.

Два інші види змагань включають біг горами в межах промаркованих туристичних маршрутів. Вони мають сталу дислокацію проведення. У всіх трьох випадках позитивно є щорічна динаміка учасників заходу. Для прикладу, в Нічному Чорногірському марафоні 2015 року взяло участь тільки 13 учасників, в 2016 році – 34 учасники, а в 2018 та 2019 роках – понад 150 осіб, причому його почали проводити двічі на рік.

Спільним для всіх трьох видів пригодницьких перегонів є те, що вони проводяться за рахунок оргвнесків учасників. Вартість оргвнеску складає в середньому 450-550 грн. в залежності від часу реєстрації. Основна частина коштів іде на організацію дистанцій, трансфер спорядження, пам'ятні сувеніри та призи для учасників. Крім того, заходи відбуваються під егідою певних туристичних фірм, магазинів туристичного спорядження, що просувають свою продукцію та послуги на туристичному ринку України. Організатором Gorganu Race є магазин туристичного спорядження Gorganu, що поступово переростає в Україні в торгівлю марку, яка пропонує якісне туристичне спорядження відомих брендів, а також є організатором певних туристичних заходів та подорожей. Goverla Race проводиться туристичною фірмою Extreme Guide, офіси якої в Одесі та Санкт-Петербурзі. Вона спеціалізується на пригодницьких турах та гірських сходженнях в різних країнах світу. До проведення цього заходу долучається і відомий американський бренд туристичного спорядження – Kelty. Нічний Чорногірський марафон організує турфірма Ture, головний офіс якої розташований в місті Тернопіль.

Турфірма є лідером на ринку України з організації пригодницьких турів Західним регіоном України різного напрямку – пішохідних, велосипедних, рафтингу, спелеотурів, зимових сходжень і тд. Крім того, в підніжжі Чорногірського хребта, команда Ture розбудувала Кемп Білий Слон, що є стартовою (або фінішною) точкою в організації пригодницьких подорожей.

Крім пішохідних, водних, велотурів, вистачає і любителів екстремальних гонок в горах та їзди по бездоріжжю на автомобілях (джипінгу), що проводяться на спеціально облаштованих трасах. Серед професійних гірських автомобільних гонок, що входять до Чемпіонатів та Кубків України: «Зимові Вершини», «Бескид», «Ворота України», «Grand Prix Truskavets», «Rally Galicia». Місцем їх проведення є бальнеокурорти Трускавець, Східниця, деякі регіони Закарпаття. Серед непрофесійних пригодницьких турів на автомобілях, квадрациклах та іншій мототехніці популярним є «Карпати Трофі».

Незважаючи на стрімке зростання кількості активних пригодницьких подорожей в Карпатах, організація більшості з них відбувається спонтанно та поза межами правового поля держави (понад 2/3 всіх активних комерційних подорожей проводиться фірмами чи окремими особами, які не мають юридичної реєстрації як суб'єкти туристичної діяльності, чи належної кваліфікації у їх проведенні). Першочерговим завданням є впровадження сертифікації гідів та втілення в практику державних стандартів у сфері пригодницького туризму: «Туризм пригодницький. Системи менеджменту безпеки. Вимоги» (ДСТУ ISO 21101:2016); «Туризм пригодницький. Лідери. Особиста компетентність» (ДСТУ ISO/TR 21102:2016); «Туризм пригодницький. Інформація для учасників» (ДСТУ ISO 21103:2016); «Туристичні послуги. Знаки туристичні активного туризму. Класифікація, опис і правила застосування» (ДСТУ 7450:2013). Врегулювання ринку пригодницького туризму дасть змогу забезпечити додаткові шляхи наповнення державного бюджету та сприятиме більш високому рівню надання послуг та дотримання заходів техніки безпеки у сфері даного виду діяльності.

Список використаних джерел:

1. Нічний Чорногірський марафон. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Нічний_чорногірський_марафон.
2. Сайт торгової марки «Gorgany». URL: <https://www.gorgany.com/>.
3. Сайт пригодницьких перегонів Gorgany Race. URL: <https://www.gorganyrace.com/>.
4. Сторінка в facebook пригодницьких перегонів Goverla Race. URL: <https://www.facebook.com/goverlarace/posts/2257660854493912>.
5. Туристична фірма з організації пригодницького туризму Ture. URL: <https://karpaty.ture.ua/>.
6. Gorgany Race. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Gorgany_Race

УДК 338.483.11

А.С. Романів, к.геогр.н., доцент,
О.І. Гайоха, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства та
природокористування

СПЕЛЕОРЕСУРСИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В публікації проаналізовано спелеологічні ресурси Тернопільської області. Розглянуто найбільші печери регіону та можливості їх використання в туризмі. Досліджено основні проблеми розвитку спелеотуризму та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: спелеотуризм, спелеоресурси, карстові печери, карстуючі породи, кейвінг, спелеолікування.

The publication analyzes the caving resources of Ternopil region. The largest caves in the region and the possibilities of their use in tourism are considered. The main problems of caving tourism development and ways of their solution are investigated.

Key words: caving tourism, caving resources, karst caves, karst rocks, caving, speleological treatment.

Основою розвитку туризму та формування турпродуктів в межах певної території є її туристичні ресурси, що використовуються або можуть бути використані в туристичній діяльності. Туристична привабливість місцевості залежить від ступеня унікальності тих чи інших ресурсів та туристичних об'єктів. За словами В. Явкіна під унікальністю розуміють ступінь зустрічаваності або неповторності природнорекреаційних об'єктів і явищ, а ступінь унікальності рекреаційної території визначається добутком мінімальних імовірностей зустрічаваності в її межах нехарактерних природних і культурно-історичних елементів [1].

В структурі туристичних ресурсів Тернопільщини вагоме місце посідають спелеоресурси, що представлені величезною кількістю підземних порожнин, протяжних печер, кожна з яких є по своєму унікальною. За даними Української спелеологічної асоціації в Україні зареєстровано 2196 печер, проте більшість з них є незнаних розмірів та можуть мати обмежене використання в туристичній індустрії. В той же час, за кількістю протяжних підземних пустот Тернопільська область є лідером в Україні, а її природні карстові печери належать до унікальних спелеологічних об'єктів світового рівня. В регіоні розташовано 12 карстових печер (в Україні в цілому - 31), що мають

протяжність понад один кілометр. Чотири із них (в Україні - 6) мають довжину ходів більше 20 кілометрів (див. Табл. 1). Загалом на Тернопільщині досліджено та зареєстровано понад 140 печер. Незважаючи на тривалий процес спелеологічних досліджень території, дані щодо протяжності печер постійно оновлюються внаслідок виявлення нових пустот та ходів в печерах, розчищення замулених ділянок тощо.

Таблиця 1 – Печери Тернопільщини протяжністю понад 1 кілометр (складено на підставі даних [2])

	Назва	Протяжність (м)	Амплітуда (м)	Дата оновлення
1	Оптимістична	260000.0	20.0	30.01.2018
2	Озерна	142184.0	35.0	30.01.2018
3	Млинки	51108.0	30.0	30.01.2018
4	Кришталева	22610.0	20.0	28.07.2009
5	Вертеба	9200.0	20.0	30.01.2018
6	Славка	9100.0	10.0	28.10.2009
7	Мушкарова Яма	6200.0	20.0	15.06.2017
8	Угринь	2120.0	10.0	28.10.2009
9	Ювілейна	1623.0	17.0	30.07.2009
10	Олексинська (Комсомольська)	1244.0	10	2012
11	Тимкова Скеля	1180.0	2.0	2012
12	Джуринаська (Поросячка)	1135.0	3.0	2012

Причиною формування великих об'ємів підземних пустот на Тернопільщині є геологічний склад порід, рельєф та гідрокліматичні умови території області. Саме в південній частині регіону, де з одного боку є товщі карбонатних та сульфатно-карбонатних порід, що розчиняються водою (піддаються карстуванню), а з іншого – загальна припіднятість території та її розчленування глибокими долинами приток Дністра забезпечують хороший дренаж підземних вод та формування печер. Печери, що утворилися внаслідок розчинення гірських порід водою, як і породи, що розчиняються, називають карстовими. Інші типи порожнин території, що мають тектонічне чи антропогенне походження, зустрічаються набагато рідше і є меншими за розмірами.

Унікальність великих карстових печер Поділля полягає і в тому, що вони утворилися в гіпсах, тоді як більшість відомих великих печер світу – у вапняках. Стіни таких печер вкриті кристалами гіпсу, які формують неповторну атмосферу підземного світу.

Природні карстові порожнини з поширенням різноманітних натічних форм (сталактитів, сталагмітів, сталагнатів), наростів кристалів, включень окремих гірських порід приваблюють як професійних дослідників печер – спелеологів, так і любителів пригодницьких турів в печери – спелеотуристів.

Незважаючи на те, що в окремих печерах Тернопільщини знайдені сліди перебування людини ще до початку нашої ери, систематизоване вивчення печер розпочалося тільки з початку 60-х років ХХ століття. Були здійснені перші топографічні зйомки печер новосформованими спелеоклубами, зокрема Тернопільським спелеоклубом «Поділля». У 1962 році видано перший буклет В.А. Радзівським «Вивчайте печери Тернопільщини», а у 1967 році проведено Перші Всесоюзні змагання із спелеорієнтування в печерах Тернопільщини. 70-річний період дослідження регіону дозволив виявити велику кількість карстових порожнин, здійснити їх топографічну зйомку.

В територіальному аспекті найкращі потенційні можливості для розвитку спелеотуризму має Борщівський район Тернопільщини, де зосереджено 9 великих печер (див. Рис. 1). Найбільшими з них є Оптимістична з протяжністю досліджених ходів понад 260 кілометрів (включена в Книгу рекордів Гіннеса, як найдовша гіпсова печера світу), Озерна (понад 140 км) та Кришталева (22,6 км). Остання з перелічених печер має обладнаний екскурсійний маршрут протяжністю близько 3 км з проведеним штучним освітленням.

Достатньо добре налагоджено організацію комерційних турів і на базі печери Млинки (протяжність - понад 55 км, с. Залісся, Чортківський район), де в останні роки були відкриті нові райони печери. Саме в південній частині Тернопільщини між басейнами таких лівих приток Дністра, як: Серет, Нічлавка, Збруч розташовані найбільші карстові порожнини. Інші адміністративні райони області мають також значну кількість печер, проте менших за розмірами: Заліщицький – 28, Кременецький – 17, Бучацький – 9, Гусятинський – 5 та ін. (за даними [2]).

Існує кілька можливих напрямків використання карстових печер Тернопільщини в туристичній індустрії:

- розвиток та популяризація спортивного спелеотуризму, зокрема організація змагань із спелеорієнтування, спортивне дослідження печер – кейвінг (та його різновиди - спелункінг, потхолінг);
- проведення комерційних пригодницьких спелеотурів для широких верств населення;

- організація на базі печер спелеолікування (стабільний мікроклімат печер корисний при лікуванні хвороб пов'язаних з захворюваннями органів системи дихання людини).

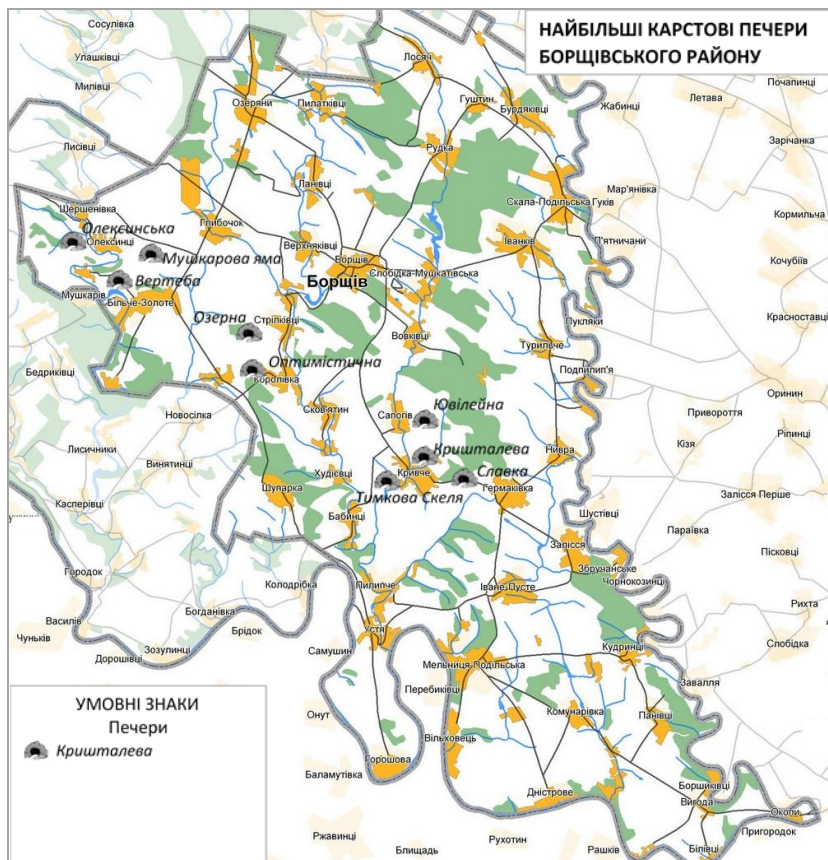

Рисунок 1 – Картосхема розміщення найбільших карстових порожнин Борщівського району Тернопільської області (складено автором)

Незважаючи на перспективність розвитку спелеотуризму в регіоні та ріст популярності на спелеотури, існує ряд важливих проблем, зумовлених особливостями даного виду туризму, а саме:

1. *Масові тури обмежені природними властивостями печер.* По-перше, гіпсові печери мають велику кількість вузьких ходів і тріщин, проходження яких вимагає фізичних зусиль, а інколи й досвіду. По-друге, екосистема печер є надзвичайно чутлива до будь-якого

зовнішнього втручання, а масові тури, штучне розширення ходів та проведення освітлення призведе до незворотних змін середовища. Екскурсію в природних печерах обов'язково має супроводжувати досвідчений гід, що добре знає розгалужену систему підземних лабіринтів. Оптимальна величина туристичної групи, як правило – 5-10 осіб.

2. *В Україні відсутні належні правові норми щодо використання печер в туристичних цілях.* Відповідно до законодавства, печери як надра України є багатством держави. Дослідження печер регіону здійснює геологічна служба, зокрема Західно-Українська регіональна спілка горизонтальної спелеології. Проте, такі спеціалізовані дослідження з боку держави не фінансуються. Вивчення нових районів печер організують учасники громадських організацій - спелеоклубів, що контролюють екологічний стан найбільших печер, проводять дослідницькі експедиції та комерційні тури. Прикладами таких спелеоклубів є: Тернопільський спелеоклуб «Поділля», Чортківська районна громадська організація клуб спелеологів «Кристал», Борщівська спелеосекція «Музей», Львівський спелеоклуб «Циклоп», Чернівецький обласний спелеоклуб «Троглодит» та ін. Відрахування в бюджет при організації комерційних турів практично не проводяться. Разом з тим, залучення коштів через комерційні пригородницькі спелеотури дає змогу спелеоклубам розвивати інфраструктуру навколо печер (наприклад, облаштувати засоби розміщення груп), а також проводити дослідження в печерах. Українська спелеологічна асоціація, куди входять перелічені вище спелеоклуби з 2016 року проводить щорічні вручення Премії за видатні досягнення в спелеології, зокрема в номінаціях: «Спелео Відкриття Року», «Спелео Топоматеріал Року», «Спелео Спортсмен (Спортсменка) Року», «Гран-прі Спелеолог Року».

З розвитком ринку землі в Україні може постати проблема і забезпечення доступу в печери на землях приватної власності. Нагальною необхідністю є прийняття закону «Про спелеологічну діяльність та дослідження печер», який би врегулював законодавчо вказані аспекти діяльності.

3. *Відсутність механізмів, які б регулювали фахову компетентність гідів-провідників, що супроводжують комерційні спелеотури.* Добре знання лабіринтів печери є надзвичайно важливим критерієм, але далеко не єдиною фаховою компетенцією гіда-екскурсовода при організації спелеотурів. Такий гід для проведення кваліфікованої екскурсії повинен також володіти певними знаннями з геології, географії, навиками надання медичної допомоги чи організації дій групи в екстрених ситуаціях, що інколи виникають в

пригодницьких турах. Вирішення цієї проблеми можливе через втілення державного стандарту «Туризм пригодницький. Лідери. Особиста компетентність». Добровільну сертифікацію гідів-провідників доцільно здійснювати через Українську спелеологічну асоціацію.

Проблемами загального характеру, що обмежують належний розвиток спелеотуризму в регіоні є також: низька якість шляхів сполучення та погана транспортна доступність до територій населених пунктів, де розташовані печери; переважання поблизу печер бюджетного житла низької категорії, що використовується як нічліжна база учасниками турів; відсутність сучасних інтерактивних музеїв, які б розкривали особливості екосистем печер та ін.

Висновки. Проведені дослідження спелеоресурсів Тернопільської області вказують на наявність унікальних печер, які є об'єктами спелеотуризму світового значення. Вивчення печер та проведення спелеотурів проводиться здебільшого громадськими організаціями – спелеоклубами і недостатньо врегульоване на законодавчому рівні держави. Відсутність правового регулювання використання і дослідження печер не сприяє залученню значних інвестицій в розвиток сучасної інфраструктури територій. Вирішення зазначених вище проблем послужить стимулом розвитку спелеотуризму як одного з пріоритетних напрямків розвитку туризму регіону, сприятиме наповненню місцевих бюджетів на рівні територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Явкін В. Г. Проблеми географії та менеджменту туризму: монографія, Чернівці, 2006. 260 с.
2. Українська спелеологічна асоціація. Офіційний сайт. URL: <http://speleoukraine.org/>.
3. Західно-Українська регіональна спілка горизонтальної спелеології. URL: <http://zur.optymystychna.com/>

УДК 338.48

О.Я. Романів, к.геогр.н., доцент,
Державний університет «Житомирська політехніка», м.Житомир

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРВОНОМУ МОРІ

11 круїзних ліній в даний час представлені в Червоному морі. Проведений SWOT-аналіз дозволив встановити, що для розвитку круїзного туризму у Червоному морі та успішного функціонування морського круїзного туризму загалом необхідний комплексний розвиток усіх елементів економіки круїзної індустрії.

Ключові слова: Червоне море, круїз, круїзний туризм, круїзна лінія

11 cruise lines are currently represented in the Red Sea. The conducted SWOT-analysis showed that for the development of cruise tourism in the Red Sea and the successful functioning of maritime cruise tourism, a comprehensive development of all elements of the economy of the cruise industry is generally required.

Key words: Red Sea, cruise, cruise tourism, cruise line

Круїзний туризм є важливим компонентом дозвілля та туризму. Ідея морських подорожей системою круїзу належить американцю Бобу Дікенсону, співробітнику компанії Ford Motors. Ним у 50-ті роки ХХ ст. була розроблена концепція круїзного відпочинку, яка передбачала потужну індустрію розваг на теплоході. Ринок морських круїзів виник після 1960 рр.

Одним з найпопулярніших місць відпочинку для туристів з усього світу є Червоне море. Метою даного дослідження є визначити сучасний стан, стратегічні можливості та перспективи розвитку круїзного туризму цієї дестинації.

Під круїзом слід розуміти подорож на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд визначних пам'яток портових міст, а також різноманітні розваги на борту лайнерів: працюють різні клуби, запрошуються професійні актори для виступів, проводяться шоу, діють казино. Як правило, круїзний тур організований по системі «все включено», що поширюється на послуги харчування, користування спортивними залами, організацію дозвілля та розважальну програму. Таким чином, круїзний туризм є трудомістким та капіталомістким видом діяльності, поєднує в собі кілька видів туризму (рекреаційний, спортивний, оздоровчий, пізнавальний та інші). Однією з переваг круїзних турів є їхня безвізовість, оскільки пасажери можуть знаходитися в портах і здійснювати екскурсії впродовж 48-72 годин без візи. Найбільший недолік круїзів – їхня досить висока вартість. Популярні подорожі, пов'язані з водою, можуть включати подорожі не тільки на круїзних суднах, а й спортивну риболовлю, дайвінг, снорклінг, каное та каякінг тощо. Вода тут фактично не споживається,

але туризм потребує водних атракцій і може постраждати, коли ця привабливість зменшиться, наприклад, через низький рівень води або погану її якість.

Ринок круїзів зростає, такий відпочинок набуває все більшої популярності не тільки за рахунок розширення круїзного флоту і його комфортності, а й в наслідок появи низки інноваційних розробок у цій сфері та появи нових туристичних маршрутів, які є привабливими для туристів. Червоне море є напівзакритою тропічною водоймою, розташованою між Середземним морем і Індійським океаном, і межує з Єгиптом, Суданом, Еритреєю і Джибуті на заході, Єменом і Саудівською Аравією на сході. Завдяки ряду привабливих пляжних курортів, таких як Ейлатін на півдні Ізраїлю або Шарм-ель-Шейх в Єгипті, а також невимушеній, наповненій веселощами атмосфері, регіон Червоного моря дуже популярний серед відпочиваючих. А завдяки багатій морській флорі і фауні, включаючи 2000 км коралових рифів, Червоне море також є ідеальним місцем для підводного плавання.

Коралові рифи, мангрові ліси, гряди морських трав, солончаки та соляні болота поширені у всьому регіону. Ці унікальні середовища існування підтримують різноманіття морського життя, включаючи морських черепах, акул, дельфінів і багатьох ендемічних видів риб. Деякі з них надмірно експлуатуються. Наприклад, вилов лобстерів і стромбідів швидко скорочується, а запаси каракатиць на основних рибальських угіддях повністю вичерпані. Акули незаконно продають на ринках в Судані, Джибуті та Ємені. Морські черепахи, що знаходяться під загрозою зникнення, виловлюються через їхнє м'ясо і панцир, а їхні яйця забираються з місць гніздування. Неконтрольована туристична діяльність завдала шкоди кораловим рифам через човнові якорі і недобросовісних дайверів.

Найбільш широкий розвиток туризму в прибережній зоні Червоного моря відбувся в Єгипті. Місто Хургада, відоме в Єгипті як Гардага, є хорошим прикладом маленького рибальського села, перетвореного в туристичне містечко. Воно молоде, засноване тільки на початку ХХ-го століття. Дайвінг, а потім і туризм загалом, оживив його. Тепер це Мекка нічних клубів, барів, готелів і сувенірних магазинів. Останнім часом спостерігається зростання індустрії підводного плавання. Цьому сприяло розширення доступу до навчання, обладнання місць занурення, а також мінімальні інвестиції в підводне плавання та обслуговування дайвінгістів. З іншого боку, дайвінг з аквалангом, ймовірно, є одним з найбільш ефективно врегульованих видів водного спорту з міжнародними програмами навчання, а також кодексом поведінки.

На узбережжі Червоного моря є спеціальні умови для розвитку різних видів туризму. І це не тільки традиційні заклади. Наприклад, в

Шарм-ель-Шейху є спеціальна навчальна база для дайверів – Дайвінг-коледж Червоного моря.

Червоне море з давніх часів було важливим з політичних та економічних причин. Це море служило сполучною ланкою між Китаєм, Індією, Персією, Арабською затокою і Африкою з Середземномор'ям. Червоне море сприяло розвитку Шовкового шляху. Ця дорога полегшила торговельні та культурні обміни між Заходом і Китаєм.

Червоне море зіграло ключову роль в поширенні християнської віри в Єгипет і Ефіопію незабаром після смерті Христа. Святий Марк приніс Євангеліє єгиптянам. Ізоляція області Червоного моря в Єгипті привернула перших християнських самітників.

Але є деякі неприємні моменти, пов'язані з туризмом у Червоному морі. Загрозу для морського туризму представляють пірати Сомалі. Крім того, в документі «Океани за межами піратства» стверджується, що піратська діяльність у значній мірі негативно впливає на регіональну економіку, особливо на індустрію туризму Кенії. Висловлюється думка, що піратство біля берегів Сомалі призводить до скорочення доходів єгиптян, які через це рідше користуються Суецьким каналом, ускладнює торгівлю з сусідніми країнами і негативно позначається на туризмі та рибальстві. За дослідженням американського фонду One Earth Future, судноплавні компанії втрачають з вини піратів до \$ 5,5 млрд на рік, а урядам різних країн їх діяльність вартує в \$ 1,3 млрд. [3]

Однак, в цілому туристсько-рекреаційний потенціал дестинації створює сприятливі передумови для працюючих тут круїзних ліній.

Круїзна лінія – це компанія, яка управляє круїзними суднами. Круїзні лінії мають подвійний характер: частково в транспортному бізнесі, а частково в індустрії розваг. Подвійність проявляється в самих суднах, які мають як екіпаж на чолі з капітаном судна, так і персонал готелю на чолі з еквівалентним менеджером готелю.

В світі функціонує понад 150 морських круїзних компаній (переважно грецьких, італійських, іспанських, американських, данських, норвезьких). Налічується 11 круїзних ліній, які здійснюють подорожі по Червоному морю тривалістю від 9 до 16 днів. [2]

Дослідивши дані круїзні лінії, нами був складений їх рейтинг за набором наданих послуг. Загальна оцінка представлена на рис. 1.

Компанія-лідер Royal Caribbean International, яка набрала 143 бали, надає фактично універсальні послуги для різноманітного контингенту туристів. Аутсайдерами виявилися круїзні лінії Oceania Cruises та Silversea Cruises, які набрали низькі бали значною мірою за рахунок відсутності умов для проведення сімейних круїзів та послуг для дитячого відпочинку.

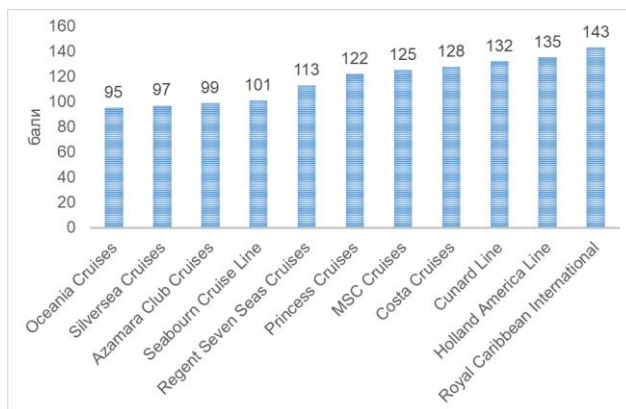

Рисунок 1 – Рейтингова оцінка круїзних ліній [1]

У табл. 1 дано SWOT-аналіз круїзного туризму в Червоному морі.

SWOT-аналіз показав, що сильні сторони переважають слабкі. І можливості переважають загрози. Розвиток круїзного туризму має синергетичний ефект для місцевої економіки, а саме: збільшення надходжень до бюджету; створення нових робочих місць у сферах, задіяних для обслуговування круїзного судноплавства; залучення інвестицій у розвиток транспортної та туристичної інфраструктури тощо. У довгостроковій перспективі ринок круїзного туризму повинен розвиватися не тільки за рахунок будівництва суден та їх реновації, а й за умов організації достойного дозвілля на березі, в портах дестинації.

На думку турагентів, основними причинами, що спонукають споживачів замовляти круїзи й надалі, є: вигідна цінова пропозиція круїзних ліній; любов до круїзу; можливість провести час з друзями і випробувати нові судна; возз'єднання сімей; короткі круїзи; організувати медовий місяць/весілля/ювілей.

Стійке зростання індустрії круїзного туризму буде багато в чому залежати від прагматичної політики розвитку, що враховує взаємозв'язок між галуззю і зовнішніми факторами. Існує кілька чинників, через які круїзний туризм буде рости. Насамперед, все ще існує потенціал для зростання в секторі туризму, і сектор круїзного туризму як ключовий компонент, природно, виграє від цього зростання. А сектор туризму також виграє від покращення комунікаційних і транспортних технологій судноплавства.

Особливої уваги у подальших дослідженнях потребує вивчення потенціалу туристичних продуктів, що можуть бути створені на базі круїзів, в тому числі комбінованих турів.

Таблиця 1 - Матриця SWOT-аналізу круїзного туризму у Червоному морі

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - розташування поблизу центрів християнської та мусульманської культури; - хороший клімат взимку; - розвинута інфраструктура для різних видів водної рекреації; - хороша інфраструктура готелів і ресторанів на прилеглих курортах; - хороші торгові центри; - гарне співвідношення ціни і якості; - попит на турпродукти з місцевим культурним компонентом під час зупинок у портах (екскурсії, ремесла); - різноманітний та вражаючий підводний світ - турист готовий витратити гроші на розваги за межами круїзного судна; - багате біорізноманіття; - значна історико-культурна спадщина destinations; 	<ul style="list-style-type: none"> - нестійкість бізнесу круїзних ліній на складність управління його бізнес-процесами; - неконтрольоване освоєння деяких ділянок берегової зони; - слабкий екологічний моніторинг, а в деяких країнах відсутність його виконання з метою захисту природних ресурсів; - обмеження, що накладаються на жінок, які подорожують, можуть стримувати їх одяг і перешкоджати їх пересуванню; - сезонність відвідувань, пов'язаних з Хаджем (паломництво в ісламі); - відсутність комплексного маркетингового підходу; - маркетинг орієнтований переважно на два сегменти: дайверів і любителів пляжного відпочинку (відпочинок на узбережжі);
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - зростання попиту на існуючі туристичні продукти у destinations Червоного моря; - інтерес іноземних туристів до відвідування destinations; - екзотичні місця стають більш популярними; - зростання інтересу до пакетного туризму з метою більш ефективного використання більш широкого кола природних і культурних ресурсів destinations; - інтерес з боку великих інвесторів; - учасники круїзів воліють зосередитися на навколишньому середовищі (морські простори, гори, визначні місця і культурні пам'ятки тощо); - учасники круїзів цінують зустрічі з місцевим населенням. 	<ul style="list-style-type: none"> - регіональні заворушення, які можуть вплинути на туристичний ринок; - відсутність екологічного моніторингу, такого як системи раннього оповіщення про пошкодження рифів і забруднені води; - ризик соціального конфлікту між туристичними та місцевими цінностями; - Червоне море не буде вважатися «екотуристичним» напрямком; - екотуристи навряд чи будуть постійними відвідувачами туристичної destinations; - напади сомалійських піратів; - Червоне море часто сприймається виключно як місце для дайвінгу.

Список використаних джерел:

1. Романів О.Я., Савельєва Д.В. Рейтингове оцінювання круїзних ліній у Червоному морі // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми регіональних досліджень» (2-3 грудня 2019 р., м. Луцьк). Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2019. С. 100-105. 2. Cruise market Watch. // Growth of the Ocean Cruise Line Industry. URL: <https://cruisemarketwatch.com/growth/> 3. Somali pirates cause \$ 7 billion worth of damage to the global economy each year. URL: <https://forinsurer.com/news/12/2/8/26913>

УДК 338.482.22

М. С. Яковичина, старший викладач
Національний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне
Л. П. Стасюк, викладач
громадська організація «Літеко», м. Рівне

КІНО І ЛІТЕРАТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТИ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ ТУРИСТИЧНО ПРИВАБЛИВОЇ ДЕСТИНАЦІЇ

У статті розглядається значення літератури і кіно у просуванні туристичної дестинації. Підкреслюється роль літературних конкурсів у популяризації регіону. Зроблений аналіз фільмів, зйомки яких відбувались на території Рівненської області. Зроблено висновок, що Рівненська область має гарні можливості у залученні туристів за допомогою кіно і літератури.

Ключові слова: кіно, література, сторітелінг, туризм, туристична дестинація.

The article deals with the importance of literature and cinema in promoting a tourist destination. The role of literary competitions in promoting the region is emphasized. Films made in the in the Rivne region are analyzed. It is concluded that Rivne region has good opportunities for attracting tourists through cinema and literature.

Key words: cinema, literature, storytelling, tourism, tourist destination.

В умовах глобалізації поряд з інтенсивним розвитком туризму прослідковується значне підвищення культурного й освітнього рівня суспільства в цілому. Як наслідок, збільшується кількість туристів, яких цікавить відпочинок зі змістом: знайомство з історико-культурними або природними пам'ятками, традиціями, мистецтвом, літературою тощо. Тобто, нині переважають наступні мотиви до активного відпочинку: особисте зростання, розширення світогляду, унікальний досвід тощо [9].

Одним із основних завдань планування туризму в будь-якому регіоні є його промоція, створення образу дестинації, яка була б привабливою для туристів.

Туристичні адміністрації багатьох мегаполісів та різних країн зазначають, що ефективним інструментом маркетингу територій та розвитку туризму є кіно [12]. Всесвітня туристична організація UNWTO також робить акцент на значній ролі фільму у просуванні туристичних дестинацій [10]. Варто зауважити, що більшість фільмів є адаптаціями літературних творів, основними компонентами яких

завжди є певні персонажі, події, проблеми. Усе це подається у вигляді історії.

Історії та розповіді надають теми для розмов, описуючи казуси, епізоди, інциденти та явища, пояснюючи мораль та обмінюючись обізнаністю, живлячи уяву та творчість людей [8, с. 20]. Люди завжди хотіли розповідати та слухати історії, або дивитись їх. Тому розповідь – це потужний ресурс культурно-пізнавального туризму. Саме історії часто є душею певного місця, відрізняють його від будь-якого іншого подібного. Отже, розповідь у туризмі – це ефективний маркетинговий інструмент, який створює емоції та формує спогади і мотивує до подорожі. Використання розповіді для передачі сенсу та транслювання необхідної інформації використовується в сторітелінгу, який активно використовують в індустрії туризму. Розповідаючи про нові і цікаві місця, продавці вражень мотивують потенційних клієнтів до наступної подорожі. Цікаво інтерпретувати історію, природу і культуру регіону можна за допомогою кіно і літератури. Необхідно створити образи і легенди, які б спонукали людей їздити певним маршрутом.

Поєднати внутрішній туризм в Україні і літературу спробували вже організатори проекту «Їздець» 2015 року. Вони вирішили з'єднати формат туристичного путівника та збірника короткої прози, тобто створити літературний poradnik для туристів. Було оголошено літературний конкурс, основною тематикою робіт якого були туристичні принади України, тематично пов'язані з містом, селом, цвинтарем, фабрикою, музеєм і т. п. [3]

Варто зазначити, що літературні конкурси, присвячені містам та регіонам, роблять значний внесок у розвиток туризму краю. Крім літературного проекту «Їздець», для прикладу, можна навести перший Всеукраїнський літературний конкурс «Фантастичне Рівне», проведений громадською організацією «Літеко» 2019 року. Якщо аналізувати географію учасників конкурсу, то крім Рівного і області, брали участь конкурсанти з Житомира, Одеси, Харкова, Черівців, Кременця [4, 7]. Варто згадати той факт, що одна з переможниць даного конкурсу жодного разу не була у місті Рівне, але бажання взяти участь спонукало її до пошуків відомостей про Рівненщину, вона читала, переглядала фото в Інтернеті, і після цього написала твір, який було відмічено усіма членами журі. Таким чином, у неї з'явився привід відвідати місто, щоб отримати свою нагороду.

Необхідно зазначити, що літературні твори також здатні створювати яскраві враження про країну та її культуру. У процесі організації культурно-пізнавального туризму варто звертати увагу не лише на туристичні об'єкти, пов'язані з художніми творами та їх

авторами, а й доречно передбачити проведення літературних вечорів, майстер-класів з «творчого письма» (*creative writing*) або залучати туристів до спеціальних програм (*special interest breaks*), де вони виступають в ролі дійових осіб і розслідують злочини, описані у художніх творах [2].

Яскраві враження та емоції, які будуть спонукати до подорожі у певне місце, також можна створити за допомогою фільмів.

Фільми не створюються з метою сприяння туризму, однак загальновізвано, що фільми, зокрема художні фільми, які користуються шаленим попитом, призводять до розширення обізнаності щодо певної дестинації, а тому приваблюють потенційних туристів [13].

Аналізуючи кіно, як один з інструментів залучення на Рівненщину туристів, доречно згадати фільми, зйомки яких відбувались на території області: «Поводир» (Тараканівський форт і Базальтові стовпи, 2014 р.), «Джура Королевич» (Тараканівський форт: зйомки у 2019 р., прем'єра у 2020 р.), «Клевань, тунель кохання» – 2014 р., «Гетьманські клейноди» (Острог, Межириччє, 1991-1992 рр.), тизер до мінісеріалу «Фермери», який можливо, ще додатково дасть поштовх до розвитку зеленого та агротуризму, адже зйомки проводились у мальовничих селах Буцца і Мости.

Розглядаючи можливості кіно для розвитку туризму в регіоні, варто згадати не лише професійно зняті повнометражні художні стрічки, але й любительські короткометражні. Для прикладу, протягом 2019 року на території міста Рівне були зняті молодіжні короткометражні відео фільми «Мости життя», «Танець. Боротьба із собою» та «Слабо?». Автори даних фільмів – старшокласники та студенти, які хотіли висвітлити актуальні проблеми підлітків та молоді [1, 5, 6]. Можна сподіватись, що згадані молодіжні короткометражки подивляться не лише рівняни, а й молодь інших міст. Зважаючи на високу мобільність даної вікової категорії, можна припустити, що вони захочуть відвідати Рівне і пройтись локаціями зйомок фільмів.

Необхідно згадати, що кінотуризм – явище, яке нині поширюється у всьому світі, і вважається рушійною силою розвитку туризму у різноманітних напрямках. На практиці доведено, що кінофільми здатні стимулювати туризм, виступаючи в якості візуальних, вербальних і сенсорних засобів впливу. Майже в кожному великому місті є список обов'язкових до відвідування місць, який поряд з історичними пам'ятками включає місця зйомок.

Отже, популярними способами пізнання історико-культурної та природничої спадщини є література, кіно і туризм. Література і

художні фільми мотивують і надихають туриста до здійснення подорожі (відвідання місцевостей, описаних у художньому творі або зображених у фільмі, пов'язаних із особистістю і життям його автора або героїв тощо). Також літературні конкурси, присвячені туристичним принадам, здійснюють значний вплив на розвиток туризму і популяризацію регіону.

Список використаних джерел:

1. Мости життя. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iHXS-bO5bh4> (дата звернення 20.04.2020).
2. Полікарпова Ю. О. Художня література і туризм як способи пізнання культурної спадщини. URL: <http://www.academia.edu/1828347/> (дата звернення 20.04.2020).
3. Проект «Дзець», або як поєднати внутрішній туризм і літературу. *Літцентр* : веб сайт. URL: <https://litcentr.in.ua/blog/2015-07-15-55> (дата звернення 20.05.2020).
4. Рівнянам провели театралізовану екскурсію. *ЧаРівне* : веб сайт. URL: <http://charivne.info/news/rivnyanam-proveli-teatralizovanu-ekskursiyu> (дата звернення 20.04.2020).
5. СЛАБО? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kEBFeQEeKVU> (дата звернення 20.04.2020).
6. Танець. Боротьба з собою. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EN3kw8rJxLY> (дата звернення 20.04.2020).
7. У Рівному започаткували літературний конкурс «Фантастичне Рівне». URL: <https://rvnews.rv.ua/post/view/1566810876-u-rivnomu-zapochatkuvali-literaturniy-konkurs--fantastichne-rivne--video> (дата звернення 20.04.2020).
8. Alapuranen P. Storytelling in Experience Creation : Bachelor's thesis. School of Tourism and Hospitality 2015.
9. Beckmann Ch. Research Reveals Adventure Travelers Primarily Motivated by Transformation. *Adventure Travel News*. 2017. URL: <https://www.adventuretravelnews.com/research-reveals-adventure-travelers-primarily-motivated-by-transformation>.
10. General Assembly Celebrates the Synergy of Film and Tourism. URL: <http://imd.unwto.org/content/video-competition-2019>.
11. Heitmann S. Film Tourism Planning and Development—Questioning the Role of Stakeholders and Sustainability. 08 Mar. 2010. Pages 31-46.
12. Promoting Film Tourism: Where's the Synergy? URL: <https://www.eturbonews.com/540755/promoting-film-tourism-wheres-the-synergy/>.
13. Riley R.W., Van Doren C.S. Movies as tourism promotion: A 'pull'factor in a 'push'location. *Tourism management*, 1992. 13 (3). P. 267 - 274 .

8. ІНФРАСТРУКТУРНЕ ТА ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ

УДК 338.48

К. Ю. Громаченко, к.с.-г.н, доцент
К.Г. Бікус, студ. 4 курсу спеціальності «Туризм»
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

СУЧАСНИЙ СТАН ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ШВЕЦІЇ

У статті визначено, проаналізовано та систематизовано національні особливості категоризації підприємств готельного господарства Швеції у контексті світових тенденцій до розробки їх єдиної уніфікованої класифікації. Досліджено, що в умовах кількісного та якісного зростання сфери готельного господарства, актуалізуються питання стандартизації та категоризації підприємств готельного господарства. Досліджено, що загалом у світовій практиці використовується понад 30 різноманітних систем класифікації. При цьому є два підходи до формування системи класифікації готелів: на підставі визначених органами державного управління стандартів категоризації та формування системи стандартів спеціалізованими спілками готельєрів та експертними організаціями.

Ключові слова: класифікація, готельне господарство, готельні послуги.

The article defines, analyzes and systemizes national hotel ranking practices with reference to global tendencies in generating a single unified classification system for hospitality business. It underlines that the issues of hotel standardization and ranking are coming forward and gradually becoming as relevant as ever in the context of quantitative and qualitative growth of hospitality industry. Research findings show that global practices include 30 various classification systems. These are based on two different approaches applied for generating hotel rating systems: on the basis of ranking standards defined by the bodies of national administrations and on the basis of standards system offered by the professional associations of hoteliers and hospitality business expert bodies.

Key words: classification, hotel industry, hotel services.

Класифікація підприємств готельного господарства - це об'єднання в один клас, групу або комплекс засобів розміщення на основі їхніх подібних характеристик, що мають вирішальне значення для визначення рівня комфортності та культури обслуговування туристів.

Для підприємств готельного господарства класифікація - це засіб надати необхідну туристам інформацію про якість сервісу, додаткові

послуги, інфраструктуру та інші можливості готельного підприємства, з метою допомоги туристам та демонстрації лояльності до них.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що сучасний розвиток готельного бізнесу базується на побудові такої системи обслуговування, яка необхідна для надання якісних послуг своїм клієнтам. В усьому світі готельно-ресторанний бізнес є одним з найбільш привабливих для інвесторів, а його рентабельність у розвинутих країнах не буває нижчою за 40%, при цьому, досягаючи в "туристичних" зонах відмітки 100%.

Готельна індустрія Європи, подібно до американської, найрозвинутіша, проте розвивається стабільніше зі Стійкими темпами збільшення доходів. У Європі сучасна готельна індустрія приносить рекордні доходи і дає змогу компаніям придбати достатньо засобів вивча частка незалежних підприємств, що урізноманітнюють ринок готельних послуг, зумовлюють вищу його гнучкість. Однак світові процеси інтеграції та глобалізації дають підстави прогнозувати в найближчому майбутньому інтенсивніше поглинання великими готельними компаніями менш конкурентоздатних.

Королівство Швеція - одна з найбільших за площею європейських держав, яка розташовується в східній частині Скандинавського півострова і має сухопутний кордон з Норвегією і Фінляндією, а також морський - з Данією. Столицею королівства є місто Стокгольм.

Щороку Швецію відвідують 3-4 млн. іноземних туристів. Найбільші потоки туристів - із країн ЄС та США.

Готельне господарство — сукупність готельних підприємств різних типів, що приймають та надають послуги з розміщення, харчування, додаткових і суміжних послуг.

Збираючись в тур до Швеції, всім туристам варто врахувати кілька особливостей щодо місцевих готелів, які там зустрічаються.

Перша особливість: місць для зупинки туристів не так багато, якщо порівнювати з більшістю європейських країн. У столиці, наприклад, представлено всього близько 180 варіантів житла. Крім цього, у великих містах Швеції готелі, мають у своєму розпорядженні номери, які мають не дуже велику площу, так як зазвичай розташовані в щільно забудованих районах або в історичних будівлях.

Друга важлива особливість: в основному тут присутні тільки готелі (найбільше), хостели, апартаменти і ботелі. Останні - це колишні круїзні лайнери, пришвартовані біля берегів. Простіше кажучи - комфортні готелі на воді. Є ще також унікальні місця, наприклад, крижаний готель і готель-літак.

Третя особливість: в готелях ви можете зустріти номера, які мають загальні ванни, так що потрібно звертати на цей момент увагу.

Щодо цінової політики, то готелі Швеції ціни за ніч вимагають досить прийнятні. З огляду на, що практично в кожному готелі в вартість номера входить досить чималий сніданок в стилі «шведський стіл» і ультра комфортні умови.

Готелі Швеції можна охарактеризувати за двома основними відмітними ознаками: обов'язковий комфорт і нічого зайвого. Швеція, країна, головна ідеологія якої - гармонійне співіснування з природою. Бережний підхід шведів до екології і стриманий темперамент, властивий місцевим жителям, знайшли своє відображення в дизайні інтер'єрів і номерів шведських готелів. Готелі Швеції оформлені без особливої розкоші, при цьому з максимумом функціональності і всім необхідним, включаючи душ і рушники навіть в готелях нижчої цінової категорії.

Подібний підхід, можливо - одна з причин, чому готелі Швеції залишаються затребуваними навіть у кризові часи. Глобальні зміни світової економіки спричинили ослаблення курсу шведської крони, що позитивно позначилося на цінах в готелях Швеції. Вартість номерів в більшості готелів Швеції, яка раніше вважалась однією з найвищих в Європі, сьогодні знаходиться в середньому ціновому діапазоні

Асоціація готелів Швеції має свою міжнаціональну класифікацію. Вона побудована за принципом французької або європейської системи, тільки клас готелів визначається не зірками, а «сонечками».

Знак має вигляд половинки сонця, що сходить на фоні неба. Клас готелю визначають експерти Асоціації. У скандинавських країнах дуже поширені позначення для послуг у вигляді піктограм, що використовуються у каталогах Асоціації. Таким чином, клієнт одержує повну інформацію про те, яке обслуговування чекає на нього в кожному готелі. Для замських готелів молодіжного і сімейного відпочинку та кемпінгів існують інші критерії оцінки, менш суворі, ніж для готелів. Система класифікації цих засобів розміщення також передбачає розподіл на п'ять зірок і для них випускають інші каталоги.

Вимоги можуть бути приблизно охарактеризовані наступним чином:

* - для готелів, які відповідають мінімальним вимогам;

** - готелі, що крім мінімальних вимог, пропонують камеру зберігання та окремі сейфи для зберігання особистих коштовностей. Служба прийому й обслуговування працює впродовж тривалого часу, є кіоск. номери обладнано необхідними меблями, добре обладнані холи, є кухня, де можна приготувати каву або чай;

*** - готелі, що мають спеціальну стійку для служби прийому, стіл інформації.

Площа номерів залежить від кількості в них постояльців. Деякі номери мають окрему ванну та туалет. Кімнати мебльовано. В кухні для гостей має бути мікрохвильова піч і традиційна плита. Окремий хол з телевизором. Крита стоянка для велосипедів. Можливі послуги хімчистки. Забезпечується сніданок, обід і вечеря;

**** - у готелі всі номери з ванною та туалетом. У деяких випадках два номери можуть мати спільний санвузол. Під час сезону служба прийому і обслуговування працює, як мінімум, з 8 до 12 і з 15 до 21 години. Є приміщення для прання білизни, обладнане пральною машиною і апаратом для сушіння білизни. Хороші умови для паркування машин і велосипедів;

***** - у готелі всі номери з повним санвузлом. Крім всіх зручностей є ігрова кімната і майданчик для дітей. В кухні для гостей - мікрохвильова та газова печі. Гарячі та холодні напої подаються цілодобово. У сезон служба прийому і розміщення працює з 7 до 21 години. Приймаються до оплати як мінімум два типи міжнародних кредитних карток.

Специфіка готельного господарства базується на сутності послуг гостинності, які є діяльністю, спрямованою на забезпечення індивідуальних матеріально-побутових та соціальних потреб тимчасового відвідувача, і пов'язані як з процесом обслуговування, так і з експлуатацією основних фондів спеціалізованих закладів задля створення безпечних та комфортних умов перебування гостя.

Сучасний розвиток індустрії гостинності спрямований на створення інноваційних технологій, які сприятимуть залученню якомога більшої кількості клієнтів, максимальній кількості продажів, завоюванню довіри гостя, формуванню позитивного іміджу підприємства.

Специфіка готельного господарства базується на сутності послуг гостинності, які є діяльністю, спрямованою на забезпечення індивідуальних матеріально-побутових та соціальних потреб тимчасового відвідувача, і пов'язані як з процесом обслуговування, так і з експлуатацією основних фондів спеціалізованих закладів задля створення безпечних та комфортних умов перебування гостя.

Процес класифікації готелів достатньо трудомісткий через їх різноманіття, обумовлене безліччю видів туризму та подорожей, відповідною спеціалізацією засобів розміщення туристів, різноманітністю мотивів подорожей, істотною відмінністю матеріального достатку мандрівників тощо.

Природно, будь яка класифікація до певної міри умовна, і ця умовність виявляється в тому, що конкретний готель може бути віднесений відразу до декількох категорій і, навпаки, певні засоби розміщення туристів взагалі не можна віднести до будь якої конкретної категорії.

Сучасні тенденції в економіці й туризмі дають підстави стверджувати, що ринок готельних послуг є достатньо перспективним для інвестування.

Список використаних джерел:

1. Готелі Швеції. URL: <https://www.city-of-hotels.ru/903/europa/shveciia/1.html>.
2. Головка О.С. Організація готельного господарства: навч. посіб./ О.М. Головка, Н.С. Кампов, С.С. Махлинець, Г.В. Симочко. 2010. – с.61 – 62.
3. Сутність та особливості готельних послуг. URL: https://pidruchniki.com/15941024/turizm/sutnist_osoblivosti_gotelnih_poslug

УДК 640.412:005.21

К.Ю. Громаченко, к.с.-г.н, доцент
М.В. Калишевич, студ. 4 курсу спеціальності «Туризм»
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

СУЧАСНІ СПОСОБИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті розглянуто меню, як вагомий чинник успіху в ресторанній справі та спосіб популяризації закладів ресторанного господарства. Досліджено, що меню повинно відповідати концепції ресторану і залежати від профілю закладу.

Встановлено, що меню повинно плануватися, розроблятися і оформлюватися з розрахунку саме на того споживача, на якого заклад ресторанного господарства планує зробити основну ставку. Тип меню, його склад і ціни мають відповідати також рівню обслуговування, атмосфері залу, часу виконання замовлення тощо.

Ключові слова: ресторанний бізнес, ресторанний ринок, меню, концепції розвитку закладів.

The article considers an important factor of success in the restaurant business is the menu as a way to promote restaurants. It is investigated that the menu should correspond to the concept of the restaurant and depend on the profile of the institution.

It is established that the menu should be planned, developed and designed based on the consumer for whom the restaurant plans to make the main bet. The type of menu, its composition and prices must also correspond to the level of service, the atmosphere of the hall, the time of execution of the order, etc.

Key words: restaurant business, restaurant market, menu, concepts of development of institutions.

Ресторанне господарство однією з перших господарчих галузей України перейшло на ринкові відносини. Ресторанне господарство - це сфера людської діяльності, що в останні роки стрімко розвивається. У всьому цивілізованому світі воно є одним із найбільш розповсюджених видів малого бізнесу, тому між закладами та підприємствами постійно точиться боротьба за оптимальне позиціонування на ринку та найбільш перспективні його сегменти; за пошук нових та утримання постійних клієнтів.

Різні аспекти розвитку галузі господарського харчування, зокрема, сфери ресторанного бізнесу, розглядалися вітчизняними та зарубіжними науковцями. Концептуальні основи діяльності

підприємств харчування у досліджували В. Л. Варфоломеева, В.І. Малишкова, В.І. Півоварова та інші.

Експерти вважають, що український ресторанный ринок розвивається дуже динамічно: збільшилась кількість ресторанів та інших підприємств ресторанного господарства, поліпшилися їх зовнішній вигляд і асортимент пропонованих страв і напоїв. Ресторанный бізнес має велике значення і виконує важливу роль у системі народного господарства. Результати досліджень розвитку ресторанного господарства розглянуті у працях таких науковців як І.І. Кочерги, А.А. Мазаракі, Н.О. П'яницької, В.І. Карсекіна, М.І. Пересічного, Ф.С. П'яtkова. У роботах зазначених авторів досліджені різні сегменти ресторанного бізнесу, визначені перспективні напрями діяльності, встановлені фактори як негативного, так і позитивного впливу на розвиток ресторанного бізнесу.

Роль ресторанного господарства на сучасному етапі визначається характером і масштабами потреб людей у послугах з організації споживання матеріальних і духовних благ у не домашніх умовах. Ресторатори в конкурентній боротьбі за споживачів використовують різні інструменти:

- авторську, креативну та кухню ф'южн спрямування, в останні роки молекулярну;
- високоякісне спеціалізоване та поліфункціональне устаткування;
- висококласні посуд та аксесуари сервірування;
- сучасний дизайн;
- музичне обслуговування, в тому числі шоу-програми, пропонують послуги сомельє, фумельє, бариста, впроваджують різні дисконтні програми та інші атрактивні елементи тощо.

Ресторани відіграють досить важливу роль в житті людини. Крім задоволення фізіологічних потреб у харчуванні, «вихід» в ресторан виконує важливу соціальну функцію. Людині потрібно не тільки наїстися, але й поспілкуватися. Ресторани — це одне з небагатьох місць, де працюють всі органи чуття, які генерують загальне почуття задоволення. Смакові, зорові, слухові, тактильні та нюхові відчуття об'єднуються в оцінці страв, обслуговування і атмосфери ресторану.

Найважливішим інгредієнтом успіху в ресторанный справі є меню. Воно повинно відповідати концепції ресторану і залежить від профілю закладу.

Меню повинно плануватися, розроблятися і оформлюватися з розрахунку саме на того споживача, на якого заклад ресторанного господарства планує зробити основну ставку. Тип меню, його склад і

ціни мають відповідати також рівню обслуговування, атмосфері залу, часу виконання замовлення тощо.

При створенні меню важливою є розробка концепції, дизайну, тексту, що потребує творчого підходу. Своїм оформленням меню підкреслює стиль, загальну атмосферу, концепцію та рівень даного закладу. Професійно та грамотно підібрані страви, якісно оформлений друкований текст меню, вишукана обкладинка свідчать про елітність ресторану.

Меню містить перелік страв у певній послідовності, їх вихід (у соціально орієнтованих закладах) та ціну. Бажано, щоб кожний пункт ресторанного меню не тільки називав конкретну страву, а й надавав додаткову інформацію про її інгредієнти.

Для того щоб переконати споживачів придбати ті чи інші страви та напої, поряд зі звичайним меню використовують меню-газету. При описі тієї чи іншої страви можна не тільки розкрити суть її приготування, а також дати історичну довідку, розповісти анекдот, назвати імена відомих людей, які віддавали їй перевагу.

Правильний дизайн статусного меню - це цінний маркетинговий інструмент. Навіть більший, ніж реклама в інтернеті або засобах масової інформації, що може впливати на клієнта на рівні підсвідомості і викликати інтерес при виборі страв, тому як навіть звичайна візуалізація страв в меню ресторану або бару в кілька разів збільшує кількість замовлень. Дизайн меню повинен гармоніювати з колірною гамою інтер'єру і викликати у клієнта почуття комфорту. Меню - це унікальна продукція, де не існує шаблонів, кожна установа прагне до того, щоб виділитися серед конкурентів. Вкладення в якісну поліграфію – розумна інвестиція .

Роль ресторанного господарства на сучасному етапі визначається характером і масштабами потреб людей у послугах з організації споживання матеріальних і духовних благ у домашніх умовах. Ресторатори в конкурентній боротьбі за споживачів використовують різні інструменти: авторську, креативну та кухню ф'южн спрямування, в останні роки - молекулярну; високоякісне спеціалізоване та поліфункціональне устаткування; висококласні посуд та аксесуари сервірування; сучасний дизайн; музичне обслуговування, в тому числі шоу-програми, пропонують послуги сомельє, фумельє, бариста, впроваджують різні дисконтні програми та інші атрактивні елементи тощо.

Послуги закладів ресторанного господарства є важливим елементом обслуговування туристів. Ця сфера в комплексі туристичних послуг швидко розвивається і в майбутньому може стати важливим сектором туристичної діяльності. Зберігаючи кращі традиції національної кухні, заклади ресторанного господарства є візитною картою гостинності

кожного міста та й усієї України, популярною формою проведення дозвілля та спілкування, ознакою престижу і добробуту.

Ресторани середньоцінового сегмента превалюють на ринку. У регіонах тенденція до збільшення частки закладів середньоцінового сегмента ще більш помітна. Найбільш динамічно розвиваються демократичні ресторани, що мають яскраво виражену спеціалізацію за кухнею. Переваги за типом кухні дуже неоднозначні, особливо в регіонах України.

Характерна прихильність до певного продукту, а не до типу кухні як такого, наприклад переваги м'яса, часто певного вигляду (свинина, куряче м'ясо), у виконанні різних кухонь або риби і морепродуктів. Переважно в Україні у певних кухонь є групи шанувальників, іноді споживачі віддають перевагу улюбленому продукту в улюбленому виконанні, при цьому абсолютно не важливо, до якої кухні належить та або інша страва.

Ресторанний бізнес є одним із найбільш значущих складників індустрії гостинності. Одним із головних завдань нині залишається аналіз ринку ресторанних послуг та визначення основних тенденцій його розвитку, які дають змогу відкрити підприємцям нові можливості для заснування бізнесу в найбільш затребуваних та перспективних сегментних нішах, що, можливо, зможе призвести до подальшого розвитку ресторанного бізнесу в Україні.

Таким чином, на ринку ресторанних послуг постійно відбуваються зміни. Це пояснюється тим, що ресторанний бізнес – дуже специфічна сфера діяльності, частина індустрії гостинності, яка повністю залежить від вражень споживачів. Це означає, що слід і надалі розвивати та підтримувати ресторанний бізнес як частину індустрії гостинності, що є обличчям країни, тому цей напрям потребує подальших досліджень.

Перспектива подальших досліджень вбачається у наступних напрямках:

- впровадження заходів маркетингових комунікацій для покращення конкурентного стану підприємств ресторанного господарства;
- формування відповідної стратегії розвитку підприємств ресторанного господарства.
- створення і оформлення меню, залежно від контингенту споживачів, типу підприємства і форм обслуговування.

Висновки. Дослідження стану та тенденцій розвитку ресторанного господарства в Україні на сучасному етапі дозволяє зробити висновок про відновлення своїх позицій та наявність перспектив розвитку. Ресторатори в конкурентній боротьбі за споживачів використовують різні інструменти. Одним з найважливіших інструментів ресторану – це меню. Меню - необхідний елемент презентації ресторану або кафе.

Його справедливо називають візитною карткою, адже серед інших складових іміджу воно найбільш чітко визначає характер закладу. Отже, ресторанне господарство – це одна з найприбутковіших галузей економіки, яка залучає в організацію свого функціонування значну кількість працівників.

Список використаних джерел:

1. Ресторанний бізнес:основи функціонування. URL: <https://library.if.ua/book/38/2538.html>. **2.** Мальська М.П. Ресторанна справа: технологія та організація обслуговування туристів (теорія та практика): навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2013. - 304 с. **3.** Значення меню і винних карт для ресторанів і кафе. URL: <https://www.proreklamu.com/news/researches/52372-znachenie-menu-i-vinnykh-kart-dlya-restoranov-i-kafe.html> **4.** Актуальні ресторанні тенденції 2016-2017 в Україні. URL: <https://lasoon.com.ua/kiev/expert-opinion/aktualnye-restorannye-tendentsii-2016-2017-v-ukraine>.

УДК 338.482.2

К.Ю. Громаченко, к.с.-г.н, доцент
Н.О. Підлужна, студ. 4 курсу спеціальності «Туризм»
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНИХ ГОТЕЛІВ ТА РИНКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

У статті визначено особливості функціонування екологічних готелів України в конкурентному середовищі. Проаналізовано рівень задоволеності послугами еко-готелів «Дністер» та Reikartz Medievale, що є конкурентами у відповідному сегменті ринку. Обґрунтовано найбільш ефективні шляхи підвищення конкурентоспроможності екоготелів, а саме можливість застосування екскурсійного пневмотранспорту з урахуванням зростаючих запитів клієнтів до екологічності готельних послуг.

Ключові слова: підприємства готельного господарства, екоготелі, екологічна сертифікація, екологічно чистий пневмотранспорт, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, конкурентне середовище.

The article is devoted to definition of the features of the functioning of ecological hotels in Ukraine in a competitive environment. The level of contentment with the services of eco-hotels “Dnestr” and “Reikartz Medievale”, which are competitors in the relevant market segment, was analyzed. The most effective ways of increasing the competitiveness of eco-hotels are substantiated, namely: the possibility of using an excursion pneumatic transport accounting the growing demands of customers for the environmental friendliness of hotel services.

Keywords: hotel business enterprises, eco-hotels, environmental certification, environmentally friendly pneumatic transport, competitiveness, competitive advantages, competitive environment.

З розвитком ринкового механізму проблема конкурентоспроможності підприємств готельного господарства різко загострилася через зростаючу увагу споживачів до екологізації сфери послуг. В умовах постійно зростаючої конкурентної боротьби підприємствам готельного господарства необхідно збільшувати свої конкурентні переваги, активно шукати шляхи та методи підвищення їх конкурентоздатності.

Сучасне суспільство прагне до гармонійних відношень із навколишнім середовищем. Зменшення видобутку корисних копалин та інших природних ресурсів, збільшення частки відновлюваних

видів енергії змушує готельні підприємства впроваджувати екологічні технології у свою діяльність. Екологічні та «зелені» готелі в сучасному світі є прибутковим та перспективним бізнесом. Вирішення екологічних проблем у сучасному суспільстві стає все більш актуальним, що суттєво змінює підходи до формування конкурентних переваг підприємств готельного господарства, принципи й методологію забезпечення їхньої конкурентоспроможності.

Питаннями, пов'язаними з функціонуванням готелів і аналізом їх діяльності займаються такі вчені, як: Г. Яковлев, Е. Балашова, А. Кусков, А. Медик, Х.Інграм, Л. Шмакова, В. Кохненко, О. Любіцева, Х. Роглев, В. Ревенко, П.Пуцентейло, М. Мальська, І. Пандяк та ін. Проблемам визначення стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємств присвячено низку наукових досліджень таких відомих закордонних та вітчизняних авторів, як: М.Портер, Ф. Котлер, Ж.Ж. Ламбен, А.Дж. Стрикленд III, Д.У. Кревенс, І.Зулькарнаєв, Л. Ільясова, Л. Азоев, С. Джанджугазова, Р. Фатхутдінов, І.Ліфіц, І. Спиридонов, В. Юхименко, А. Яновський та ін. Серед вітчизняних учених, що займалися дослідженням екологізації сфери, послуг можна відзначити Т. Галушкіну, В. Радченка, О. Карасьова.

Мета статті полягає у проведенні аналізу конкурентоспроможності підприємств готельного господарства та виявленні найбільш ефективних шляхів підвищення їх конкурентоспроможності з урахуванням екологічних аспектів.

Вагомими складником конкурентоспроможності готелю є його екологічність. Екологізація готельних послуг у сучасних умовах набуває великого значення у зв'язку з необхідністю збереження довкілля, зростанням попиту туристів на екологічно безпечні послуги і товари. У багатьох країнах починають працювати екоготелі, що надають клієнтам специфічні послуги, а саме: відсутність електроенергії та водопостачання, опалення виключно натуральною деревиною, незайманий ліс навкруги, будівлі тільки з натурального дерева та інших матеріалів [1]. Ураховуючи моду на екотренди і зростаючий попит на органічні (екологічні) продукти, можна з упевненістю вважати, що екоменю, екологічно сертифікований текстиль і косметичні засоби, що використовуються під час надання послуг, безумовно, підвищать конкурентоспроможність готелю. Такі готелі намагаються використовувати екологічно безпечні матеріали в інтер'єрі та обладнанні, практикувати «безвідходні» технології, пропонувати

гостям спеціальну білизну «для алергіків», екологічно чисті продукти і напої в ресторані [3, с. 72].

Головним призначенням конкурентоспроможності підприємств готельного господарства є демонстрація їх можливостей протидіяти конкурентному середовищу, захиститися від конкурентів, мати переваги в суперництві [2, с.87]. Однією з конкурентних переваг підприємств готельного господарства може стати їх екологічність. Якщо розглядати екологічні проблеми у сфері споживання, то необхідно використовувати такий алгоритм. Виходячи з того, що в сучасних умовах виникає великий попит на екологічно чисті послуги, можна стверджувати, що підприємства готельного господарства мусять урахувати екологічні потреби населення у своїй діяльності. Екологічний готель (екоготель) – це екологічно-сертифіковане житло, метою якого є поліпшення стану навколишнього середовища шляхом зведення до мінімуму власного негативного впливу на довкілля [3, с. 72].

Екоготель як інноваційна концепція гостинності має низку особливостей, зокрема: залежність від природного середовища; екологічну стійкість; внесок у збереження навколишнього середовища; забезпечення екологічної підтримки кадрів; урахування місцевої культури; забезпечення економічної віддачі для місцевої громади. Крім того, екологічні готелі повинні дотримуватися суворих «зелених» принципів, щоб їх відвідувачі були впевнені у тому, що вони перебували в безпечному, нетоксичному й енергозберігаючому житлі. Обов'язковою умовою для присвоєння готелю статусу «екологічний» є сертифікація незалежною третьою стороною або державою, на території якої він знаходиться. Екологічна сертифікація – це система екомаркування для туристичних закладів, основною метою якої є сприяння зменшенню тиску на природне середовище від експлуатації туристичних об'єктів шляхом відзначення, популяризації та стимулювання розвитку корисних ініціатив і екологічних методів управління туристичною індустрією.

Завдяки екологічній сертифікації підприємства готельного господарства матимуть можливість: – підтвердити додаткові якісні характеристики послуг; – підвищити конкурентоспроможність і привабливість для різних категорій споживачів; – підтвердити екологічну та соціальну відповідальність; – підвищити інвестиційну привабливість [4, с. 137].

Висновки. Враховуючи зазначене вище, можна стверджувати, що екоготель – це заклад тимчасового розміщення, що, з одного боку, надає туристам широкий спектр послуг, а з іншого – зводить до

мінімуму негативний вплив на довкілля. Вагомим складником конкурентоспроможності готелю є його екологічність. Екологізація готельних послуг у сучасних умовах набуває великого значення у зв'язку з необхідністю збереження довкілля, зростанням попиту туристів на екологічно безпечні послуги і товари.

Більшість екоготелів належить до мережевих готелів відомих світових брендів (RadissonBlu, Reikartz, MaisonBlanche); сертифікат GreenKey отримали дуже різні готелі – від великих місцевих, таких як «Дністер Прем'єр Готель», до таких, що знаходяться на вершині гори («Ковчег») або являють собою корабель («Баккара Арт-готель»); цінова політика залежить більше від місця розташування та наявності більш широкого спектру послуг; більшість готелів досить нові, а ті, що були побудовані раніше, повністю реконструйовані.

Ефективним напрямом підвищення конкурентоспроможності екоготелів є застосування екологічно чистого пневмотранспорту для трансферу гостей та їх екскурсійного обслуговування, що, з одного боку, розширить асортимент додаткових послуг, а з іншого – зменшить шкідливі викиди до навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. GreenKey. URL: <http://www.greenkey.org/Menu/Criteria/Hotels>.
2. Грабовенська С.П. Напрями підвищення конкурентоспроможності України в туристичній сфері. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 22. С. 83–88.
3. Галушкіна Т.П. Джерела економічного зростання в умовах моделі «зеленої» економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 5. С. 71–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2013_5_18.
4. Національна політика «зеленого» зростання в Україні / Т.П. Галушкіна, Л.О. Мусіна, Н.І. Хумарова. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2012. 272 с.

УДК 379.8

О. Б. Конарівська, к.е.н., доцент,
Є.С. Мосійчук, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Ю.А. Дудко, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

СУТНІСТЬ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЙОГО МІСЦЕ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

В публікації розкрито сутність ресторанного господарства та визначено його місце у галузі туризму на основі положень чинного законодавства. Визначено, що найважливішою метою в ресторанному бізнесі є задоволення потреб гостей – споживачів ресторанних послуг.

Ключові слова: ресторанне господарство, туризм, інновації, ресторанный послуги, споживачі ресторанних послуг, прибуток, конкуренція.

The publication reveals the essence of the restaurant industry and defines its place in the field of tourism on the basis of current legislation. It is determined that the most important goal in the restaurant business is to meet the needs of guests - consumers of restaurant services.

Key words: restaurant economy, tourism, innovations, restaurant services, consumers of restaurant services, profit, competition.

Гостинність – комплекс послуг з визначеними споживчими властивостями, що створює позитивний образ підприємства та поживляє попит на послуги. Для створення позитивного образу у сфері гостинності всебічно використовуються відповідні ресурси, комфортне середовище, обґрунтована стратегія та концепції гостинності. Сукупність умов гостинності в єдиному технологічному процесі потребує постійної координації та орієнтації на взаємовідносини в системі "гість – послуга – середовище гостинності".

Середовище гостинності багато в чому визначається зовнішніми чинниками (економічними, політичними, культурними і соціальними) та взаємодією особливих чинників (ресурси гостинності, індустрія гостинності, професії гостинності). Взаємодія цих чинників спрямована на забезпечення попиту на продукцію середовища гостинності.

Отже, гостинність – це процес прийняття та обслуговування гостей. Цей процес, у широкому соціально-економічному значенні, є складовою туризму, що визначається як сукупність відносин, зв'язків і явищ, які виникають під час переміщення і перебування людей у місцях, не пов'язаних з їхнім постійним проживанням чи трудовою діяльністю.

Вагомою складовою індустрії гостинності є ресторанне господарство. Це сучасний бізнес, що швидко розвивається і набуває різних форм.

Ресторанне господарство – це вид економічної діяльності суб'єктів господарської діяльності з надання послуг для задоволення потреб споживачів у харчуванні з організацією дозвілля або без нього. Суб'єкти господарювання провадять діяльність у ресторанному господарстві через підприємства (заклади) ресторанного господарства.

Заклад ресторанного господарства – це організаційно-структурна одиниця у сфері ресторанного господарства, яка провадить виробничо-торговельну діяльність: виробляє, доготовляє, продає та організовує споживання продукції власного виробництва й закуплених товарів, а також надає послуги з організації дозвілля споживачів.

Підприємство ресторанного господарства – це заклад (сукупність закладів), який є самостійним суб'єктом господарювання, має права юридичної особи і провадить свою діяльність з метою одержання прибутку.

Під час організації ресторанного бізнесу необхідно керуватися принципами культури сервісу, зокрема:

- гість – найважливіша фігура ресторанного бізнесу, не він залежить від закладу ресторанного господарства, а заклад залежить від нього;
- гість – не перешкода, а сенс та мета роботи закладу ресторанного господарства, саме він робить послугу закладу, дозволяючи обслуговувати себе;
- гість – складова частина закладу ресторанного господарства; задача закладу – виповнити бажання гостя з користю для нього і вигодою для себе.

Тому, найважливішою метою в ресторанному бізнесі є задоволення потреб гостей і тільки потім – збільшення прибутку. Велику роль в досягненні цієї мети відіграє обслуговуючий персонал, який безпосередньо працює з гостями закладу.

До всіх працівників закладу ресторанного господарства висувається високий рівень вимог з точки зору професіоналізму, етики та естетики, культури обслуговування загалом. Існують й інші вимоги, визначені законодавством України, зокрема такі, що передбачені Правилами № 219 і ГОСТ 30524-97 «Громадське харчування. Вимоги до обслуговуючого персоналу» [1].

Відповідно до п. 1.9 Правил № 219 працівники, які займаються виробництвом, зберіганням, а також продажем харчових продуктів і продовольчої сировини, зобов'язані мати професійну спеціальну освіту (підготовку).

ДСТУ 30524-97 [1] передбачає, наприклад, що в ресторанах і барах класу «люкс» і «вищий» повинен працювати обслуговуючий персонал, знайомий зі специфікою кулінарії та обслуговування в інших державах (п. 4.12).

Крім того, працівники, які займаються експлуатацією, обслуговуванням та ремонтом обладнання харчової промисловості, повинні пройти спеціальне навчання з питань охорони праці [2].

Важливо також, щоб співробітники не мали проблем зі здоров'ям. Адже це може вплинути не тільки на якість виконання ними трудових обов'язків, а й на самопочуття відвідувачів вашого закладу. Тому особливу увагу приділимо «медичним моментам» [3] працівники підприємств харчової промисловості повинні проходити обов'язкові попередні (до прийняття на роботу) і періодичні медичні огляди.

Таким чином, успішна діяльність закладів ресторанного господарства залежить від того, як закладу вдасться залучити і втримати споживачів. Вирішення цього основного завдання залежить від багатьох складових, зокрема: меню, кухні, інтер'єру, рівня культури обслуговування, зовнішнього вигляду і поведінки персоналу закладу, тобто культури ресторанного сервісу загалом. Успіх ресторанної справи визначається здатністю задовольняти і передбачати потреби і очікування гостей.

За умов жорсткої конкуренції заклади ресторанного господарства змушені впроваджувати інновації, шукати свою неповторну особливість, забезпечувати собі постійних гостей різного роду заохоченнями та підвищувати рівень сервісу.

Отже, узагальнимо, що лише розвиток туризму, рекреації, освіти в галузі готельно-ресторанної справи, мінімальне втручання держави (лише у проблемних питаннях тарифів, стандартів), налагодження системи постачання, транспорту та сфери послуг забезпечить розвиток ресторанної галузі, а постійне запровадження інновацій, інвестиції та жорстка конкуренція – збільшення рівня її глобальної та регіональної конкурентоздатності.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил роботи підприємств громадського харчування : Наказ. Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України N 219 від 24.07.2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-02> (Дата звернення:25.04. 2020). 2. Охорона праці. Загальні положення. *Податки та бухгалтерський облік*, 2017, № 40, с. 58. URL : <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2017/may/issue-40/> (Дата звернення:26.04. 2020). 3. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.94 р. № 4004-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12> (Дата звернення:25.04. 2020).

УДК 338.48-44 (477.72)

С.І. Коротун, к.геогр.н., доцент,
Д.О. Коротун, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства та
природокористування

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ РЕСУРСИ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В публікації наведена рекреаційна інфраструктура регіону як складової частини рекреаційних ресурсів. Проведений аналіз соціально-економічних ресурсів рекреації та стратегічні цілі розвитку Херсонської області. Визначена необхідність туристично-рекреаційної спеціалізації окремих міст та районів Херсонської області.

Ключові слова: соціально-економічні ресурси, туристичні ресурси, рекреаційна інфраструктура, стратегія розвитку, Херсонська область.

The publication describes the recreational infrastructure of the region as an integral part of recreational resources. The analysis of socio-economic resources of recreation and strategic goals of development of Kherson region is carried out. The necessity of tourist-recreational specialization of individual cities and districts of Kherson region is determined.

Key words: socio-economic resources, tourism resources, recreational infrastructure, development strategy, Kherson region.

До соціально-економічних ресурсів рекреації прийнято відносити всю сукупність підприємств, закладів та організацій матеріального виробництва та невиробничої сфери, відповідні трудові ресурси, які забезпечують виробництво, розподіл, реалізацію та споживання товарів та послуг, здатних задовольняти рекреаційні потреби. Ці підприємства, заклади та організації належать до різних галузей і беруть безпосередню участь в задовольненні рекреаційних потреб (первинні підприємства) або забезпечують нормальне функціонування і умови для здійснення рекреаційної діяльності (вторинні підприємства). Перші підприємства надають клієнтам виключно послуги, які задовольняють різноманітні рекреаційні потреби і відповідно отримують доходи тільки від цієї діяльності, а для других – це лише один з напрямів комерційної діяльності і одне з джерел отримання доходу. Сукупність перших підприємств формують рекреаційне господарство, а другі підприємства прийнято називати підприємствами рекреаційної інфраструктури. Іноді дуже складно розподілити підприємства за цим принципом, тоді рекомендується скористатися прийомом, сутність якого полягає у спробі уявити, що

рекреація не існує як масове явище, і визначити доцільність існування тих чи інших підприємств і організацій. Якщо існування суб'єкта господарювання в умовах відсутності рекреації недоцільне, то його слід віднести до рекреаційного господарства, якщо в зазначених умовах суб'єкт господарювання лише несуттєво скоротить обсяги своєї діяльності, то його слід віднести до рекреаційної інфраструктури [2, 4].

В будь-якому випадку всі названі підприємства виступають невід'ємною і необхідною складовою рекреаційних ресурсів, перелік яких складається з:

- підприємства, які надають послуги розміщення, в тому числі санаторно-курортні заклади;
- заклади ресторанного господарства;
- транспортні підприємства і мережа шляхів сполучення;
- туристські підприємства, які займаються розробкою і реалізацією туристичного продукту – туристичні оператори і туристичні агенти;
- екскурсійні підприємства;
- підприємства сфери дозвілля та розваг;
- підприємства роздрібною торгівлі;
- рекламно-інформаційні організації;
- навчальні заклади;
- органи управління;
- наукові і проектні установи;
- підприємства невиробничої сфери – зв'язок, транспорт, страхування, медичне обслуговування, побутове обслуговування;
- підприємства виробничої сфери, які беруть участь у створенні рекреаційних об'єктів, випускають товари рекреаційного призначення.

Виходячи з розподілу основних форм рекреації на короткочасний відпочинок і туризм, можливо зауважити, що зазначені вище підприємства спеціалізуються на наданні послуг цим окремим групам рекреантів. Туризм на сучасному етапі розвитку здебільшого розглядається як окрема галузь економіки, яка включає більшість з перерахованих підприємств організацій та установ, що об'єднуються для створення власного продукту – туристичного продукту. При цьому віднесення до сфери туризму засобів розміщення та підприємств, які здійснюють туроператорську і турагентську діяльність, транспортне обслуговування туристів є незаперечним. А такі первинні підприємства, як заклади харчування, екскурсійні підприємства, заклади дозвілля і розваг, видовищні установи, установи спортивного призначення

надають рекреаційні послуги як місцевим жителям, так і приїжджим рекреантам.

Херсонська область належить до регіонів з повільним і таким, що сповільнюється, рівнем розвитку [1]. Їм характерні такі ознаки:

- скорочення населення, що характерне для більшості областей України. Цей показник в 2019 році у розрахунку на 1000 наявного населення в Херсонській області склав (-7,4) осіб;
- низький рівень урбанізації. Частка міського населення у 2019 році в Херсонській області становила 61,2%, а середній показник по Україні – 69%;
- низька щільність населення – від 12,3 до 42,2 осіб на 1 кв.км.;

Таблиця 1 – Основні характеристики адміністративно-територіального устрою Херсонської області, станом на 01.01.2020 р.

Найменування району, міста	Населення, тис. осіб	Територія тис. кв. км	Щільність населення, осіб на кв. км	Міста		Селища міського типу	Сільські населені пункти	Сільські ради
				Усього	у т.ч. обласного значення			
Херсонська область	1027,9	28,461	36,1	9	4	31	658	259
Бериславський	45,9	1,721	26,7	1	-	1	41	21
Білозерський	64,8	1,534	42,2	-	-	1	56	21
Великопететський	16,0	1	16,0	-	-	1	12	6
Великоолександрівський	24,5	1,54	15,9	-	-	4	54	16
Верхньорогачицький	11,2	0,915	12,3	-	-	1	20	6
Високопільський	14,1	0,701	20,1	-	-	2	34	10
Генічеський	58,3	3,008	19,4	1	-	2	65	17
Голопристанський	44,6	3,411	13,1	-	-	-	51	21
Горностаївський	19,0	1,018	18,7	-	-	1	28	12
Іванівський	13,2	1,12	11,8	-	-	1	27	14
Каланчацький	21,0	0,916	23,0	-	-	2	20	10
Каховський	34,5	1,451	23,8	-	-	1	43	18
Нижньосірогозький	15,0	1,209	12,4	-	-	1	24	13
Нововоронцовський	20,3	1,005	20,2	-	-	1	19	12
Новотроїцький	34,7	2,298	15,1	-	-	2	42	17
Олешківський	70,1	1,759	39,9	1	-	2	28	12
Скадовський	46	1,456	31,6	1	-	1	37	13
Чаплинський	34,1	1,722	19,8	-	-	2	39	18
м. Гола Пристань	14,2	0,009	1577,8	1	1	-	1	-
м. Каховка	35,8	0,008	4475,0	1	1	-	-	-
м. Нова Каховка	65,8	0,023	2860,9	2	1	1	8	1
м. Херсон	324,6	0,145	2238,6	1	1	4	9	1

- в економіці домінує частка сфери послуг (понад 40%);
- невисока частка у загальному обсязі ВВП України, що коливається у межах від 1,3% (Херсонська область);
- вищі за середньоукраїнські, або на їх рівні темпи зростання ВВП. Це є підтвердженням наявності внутрішніх ресурсів розвитку в умовах світової економічної кризи. Однак маємо низький рівень ВВП на 1 особу;
- за показником питомої ваги обсягів освоєних капітальних інвестицій;
- незначна частка експорту у загальному обсязі експорту по Україні;
- низький рівень середньомісячної заробітної плати;
- вищий, ніж у середньому по Україні (9,6%) рівень безробіття.

Виходячи з вище перелічених проблем рішенням XVII сесії Херсонської обласної ради VII скликання 16.03.2018 № 748 було розроблено план заходів з реалізації у 2018-2020 роках Стратегії розвитку Херсонської області на період до 2020 року

Стратегією визначено стратегічні, операційні цілі та завдання щодо соціально-економічного розвитку Херсонської області до 2020 року з метою досягнення наступного стратегічного бачення.

Херсонська область у 2020 році:

- територія толерантності та взаєморозуміння.
- дельта достатку – область, орієнтована на міжрегіональне та транскордонне співробітництво в ім'я людини, добробуту та процвітання на основі інноваційних, орієнтованих на експорт “зелених” технологій в усіх сферах життя.
- екологічно безпечне виробництво.
- екологічно дружній відпочинок.
- екологічно комфортне буття

Підготовка Плану заходів здійснювалась упродовж вересня 2017 року – січня 2018 року відповідно до цілей Стратегії та з огляду на існуючі й передбачувані можливості розвитку та виклики. Широка група представників зацікавлених у регіональному розвитку сторін активно залучалася до процесу мобілізації регіональних проектних ідей, які згруповано у тематичні програми відповідно до принципів синергії та взаємодоповнюваності. План заходів потребує забезпечення наявними фінансовими ресурсами в межах реальних можливостей відповідних місцевих бюджетів та розроблений відповідно до стратегічних цілей Стратегії, Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року, з урахуванням

основних положень Закону України «Про засади державної регіональної політики».[3]

Програми Плану заходів повністю співпадають зі стратегічними цілями Стратегії:

Стратегічна ціль А: Розвиток та збереження населення.

Стратегічна ціль В: Забезпечення місцевого економічного розвитку.

Стратегічна ціль С: Екологічна безпека та ресурсозбереження.

Стратегічні цілі розвитку області передбачають тривалий період реалізації та ґрунтуються на визначенні шляхів подолання ключових проблем регіону, тому залишатимуться релевантними після завершення першого етапу реалізації Стратегії.

На операційному рівні кожна з трьох стратегічних цілей складається із кількох операційних цілей (табл. 2).

Таблиця 2 – Стратегічні цілі розвитку області

Стратегічні цілі (Програми)		
А. Розвиток та збереження населення	В. Забезпечення місцевого економічного розвитку	С. Екологічна безпека та ресурсозбереження
Операційні цілі (Напрями)		
А.1. Територія довіри. Створення умов для збереження та розвитку населених пунктів	В.1. Інноваційна Херсонщина	С.1. Забезпечення загальнонаціональних інтересів у сфері захисту довкілля
А.2. Територія здорового життя	В.2. Доступні послуги, забезпечені комунікації	С.2. Збалансовані, екологічно безпечні водні ресурси
А.3. Сучасна якісна освіта відповідно до потреб ринку праці	В.3. Інфраструктурне забезпечення провідних галузей економіки	С.3. Збережений потенціал земельних ресурсів
А.4. Херсонщина – перехрестя культур, територія толерантності	В.4. Інфраструктурне забезпечення майбутнього	С.4. Покращення управління відходами
		С.5. Енергетично безпечна територія

Вибір вищенаведених операційних цілей ґрунтувався на регіональних порівняльних перевагах і дієвому використанні визначених можливостей розвитку з метою скорочення слабких сторін і проблем розвитку, а також пом'якшення ризиків.

Висновки. Херсонська область має достатні природно-географічні та суспільно-географічні туристично-рекреаційні ресурси. Враховуючи

географічне положення, особливості господарського освоєння, природо-ресурсний потенціал, має наявні туристично-рекреаційні ресурси. Спостерігається їх значна територіальна диференціація, що зумовлює туристично-рекреаційну спеціалізацію окремих міст та районів області. Вплив соціально-економічних перетворень в країні в цілому та в регіоні зокрема призвели до значних змін в управлінні та функціонуванні туристично-рекреаційної галузі Херсонщини. Залишаючись важливою галуззю економіки регіону, туристично-рекреаційне господарство є перспективним напрямком розвитку Херсонської області, тому комплексні дослідження туристично-рекреаційних ресурсів регіону як основи формування зазначеної індустрії є досить актуальним.

Список використаних джерел:

- 1.** Василевська Я.В. Туризм як один із факторів розвитку Херсонської області. *Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія «Геологія. Географія»*. 2008. №3/2. С.80-86.
- 2.** Немець К.А., Василевська Я.В. Спеціальні методи в суспільно-географічних дослідженнях туристсько-рекреаційних ресурсів (на прикладі Херсонської області). *Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення*. Зб. наук. праць. Херсон: ПП Вишемирський, 2013. С.152-157.
- 3.** Програма розвитку туризму та курортів у Херсонській області на 2019-2021 роки. Херсон, 2018.
- 4.** Шаблій О. І. Соціально-економічна географія України: навч. Посібник., за ред. Проф. Шабіля О.І.-Львів: Світ, 1994. 608 с.

УДК 338.488.2

А.С. Романів, к.геогр.н., доцент,
А.О. Барановська, студ. 4 курсу спец. «Туризм»,
Національний університет водного господарства та
природокористування

ТЕРИТОРІАЛЬНА СТРУКТУРА ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА РІВНЕНЩИНИ

В статті проаналізовано готельне господарство Рівненської області. Розглянуто проблеми статистичного обстеження підприємств готельної індустрії, динаміку номерного фонду готелів та кількості відвідувачів, територіальні особливості розвитку готельної мережі регіону.

Ключові слова: бази відпочинку, готельна мережа, заклади розміщення, статистичне обстеження, територіальна структура.

The article analyses the hotel industry of Rivne region. The problems of statistical survey of enterprises of the hotel industry, the dynamics of the number of hotels and the number of visitors, the territorial features of the hotel chain.

Key words: recreation centers, hotel chain, accommodation facilities, statistical survey, territorial structure.

Запорукою успішного розвитку туристичної галузі регіону є його готельне господарство, що служить основою для розвитку туризму та формування мережі туристичних маршрутів, визначає структуру і якість турпродуктів, створює робочі місця та наповнює місцеві бюджети, є каталізатором розвитку суміжних та допоміжних до туристичної індустрії галузей. Аналіз динаміки показників функціонування готелів дозволяє прослідкувати процеси розвитку туристичної сфери загалом. Однак, він неможливий без дослідження масиву даних статистичної інформації, яка через недосконалість законодавства не є достатньо репрезентативною. Проведення обстеження готельної мережі Рівненщини дозволили нам виявити наступні проблеми пов'язані із збором статистичних даних Державної служби статистики:

- під статистичні обстеження попадають не всі підприємства готельного господарства та аналогічних засобів розміщення області;
- з 2018 року Державна служба статистики проводить збір статистичної інформації тільки засобів розміщення, що мають статус юридичних осіб, в той час як значна кількість готельних комплексів, що знаходиться у власності фізичних осіб-

- підприємців випадає з поля зору офіційної статистики;
- в законодавчому полі відсутні чіткі розмежування щодо готельних комплексів різної місткості, функціонального призначення, що дозволяє їх власникам частково ухилитися від надання тієї чи іншої статистичної інформації, оподаткування.

Зміна в підходах до статистичного обстеження готельних підприємств з 2018 року не дозволяє в динаміці порівняти сучасні показники із попереднім періодом, тому їх аналіз ми проводимо поетапно. Дослідження кількості готелів, їх номерного фонду, місткості, динаміки кількості відвідувачів в період 2000-2017 року дозволило виявити ряд закономірностей. Так в період 2010-2015 років відбулося зростання кількості готелів при відносно стабільній кількості номерного фонду, та навіть незначному спаду. Таку тенденцію на теренах області можна пояснити наступним чином: з однієї сторони відбувалася розбудова мережі готелів та транспортного сполучення в період підготовки до Євро-2012 (наприклад, поява нових невеликих мотелів в межах траси міжнародного сполучення Київ-Чоп); з іншої – реконструкція старих готелів, підвищення комфортабельності номерів, приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів призвели до зменшення кількості номерного фонду та його місткості.

По наведених вище причинах місткість номерного фонду в період до 2010 року зростала, а пізніше знизилась (Рис.1). В той же час, кількість відвідувачів на протязі 2010-2017 років залежала більше від фінансово-економічної та політичної стабільності. Спад кількості відвідувачів в 2010 році був наслідком економічної кризи 2008-2009 років та інфляційних процесів в економіці України, які вона спричинила, а спад після 2015 року пояснюється, насамперед ескалацією конфлікту між Україною та Росією на Сході та Півдні держави.

Досліджуючи місце готельного господарства в структурі колективних засобів розміщення області, варто відмітити, що на готелі та мотелі в 2017 році в сукупності припадало 82% кількості закладів та 84% кількості відвідувачів на протязі року, однак кількість ліжко-місць становила тільки 46%. Це зумовлено тим, що серед санаторіїв, закладів відпочинку та дитячих санаторіїв цілорічної дії в області переважають великі за місткістю комплекси, але їх кількість незначна, а чисельність відвідувачів в них зазнає значних сезонних коливань. Разом з тим, в області є значна кількість міні-готелів, а динаміка відвідувачів на протязі року в готелях є більш стабільною.

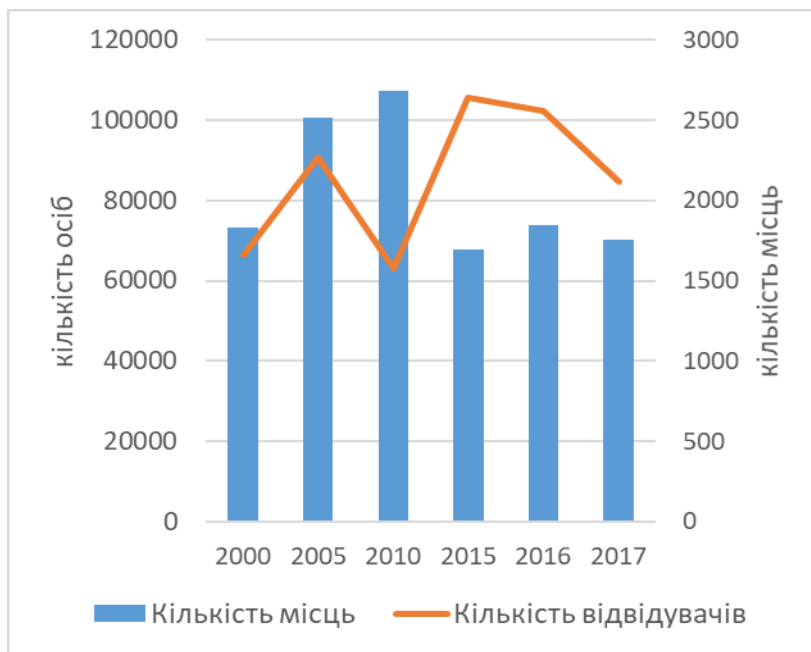

Рисунок 1 – Динаміка місткості номерного фонду готелів Рівненщини та кількості відвідувачів (побудовано за даними [1])

Зміна підходів до статистичного обстеження готелів з 2018 року, вимагає окремого розгляду показників діяльності області з цього періоду, оскільки кількість закладів, що підлягали статистичному обстеженню скоротилася з 52 до 17. Кількість власне, готелів та аналогічних засобів розміщення, що мають статус юридичних осіб в області - 15. За кількістю закладів даного типу та з аналогічним правовим статусом Рівненщина значно поступається областям України, що є лідерами на туристичному ринку, таким як: Львівська, Одеська, Івано-Франківська, Дніпропетровська, Київська та м. Київ та ін. На Рівненщині переважають середні та дрібні готелі. Середня кількість номерів в готелях становить 39, а місткість – 63 ліжко-місця, в той час як середні аналогічні показники по Україні – 50 номерів та 94 ліжко-місця. Однак, область мала вищу середню тривалість роботи готелів на протязі року (357) та коефіцієнт середньої завантаженості готелів ідентичний середньому показнику по Україні – 0,28 [2].

Проте, статистичні обстеження, що проводились Державною службою статистики області в період до 2017 року, а тим більше

сучасні, не відображають повної картини діяльності готелів і аналогічних засобів розміщення. Управлінням культури та туризму Рівненської ОДА проводиться власний незалежний моніторинг кількості готелів області та їх місткості. Результати їх дослідження та наші особисті спостереження вказують на суттєві відмінності в показниках. В таблиці 2 нами представлено результати такого моніторингу та власних досліджень станом на початок 2020 року.

Таблиця 1 – Кількість готелів та аналогічних засобів розміщення Рівненської області за даними моніторингу управління культури і туризму Рівненської ОДА (станом на 1.01.2020 року)

	Кількість готелів та аналогічних закладів розміщення	Орієнтовна кількість ліжко-місць	Середня місткість готелів та аналогічних закладів розміщення
м. Рівне	19	831	44
м. Дубно	4	97	24
м. Вараш	2	237	119
м. Острог	3	49	16
Березнівський	1	29	29
Володимирецький			
Гощанський	2	56	28
Демидівський			
Дубенський	4	111	28
Дубровицький	1	37	37
Зарічненський	4	72	18
Здолбунівський	1	50	50
Корецький	2	24	12
Костопільський	7	237	34
Млинівський			
Острозький	2	27	14
Радивилівський	1	72	72
Рівненський	18	588	33
Рокитнівський	2	88	44
Сарненський	10	297	30
Разом по області	83	2902	37

Представлені дані демонструють, що загальна кількість засобів розміщення в межах області складає 83, а кількість місць в них сягає 2902 ліжко-місця. Левову частку серед них складають власне готелі та мотелі. Незначну частку становлять заклади відпочинкового типу.

В територіальному аспекті 49% потужностей місткості номерного фонду готелів припадає на Рівне та Рівненський район. Ще близько 34% номерного фонду готелів припадає на Сарненський, Дубенський, Костопільський райони та місто Вараш. В таких районах як Демидівський та Млинівський немає жодного готелю навіть в районному центрі. Це пояснюється дещо периферійним положенням районів по відношенню до основних транспортних шляхів, близькістю обласного центру, що «відтягує» частину туристів, а також спеціалізацією районів (особливо Демидівського) на літньому відпочинковому туризмі, що використовує агросадиби та туристичні бази Хрінницького водосховища, які не відносяться до готелів та аналогічних засобів, працюють переважно сезонно і не були обліковані.

Загалом на теренах області простежується не тільки тяжіння готельної мережі до обласного центру, але й до основних шляхів сполучення, насамперед до міжнародних трас Київ-Чоп та Київ – Варшава, а також автомагістралі, що перетинає область з півночі на південь пролягаючи від кордону Хмельниччини до державного кордону з Республікою Білорусь. Важливу роль як транспортного вузла, відіграє і місто Сарни та його готельна мережа. За показником щільності безперечним лідером є Рівненський район разом з обласним центром, де показник кількості готелів на 1000 км² складає 30, вищі за середні показники щільності готельної мережі має Острозький (7,1), Сарненський (5,1), Дубенський (6,5), Костопільський (4,7) райони.

Якщо порівнювати кількість ліжко-місць що припадає на 10 тисяч населення, то найвищі показники забезпечення характерні для Рівненського району (63) та м. Вараш (56). Дещо нижчі показники характерні для Костопільського району (37), міста Рівне (34) та м. Острог (32) (див. Рис.2). Висока частка номерного фонду готелів Костопільщини пов'язана з його розташуванням в межах транспортної автомагістралі, а також з наявністю промислових підприємств, що мають тісну міжнародну співпрацю та власні відомчі готелі.

Таким чином, територіальний аналіз готельної мережі області вказує на значні диспропорції у розвитку готельної мережі. Готельне господарство області формується під впливом транспортних магістралей області, а також суттєво залежить від туризму та соціально-економічного розвитку районів. Подальшу розбудову готельного господарства в області потрібно проводити в комплексі з розширенням транзитного потенціалу регіону (введення в повноцінне функціонування міжнародного аеропорту Рівне, посилення товарообігу з Білоруссю, побудова нових автомагістралей) та з

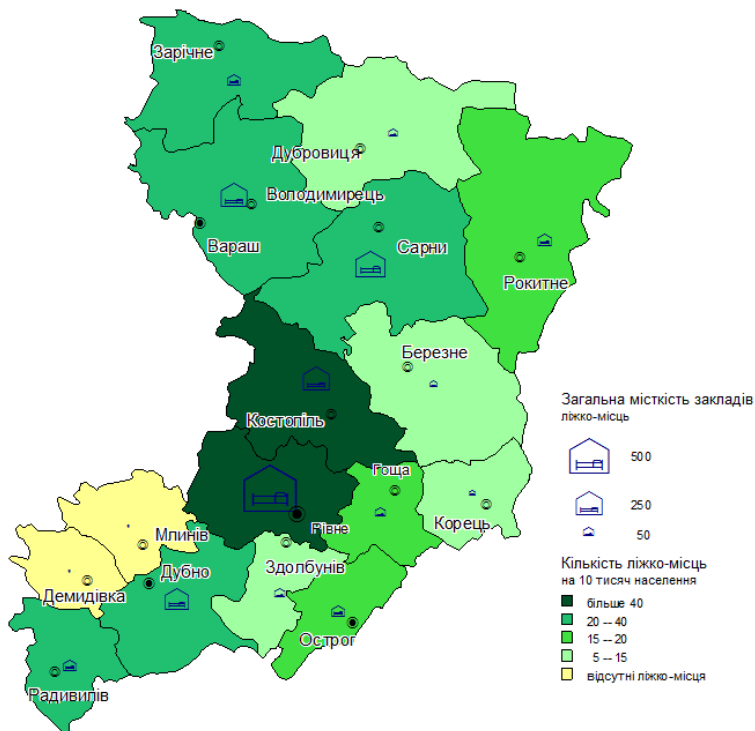

Рисунок 2 – Місткість готелів та аналогічних засобів розміщення станом 01.01.2020 року (побудовано за даними моніторингу управління культури і туризму Рівненської ОДА)

розвитком туристичних дестинацій, які приваблюватимуть значний потік туристів. Розбудова сучасних готельних комплексів з широким асортиментом послуг слугуватиме підвищенню коефіцієнту завантаженості готелів та аналогічних засобів розміщення, збільшить тривалість перебування в них, створить сприятливі передумови для розвитку МІСЕ-туризму.

Список використаних джерел:

1. Головне управління статистики у Рівненській області. URL : <http://www.gusrv.gov.ua>.
2. Туристична діяльність в Україні в 2018 році. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 338.48

А.А. Скрипник, студентка
Черкаський національний університет ім. Богдана
Хмельницького, м.Черкаси, Україна
Науковий керівник: к.е.н., доцент *Красномовець В.А.*

ІНФРАСТРУКТУРА ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА М.КИЇВ

У статті розглядається сучасний стан ділового туризму в Україні, розкриваються основні проблеми його розвитку, пропонуються шляхи їх вирішення з метою перетворення ділового туризму у високоприбуткову галузь вітчизняної економіки.

Ключові слова: діловий туризм, виставкові центри, інфраструктура ділового туризму.

In the article the modern conditions of business tourism of Ukraine are examined, the basic problems of its development are opened, the ways of their solutions are offered with the purpose of transformation of business tourism in highly profitable industry of economy of our country.

Keywords: business tourism, exhibition centers, business tourism infrastructure.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні тема дослідження розвитку ділового туризму в нашій країні є дуже актуальною, адже Україна, яка розташована в центрі Європи, на перехресті транспортних шляхів, і яка має для поступального розвитку своєї туристичної сфери сприятливі природно-кліматичні умови, значний історико-культурний потенціал, необхідні людські та матеріальні ресурси, значно відстає від більшості європейських країн за рівнем розвитку туристичних послуг. Створення інфраструктури ділового туризму в Україні сприятиме всебічному розвитку міст зокрема і держави загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цією тематикою впродовж останніх років цікавилася низка авторів на теренах України та поза її межами. Актуальність інфраструктури ділового туризму цікавить багатьох вчених і практиків, які досліджують динаміку розвитку ділових турів та подальші їх перспективи, зокрема таких, як В.В. Безуглий, А.М. Білозоров, В.Г. Жученко, К.Д. Діденко, Н.Є. Конон, О.Ю. Дмитрук, С.І. Уліганець, О.Г. Стригун.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження інфраструктури ділового туризму в Україні та м.Київ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Столиця України - найбільше місто країни, один з найкрупніших транспортних вузлів Східної Європи, з високим промисловим і науковим потенціалом, насичений різноманітними об'єктами туристичної інфраструктури. Київ має досить великий туристичний потенціал: тільки за перший квартал 2019 року столицю відвідало більше 355 тисяч іноземних туристів. А завдяки туристичному збору міський бюджет за півроку поповнився на майже 23 мільйони гривень [5].

Київ є не тільки адміністративною столицею, а й столицею ділового туризму в Україні. Зараз в Києві налічується близько 3000 компаній в індустрії подорожей, близько 300 закладів гостинності, виставкові комплекси і конгрес-центри, понад 30 бізнес-центрів, стадіони світового класу, сучасні торгові центри, великі зелені міські парки, численні пам'ятки, більш як 100 музеїв різної тематики, 80 галерей і 50 театрів[2].

В Києві досить розвинена спеціалізована інфраструктура для ділового туризму. Яскравим прикладом успішної експлуатації об'єктів для бізнес-туризму є найвідоміші в Україні виставкові центри «КиївЕкспоПлаза» та ВДНГ. Існує тенденція по всьому світу переносити виставкові центри за межі міст. Часто виникає питання: «Чому ж КиївЕкспоПлазу побудували за містом?». Відповідь проста. Ціна на землю в місті формується, виходячи з можливості побудови багатопверхового житла. Виставковий центр – це принципово одноповерхова споруда, тому висока вартість столичної землі для є неприйнятною і дуже високою, особливо враховуючи величезний розмір площ[1].

Плюсом для розвитку ділового туризму є транспортна доступність. Аеропорт «Бориспіль» здійснює близько 50 % пасажирських авіаперевезень в Україні. Близько 50 національних і міжнародних авіакомпаній виконують регулярні рейси у більше ніж 100 напрямках по всьому світу. Величезним плюсом є те, що капітальну реконструкцію Міжнародного аеропорту «Київ» (Жуляни) було завершено у 2012 році і оскільки аеропорт розташований у самому місті, це суттєво скорочує час на переміщення вулицями Києва[2].

Важливим для будь-якого туриста є проживання, а в бізнес-туристів вимоги значно більші. В столиці успішно працює велика кількість закладів розміщення, які позиціонують себе як готелі для бізнесу. Звичайно, що кожен буде обирати, де зупинитись, так, щоб було найближче до місця проведення заходів, заради яких власне і здійснена подорож. Тому готелі в переліку розміщені поблизу виставкових центрів, залів, майданчиків, де проводяться заходи[4].

Асоціація ділового туризму України, до якої входять підприємства, що залучені в галузі організації подорожей, коференц-сервісу, готельного сервісу, повинна представляти нашу країну на міжнародній арені та на державному рівні розробити спільну стратегію розвитку ділового туризму. На державному рівні поняття ділового туризму близьке до туризму загалом. Отже, не існує цільової програми розвитку конкретно цієї сфери. Проте, його частка складає близько 15% від всієї індустрії українського туризму, і надалі тільки зростатиме[3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, діловий туризм в Україні розвивається, але інфраструктура ділового туризму в Україні не достатньо розвинена. Простежується тенденція переносити великі виставкові центри та павільйони за межі великих міст. Київ, як лідер в діловому туризмі нашої країни, відрізняється від інших регіонів наявністю потрібної інфраструктури та якістю надання бізнес-послуг і має всі шанси найближчими роками стати поруч з країнами Європи в рівні розвитку ділового туризму.

Список використаних джерел:

1. Виставковий центр «КиївЕкспоПлаза» URL: <http://oppb.com.ua/partner/vystavkovyy-centr-kyivvekspoplaza> (дата звернення 05.05.2020) **2.** Діловий туризм у Києві сьогодні URL: <https://aeroplan.org.ua/?p=706> (дата звернення 05.05.2020) **3.** Дмитрук О.Ю., Уліганець С.І., Стригун О.Г.Перспективи розвитку ділового туризму. Географія туризму, с.117-121 **4.** Музичка Є.О. Стан і тенденції розвитку ділового туризму в Україні URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/26813/1/2018.pdf> (дата звернення 05.05.2020) **5.** Офіційний сайт Київської міської державної адміністрації. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/u_kyievi_stvorili_ofis_dilovogo_turizmu (дата звернення 05.05.2020)

9. ОСВІТА ТА КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕР ТУРИЗМУ І ГОСТИННОСТІ

УДК 379.852

О.Н. Майсюк

ГУО «Средняя школа №9 г.Барановичи», Республика Беларусь

ЭКСКУРСИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СПОСОБ ГРАЖДАНСКО-ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ

Экскурсионная деятельность играет важную роль в воспитании молодого поколения, способствует формированию у подрастающего поколения чувства патриотизма, воспитания у них любви и уважение к своему родному городу, а также является способом погружения в исторические факты о родном городе и возможностью изучения географии местности.

Ключевые слова: экскурсионная деятельность, гражданско-патриотическое воспитание, история родного города.

Excursion activity plays an important role in the upbringing of the young generation, promotes the formation of the younger generation a sense of patriotism, instilling in them love and respect for his native city and is by immersion in the historical facts about the city and the opportunity to study the geography of the area.

Key words: excursion activities, civil and Patriotic education, history of the native city.

«Малая родина многолика: для одних — это родной город, улица в городе или небольшой дворик, деревня где прошли лучшие детские годы, для других — это кусочек дикой природы, который радовал глаз и дарил чувство наполненности и покоя...» (А.Г.Лукашенко).

Человек живет и не задумывается о том, что уголок родного города — это история, которая с каждым годом становится всё богаче и богаче.

Каждый дом, каждая улица родного города — это история в лицах и событиях. И каждый их нас ежедневно проходит по той или иной улице, но крайне редко кто-либо задумывается о названии этой улицы, а тем более почему именно так она называется. А ведь это наша история — наше прошлое, настоящее и будущее.

Важную роль в воспитании молодого поколения играет гражданско-патриотическое воспитание, направленное на развитие любви к малой родине. В современных условиях достаточно остро

стоит проблема патриотического воспитания молодежи. Способствовать формированию у подрастающего поколения чувства патриотизма, прививать ребенку любовь и уважение к своему родному городу необходимо с детства. Поэтому в процессе обучения и воспитания детей целесообразно больше внимания уделять экскурсиям, которые будут знакомить с историей и культурой родного города.

Экскурсия – методически продуманный показ достопримечательных мест, памятников истории и культуры, в основе которого лежит анализ находящихся перед глазами экскурсантов объектов, а также умелый рассказ о событиях, связанных с ними [1].

В городе Барановичи существует более 280 улиц. Они названы в честь известных учёных, поэтов, писателей, военачальников и др. Посредством проведения экскурсий по разработанным маршрутам, дети знакомятся с историей города в лицах: с именами людей, которые родились в городе Барановичи или в Барановичском районе, с теми, кто только жил в этом городе, а так же с именами людей, кто своей деятельностью прославил наш город.

Создание туристических маршрутов по улицам города — своеобразное погружение молодого поколения в прошлое с целью воспитания гражданско-патриотического составляющего, направленного на развитие любви к малой родине у учащихся школ города.

ГУО «СШ №9 имени Героя Советского Союза Г. Н. Холостякова г. Барановичи» является образовательной площадкой для детей различных социальных категорий: детей из достаточно благополучных семей, детей из социально-опасных семей, детей ОПФР. Исходя из этого целевая группа проводимой экскурсионной работы — учащиеся всех социальных категорий в возрасте от 6 до 15 лет. Это обусловлено тем, что для каждой возрастной группы будет интересна и полезна информация о людях, чья жизнь каким-либо образом была связана с родным городом

Экскурсионная работа в данном направлении объединяет и координирует деятельность педагогов начальной школы, педагогов-предметников, библиотекаря и направлена на гражданско-патриотическое воспитание учащихся.

Деятельность предполагает изучение истории города Барановичи через экскурсии по улицам, названным именами людей, которые родились в городе Барановичи или в Барановичском районе.

Для младшего школьного возраста маршруты могут быть разделены на несколько самостоятельных маршрутов (в зависимости

от возраста). Для самых старших участников проекта — экскурсии с элементами квест-игры (предлагается изначально найти улицу на карте города, а затем только отправиться на экскурсию).

В базовый маршрут вошли названия улиц, связанные с именами людей, которые родились в городе Барановичи или в Барановичском районе (ул. Багрима, ул. Домейко, ул. Кабушкина, ул. Вильчковского, ул. Грицевца, ул. Холостякова, ул. Венанцыя Бутрима, ул. Тавлая, ул. Мицкевича, ул. Голубка, ул. Першукевича).

Второй базовый маршрут по улицам, названным именами людей, кто жил, работал либо прославил наш город своими делами (ул. Казакова, ул. Кудрина, ул. Ивана Андреева, ул. Никитина, ул. Александра Волошина, ул. Лисина, ул. Бадака, ул. Марфицкого и Журавлевича, ул. Доменикана, сквер памяти Карвата, ул. Развадовская, ул. Яна Чечота, ул. Баранова, ул. Георгия Цапаева, ул. Логвиновича, ул. Проминского, ул. Сергея Агейчика).

Работа состоит из трёх этапов:

I этап — подготовительный: подготовка материалов для классификации улиц. В основе классификации лежит информация о людях, чьими именами названы улицы. Первоначально из 280 названий улиц отбираются те названия, которые носят имена людей. Среди выбранных улиц отбираются те названия, которые носят имена людей, которые каким-либо образом связаны с городом Барановичи либо Барановичским районом. С этой целью собирается необходимая информация о лицах, чьими именами названы улицы города.

II этап — основной. Данный этап предполагает классификацию улиц по названиям: улицы, названные именами людей, которые родились в городе Барановичи или в Барановичском районе, и улицы, названные именами людей, кто прославил город своей деятельностью. В основе классификации лежит подробная информация о людях, чьими именами названы улицы города. Информации взята из общедоступных Интернет-ресурсов и справочников. Произведённая классификация улиц — фундаментальный материал для разработки экскурсионных маршрутов по городу.

III этап — заключительный. Этап разработки и апробирования экскурсионных маршрутов по улицам города. На данном этапе разрабатывается маршрут, который включает максимальное количество улиц для посещения. Исходя из возраста группы руководитель экскурсии может изменять, сокращать либо корректировать разработанный маршрут. Корректировка разработанных маршрутов может зависеть и от отведённых временных рамок для экскурсии.

Приоритетными направлениями описанной экскурсионной работы являются: гражданско-патриотическое воспитание; совершенствование здорового образа жизни посредством проведения экскурсий на свежем воздухе; развитие интеллектуальных способностей целевой и рабочей групп проекта.

Таким образом, благодаря вышеописанной экскурсионной работе учащиеся имеют возможность не только познакомиться с историей города в лицах, но и лучше узнать географическое расположение улиц. Этим самым у детей формируются способности ориентироваться в родном городе. Проведенные экскурсии на свежем воздухе будут способствовать укреплению физического здоровья учащихся.

Учитывая географическое расположение некоторых улиц, руководителями экскурсионных групп могут вноситься изменения: некоторые улицы, включённые в маршрут, возможно изучать заочно (из-за их географического расположения). При помощи онлайн-карты (<https://www.google.com/maps/place/>), выведенной на экран, учащиеся имеют возможность «совершать прогулку» по улице.

Благодаря такой работе все участники не просто могут погрузиться в исторические факты родного города, но и более подробно узнать географию города Барановичи.

Список использованных источников:

1. Кирюханцев К. А., Гизатова И. А. Экскурсия как средство патриотического воспитания учащихся общеобразовательных школ // Педагогика: традиции и инновации: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, октябрь 2012 г.). — Челябинск: Два комсомольца, 2012

УДК 378.011.3-051:338.48

Г.Ш. Уварова
НАУ, м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ КОМПЕТЕНТНОСТІ З УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ В ТУРИЗМІ

У статті розкрито особливості організації процесу формування у студентів компетентності з управління проектами в туризмі на основі дотримання основних етапів розробки проектів і врахування окреслених педагогічних умов.

Ключові слова: компетентність, проєкт, управління проектами, проєктна діяльність.

The article discovers the peculiarities of formation of students' competence in tourism projects management on the basis of observation of the main stages of project development and the outlined pedagogical conditions.

Key words: competence, project, project management, project activities

Постановка проблеми. Туристична вища освіта вийшла на новий етап розвитку, втілюючи в життя студентоцентровану парадигму підготовки фахівців. Одним з основних інструментів реалізації нової освітньої парадигми є компетентнісне навчання. В сучасних освітніх стандартах компетентності і відповідні їм програмні результати навчання є основою моделі підготовки фахівців з вищою освітою, у тому числі, й туристичної. Академічна спільнота на сьогоднішній день добре обізнана з переліком компетенцій, вправно розподіляє їх між освітніми компонентами і визначає відповідні результати навчання. Проте чи досягає ця обізнаність певного рівня сформованості компетентностей у здобувачів вищої освіти? Досвід роботи у вищій школі показує, що формування загальних і фахових компетентностей є складним і тривалим процесом, який вимагає окремого дослідження та аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми модернізації вищої туристичної освіти присвятили дослідження багато вітчизняних вчених, серед яких Скрипник М.І. (2004), Комар Т.В. (2013), Кобзова С.М. (2013), Безкоровайна Л.В. (2016) та ін. Науковцями розроблена модель змісту підготовки фахівців туристичної сфери [5], обґрунтована необхідність формування професійних компетентностей, умови організації проєктної діяльності студентів [1,2,3]. Отриманні результати досліджень є результативними, проте, на наш погляд, недостатньо уваги приділяється організації процесу

формування проектної компетентності, зокрема, на магістерських програмах підготовки здобувачів вищої освіти. Тому **метою** дослідження є визначення основних етапів і педагогічних умов процесу формування у студентів компетентності з управління проектами в туризмі. Основними **методами** дослідження були обрані анкетне опитування здобувачів вищої освіти та його аналіз, використання системи методичних прийомів щодо залучення студентів у проектну діяльність.

Виклад результатів дослідження. Основоположними поняттями дослідження є поняття «компетентність», «проект», «проектна діяльність», «управління проектами». Компетентності являють собою поєднання знань, розуміння, навичок умінь та здатностей. Розвиток компетентностей є метою навчальних програм. Компетентності формуються в різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах [4]. Отже, компетентності є результатом цілеспрямованої навчальної діяльності здобувачів вищої освіти під керівництвом викладача.

Існує достатньо багато визначень поняття «проект», які мають право на існування. В загальних рисах проект «англ. project» - це будь-що, що планується, велике починання. Під проектом також розуміють обмежену часом і витратами систему робіт, спрямованих на досягнення низки результатів на рівні вимог і стандартів якості. Проект об'єднує різноманітні види інноваційної діяльності, що відрізняються спрямованістю на досягнення цілей, певних позитивних результатів, скоординоване виконання взаємозв'язаних дій, обмеженість у часі.

Зміст поняття «проектна діяльність» також має різне смислове наповнення. У нашому дослідженні проектна діяльність розглядається як проектна діяльність студентів – складова професійно-орієнтованої навчальної діяльності, підпорядкована певним організаційним засадам [6].

Основоположник теорії управління Тейлор Ф.У. розглядає управління як мистецтво знати точно, що слід робити і як це зробити найкращим та найдешевшим способом. А управління проектами передбачає це зробити у відведений час, розв'язуючи при цьому унікальні, інноваційні задачі, приділяючи особливу увагу управлінню людьми та їх відносинами, які виникають у процесі реалізації проекту[7].

Управління проектами є конкурентною перевагою підприємств та організацій, що, у свою чергу, формує на ринку потребу у фахівцях з проектного менеджменту. У туризмі більшість підприємств за своєю суттю є проектно-орієнтованими. Їхня проектна діяльність полягає у

виконанні проєктів в інтересах споживачів туристичних послуг. Але, навіть на підприємстві, що не є проєктно-орієнтованим, існує безліч видів діяльності всередині підприємства, якими можна управляти як проєктами. Це, зокрема, просування нового туристичного продукту; відкриття нового чи дочірнього підприємства; впровадження нових систем і технологій обслуговування туристів; діяльність щодо оновлення основних фондів; розширення напрямків туристичного бізнесу; проведення маркетингової компанії тощо. Саме тому оволодіння компетентністю управління проєктами в туризмі є важливим етапом і результатом навчання студентів на магістерській освітній програмі.

Процес формування зазначеної компетентності з методичної точки зору доцільно організувати в кілька етапів, які відповідають життєвому циклу будь-якого проєкту. Це: етап ініціації проєкту і постановки мети – усвідомлення студентами конкретного завдання (організація проєкту); етап планування роботи – вибір способу дії (планування проєкту); етап виконання – реалізація діяльності, яка супроводжується поточним контролем і за необхідності перебудовою (реалізація проєкту); етап завершення проєкту: підбиття підсумків роботи, її оцінка (підсумок проєкту). Педагогічною метою формування проєктної діяльності є розвиток у студентів уміння самостійно здійснювати всі етапи й поступово переходити з одного на інший [3].

Кожний з етапів вдало реалізується по мірі вивчення тем дисципліни «Управління проєктами в туризмі». При цьому серед основних педагогічних умов успішної організації процесу формування компетентності з управління проєктами обрані мотиваційно-цільова орієнтація студентів на проєктну діяльність, відповідна теоретична (змістово-когнітивна) і практична підготовка (сукупність сформованих проєктно-орієнтованих умінь). Важливою умовою також є схильність студентів до творчої діяльності, яка проявляється у здатності розв'язувати інноваційні завдання.

Проєктно-орієнтовані уміння, які варто сформувати під час вивчення базової дисципліни, включають: уміння обґрунтовувати необхідність розробки проєкту, визначати цілі і критерії його успіху, визначати склад робіт у проєкті, якість їх виконання та вартість, складати розклад робіт, уміння призначати виконавців робіт і встановлювати комунікації між ними, оцінювати ймовірність настання ризиків, аналізувати потоки інформації та ін. За для визначення готовності здобувачів вищої освіти до управління проєктами у майбутній туристичній діяльності, було організовано опитування студентів. З'ясувалося, що у студентів відсутня мотивація

щодо проектної діяльності, вони мало обізнані з етапами і процесами управління проектами, близько 40 % опитаних не вважають уміння управляти проектами важливими для майбутньої роботи. Це спонукало насамперед до розвитку у майбутніх магістрів потреби у проектній діяльності і мотивації щодо її здійснення.

Враховуючи, що теоретична і практична готовність майбутніх фахівців сфери туризму до проектної діяльності успішно формуються в них за наявності відповідної мотиваційно-особистісної готовності [2], студентам було запропоновано завдання: порівняти особливості діяльності функціонального та проектного менеджерів за такими критеріями як характер діяльності, тип проблем, що розв'язуються в процесі діяльності, ціна допущених помилок, ступінь використання ресурсів, використання накопиченого досвіду, персонал, залучений до роботи, кар'єрне зростання, головна мотивація, а також зробити висновки про те, яка діяльність і чому їм імпонує більше. Це завдання було цікавим для понад 70 % опитаних студентів і його виконання переконало більшість з них в необхідності оволодіння уміннями розробляти проекти і управляти ними.

Усвідомлення студентами значення уміння управляти проектами, сприяло активізації їхньої проектної діяльності, яка розпочалася з вибору типу і виду власного проекту, його обґрунтування. Подальша робота над проектом відбувається паралельно з вивченням окремих тем курсу і накопиченням теоретичних знань про проект. При цьому розробка проекту орієнтується на окреслені етапи. Оприлюднення результатів роботи здійснюється на підсумковій конференції, де студенти презентують і захищають власні проектні розробки. Важливим моментом є використання студентами сформованих проектних умінь в підготовці кваліфікаційних магістерських робіт.

Для здійснення оцінювання проектної діяльності студентів і з метою самооцінювання здобувачам пропонуються комплексні завдання, окремі з яких наведені нижче: 1) Ви є розробником туристичного проекту (назвіть його тип і вид). Схарактеризуйте основні процеси планування вашого проекту. Складіть сітковий план управління цим проектом, враховуючи строки виконання робіт, вартість робіт та їх результати; 2) Назвіть проект, над яким ви працювали, зазначивши тип і вид проекту. Складіть технічне обґрунтування проекту, враховуючи термін його виконання. Розрахуйте термін окупності проекту, поясніть від чого залежить рентабельність вашого проекту; 3) Назвіть проект, над яким ви працювали, зазначивши його тип і вид. Складіть організаційне обґрунтування проекту, визначте його учасників. Поясніть принципи

формування команди вашого проєкту; 4) Назвіть проєкт, над яким ви працювали, зазначивши його тип і вид. Складіть таблицю вартості вашого проєкту, використавши параметричну оцінку; 5) Ви обґрунтували туристичний проєкт (назвіть його тип і вид). Визначте п'ять ризиків, що можуть завадити завершенню проєкту. Для опису виходу з кожного конкретного ризику, розробіть матрицю реагування на ризик. Які дії команди проєкту, на вашу думку, є найголовнішими у процесі управління ризиками? 6) Ви є розробником туристичного проєкту (назвіть його тип і вид). Схарактеризуйте основні процеси управління якістю вашого проєкту. Складіть специфікацію проєкту.

Отже, процес формування у здобувачів вищої освіти компетентності з управління проєктами в туризмі є результативним за умови організації його у кілька етапів, які відповідають життєвому циклу проєкту, та дотримання педагогічних умов, серед яких одним з основних є мотиваційно-цільова орієнтація студентів на проєктну діяльність. Доцільними напрямками подальших розвідок є обґрунтування шляхів упровадження проєктної діяльності студентів в період проходженні практики із залученням роботодавців.

Список використаних джерел:

1. Безкоровайна Л.В. Проєктна діяльність в професійній підготовці майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах /Л.В. Безкоровайна // Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки. – Запоріжжя, 2016. - №2 (25) – С.7-12. 2. Кобзова С.М. Теоретична модель підготовки майбутніх фахівців сфери туризму до проєктування регіональних маршрутів / С.М. Кобзова //Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2013, № 4 (30) — С. 207-216. 3. Комар Т.В. Методологія проєктної діяльності: теоретичний аспект / Т.В. Комар // Зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», №2(8)/2013. – С.102-107. 4. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с. 5. Скрипник М.І. Моделювання змісту професійної підготовки фахівців для сфери туризму / М.І. Скрипник // Вища шк., 2004. - № 1 – С. 81-87. 6. Степанець Н.П., Уварова Г.Ш. Розвиток проєктної діяльності у студентів – майбутніх фахівців туристичної сфери /Н.П. Степанець, Г.Ш. Уварова //Туризм і гостинність в Україні. Стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку. – Матеріали I Міжнародної наук.-практ. Конф. – Черкаси: Брам-Україна, 2012. – С.424-428. 7. Тейлор Ф. У. Принципи научного менеджмента /Ф.У. Тейлор. - Пер. с англ. А. И. Зак. — М.: Контроллинг, 1991. — 104 с.

ЗМІСТ

1. ТУРИЗМ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<i>Варава А.О., Гринасюк А.Р.</i> Аналіз діяльності управління культури та туризму Донецької області в умовах децентралізації влади в Україні	3
<i>Конарівська О.Б., Гордійчук А.О.</i> Зміни правил відпочинку в найбільш популярних туристичних напрямках – Єгипет і Туреччина у зв'язку з ситуацією в світі через пандемію COVID-19	7
<i>Конарівська О.Б., Терещук В.С.</i> Сутність та значення туризму ..	13
<i>Коротун С.І., Коротун О.П., Гамула Н.С.</i> Тенденції розвитку та оцінка конкуренції на туристичному ринку України	17
<i>Мазурок Д.С., Гринасюк А.Р.</i> Управління в сфері туризму в умовах децентралізації влади в Іваницівській об'єднаній територіальній громаді	22

2. МАРКЕТИНГ І МЕНЕДЖМЕНТ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНИХ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ ПОСЛУГ

<i>Byelikova M.V.</i> The records management in the tourism: the marriott hotel net's acts during COVID-19 quarantine period	26
<i>Калько А.Д., Глушкова Т.С.</i> Аналіз практичного використання сучасних інтернет-технологій як засобу маркетингових комунікацій у сфері туристичного бізнесу	30
<i>Карнаушенко Т.В., Красномовець В.А.</i> Підходи до формування бренду міста	35
<i>Конарівська О.Б., Вітрук Н.О.</i> Порівняльна характеристика понять «аутстафінг» і «аутсорсинг» як ефективних технологій управління персоналом в сучасних умовах	38
<i>Конарівська О.Б., Мартинюк А.О.</i> Особливості японської системи управління персоналом	42
<i>Конарівська О.Б., Поровський О.Є.</i> Сутність управлінських рішень в менеджменті підприємств туристичного обслуговування	45
<i>Конарівська О.Б., Тишковець Ю.С.</i> Визначення поняття «лізинг персоналу».....	48

3. ІННОВАЦІЙНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ

<i>Конарівська О.Б., Пухович М.Ю.</i> Сутність та значення інновацій в туризмі	51
<i>Конарівська О.Б., Романюк Д.Ю.</i> Сутність та види інноваційних технологій в готельному бізнесі	56
<i>Люсак А.В.</i> Використання ГІС для розвитку сільського зеленого туризму на територіях об'єднаних територіальних громад	61

4. ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ І ЙОГО РОЛЬ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ НАСЕЛЕННЯ

<i>Бєдункова О.О.</i> Позашкільна освіта як елемент громадського гідроекологічного моніторингу на базі НПП Деснянсько-Старогутський	64
<i>Громаченко К.Ю., Заяць З.В.</i> Розвиток сільського зеленого туризму у Шацькому районі Волинської області	67
<i>Гуштан К.В., Божук Т.І.</i> Біотичне різноманіття полонини Боржави як об'єкта зеленого туризму.....	73
<i>Зінько Ю.В., Мальська М.П., Горішевський П.А.</i> Навчально-освітнє забезпечення сільського туризму в Україні	77
<i>Коховец В.А., Зуев В.Н.</i> Экологическая тропа в парке «Поречье» (Пинский район, Беларусь)	85
<i>Тимошкевич А.С., Зуев В.Н.</i> Возможности организации экотуризма на территории биологического заказника «Еловский» (Ганцевичский район, Беларусь)	88

5. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК БАЗА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

<i>Коротун С.І., Корінець Д.А.</i> Дослідження музейної мережі Рівненської області	93
<i>Коротун С.І., Остапчук М.В.</i> Перспективні скансени Рівненської області	97
<i>Філіпович Є.О., Філіпович Ю.Ю.</i> Вивчення туристичного потенціалу відкритих земляних фортів Рівненщини	102
<i>Чир Н.В., Мельник А.В., Єрко І.В., Качаровський Р.Є.</i> Особливості автентичності Турійського району Волинської області	108

6. ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇН ТА РЕГІОНІВ

<i>Антонюк Р.А., Рабешко О.В., Буднік З.М.</i> Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу басейну р. Ствига (в межах Рівненської області)	110
<i>Зув Н. В., Кленовский А. В.</i> Туристический потенциал окрестностей Колдычевского озера (Барановичский район, Беларусь)	113
<i>Кушнірук Ю.С., Рудик Н.В.</i> Перспективи створення локального туристично-рекреаційного кластеру: «Бармаки – Пагорб Слави» ..	117
<i>Кушнірук Ю.С., Юхновська М.В.</i> Використання туристично-рекреаційних ресурсів Хотинсько-Шпанівського кластеру в навчально-екскурсійних цілях	121
<i>Мартинюк В.О., Андрійчук С.В.</i> Еколого-ландшафтне моделювання озер природоохоронних територій Волинського Полісся	125
<i>Орлова М. Л., Карауш Г.Л.</i> Туристичний потенціал Татарбунарського району Одеської області	132

7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РІЗНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ

<i>Коротун С.І., Хамуйло Ю.Ю.</i> Перспективні види туризму Демидівського району Рівненської області	137
<i>Кушнірук Ю.С., Стрихарчук К.А.</i> Обґрунтування розробки спортивного туристично-рекреаційного комплексу "Бармаковель"	142
<i>Малишенко О.В., Лук'янчук С.В.</i> Особливості розвитку медичного туризму на Рівненщині	146
<i>Мальська М.П., Філь М.І., Пандяк І.Г.</i> Світовий підхід до гастрономічного туризму	151
<i>Романів А.С., Гавлитюк К.Р.</i> Сучасні тенденції розвитку пригодницького туризму в Українських Карпатах	156
<i>Романів А.С., Гайоха О.І.</i> Спелеоресурси Тернопільщини та проблеми їх використання в туристичній діяльності	162
<i>Романів О.Я.</i> Сучасний стан та перспективи круїзного туризму в Червоному морі	168
<i>Яковичина М. С., Стасюк Л. П.</i> Кіно і література як інструменти створення образу туристично привабливої дестинації	173

8. ІНФРАСТРУКТУРНЕ ТА ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ

<i>Громаченко К. Ю., Бікус К. Г.</i> Сучасний стан та класифікація готельного господарства Швеції	177
<i>Громаченко К. Ю., Калішевич М. В.</i> Сучасні способи популяризації ресторанного господарства	182
<i>Громаченко К. Ю., Підлужна Н.О.</i> Конкурентоспроможність екологічних готелів та ринку готельних послуг України	187
<i>Конарівська О.Б., Мосійчук Є.С., Дудко Ю.А.</i> Сутність ресторанного господарства та його місце у галузі туризму.....	191
<i>Коротун С.І., Коротун Д. О.</i> Соціально-економічні ресурси рекреаційної інфраструктури Херсонської області	194
<i>Романів А.С., Барановська А. О.</i> Територіальна структура готельного господарства Рівненщини	200
<i>Скрипник А.А., Красномоовець В.А.</i> Інфраструктура ділового туризму в Україні та м.Київ	206

9. ОСВІТА ТА КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕР ТУРИЗМУ І ГОСТИННОСТІ

<i>Майсюк О.Н.</i> Екскурсійна діяльність як способ громадянсько-патриотического виховання учасників	209
<i>Уварова Г.Ш.</i> Формування у студентів компетентності з управління проектами в туризмі	213